

Добрин Канев

ОТ БЕРЛИН ДО ХАМБУРГ

**Програмните дебати в германската
социалдемократия през ХХІ век**

Фондация „Фридрих Еберт“

София, 2008 г.

© Фондация „Фридрих Еберт”, Бюро София
© Автор: Добрин Канев
© Превод: Лиляна Канева (документи 1-8, 10-13),
Нора Ананиева (документи 9, 14)

ISBN 978-954-9431-15-5

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР	7
------------------------	----------

Глава първа

МЕЖДУ БЕРЛИН И ХАМБУРГ: ПРОГРАМА И ПОЛИТИКА НА ГЕРМАНСКАТА СОЦИАЛДЕМОКРАЦИЯ В КРАЯ НА XX И НАЧАЛОТО НА XXI ВЕК	9
Неочакваната съдба на Берлинската програма	9
Червено-зелената коалиция на власт	22
Необходимостта от нова програма	47

Глава втора

ХОДЪТ НА ДИСКУСИЯТА ЗА НОВАТА ПРИНЦИПНА ПРОГРАМА НА ГСДП	63
Началото: От документа Блеър-Шрьодер до Нюрнбергския конгрес	63
„Рестартиране” на програмната дискусия между редовните и извънредните парламентарни избори.....	70
Заклучителният етап.....	81

Глава трета

ХАМБУРГСКАТА ПРОГРАМА	99
Основните ценности в нова интерпретация и „реабилитация” на демократичния социализъм	99
За глобализацията, за нейните последици и за необходимите социалдемократически отговори	109
Бъдещето на социалната държава.....	129
ЗАКЛЮЧЕНИЕ.....	137

**ПРИЛОЖЕНИЕ: ПРОГРАМНИТЕ
ДЕБАТИ В ТЕКСТОВЕ И ДОКУМЕНТИ 147**

1. Ориентири за нова Принципна програма.
*От междинния доклад на Програмната
комисия до конгреса в Нюрнберг
(ноември 2001 г.)* 250

2. Свобода, справедливост и солидарност.
Критерии и принципи
на социалдемократическата
политика през XXI век. *Доклад
на Комисията по основните ценности
при ръководството на ГСДП пред
Програмната комисия (ноември 2001 г.)*..... 171

3. Доклад на проф. д-р Гезине Шван, член
на Комисията по основните ценности
на ГСДП (*Първо заседание на Програмната
комисия на 17 юни 2004 г.*)..... 190

4. Приватизация на насието и нейните
последници. *Доклад на Ерхард Еплер
на Четвъртото заседание на Програмната
комисия, състояло се на 21 ноември 2004 г.*..... 201

5. Основи на нашата политика.
Импулси за новата Принципна
програма на ГСДП. Докладчици: Гезине Шван
и Волфганг Тирзе (*декември 2004*)..... 212

6. Чрез социална справедливост към солидарно
общество. Импулси за новата Принципна
програма на ГСДП. Докладчици: Андреа Налес
и Карл-Херман Хаак (*януари 2005*)..... 237

7. От словото на председателя на ГСДП
Франц Мюнтеферинг на Третия програмен

форум на ГСДП “Демокрация, участие, шансове за бъдещето, справедливост” (13 април 2005 г.)	264
8. Матиас Платцек, Социална справедливост за ХХІ век (9 април.2006 г.)	272
9. Социалната демокрация през ХХІ век. От “Бременския проект” за нова Програма на принципите на Социалдемократическата партия на Германия (януари 2007).....	277
10. Времето е назряло. Разговор на Томас Майер с Ерхард Еплер (септември 2007 г.).....	340
11. Новата „Хамбургска програма”. Основни положения в препоръките на Програмната комисия (септември 2007 г.).....	351
12. ГСДП се нуждае от силно послание. Документ, подписан от Г. Андрес, М. Гасперс-Мерк, Г. Ерлер, С. Кастнер, М. Мюлер, Е.-Д. Росман (25 октомври 2007 г.)	358
13. Реч на председателя на ГСДП Курт Бек по Принципната програма на конгреса на партията в Хамбург (28 октомври 2007 г.)	366
14. Хамбургската програма. Програма на принципите на Германската социалдемократическа партия (приета на Хамбургския федерален конгрес на 28 октомври 2007 г.).....	375

ПРЕДГОВОР

През 1997 г. Фондация „Фридрих Еберт“ публикува книгата на Добрин Канев „От Годесберг до Берлин“. В нея е подложен на анализ процесът на програмно развитие и на програмни промени в германската социалдемократия от прочутата Годесбергска програма, приета през 1959 г., до създадената четири десетилетия по-късно Берлинска програма на Германската социалдемократическа партия.

Настоящата книга си е поставила за цел да продължи този анализ за годините след влизането в действие на Берлинската програма до приемането на поредната Принципна програма на партията – нейната Хамбургска програма.

Тези близо двадесет години са безпрецедентен период в новата ни история. Светът се промени съществено. Политическите партии, в т.ч. и ГСДП, са поставени пред предизвикателството да изградят нови стратегии и да разработят нови политики, за да отговорят на новата ситуация и да отстояват идейния си облик при други обективни обстоятелства. А това включва на първо място изискването да обновят програмите си, доколкото старите програми са писани за друго време и други ситуации.

В книгата е проследено развитието на програмната дискусия в германската социалдемократия през последното десетилетие, което се оказва време на интензивни дебати с цел приемане на нова програма. Успоредно с това е обърнато внимание и на основните насоки и резултати на управленската политика на ГСДП, от които също произтичат импулси за програмно развитие.

Представена е в основните ѝ акценти новата Принципна програма на германската социалдемократия – документ, с който ГСДП влиза в следващите десетилетия.

Като приложение са включени преводи не просто на самата Хамбургска програма, но и на важни текстове и документи от началото на новия век досега, които предхождат и в определена степен предопределят крайния резултат.

Програмните дебати в ГСДП по традиция са показателни за

идейното състояние на цялата европейска социалдемокрация. Това с пълна сила важи за миналото, когато тя без съмнение създаваше програмната мода в продължение на десетилетия. Макар че през последните десетилетия това вече не е така, все пак германската социалдемокрация остава типичната програмна партия, която се стреми да създава идеи и политически постановки и на тяхна основа да насочва политиката си в името на реализация на основните ценности свобода, справедливост и солидарност.

В този смисъл съдържанието и резултатите на програмната дискусия в ГСДП носят примери и поуки за левите партии по света, в т.ч. и в България.

Глава първа

МЕЖДУ БЕРЛИН И ХАМБУРГ: ПРОГРАМА И ПОЛИТИКА НА ГЕРМАНСКАТА СОЦИАЛДЕМОКРАЦИЯ В КРАЯ НА ХХ И НАЧАЛОТО НА ХХІ ВЕК

Между конгреса в Берлин (18 - 20 декември 1989 г.), когато бе приета нова Принципна програма на ГСДП (Берлинската програма) и конгреса в Хамбург (26 – 28 октомври 2007 г.), когато изтече времето ѝ и тя бе заменена с т. нар. Хамбургска Принципна програма, изминаха близо две десетилетия. Тези две десетилетия бяха години на драматични промени в света, в Европа, в Германия. Най-важните от тези промени изненадаха не само авторите на Берлинската програма, но на практика и целия свят.

Неочакваната съдба на Берлинската програма

Берлинската програма¹ и нейните основни идеи бяха подготвени през 80-те години, когато светът беше различен, когато дневният ред на германското общество изглеждаше по друг начин, когато задачите на германската социалдемократия се тълкуваха с оглед на друга реалност и конкретни цели.

Тази програма трябваше да отговори на две съществени тенденции на 80-те години – на идейното и политическо настъпление на неоконсерватизма от типа на Рейгън и Тачър, от една страна, и на осъзнаването на екологическите предизвикателства, намерило политически израз в новите социални движения и Зелената партия, от друга. Тя трябваше да очертае новите политически и коалиционни възможности на ГСДП през 90-те години, така както те изглеждаха в течение на осмото десетилетие на миналия век.

В по-широк план чрез преоценката на дотогавашните си програмни постановки и чрез изработването на съответстваща на промените политическа стратегия германската социалдемокра-

---

¹ Текстът на Берлинската програма вж. в: Канев, Добрин. От Годесберг до Берлин. Програми и програмни дискусии в германската социалдемократия. София 1997, с. 112-176.

ция трябваше да отговори на сложни въпроси: По какъв начин да се реагира на новите тенденции в света, в Европа и в отделните нации? Какви да бъдат социалдемократическите отговори на въпросите за отношенията “човек - техника - общество”, “човек - природа - общество”, за измененията в характера на труда, за бъдещия вид на социалната държава? Какви са шансовете за оцеляването ѝ в условията на глобализация? И в последна сметка, дали тя изобщо е в състояние да създаде реална и конкретна алтернатива на неоконсерватизма, от една страна, и на зелените, от друга?

Започналите през средата на 80-те години в по-тесен кръг дискусии се разрастваха, обхващаха широки слоеве от партийните активисти и достигнаха степента на програмни дебати. Всички чувстваха “кризата на социалистическата мисъл”, “изхабяването на много идеи от довчерашия идеологически багаж”. Търсеха се отново “нови хоризонти”. Осъзнаваше се, че годините до края на века ще са критичен период за съдбата на човечеството и че именно тогава ще се наложат вариантите на основните политически сили за решаване на стоящите пред човешката цивилизация и пред отделните общества проблеми. Ставаше дума както за нова икономическа и социална политика в глобализиращия се свят, така и за належащ прелом в екологическата сфера, а също и за установяване на демократичен контрол над научно-техническата революция с рисковете, които тя носи на човека и обществото. Именно тези въпроси владееха дискусиите и формираха основата на “третата вълна” на програмни дискусии след установяването на “класическия модел” на социалдемократията от края на 50-те години до новите програми от 70-те години. През втората половина на 80-те и началото на 90-те години тя намери израз в подготовката и приемането на нови програми от практически всички европейски социалдемократически партии, а също така и от Социалистическия интернационал. В рамките на тази трета вълна на идейно и програмно обновление трябва да се оценява и Берлинската програма на ГСДП.

Тази картина на почти непрекъснато програмно обновление на социалдемократическите партии не е израз на някаква самоцел или на интелектуални игри. Това е един постоянен процес на формиране и отстояване на социалдемократическа идентичност в променяща се социална среда и в конкуренция с други политически партии. Това е формулиране наново и наново на отговор на въпроса: Какво означава социалдемократическа партия? Какъв е нейният облик, който се определя както от политиката ѝ, така и от програмно формулираните ѝ цели и средства за осъществяването им?

Още първият бегъл поглед например върху Берлинската програма на ГСДП ни показва високата степен на осъзнаване на императивите и рисковете на днешния свят, убеждението, че не е възможно да бъдат решени проблемите на настоящето и бъдещето, без да се извърши дълбока промяна в мисленето и в начина на водене на политика. Неслучайно една от водещите мисли е, че “който иска да запази това, което си струва да бъде запазено, той трябва да променя”. В документа личат контурите на нужните промени, както са оценявани по това време от германските социалдемократи - нова доктрина за международна сигурност, нова икономическа и нова социална политика, рязко засилено внимание към екологичната тематика, към въпросите на новата техника и технологии и техните социални и духовни последици, към равноправието на жената в труда и политиката, към преодоляване на противоречията Север - Юг.

Всички тези отговори на новите предизвикателства не биваше да се търсят стихийно, а трябваше да намерят мястото в принципната рамка на една социалдемократическа партия. Тази рамка бе формирана още през 50-те години на миналия век. При анализа на този етап на програмно обновление на ГСДП бихме отбелязали, че за разлика от Годесбергската програма, приемането на новия документ не бе предшествано и съпроводжано от бурни и ожесточени дискусии по собствено мирогледните въпроси. Напротив, в това отношение цареше относително затишие и в последна сметка отново бе постулирана принципната

валидност на основните решения, взети преди 30 години в Бад Годесберг. И сега демократичният социализъм е представен като своеобразна триада от основните ценности свобода, справедливост, солидарност: “Свобода, справедливост и солидарност са основните ценности на Демократичния социализъм. Те са нашият критерий за оценка на политическата действителност, мащаб за нов и по-добър ред на обществото и същевременно ориентация за дейността на отделните членове на партията”. На друго място в програмата образът на демократичния социализъм е очертан по-определено и във връзка с реално съществуващите обществени отношения в страната, които се характеризират с “наличието на стари и нови привилегии, с несправедливо разпределение на доходите, имуществото и шансовете в обществото”. Именно от тази гледна точка ГСДП обявява, че се стреми към “солидарно общество на свободните и равните без класови привилегии, в което всички хора равноправно взимат решения за техния живот и за техния труд. Новият и по-добър ред, към който се стреми демократичният социализъм е общество, освободено от класовите ограничения”.

С други думи Берлинската програма се опитва да обедини традиционните социалдемократически ценности с адекватни на тях отговори на променените реалности. Същевременно обаче тя нямаше как да не отстъпи от някои считани за характерни за социалдемократията програмни и политически постановки.

Всичко това твърде добре се разкрива в думите на един от моторите на тогавашното програмно обновление, Ерхард Еплер, който откроява осем централни послания на новия документ: *първо*, всички принципни решения на Годесберг продължават да са в сила; *второ*, вече не е възможно отстояването на прекаления оптимизъм на Годесбергската програма по отношение на прогреса. Прогрес днес означава не продължаване на старото, а по-скоро преосмисляне, пренасочване, избиране, формиране; *трето*, вече не става дума просто за претегляне на икономическите и екологическите интереси с цел вземане на решение в полза на едните или другите. Става дума за нещо много по-

вече - за поставяне на икономиката в такива рамки, които да я насочват към отговорни за екологията действия; *четвърто*, техниката не е самостоятелен процес, а обществено действие, затова жалоните на техническото развитие (каква енергийна система, какъв транспорт, какво земеделие) трябва да се подготвят и решават в политически диалог с гражданите; *пето*, икономическият растеж сам по себе си не е ценност. Важно е какво нараства и как то се отразява върху качеството на живота на хората; *шесто*, мирът не може да бъде постигнат с въоръжаване. Той може да бъде осъществен само съвместно; *седмо*, днес промените чрез реформи са единствената отговорна форма на политическо действие; *осмо*, сега традиционните форми на политика не са достатъчни. Нужен е граждански диалог и участие на милионите, които внасят в политиката своите желания, страхове, надежди.

С Берлинската програма по такъв начин „официално” бе въведено ново поколение политически въпроси, което досега не присъществаше в социалдемократически програми. Тя стана израз на нова фаза на програмно обновление на социалдемократията в условията на криза на “традиционното индустриално общество”. С нея се призна фактът, че под въпрос е поставен изобщо моделът на индустриалната цивилизация като доскорошна основна предпоставка на обществения проект на демократичния социализъм. В последна сметка въпросът, който стои, е за модела научно-техническа цивилизация и отношение към природата, който е съвместим с проекта общество на свободни и равни хора. От критичната преоценка на научно-техническия прогрес и на икономическия растеж се роди и една нова програмна задача на социалдемократията - екологично обновление и екологично преобразуване на индустриалното общество. Постепенно вътре в социалдемократията започва да се формира ако не течение, то поне силно настроение, повлияно от обществено-политическа ръководна представа и променена стратегия. Някои известни теоретици започнаха да се изказват в полза на “мнозинство за нов екосоциалистически курс”. Други направо пледират “демократичният социализъм да се развие до екосоциализъм”. За най-обща

идейно-политическа характеристика на тези “екосоциалистически” сили в социалдемократията може да се съди например по отношението им във ФРГ към Годесбергската програма. Като признава основните принципи и позиции на Годесберг, “екосоциализмът” ги допълва и коригира по следния начин. Най-напред чрез “критика на класически социалистическата вяра в “благоденствието за всички” чрез неограничен по тенденцията си икономически растеж”, а след това и чрез “критика на класически социалистическата вяра в компетенциите на централната държава на благоденствието и чрез искането за по-обхватна децентрализирана и автономна самоорганизация на задоволяване на потребностите на обществото и на грижата за съществуването”.

Всички тези въпроси засягат дълбоко дотогавашните програми и политика на социалдемократията и насочват към такива въпроси, като вграждане на социал-либерални елементи в традиционната социалдемократическа икономическа концепция, водещи до нов баланс между свободата на пазара и социалната сигурност; като преосмисляне на ролята на държавата в икономическата и социалната политика; като преоценка на съдържанието на модерната индустриална политика, свеждаща се не до подпомагане на остарели предприятия и отрасли, а до концентрация върху инфраструктурните инвестиции и стимулирането на развитието на модерните технологии; като включването на екологически аспекти като интегрален елемент на социалдемократическата икономическа политика.

В този смисъл теоретичните дискусии от това време в социалдемократията могат да се третират като важен етап в един непрекъснат път на идейно обновление. Това, което ги отличава, е тяхната съпоставимост с най-големите преломи при формирането на социалдемократическата идентичност. Томас Майер, един от най-изявените съвременни социалдемократически теоретици, говори за формиране през последните години на четвърти значим теоретически дискурс в програмно отношение. Ако първите три принадлежат отдавна на миналото (спорът между марксисти и анархисти за ролята на държавата; реформа или революция; диктатура или демокрация), то настъпващият

четвърти голям теоретически дискурс в историята на социалдемократията трябва да преосмисли “кризата на прогреса” и на мястото на изживения социалдемократически модел на индустриалната цивилизация да предложи нов проект за социалния прогрес.

Този идеен поврат на практика доведе до сближаване на социалдемократията със Зелените и подготви почвата за един нов тип коалиция в Германия. „Принципните програми в ГСДП са имали различни функции, отбелязва Кристоф Зайлс. Годесбергската програма служеше на обновлението – работническата партия се превърна в народна партия – и подготви канцлерството на Вили Брандт. Берлинската програма търсеше сближаване с новите социални движения и с това създаде предпоставките за коалиция със Зелените.”²

И други анализатори подчертават този принос на Берлинската програма, но отбелязват и някои нейни съществени слабости. „През 80-те години, пише например Мартин Френцел, ГСДП извърши забележителен програмен поврат в посока на еко-социалната парадигма, но не успя да свърже стратегически този нов профил с добре разработена социалдемократическа икономическа политика. С други думи, програмното обновление на ГСДП най-малкото в областта на икономическата и финансовата политика достигна едва половината от пътя. По този начин ГСДП изпусна историческия шанс да обвърже еко-реформистката преориентация с интелигентен полиси-микс в икономическата, финансовата и данъчната политика в една убедителна стратегия за модернизация.”³

Докато в областта на екологията програмното обновление се оценява от автора като успешно, социалната политика обаче според него изглежда „дефанзивна, безидейна и структурно-консервативна”. Той отбелязва, че в програмата продължава да се отстоява концепцията за пасивната социална държава и, за

² Seils, C., Manifest des Parteifriedens, in: Die Zeit, Nr. 39, 2007

³ Frenzel, M., Neue Wege der Sozialdemokratie. Dänemark und Deutschland im Vergleich, Wiesbaden 2002, S. 132-133.

разлика от други социалдемократически партии (британската, датската) по това време, изобщо липсва идеята за активиране на социалната държава. Макар че в края на 80-те години вече не се говори за „решителна защита” на социалната държава (както в Нюрнбергската Програма за действие от 1986 г.), Берлинската програма все пак няма концепция за реформа на социалната държава в нейния обхват с цел по-голямата ѝ ефективност. В нея дори се издига принципното искане за запазване и доизграждане на социалната държава, а се отхвърля приватизацията на основни жизнени рискове. Подобни слабости Френцел вижда и по отношение на икономическата политика, застъпена в програмата: „Вътрешнопартийният блокаж между „десни” и по-леви възгледи доведе до програмна парализа на ГСДП в областта на икономическата политика. Берлинската програма съдържа по-скоро неясни, описателни и противоречиви, отколкото стратегически формули за бъдещата социалдемократическа икономическа политика.” Заключениеето му е, че програмата „съдържаеше наистина определящи посоката пасажки (като екологичното преустройство например), но за разлика от Годесбергската програма тя като цялостна програма не определяше посоката. Причината е компромисният ѝ характер, вследствие на което тя съдържаеше по нещо за всекиго в партията. Поради това тя изпълняваше по-скоро вътрешнопартийна функция отколкото насочени навън към обществото функции.”⁷⁴

Но основните причини за неочакваната съдба на Берлинската програма лежаха отвъд самата нея и се криеха в резкия политически поврат, сполетял света и не на последно място самата Германия. „Берлинската програма, писа години по-късно наблюдателят Хериберт Прантл, се роди в духа на времето на 80-те години, който нямаше и представа за предстоящия световно-политически поврат и за обединението. И когато те се случиха, Берлинската програма не можеше да бъде пренаписана толкова бързо. Тя наистина бе приета, но започна подготовката за нова.”⁷⁵

---

⁴ Пак там, с. 135

⁵ Prantl, H., Die Kunst des Chamäleons, in: Süddeutsche Zeitung, vom 26. Oktober 2007

Берлинският програмен проект за бъдещето, подготвен с толкова усилия и надежди, по ирония на историята внезапно се оказа безкрайно отдалечен от обществените реалности още по време на приемането си. Затова едва ли е чудно, че още на следващия конгрес след приемането на новата програма на ГСДП Вили Брандт отново бе принуден да издигне тезата, че пак е настъпил момент за ГСДП за изясняване на собствения ѝ облик и роля в промененото германско общество и в променения свят. Не е достатъчно, предупреди той, просто да подаваш ухо към мислите на хората от улицата. Една сериозна партия трябва сама да има инициативата и тя да помага на хората да разберат същността на нещата. В последна сметка размишленията за нова Принципна програма започнаха още от момента, когато през 1989 г. бе приета Берлинската програма. Тя изглеждаше остаряла още от самото си начало.

Крахът на реалния социализъм, довел до отпадане на един конкурентен социално-ориентиран модел, и рязко засиленият процес на глобализация на световните финансови пазари и на световната икономика като цяло дадоха нов тласък и ново направление не само на социалдемократическите идейни дискусии. А не бива да се забравя и идеологическият ефект от “победата на капитализма”, който в тези години направи много труден всеки критичен анализ и алтернативен проект за бъдещето.

Но в случая по-важно се оказа друго събитие – обединението на Германия. Това пролича и чисто символно още в момента на гласуване на програмата. Докато партийният конгрес заседаваше в Берлин в края на 1989 г. и приемаше нова програма, съвсем други събития бяха започнали да определят дневния ред на страната. Медиите (и гражданите) следяха масовите демонстрации в подкрепа на обединението на страната, а самият програмен конгрес бе почти напълно изтласкан от общественото внимание за сметка на отлично режисираната поява на християндемократическия канцлер Хелмут Кол на митинг в източногерманския Дрезден.⁶

---

⁶ Вж. Potthoff, H., Miller, S., *The Social Democratic Party of Germany 1848 – 2005*. Bonn 2006, p. 306.

ГСДП (с голямото изключение на Вили Брандт, на тогавашния председател Ханс-Йохен Фогел и на някои други ръководни дейци) се оказа не просто изненадана и изпреварена от събитията (това важеше и за всички други партии и течения), но и като цяло неподготвена за ефективни и единни политически действия в такава насока. Това се потвърждава и от извода на известния историк на германската социалдемократия Хайнрих Потоф: „Трезвата и подчертано предпазлива политика на повечето новоизгряващи звезди на социалдемократията като Бьорн Енгхолм, Герхард Шрьодер и най-вече Оскар Лафонтен по отношение на обединението на Германия се оказа в дисонанс с емоциите и очакванията на гражданите от двете страни на Елба. Тази позиция в последна сметка постави социалдемократията в дефанзивна и изчакваща позиция, а с това и отне реалните ѝ шансове до поеме управлението на страната. Всъщност още на Берлинския конгрес пролича чрез силно отличаващите се едно от друго изказвания на Вили Брандт и на Оскар Лафонтен, че в партията няма единство, което правеше невъзможно изработването на ясна и последователна стратегия и политика за германското обединение. Противоречаха си и позициите на ГСДП във Федералната република и на нововъзникналата сестринска партия в ГДР.”⁷

Процесите на обединение на страната завариха ГСДП с една програма с постматериалистски и постиндустриален характер, да не говорим, че тя бе създадена само за старата Федерална република. В този момент обаче изглеждаше необходима по-скоро спешна общогерманска програма за модернизация на цялата страна. „Поради липсата на такава програма от гледна точка на 90-те години, ГСДП създаде фаталното впечатление, че наистина е овладяла поне отчасти новите теми, но за сметка на това е забравила не само належащите задачи по обединението, но и ключовите теми за трудовия пазар, за заетостта, за социалната справедливост като цяло.”⁸

В последна сметка ГСДП, която преди събитията на Изток

⁷ Пак там, с. 331-332.

⁸ Frenzel, M., Neue Wege der Sozialdemokratie. Dänemark und Deutschland im Vergleich, Wiesbaden 2002, S. 133.

беше в явен възход, в хода на обединението не просто загуби инерция, но позволи на Хелмут Кол, чиито позиции преди това бяха силно разклатени, да добие неоспорим ореол на канцлера на обединението и да диктува събитията и в обединената на 3 октомври 1990 г. Германия. По думите на Хайнрих Потоф „процесът на обединение ясно показва, че нейната (на ГСДП – б.а.) политика по това време я превърна в прост наблюдател на случващото се”⁹.

Така на първите общогермански избори месеци след обединението (2 декември 1990 г.) ГСДП претърпя тежка загуба като получи едва 33.5% от гласовете – резултат, отхвърлящ я до равнището на 50-те години. Християндемократите станаха безспорният победител с 43.8%, още повече, че коалиционният им партньор СвДП повиши дела си до 11%, докато потенциалният партньор на ГСДП Партията на зелените не успя да премине границата от 5% и да влезе в Бундестага.

Всичко това означаваше, че програмното обновление на социалдемократите чрез Берлинската програма нямаше да има шанса да бъде непосредствено изпробвано като основа на реалната политика, както се очакваше по време на подготовката на програмата.

С течение на времето ГСДП постепенно започна да се отърсва от разгромната загуба на парламентарните избори след обединението. Тя оставаше относително слаба в източните провинции (с изключение на Бранденбург, където тя стана най-силната партия с 38.2% - успех, убедително потвърден през 1994 г. с абсолютно мнозинство от 54%). Но постепенно започна да постига успехи на лендерските избори в границите на старата Федерална република – Хесен и Хамбург през 1991 г.

Все пак на следващите парламентарни избори (октомври 1994 г.) ГСДП извоюва видим успех като делът ѝ нарасна до 36.4% при относително намаление на процента на ХДС/ХСС и същевременно добро представяне на зелените със 7.3%. Но макар и с малка

---

⁹ Potthoff, H., Miller, S., *The Social Democratic Party of Germany 1848 – 2005*. Bonn 2006, p. 331-332.

преднина, християндемократите и свободните демократи можеха да продължат да управляват страната, а социалдемократите останаха в опозиция.

Като цяло 90-те години до самия им край се оказаха труден период за германските социалдемократи. Липсата на политически успехи се съпътстваше и с изоставане в програмното мислене на партията. В последна сметка, ако се погледне на цялостното програмно развитие на ГСДП през 90-те години, картината не е особено радваща. Не случайно Мартин Френцел говори за „загубеното десетилетие” от гледна точка на програмно осъвременяване и изобщо на задълбочени програмни дискусии: „Отдалеч личи объркаността, дезориентацията, липсата на ясна концепция и на реалистични стратегии, стигането до крайности, които по никакъв начин не са обосновани и добре обмислени. Всъщност партийните елити на ГСДП през това десетилетие си извадиха погрешния извод от поредицата изборни неуспехи, че не са нужни програми, и заложиха на един псевдо-прагматизъм. А се случи точно обратното. Наред с всичко друго изборните неуспехи се дължаха и на това, че социалдемократите нямаха ясно виждане за необходимите си действия във всички области на обществото.”¹⁰

Но вероятно най-тежкият въпрос, който се отразяваше и на политическото, и на програмното състояние на партията, беше почти перманентната лидерска криза в ГСДП. 90-те години на миналия век се очерта като периода, в който на дневен ред стоеше смяна на поколенията в ръководството на партията.

„Старата гвардия”, която успешно водеше партията в продължение на десетилетия, по една или друга причина бе готова да се оттегли. Но най-естествената тогава кандидатура не се реализира поради нежеланието на Оскар Лафонтен да заеме поста председател на партията през 1990 г. След този отказ, през 1991 г. за председател бе номиниран и по-късно избран Бьорн Екхолм, сравнително младият министър-председател на федералната провинция

---

¹⁰ Frenzel, M., Neue Wege der Sozialdemokratie. Dänemark und Deutschland im Vergleich, Wiesbaden 2002, S. 159.

Шлезвиг-Холщайн. Твърде скоро обаче (през пролетта на 1993 г.) името му бе замесено в политическа афера и той напусна поста си и се оттегли от политиката. След временното поемане на поста от страна на Йоханес Рау, за партиен лидер бе избран министър-председателят на Ренания-Пфалц Рудолф Шарпинг. Това стана с партиен референдум, чиито резултати бяха потвърдени от конгреса в Есен (юни 1993). На референдума Шарпинг изпревари с 40.3% от партийните гласове Герхард Шрьодер (33.2%). Всичко това демонстрираше състоянието на „лидерска нестабилност”, на „дефицит на лидерство”, обхванало ГСДП от края на 80-те – началото на 90-години. А през октомври 1992 г. бе починал и Вили Брандт – човекът, който символизираше самата партия. С неговата смърт сякаш продължи да се губи облика на социалдемократията, такава каквата тя изглеждаше в лицето на Вили Брандт.¹¹

Оказа се, че и изборът на Шарпинг не реши „лидерския въпрос” в партията. Шарпинг не изглеждаше решителен и ефективен председател и кандидат-канцлер, а амбициите на Шрьодер и Лафонтен за следващите избори бяха големи. Т. нар. „внуци на Вили Брандт” вече се намираха в битка за партийното лидерство и за кандидат-канцлерската номинация. В последна сметка през ноември 1995 г. Шарпинг загуби битката за сметка на Лафонтен, който с ентузиазираща реторика успя да обърне настроенята на партийния конгрес в Манхайм.

В последна сметка Берлинската програма „пострада” сериозно както от собствените си противоречия и от коренно променената политическа обстановка, така и от непреставашата лидерска криза в ГСДП. Не можа да се получи изключително важно единение на програма и на лидер, който да я персонализира. „Никой от партийните лидери или кандидат-канцлери на ГСДП след Фогел, писа през 1998 г. известният социалдемократически теоретик Томас Майер, не възприе убедително и настъпателно и не отстояваше публично Берлинската програма като собствена политическа визия. Всеки подчертаваше отделни теми на про-

---

¹¹ Вж. по-подробно Potthoff, H., Miller, S., *The Social Democratic Party of Germany 1848 – 2005*. Bonn 2006, S. 343.

грамата или слагаше собствените си политически акценти, но никои не се опита да олицетвори публично цялостната визия на програмата. По този начин на мястото на едно ясно послание за централните икономически, социални и екологични проекти се получи една замъглена представа за това, което партията в действителност отстояваше”¹².

Червено-зелената коалиция на власт

Годината след „преврата“ на Лафонтен доведе до постепенна консолидация на ГСДП и до повишаване на влиянието ѝ сред избирателите. В тази посока действаше и силно спадащото доверие към ХДС/ХСС и лично към „вечния“ канцлер Хелмут Кол, породено от икономическите трудности, нереалистичната бюджетна политика, бързо растящата безработица и очевидното изхаяване на управляващите партии и на техния канцлер.

При тази по-оптимистична ситуация и с приближаването на редовните парламентарни избори за ГСДП отново стана актуален кандидат-канцлерският пост. След огромната победа на Герхард Шрьодер на изборите в Долна Саксония в началото на март 1998 г. (47.9% и абсолютно мнозинство в лендерския парламент) той бе предпочетен пред другата възможност – Оскар Лафонтен. Но поне за момента двамата обединиха силите си и в предизборния период дуото Шрьодер – Лафонтен действаше безупречно.

В последна сметка на 27 септември 1998 г. ГСДП изживя истински триумф. С получените 40.9% от гласовете (с 4.5% повече от предишните избори) и 298 от общо 669 мандата в Бундестага (с 46 повече отпреди) тя за втори път (след 1972 г.) в историята на Федералната република стана най-силната парламентарна група и изпревари основния си конкурент ХДС/ХСС. Двете консервативни партии съответно се оказаха с най-слабия изборен резултат от 1949 г. насам – 35.2% (с 6.2% по-малко от 1994 г.) и с 245 (с 49 по-малко) мандата в Бундестага.

---

¹² Meyer, T., Die Transformation der Sozialdemokratie. Eine Partei auf dem Weg ins 21. Jahrhundert. Bonn 1998, S. 189.

Тези изборни резултати, които с право се считат за най-големите промени на избори в страната изобщо, доведоха до нещо безпрецедентно във Федералната република – за пръв път в германската история смяната на властта се извърши не посредством смяната или преориентацията на коалиционен партньор. За пръв път в историята на Германия изобщо левицата дойде на власт и можеше да управлява без помощта на партньор от десницата или центъра. С мнозинство от 21 мандата червено-зелената коалиция получи всички предпоставки за стабилно управление на най-мощната западноевропейска държава през следващите четири години.

С победата на германските социалдемократи и Зелените се потвърди тенденцията в края на века Европа отново да бъде почти повсеместно управлявана от леви правителства.

Причините за триумфа на социалдемократите в Германия твърде много се доближаваха до причините за успеха на английските лейбъристи и на френските социалисти.

Естествено и тази победа на социалдемократи в Европа до известна степен се дължеше на слабостта на политическия противник. След шестнадесетгодишно управление християндемократи и свободни демократи изглеждаха изчерпани, обременени с много неизпълнени обещания, конфронтирани с отрицателни резултати от икономическата и социалната си политика. Към това могат да се добавят и ред тактически грешки, в т.ч. и нежеланието на Хелмут Кол да се оттегли доброволно от политическата сцена.

И в този случай обаче това далеч не беше единствената причина. Ерозията на доверието в управляващата коалиция датираше отдавна - най-късно от 1996 г. - и още от тогава се съпровождаше с постоянно нарастване на доверието в социалдемократическата опозиция. Това подсказваше, че сред германското население в продължение поне на последните две-три години преди изборите се оформи значителна част, склонна да подкрепя опозиционната алтернатива като най-благоприятна бъдеща политика и благодарение на това се формира ново мнозинство във Федералната република.

Подобно на случаите във Великобритания и Франция значителна роля за изборната победа изигра и фигурата на кандидата за канцлер и неговото медийно представяне. Както вече бе споменато, откак загуби властта в началото на 80-те години, ГСДП сменяше на всички поредни избори кандидата си за канцлерския пост, всеки от които в последна сметка ставаше лесна плячка за “изборния локомотив” Хелмут Кол. Герхард Шрьодер бе петият социалдемократически кандидат в пет последователни избори. Още далече преди номинирането му обаче той съперничеше на Кол по отношение на симпатиите на избирателите. Ако двамата печелеха почти еднакво доверие до към средата на 1996 г., след това Герхард Шрьодер значително изпреварваше своя конкурент. За кратко време той се превърна в по-популярният политик, на когото по-скоро можеше да се разчита да се справи с бъдещите проблеми на страната. В някои от първите политологични анализи на резултатите от изборите прозира идеята, че решаващ за изборния резултат е бил именно персоналният момент: “При тези избори не ставаше дума за принципна смяна на политиката. Най-малкото такава цел не може да се изведе от нагласите на избирателите към партиите, политиците и предстоящите за решаване проблеми. Ставаше дума за смяна на отговорните политици в управлението. Тъй като ХДС не предложи друг кандидат освен Кол, избирателите предпочетоха да дадат властта на Шрьодер. А тъй като канцлерът не се избира пряко, избирателите трябваше да дадат гласа си за съответните партии”¹³.

Въпреки несъмненото значение на личностите във все повече персонализиращите се избори по американски образец в Европа (към всичко казано може да се добави и перфектно организираната предизборна кампания, която също допринесе за високия изборен резултат на социалдемократите), в последна сметка обаче е по-важно да се потърсят съдържателните моменти в политическа-

---

¹³ Jung, M., Roth, D. Wer zu spät geht, den bestraft der Wähler. Eine Analyse der Bundestagswahl 1998, in *Aus Politik und Zeitgeschichte. Beilage zur Wochenzeitung Das Parlament*, B 52-98, S. 18.

та алтернатива на социалдемократите, които дадоха основание на мнозинството избиратели да гласуват за тях.

Ролята на Берлинската програма за изборната победа беше по-скоро в това, че тя създаде достатъчна програмна основа за формиране и съществуване на коалиция между социалдемократи и зелени. Но това се случи близо десет години след „планираното” или най-малко очакваното идване на власт на такава коалиция. Това закъснение естествено имаше и своите последици.

Една от водещите идеи на предизборната социалдемократическа програма беше идеята за “новия център”, която не присъстваше в Берлинската програма. Подобно на предизборните шлагери “нов лейбъризм, нова Британия” във Великобритания и “нова левица” във Франция, тя бе използвана особено често от Герхард Шрьодер. Макар и да не получи ясно определено съдържание, от една страна, тя служеше да обозначи целевата група, която е от особено значение за бъдещето на социалдемократията, а именно новите средни слоеве, а от друга страна, подчертаваше едновременно както умереността, така и насочеността към бъдещето на намеренията на социалдемократията.

В същото време, поне за много от избирателите, Оскар Лафонтен беше личността, която успешно олицетворяваше основната идея на Берлинската програма – свързването на социалната справедливост с екологическата тема.

Ако сравним германския случай с това, което стана във Великобритания и Франция, първото, което прави впечатление, е фактът, че поне по време на предизборната фаза ГСДП се опита успешно да обедини в себе си двете крайности на съвременната социалдемократическа скала, демонстрирани от Блеър и Жоспен. Кандидатът за канцлер Шрьодер бе символ на позиции, по-близки до тези на Блеър, докато тогавашният председател на партията Лафонтен изглеждаше много по-близо до линията на Жоспен. Тази комбинация очевидно се оказа успешна от гледна точка на изборните резултати.

Темите на социалдемократическата алтернатива в Германия

от тази гледна точка бяха близки до тези в другите две страни, като комбинираха до известна степен различни методи за решаване на проблемите. В тези рамки могат да се отбележат няколко основни политически акценти:

На челно място се поставя борбата срещу безработицата. От години безработицата се оценяваше от германските граждани като най-острият обществен проблем. Още от 1993 г. тя беше постоянно тема номер едно в класацията на най-важните проблеми пред страната, като през последните години това мнение се отстояваше от около 80% от анкетираните. Изборният успех на ГСДП до голяма степен се дължеше именно на доверието в способността на социалдемокрацията по-успешно да се справи с този проблем.

Няколко бяха ключовите моменти, които ГСДП предложи за решаване на проблема за безработицата. Единият от тях беше създаването на т. нар. Съюз за работа и професионално обучение, който да обедини под егидата на канцлера всички важни обществени групи, в т.ч. работодателите и профсъюзите. Това представляваше един нов вариант на известната “концертираща акция” от времето на Карл Шилер, която допринесе за излизане от кризисната ситуация в края на 60-те години. Този модел предполагаше активното участие на икономиката в създаването на работни места и умереност в поведението на профсъюзите. Друго предложение беше реализацията на незабавна програма срещу младежката безработица, с която да се намери работно място или място за професионално обучение за 100 000 безработни младежи, като се използват финансовите средства, отпускани досега като помощ за тази социална категория. Важна роля в ограничаването на безработицата се предвиждаше да играе и данъчната реформа, която от една страна, да повиши покупателната способност на населението и да стимулира вътрешното търсене и производството, а от друга страна, да насърчава инвестиционната дейност на фирмите.

Борбата срещу безработицата беше един елемент от по-широка стратегия, която в много случаи представляваше съчета-

ние от идеи на неокейнсианството и обръщане към реалностите на глобалните пазари и произтичащите от тях рестрикции. Не случайно основният девиз на предизборната кампания беше „Иновации и справедливост”. Така, особено в изявленията на Шрьодер, силно се подчертаваше значението на иновациите и на инвестициите в производствата на бъдещето, които да повишат конкурентоспособността на германската икономика и по такъв начин да допринесат и за решаване на социалните проблеми. Предвиждаше се през следващите пет години инвестициите в тези сфери да се увеличат двукратно. В същото време важна роля в социалдемократическата алтернатива играеха и конкретните предложения в областта на социалната сигурност и справедливост, в т.ч. по-справедлива реформа на пенсионното дело, приемане на закон за защита на правата на наемните работници, облекчения за пациентите при медицинското обслужване и др. В много случаи обаче продължаваше да остава неясен принципът, по който ще се посрещат социалните рискове – чрез мобилизиране ресурсите на цялата нация или чрез тяхното “приватизиране”, т.е. разчитане на ролята на самите засегнати и на техните колеги по работно място.

ГСДП постави в центъра на своята политика и проблемите на опазване на околната среда и екологичното обновление, в т.ч. въпроса за постепенния отказ от ядрената енергетика (на базата обаче на консенсус по този проблеми), използване на соларната енергия, стимулиране на продукти с ниска енергоемкост и съобразени с екологичните потребности.

Особено значими последици за германското общество щеше да има осъществяването на социалдемократическите идеи за съществени промени в правото на гражданство (действащо в продължение на повече от 85 години), които се отдалечаваха от господстващия в правната система принцип на “кръвта” за сметка на принципа на “земята”. Това би променило значително германското общество в посока на повече откритост и възможности за гражданско участие. Както е известно, реакцията срещу тези промени беше изключително силна, което доведе до

нови компромиси в това отношение, но въпреки всичко важната крачка беше направена.

Голяма част от предизборната програма влезе като носеща съставна част на съвместната програма за управление на коалицията между социалдемократи и зелени, наречена „Прелом и обновление – пътят на Германия към XXI век“¹⁴.

Както бе споменато, коалицията „червено-зелено“ всъщност беше замислена за 1990 г. Когато се реализира осем години по-късно тя вече изглеждаше като една „закъсняла коалиция“. Според Френцел това беше една от причините тя да не успее да развие собствен ясен облик и да въздейства с него мобилизиращо и реформиращо в страната.¹⁵

Наистина, еуфорията от изразителната изборна победа и от формирането на червено-зелена коалиция начело със социалдемократическия канцлер Герхард Шрьодер бързо отстъпи място на първите проблеми с реалното управление на страната. Липсата на достатъчно управленски опит поради продължителното пребиваване в опозиция, практическите трудности при формиране на принципно нова коалиция, както и откритите саботажни нападките от власт доведоха до първоначални затруднения и множество тактически и технически грешки.

Но, както отбелязва Хайнрих Потоф, по-важното бе другаде. Идването на власт на коалицията стана факт на базата на големи очаквания предимно в социалната сфера. Новото правителство обаче най-напред се сблъска с огромната задлъжнялост на държавата, оставена в наследство от християндемократи и либерали, която поставяше под силно съмнение възможността на реализация на амбициозни социални цели. Все пак първите действия на правителството бяха в тази посока, като се отмениха или коригираха ред антисоциални закони на бившите управляващи – по отношение на неправомерни уволнения, на

---

¹⁴ Вж. текста на управленската програма в: Канев, Д., Новата социалдемократия, С., 1999, с. 103-109.

¹⁵ Frenzel, M., Neue Wege der Sozialdemokratie. Dänemark und Deutschland im Vergleich, Wiesbaden 2002, S. 248.

заплащане при болест, на пенсионната система. Повишиха се детските добавки и стартира програма за борба с младежката безработица.¹⁶

Наред с всичко това, вътре в социалдемократията продължаваше да тлее старият „лидерски въпрос“. Поредното опасно огнище на напрежение тлееше във фактическото двувластие – от една страна, в лицето на канцлера Герхард Шрьодер, от друга – на мощния финансов министър (и същевременно председател на партията) Оскар Лафонтен. В началото на управлението Лафонтен бе по-активният и Шрьодер сякаш стоеше в неговата сянка. Но след като с някои свои предложения за контрол на международния финансов капитал Оскар Лафонтен се сблъска с остра съпротива както в Германия, така особено извън нея, позициите му започнаха да отслабват. В последна сметка поредната битка за власт между последните двама останали най-видни „внуци на Вили Брандт“ приключи с победа на Шрьодер, след като Лафонтен неочаквано за всички през септември 1999 г. подаде оставка и като министър, и като партиен председател и се оттегли от активна политика в ГСДП.

Междувременно от обществото започнаха да постъпват неблагоприятни сигнали и за правителството, и за самата ГСДП. Партията понесе чувствителни загуби на поредица от лендерски избори, завършила с унижителните 22.4% в Берлин, което бе най-ниският социалдемократически резултат за всички времена. Спадаше влиянието ѝ сред младежта, като голяма част от нея се ориентираше или към Зелените, или към свободните демократи и християндемократите. Очерта се ясна тенденция на намаляване на членския състав на ГСДП като за десетилетието между 1990 и 2000 година той се сви с близо 200 000 души.

През пролетта на 1999 г. Германия се включи в действията на НАТО в Югославия. Това допълнително усложни взаимоотношенията със социалната база и на социалдемократи, и на зелени, част от която не одобряваше подобно германско решение.

---

¹⁶ Вж. Potthoff, H., Miller, S., *The Social Democratic Party of Germany* 1848 – 2005. Bonn 2006, p. 365

Участието на Бундесвера във военни действия извън страната не бе прието единодушно в редовете на ГСДП и потенциално засилваше напрежението в нея.

Изобщо 1999 година – още първата година на управлението – се очерта трудна, а в известен смисъл и преломна за ГСДП, най-вече с „дезертирането“ на Лафонтен, което в известен смисъл символизираше и изоставяне от страна на ГСДП на нейни важни позиции, свързани с традициите ѝ и с идентичността ѝ. Появата в Лондон на т. нар. „документ Шрьодер – Блеър“ през същата година сякаш биеше в същата точка и предвещаваше сериозна програмна преориентация, която хвърли в смут големи части на партията, а и на нейните ръководни органи.

2000 година се оказа по-благоприятна за ГСДП и за воденото от нея правителство. Първоначалните действия на назначения на мястото на Лафонтен финансов министър Ханс Айхел бяха посрещнати с доверие, а конгресът в края на годината в Берлин, въпреки неблагоприятната ситуация, утвърди авторитета на канцлера и на неговата линия. За тази промяна допринесоха и скандалите около финансирането на главния опонент на ГСДП християндемократите и поведението на бившия канцлер Кол, който отказваше да разкрие авторите на незаконни дарения за неговата партия. Но не бива да се подценяват и действията на правителството, което натрупа опит и започна да действа по-професионално и по-целенасочено¹⁷.

Ситуацията обаче отново се промени през 2001 г. Агентаите от 11 септември промениха политическата атмосфера в света, но също така и доведоха до влошаване на икономическото положение. Стана очевидно, че до края на мандата си коалицията няма да може да се справи с основната си обявена цел – чувствително намаляване на безработицата.

На фона на неблагоприятните резултати в социалната област, на неизпълнените обещания и на тежките изборни загуби във федералните провинции, всички очакваха, че на изборите

---

¹⁷ Вж. Potthoff, H., Miller, S., *The Social Democratic Party of Germany 1848 – 2005*. Bonn 2006, p. 377.

през септември 2002 г. ще настъпи краят на червено-зелената коалиция. Резултатите от изборите обаче донесоха изненада. ГСДП спечели 38.5% от гласовете (с 2.4% по-малко от предишните избори, но все пак с няколко хиляди гласа повече от ХДС), Зелените – 8.6% (с 2.1% повече от 1998 г.) и това беше достатъчно (макар и малко) мнозинство за продължаване на съвместното управление на ГСДП и Зелените с канцлер Герхард Шрьодер. Тази победа обаче не се дължеше на убедителното управление на двете партии, а по-скоро на възникналите в навечерието на изборите събития, които преобърнаха за кратко време предпочитанията на много избиратели. Става дума за големите наводнения в Източна Германия, при които канцлерът реагира много по-адекватно (и медийно ефективно) в сравнение със своя опонент Едмунд Щойбер. Става дума, на второ място, за заплахата от война в Ирак. Отказът на Герхард Шрьодер да последва Буш и Блеър във военните действия донесе значителен дивидент за ГСДП и за канцлера, поради факта, че изразяваше мнението на голямото мнозинство германски граждани.

Началото на работата на новото правителство и този път не беше лишено от хаотичност и видими затруднения. Те идваха и от промененото съотношение на силите в Бундесрата (своеобразната горна камара на парламента, отразяваща съотношението на политическите сили в парламентите на федералните провинции) с предимство на опозицията, което силно затрудняваше правителството да прокарва закони и да осъществява по-дълбоки реформи.

Но и самата ГСДП сякаш отново не беше подготвила достатъчно ясна и последователна стратегия за управление в един втори мандат. Критичният анализатор на ГСДП, известният германски политолог Франц Валтер, е недвусмислен в това отношение: „Очевидно липсваха планове и проекти за втория период на управление и привържениците на Социалдемократическата и на Зелената партии след няколко седмици активно противопоставяне на Щойбер – решаващите седмици на август и септември 2002 г. – бързо се върнаха към

предишното състояние на разочарование, пасивност, резигнация и депресия.”¹⁸

Оттогава нататък социалдемократите изпаднаха на дъното по отношение на общественото мнение и на изборните резултати. Четири последователни избори за лендерски парламенти донесоха сериозни поражения. В Долна Саксония и Хесен през януари 2003 г. ГСДП загуби по над 10%. В Бавария – втората по население федерална провинция – ГСДП стигна през септември 2003 г. под 20%, поради което там тя трудно можеше да се счита за действителна народна партия. На изборите в Хамбург, където ГСДП имаше монополно положение в продължение на много десетилетия, получи едва 30.5% от гласовете. Дори и на фона на значителните изборни загуби на провинциално равнище през предишния мандат, сегашните поражения показваха мащаби, каквито не се бяха случвали на ГСДП от 50-те години на миналия век насам.

През пролетта на 2003 г. Шрьодер представи своята Agenda 2010 („Програма 2010”), която предвиждаше „саниране” и динамизиране на германската икономика главно с цената на оряждане на социални разходи и снижаване на прага на социална сигурност. Въпреки че успя да наложи тази линия и на специален конгрес на партията, беше очевидно, че действията на канцлера започват да пораждат сериозни тревоги и брожения в собствената му партия и сред традиционните избиратели на ГСДП. Бързо започна да се свива членският състав на голямата навремето масова партия ГСДП. Само за три години (2001-2004) членовете на партията намаляха с още 110 000 от 717 513 до 605 807 души. Усложниха се отношенията с профсъюзите – традиционни съюзници на социалдемократията. Срещу правителствените намерения и действия се провеждаха многолюдни протестни митинги.

В тази ситуация Шрьодер прибягна до неочакван ход – обяви, че отстъпва поста председател на ГСДП и предава щафетата на

---

¹⁸ Walter, F., Abschied von der Toscana. Die SPD in der Ära Schröder. 2., erweiterte Auflage, Wiesbaden 2005, S. 7.

Франц Мюнтеферинг, което и стана факт на конгрес на партията през март 2004 г.

Въпреки крехката стабилизация на партията след поемане на кормилото от страна на опитния и уважаван партиен деец Мюнтеферинг, политическите неудачи и изборни поражения на ГСДП продължиха и през 2005 г. Кулминацията или, според някои мнения, дори катастрофата настъпи през май, когато ГСДП загуби властта в Рейнланд-Вестфалия – не само най-голямата федерална провинция, но и традиционната социалдемократическа крепост, управлявана през последните 39 години неизменно от социалдемократи. И още същата вечер – отново неочаквано за всички – Шрьодер и Мюнтеферинг обявиха, че ГСДП отива към предсрочни избори през есента на 2005 г.

В навечерието на предизборната кампания ГСДП се оказа в крайно неизгодна позиция – със силно спаднало доверие (27%) след крайно непопулярни реформи, рекордна безработица и сериозни социални проблеми. Самата партия беше несъмнено демобилизирана. За пръв път тя трябваше да се изправи и срещу значима конкуренция “отляво” в лицето на Лявата партия. Едноличното решение на Шрьодер за провеждане на предсрочни избори още повече засили смущението в партията. Предсрочните избори обаче във вижданията на партийното ръководство трябваше да се превърнат в ефективен инструмент и за запазване на престиж, и за стабилизиране на партията, и за изненада на опонента. ХДС/ХСС обаче по-бързо от очакваното решиха невралгичния проблем за кандидат-канцлера и влизат в кампанията с показатели, близки до 50%.

В този момент изборната победа на ХДС изглеждаше сигурна. ГСДП изглеждаше без всякакви шансове и бе деморализирана. Тя нямаше дори и печеливша тема в предизборната борба за разлика от предишните два избори. През 1998 г. кампанията се водеше в обстановка на готовност сред обществото за смяна на дългогодишното управление на ХДС/ХСС, поради което дори и само негативна кампания би помогнала на ГСДП да спечели. А през 2002 г. кампанията се доминираше от природните бедствия и от събитията в Ирак. Кампанията на ГСДП по това време успя

максимално да използва конкретната ситуация и да спечели, като успехът беше особено значим в източните провинции.

Въпреки че през 2005 г. липсваха такива благоприятни предпоставки, все пак резултатите от изборите показаха неочаквано голяма разлика в сравнение с изходните позиции на партиите преди кампанията – нещо, което не се е случвало преди в Германия. Те опровергаха и всички негативни за ГСДП прогнози, независимо от техните автори. Наистина ХДС/ХСС станаха най-силната партия с 34.5% и 226 мандата. Но това беше с 3.3% по-малко от предишните избори и най-вече само с 1% повече от полученото от ГСДП – 34.3% и 222 места в Бундестага. Никога преди в историята на ФРГ в рамките на толкова кратко време една партия не е губила толкова голямо предимство, както ХДС/ХСС на изборите през 2005 г. След провинциалните избори в Северен Рейн-Вестфалия ХДС и ХСС водеха според изследванията на общественото мнение с близо 25 % пред ГСДП. В деня на изборите им остана предимство само от 1 %. А очакванията бяха за убедителна изборна победа.

Наистина ГСДП загуби 4.3%, но успя да се представи неочаквано добре и като цялостен резултат, и като влияние сред важни социални групи. Тя спечели по-голяма подкрепа сред най-младите избиратели от своя съперник. 38% от избирателите на възраст между 18 и 24 години гласуваха за социалдемократите, докато християндемократите получиха само 26% от гласовете от тази възрастова група. ГСДП имаше предимство и при следващата възрастова категория – между 24 и 35 години. Всъщност консервативните партии получиха предимство само при най-възрастните – над 60 години. Социалдемократите получиха по-добри резултати в 12 от 16-те федерални провинции, като християндемократите водеха само в южните, предимно католически, лендери. ГСДП се оказа най-силна партия и в новите източни провинции. ГСДП успя да запази предимството си сред работниците и служителите, докато ХДС/ХСС останаха най-силни при пенсионерите, чиновниците и самостоятелните.

Същевременно тези неочаквано добри за ГСДП резултати не

могат да се тълкуват автоматично като одобрение на водената от правителството политика. По-скоро напротив.

Първо, важна роля изигра чисто лидерският личностен двубой между двамата кандидати за канцлер Шрьодер и Меркел. Тук Шрьодер, за разлика от Меркел, имаше несъмнено предимство както сред собствените потенциални избиратели, така и в електоралния корпус като цяло. За близо четвърт от избирателите на ГСДП решаваща е била именно личността на Шрьодер, докато при ХДС/ХСС личността на Меркел е била водеща при решението само на 16% консервативни избиратели. Този ефект се подсилваше и от изключителната енергия, вложена от Шрьодер в предизборната кампания. В относително кратката кампания той проведе с около 35% повече срещи с избиратели в сравнение с 2002 г. Това още повече повиши популярността на канцлера и увеличи разликата в личностните предпочитания при директното сравнение с Ангела Меркел, която с не особено голям успех се опитваше да играе ролята на “германската Тачър”. Шрьодер изглеждаше по-солидният лидер, извършил наистина болезнени за мнозина реформи, но все не загубил чувството си за социален баланс.

Второ, доброто представяне на ГСДП се реализира не в резултат на успешната собствена правителствена политика (нейната оценка може да се види по-скоро в нагласите на гражданите преди кампанията), а главно в хода на предизборната кампания. Именно чрез кампанията ГСДП успя да мобилизира значителна част от своите избиратели, които я бяха лишили от подкрепата си в годините на управлението на страната. Но още по-важна се оказва демотивацията и демобилизацията на голям брой потенциални избиратели на ХДС/ХСС. Основна роля в това отношение изигра бързата реакция и умелото използване на грешките на опонента от страна на Шрьодер и на неговата партия.

Поради погрешна предизборна стратегия на ХДС/ХСС предизборната кампания премина под обрънат знак. Доколкото ХДС се възприемаше като неизбежният победител, той бе вкаран в ролята на управляваща партия и бе подложен на интензивен дебат

за управленската му програма, нещо което бе спестено на действително управлявалата ГСДП. Почти всички бяха убедени, че следващото правителство ще бъде без участието на ГСДП и тя успя да използва тази ситуация да действа де факто като опозиционна партия, като атакуваше управленската програма на ХДС. По този начин ХДС пренасочи вниманието от оценката на правителството към собствените си намерения за управление и позволи на ГСДП да преобърне дебата от дебат за неуспехите на своето правителство към дебат за управленската програма на ХДС.

ГСДП успя да превърне изборите в своеобразен референдум между “социалната справедливост” (ГСДП) и “унищожаването на социалната държава” (ХДС). Нейното намерение да говори не за собствената си програма, а за програмата на ХДС, стана действителност.

Особено неблагоприятна роля за ХДС/ХСС изигра номинирането на проф. Паул Кирххоф като данъчен експерт на ХДС. Неговите радикални идеи отвориха поле за ГСДП да обвинява ХДС в несоциален курс. Този виден член на “екипа на компетентността” на Меркел умело беше превърнат в “негативния символ” на кампанията на ГСДП. По-важно за социалдемократите беше, че темата “пазар на труда” (където те бяха особено уязвими с оглед на неизпълнените основни предизборни обещания) загуби значението си в предизборната кампания за сметка на темата “данъци”, при това свързвана с темата “социална справедливост”. Така идеите за данъчна политика на Кирххоф се превърнаха в “тема–убиец” в предизборната кампания. Кирххоф бе умело превърнат от ГСДП в символ на недообмислени радикални реформи и на социална студенина. ХДС/ХСС бяха представени като партии, на които хората не могат да се доверяват.

В последна сметка според мнозина изследователи ХДС/ХСС сами се победиха. Те успяха да направят това, което ГСДП сама нямаше да успее – да сведат в кратко време удобното си предимство почти до нула. ХДС/ХСС се оказаха неспособни да мобилизират избирателите си поради програмната си несигур-

ност и нееднозначност, докато ГСДП доминираше на програмно ниво и успя да мобилизира до голяма степен избирателите си.

Всичко това обаче, независимо от неочаквано добрите моментни изборни резултати, не създаваше достатъчно предпоставки за стабилизиране на политическото влияние на ГСДП в по-дългосрочна перспектива – нещо, което стана ясно скоро след изборите.

Трето, твърде проблематичен от гледна точка на перспективите на ГСДП резултат от изборите беше значителното повишаване на влиянието на конкурента ѝ отляво - Лявата партия. Тя успя да увеличи почти двойно резултатите си в сравнение с предните избори като получи 8.7% от гласовете и 54 места в Бундестага. Основният проблем е, че това стана главно за сметка на ГСДП. Ред проведени изследвания показаха, че около милион дотогавашни социалдемократически избиратели са се пренасочили към Лявата партия.

Главната причина трябва да се търси преди всичко в резултатите от управлението на ГСДП, и то главно в социалната област. Отдръпването на партията и воденото от нея правителство от класическия модел на социалната държава доведе до формирането на огромна празнина по отношение на представителството в германския избирателен корпус. Значителна част от дотогавашните привърженици на ГСДП – преди всичко от долната третина на социалната пирамида – обърнаха гръб на ГСДП поради нейната политика, изразена в Agenda 2010. По-общи оценки на базата не само на резултатите от федералните парламентарни избори през 2005 г., но и на резултатите от избори за лендерски парламенти от 2003 г. насам показват, че по тази причина социалдемократите са загубили от една пета до една четвърт от електоралния си потенциал от 1998 г. Този освободен от ГСДП сегмент избиратели помогна на Лявата партия да излезе от тясната дреха на посткомунистическата Партия на демократичния социализъм, силна само в новите източни федерални провинции, и да се установи като защитник на интересите и на западногерманските губещи от модер-

низацията и по-общо като защитник на традиционния възглед за социалната държава.¹⁹

Появата на нова парламентарна партия с влияние на национално равнище доведе и до нова структура на цялата германска партийна система, в която вече има пет утвърдени парламентарни партии. При това за пръв път в историята на Федералната република ГСДП сдоба с конкурент “отляво”. Загубата от страна на социалдемократията на монопола в лявото пространство очевидно беше явление с дългосрочни последици, което нямаше как да не влияе върху политическото и програмното развитие на партията.

Новата ситуация в партийната система направи и значително по-сложен проблемът с формирането на парламентарни мнозинства и с коалирането на партиите. Появата на пета партия, при това вляво от социалдемократите, ерозира почвата за традиционните коалиции в страната. В последна сметка резултатите от изборите доведоха до “голяма коалиция”, в която досега водещата сила ГСДП се оказа младши партньор в съюз с традиционните си опоненти ХДС/ХСС и в правителство с канцлер Ангела Меркел.

С това се сложи и краят на управлявалата седем години коалиция на ГСДП със Зелената партия. В последна сметка именно равносметката от седемгодишното управление на червено-зелената коалиция може най-добре да ни ориентира в проблемите на германската социалдемократия в новия век както в политическо, така и в програмно отношение.

Няма съмнение, че оценката на мнозинството анализатори, в т.ч. и на тези, които са близки до ГСДП, макар и в много аспекти положителна, е по-скоро отрицателна по отношение на водената социално-икономическа политика. “Ако мерим икономическите и социално-икономическите резултати със социалдемократически лакът, пише известният германски политолог Волфганг Меркел, тогава червено-зеленото правителство е претърпяло провал. Това е вярно. Вярно е обаче също, че от всички социалдемократически

---

¹⁹ Вж. Mielke, G., Eith, U., Im Versuchslabor. Der Strukturwandel des deutschen Parteiensystems. In: Blätter für deutsche und internationale Politik, Nr. 4, 2008, S. 98.

правителства по това време то действаше при най-трудни условия. Обединението на Германия беше предизвикателство, което ще се решава дълго време. Използването на средства от социално-осигурителните системи за неговото финансиране беше тежка политическа грешка. Няма и друга страна, която да е направила толкова малко реформи както Германия по времето на Кол.²⁰

И според М. Френцел “равносметката на двете водени от ГСДП правителства след шестнадесетгодишната опозиция до голяма степен е разочароваща както за привържениците и избирателите на партията, така и за гражданите изобщо.”²¹ Според него “може да се открие голямо различие между програма и дневен ред, от една страна, и практическото им прилагане в политиката на правителството. Всъщност през 1999 г. правителството осъществи поврат в насоката си на управление, която по никакъв начин не бе тази, одобрена от избирателите през 1998 г. Това в последна сметка доведе и до драматичните изборни поражения по време на мандата. Възникна ясното противоречие между ориентацията на голямото мнозинство социалдемократически избиратели към социалната държава, от една страна, и неолибералните възгледи на социалдемократическия политически елит.”²²

Като продължава анализа от гледна точка на различните области на водената от правителството политика авторът стига до извода, че правителството не е било убедително в областта на политиката на заетост и на пазара на труда. Наистина то е успяло през първите години да се справи в отделни сфери с тежкото наследство на правителството на Кол, но не постигна особени успехи нито в икономическата и финансова политика, нито по отношение на заетостта. Напротив, точно по отношение на централната цел на социалдемократическата икономическа политика – същественото намаляване на безработицата – правителството

---

²⁰ Merkel, W., Die Schere im Kopf. Was ist los mit Europas sozialen Demokraten? WZB-Mitteilungen, H. 109, September 2005, S. 9

²¹ Frenzel, M., Neue Wege der Sozialdemokratie. Dänemark und Deutschland im Vergleich, Wiesbaden 2002, S. 248

²² Пак там, с. 249

дерайлира. Обещаната граница от 3 милиона безработни при Лафонтен, дори и в по-скромния вариант на Шрьодер от 3.5 милиона, остана неизпълнено намерение. И в социалната политика не бе изработена и приложена последователна линия за изграждане на „активираща социална държава” Първи опити бяха направени едва три години и половина след началото на управлението. Наистина бяха направени и ред позитивни стъпки – при заплащането при болест, програмата за младежка квалификация, която обхвана 350 хил. млади хора; повишението на детските, жилищните добавки, средствата за образование и възпитание подобриха положението на много семейства.²³

Всъщност, независимо от многото позитивни стъпки, големият въпрос през цялото време на управление на ГСДП си остана проблемът с германската социална държава и с нейната способност да посрещна ефективно нарасналите социални рискове в германското общество. Тези години могат да се характеризират като криза на тази държава, независимо че кризата и особено част от нейните основания датират от по-продължително време. Опитите на правителството да се справи с тази криза доведоха до резултати, които – поне в непосредствените си измерения - влошаваха материалното и социалното положение на значителна част от гражданите на страната.

В оценката на правителствената политика по отношение на социалната държава от авторски колектив на близката до ГСДП фондация “Фридрих Еберт” се описват реалните резултати на тази политика²⁴. Според тях обобщената картина е твърде противоречива. От една страна, реформите на социалната държава са довели до значителни орязвания в социалната мрежа, което от своя страна е засилило социалното неравенство в Германия. От друга страна, те са изпълнили “икономическата” си цел - да не допуснат по-нататъшно

---

²³ Вж. пак там, с. 248-249.

²⁴ Bogedan, C., Grimmeisen, S., Kohlrausch, B., Mätzke, M., Vom Dritten Weg zum Vorsorgenden Sozialstaat. Thesen zur Bilanz sozialdemokratischer Wohlfahrtsstaatspolitik. FES: Analysen und Konzepte zur wirtschafts- und Sozialpolitik. August 2007

нарастване на разходите за социално осигуряване, а с това и на допълнителните разходи за заплата. Те стигат до извода, че акцентите в последна сметка са се свеждали до приватизацията на отговорността за жизнените рискове и до активирането на трудовия пазар. ”На равнището на конкретните социално-политически действия червено-зеленото федерално правителство проведе или подготви множество реформи, които наистина сочат към нова ориентация. Например във всички разклонения на социалното осигуряване бяха засилени елементите на частна отговорност и грижа. Освен това в политиката на трудовия пазар и на професионалната квалификация се стигна до по-силно акцентирание на активиращите елементи.”²⁵

Наистина при всички тези реформи социалдемократите не са се отказали от целта за изравняване на социалните тежести и за намаляване на икономическите неравенства, както и от идеята за справедливо преразпределение от страна на социалната държава. “Ако се погледнат резултатите на социалдемократическата политика на реформи по отношение на социалната държава, проличава, че тези цели се постигат все по-малко. Актуални изследвания за разпределението на доходите сочат тенденция на нарастваща ножица между доходите. Това се отразява с особена сила върху постоянните социалдемократически избиратели.”²⁶ В последна сметка свързаната със социалната държава надежда за издигане на хората с ниски и средни равнища на доходи е отстъпила място на несигурност и страх от потъване надолу. Авторите се позовават на изследване, поръчано също от близката до ГСДП Фондация „Фридрих Еберт”, според което 63% от анкетирания се страхуват от обществените промени, а 59% признават, че в момента са принудени да се ограничават във финансово отношение. С нарастващата несигурност на населението расте и загубата на легитимност на (социалната) държава. 44% се чувстват изоставени от държавата, а 14% се смятат във всяко едно отношение за губещи от тенденциите на развитие на обществото. Това означава, че социалната държава все по-малко е в състояние да омекотява социалните неравенства.

---

²⁵ Пак там, с. 4

²⁶ Пак там.

Наред с това спада и толкова важното за социалдемократията доверие към на слоевете със средни и по-ниски доходи.

Тези по-общии изводи се подкрепят и от резултатите на анализа на отделните ключови политики в областта на социалната държава и социалната политика.

Доколкото по време на червено-зеленото управление масовата безработица не спадна, има основание за твърдението, че правителствената *политика на трудовия пазар* в периода 1998-2005 г. е останала безрезултатна. С нарастването на безработицата е нараснал през последните години и рискът от бедност.

Наред с това проведените със законите „Хартц“ промени осъществиха смяна на парадигмата в социалната област в посока към отказ от основополагащи принципи на дотогавашното социално осигуряване. Още след изминаване на една година безработица, работниците вече нямаха право на доход, съобразен с предишните им заплати, а получаваха само базисно осигуряване след проверка на потребностите им.

Централна цел на воденото от социалдемократията правителство бе да осигури – преди всичко чрез развитие на образованието и квалификацията – включването в пазара на труда на възможно най-широки части от обществото. То обаче се разбираше като „активен процес“ в смисъл, че трябваше да бъде осъществен от отделния индивид, при нужда и чрез принуда. По този начин новият модел съответстваше на идеята за индивидуализация на отговорността. По отношение на разпределението на средствата за политиката на трудовия пазар обаче не настъпиха съществени промени в полза на активната политика. Сложиха се по-скоро нови акценти в самата активна политика - по-силно насърчаване на младежите и стимулиране на заетостта в областта на ниските доходи (работа за 400 евро). Като нещо положително авторите отбелязват нарастването на дела на заетите, преди всичко при жените, които получиха по-голям достъп до елементите на активната политика на пазара на труда.

Но като цяло реформите не доведоха до бързо разширяване на заетостта. По-скоро настъпиха съществени промени във форми-

те на заетост, изразяващи се в нарастването на нейни нетипични форми, главно в сектора на нископроизводителни и ниско платени дейности - мини-работни места, еднолични дружества, мнима самостоятелност, но също така и работата на непълно работно време. Това доведе до спадане на значението на нормалното трудово отношение.

И *пенсионната политика* според авторите се характеризираше с по-силното ударение върху индивидуалната отговорност за осигуряването на старините. Приоритет стана целта за запазване на стабилност на вноските, което намери израз в съществено орязване на получаваните средства. Де факто чрез тези промени отговорността на осигуряване на жизнен стандарт на старини беше отчасти приватизирана. От дългосрочна гледна точка се очерта законово пенсионно осигуряване да не бъде нещо повече от базисно осигуряване и не е сигурно дали рискът от бедност на старини, особено при жените, ще може да бъде предотвратен.

Здравната политика на червено-зелената коалиция също доведе до съкращения на отпускните средства и до увеличаване на собствените вноски на осигуряваните. С повишаването на вноските и въвеждането на допълнителни плащания нарасна съществено финансовото натоварване на гражданите. Същевременно съкращенията в набора услуги на здравните каси и допълнителните заплащания водеха като тенденция до засилване на неравенството не само между законово и частно осигуряваните, но и между по-богатите и по-бедните членове на здравните каси.

В *семейната политика* бяха осъществени съществени позитивни промени. С въвеждането на родителска отпускат и свързаното с нея право на работа на непълно работно време бащите се включиха по-силно в отглеждането и възпитанието на децата. В същото време не бяха довършени реформите, а някои мерки стимулираха семействата с по-високи доходи, което говори за отдалечаване на семейната политика от целта за изравняване на социалните тежести.

Изводите на авторите на този анализ на социалната политика

на воденото от ГСДП правителство говорят за видима промяна на курса на равнището на практическата политика, без тези промени да са обосновани достатъчно убедително в програмно отношение. “От програмна гледна точка под лозунга „трети път” социалдемократията обяви отстъплението си от стария тип на осигурителната държава и обеща нова концепция за социалната държава, която да запазва принципа на солидарност. Такава концепция обаче няма и до днес. Опитите за предефиниране на социалдемократическия възглед за социалната политика се съпътстваха от тежки вътрешнопартийни сблъсъци и в годините на правителствена отговорност не можа да бъде намерена единна линия. От една страна, ГСДП се ориентира както и преди към модела на социално осигуряване, който се основава на принципите на еквивалентност и субсидиарност. От друга страна, тя отчасти се отваря към ново разбиране за социалната държава, в което централната цел на намесата на социалната държава се определя от понятието „включеност”. При това включеността се разбира все по-малко от гледна точка на материалните основи на общественото участие и все повече от гледна точка на включването в *пазара на труда*. След изборните поражения ГСДП междувременно в реториката си се отдалечи от „третия път”. Сега самата тя се определя като партия на „левия център”. Именно тук се вписва новата водеща идея за „предварително действащата социална държава”. Тя обаче се характеризира по-скоро с неяснотата на дефиницията си отколкото с обновяване на парадигмите на социалната държава.”²⁷

Липсата на ясна управленска стратегия се споменава от много автори като основна слабост на червено-зелената коалиция. А зад липсата на стратегия очевидно стоят дефицитите в програмно отношение.

Волфганг Меркел директно си задава въпроса: “Защо червено-зелената правителствена коалиция – без да подценяваме нейните успехи във външната политика и в правото на гражданство – се провали по отношение на икономико-политическите и социално-политическите реалности на републиката?” Наред с посо-

---

²⁷ Пак там, с. 2

чените по-горе проблеми, свързани със социалната политика и със социалната държава, известният германски политолог подчертава липсата на последователна стратегия, липсата на съгласуваност между отделните политики, липсата в крайна сметка на цялостен „разказ“, който да обоснове и свърже в едно социалдемократическата политика. “Правителството нямаше последователна стратегия във финансовата, социалната политика, политиката на пазара на труда, пише той. Кейнсианецът Лафонтен бе наследен от колебливия финансов министър Айхел, който първо обяви икономииите за главна социалдемократическа добродетел, а към края на мандата си започна отново да действа с ориентация към разходи. Данъчните намаления, които бяха твърде малки за ниските доходни групи и твърде големи за по-високите доходи, нито увеличиха потреблението, нито доведоха до повече инвестиции. В такъв смисъл данъчната реформа може да се оцени като социално несправедлива, макроикономически безрезултатна и вредна от бюджетна гледна точка. В социалната политика бяха оттеглени малкото реформички от застойните години на ерата Кол и бяха дамгосани като социални ужаси, за да бъдат върнат в засилен вариант под рубриката Agenda 2010. Най-голямата грешка беше придържането към консервативните системи на социално осигуряване, които се крепят на нормалните трудови отношения, дискриминират жените и утежняват трудовия пазар като допълнителни трудови разходи. Тук либералното решение е приватизация на социалното осигуряване, а социалдемократическото - финансиране през данъците... Политиките на трудовия пазар, данъчната политика, образователната политика, социалната политика не бяха съгласувани една с друга. Липсваше един цялостен разказ, който да предаде към партията и към гражданите рационална, но и завладяваща визия.”²⁸

Близък до тези изводи е и анализът на М. Френцел, който вижда причината за най-големия неуспех на социалдемократическото управление – неспособността да се справи с пробле-

---

²⁸ Merkel, W., Die Schere im Kopf. Was ist los mit Europas sozialen Demokraten? WZB-Mitteilungen, H. 109, September 2005, S. 8-9.

ма масова безработица – и в липсата на концепция (за разлика от други европейски социалдемократически партии) и на ясна стратегия за политиката на заетост. Такава липса на добре обмислена, непротиворечива в съдържателно отношение и последователна концепция той открива и при икономическата политика на правителството. Правителството наистина не бива да бъде обвинявано, че се е насочило към политика на стриктни икономии в ситуацията, в която се е намирала Германия. Проблемът е, че наред с нея липсваха реформи на по-широк фронт, които да съпътстват тази политика. Политиката само по един въпрос (бюджетно саниране) не можеше да реши дългосрочните проблеми в икономиката и обществото. Липсваше „политика на едновременността”, която да обхване централните полета на дейност на управлението.

В последна сметка Мартин Френцел обобщава изводите си в няколко тези, най-важните от които са следните:

Липсваше една стратегически насочена дългосрочна програма 1998-2006 (за два управленски мандата) за социалдемократическо управление с краткосрочни, средносрочни и дългосрочни цели, както и средства за тяхната реализация. Шестнадесетте години опозиция бяха лекомислено пропилены в програмно отношение.

Поради тази необмислена в програмно отношение стратегия на властта социалдемократическият управленски проект се превърна в обект на външни ограничения, влияния на групи на интереси, сблъсък с институционални лимити. Не беше направен и опит, въпреки всички ограничения, да се действа самостоятелно и формиращо, да се търсят възможности за доминация и културна хегемония.

Вместо от самото начало да представят и да прилагат последователна цялостна стратегия за ключовите области на икономическата, социалната и екологическата политика, както и на саниране на държавните дългове, федералното правителство изгуби от погледа си дългосрочните си цели – преди всичко борбата с масовата безработица, създаването на нови работ-

ни места. А след представянето на текста Шрьодер-Блеър и приемането на 30-милиардовия пакет на икономии (юни 1999) от новия финансов министър Ханс Айхел германската социалдемократия изпадна в дълбока криза на доверието и на ориентацията, от която оттогава не е успяла истински да излезе.

Цялостното заключение на Менцел за управлението е, че германските социалдемократи не са поели това управление достатъчно подготвени – нито стратегически-програмно, нито персонално, нито тактически.²⁹

Необходимостта от нова програма

Всичко това в последна сметка принуди партийното ръководство и самата партия да обърнат отново поглед към програмните въпроси, без чието изясняване се оказва невъзможно да се води последователна и успешна политика. “Не липсва ирония във факта, пишат Милке и Айт, че именно последиците от упорития отказ на Герхард Шрьодер да се води дискусия за програмната същност на партията принуждават ГСДП тъкмо към такава принципна дискусия.”³⁰

Освен с видимото разминаване между програма и правителствена практика, годините на управление на ГСДП на границата на двата века съвпаднаха и с други сериозни промени, засегнали партията като организъм, като социална общност, като програмна същност. Може би беше крайна оценката на известния германски политолог Франц Валтер, но тя несъмнено имаше поне частични основания в това, което се случваше с германската социалдемократия, а и вероятно не само с нея. За него ГСДП беше партия, която в началото на ХХІ век вече не е това, което е била неизменно цели 130 години. “В известен смисъл, пише той с твърде силни думи, ГСДП се сбогува със самата себе си. Във всеки случай много от това, което от

---

²⁹ Вж. Frenzel, M., Neue Wege der Sozialdemokratie. Dänemark und Deutschland im Vergleich, Wiesbaden 2002, S. 261-263.

³⁰ Mielke, G., Eith, U., Im Versuchslabor. Der Strukturwandel des deutschen Parteiensystems. In: Blätter für deutsche und internationale Politik, Nr. 4, 2008, S. 101.

Ласал до Брандт, дори до Лафонтен, бе естествено, същностно, формиращо, вече е загубило валидност.³¹

Първата промяна Валтер виждаше в “раздялата на ГСДП с работниците”, като посочваше наистина значителните загуби на партията сред нейните традиционни избиратели от работническите среди. Тук той откри „исторически поврат” за партията, тъй като индустриалната работническа класа по време на много епохи аксиоматично е била за социалдемократията едновременно исторически субект, идеологическа опорна точка и социологическа база на всички партийни дейности, на самата стабилност на партията. “Лишеното от емоции оттегляне на работническата класа от социалдемократията, твърди Валтер, я лиши от ядрото на нейната вековна идентичност, нещо повече, лиши партията от историческите ѝ предпоставки и историческата ѝ цел – еманципацията на долните слоеве. Именно с това са свързани големите трудности с идентификацията на много социалдемократи през последните пет години. В предишните десетилетия социалдемократите имаха сигурност по отношение на тяхното място в обществото, на социалния си произход и на материалните си интереси. Тази сигурност и единомислие по отношение на място, субект и цел вече не съществува. А не е кристализирала друга, алтернативна сигурност. Това очевидно е причината за обръкнатостта и безизходицата на ГСДП.”³²

Разбира се, тази оценка в определена степен е хиперболизирана. Най-малкото на изборите през 2005 г. ГСДП все пак успя да привлече немалка част от гласовете на работниците на своя страна. Но това наистина вече не изглеждаше тази толкова постоянна и стабилна връзка каквато беше много десетилетия наред.

Загубите сред работниците се съпровождаха и с промяна в организационния облик на ГСДП, която винаги е била партия с отлична организираност по места и с голям членски състав. Според Валтер, в началото на новия век пресъхват изворите на социалде-

---

³¹ Walter, F., Abschied von der Toscana. Die SPD in der Ära Schröder. 2., erweiterte Auflage, Wiesbaden 2005, S. 9

³² Пак там.

мокрацията и по отношение на членовете, и на организацията. От 1990 г. насам ГСДП е загубила почти 300 хиляди члена, една трета от членския си състав. Само през епохата на Шрьодер от ГСДП си тръгнаха 125 хиляди члена.

Оттук идва и изводът на Франц Валтер: “Загубата на класическия субект, на членската маса и на организационните кадри – това вече е ярко изразен прелом в традицията, който се извършва в ГСДП през тези години.”³³

Особено тежко според Валтер на социалдемократите се отразяваше загубата на водеща идея. “Още при прехода към 90-те години много от старите, канонизирани рецепти от социалдемократическите програмни работилници от Ерфурт до Бад Годесберг загубиха чара, цвета и убедителната си сила”³⁴, пише той. “Още по-лошо е, че всичко това не се превърна в “тема на голяма социалдемократическа дискусия”. Последицата беше възникване на несигурност по отношение на самата идентичност на социалдемократията, което води до типичните според него за днешната ГСДП двойственост и вътрешна разединеност. “Едните – затворени в себе си, упорито и меланхолично – се придържаха към традиционните обяснения и обещания на класическия социализъм. Другите – също индивидуално и за самите себе си – изоставиха цялото традиционно наследство и възприеха нови политически интерпретации и норми. В дълбочината това е и проблемът на Agenda 2010. Никой в ГСДП не знае каква основна философия и водеща идея лежи в основата на Agenda. Дали социалната държава е причина на всичкото зло доколкото тя повишава държавния дял, ограничава личната отговорност, участието, готовността за инвестиции, потенциала за растеж, дори и личната свобода? Или пък социалната държава е наистина подлежащ на саниране и преустройство, но все пак успешен, атрактивен, достоен за запазване социален модел за премахване на острите класови противоречия, за стимулиране на жизнените шансове, за интеграция на комплексните общест-

---

³³ Пак там, с. 10.

³⁴ Пак там, с. 11

ства? В този документ социалдемократите през 2003 г. не дадоха един валиден и обвързващ отговор на този въпрос.”³⁵

Като цяло не само Валтер, но и други автори споделят мнението, че германската социалдемократия през последното десетилетие до голяма степен е загубила баланса между необходимото приспособяване към променените обстоятелства в съвременния свят и автентичната социалдемократическа идентичност, основана на идеите и практиките на социална справедливост и солидарност. Или с други думи, появило се е съществено противоречие между програма и политика.

Всичко изложено дотук води до неизбежния извод, че за да справи с видимите трудности от гледна точка на правителствена политика, на социална база, на политическо влияние, германската социалдемократия се нуждаеше от програмно обновление, което да възстанови този баланс и да осигури надежден компас за последователна и целенасочена политика. Защото и през ХХІ век социалдемократията не можеше да игнорира огромното значение на програмните ресурси за осигуряване на доброто си състояние. Тя оставаше програмна партия и всяко принижаване на тази ѝ същност рано или късно, но неизбежно водеше и до политически трудности и неуспехи.

Критерият за програмна партия е не толкова дали дадена партия има или няма програма, а ролята и мястото на програмите за нея. От тази гледна точка най-общо съществуват два типа партии.

Единият тип може да се нарече партия на конкуренцията, при която програмите са подчинени на целта победа на избори. Ролята на програмите е не да отстояват принципи, а да стигнат до максимален брой избиратели. Политическите възгледи на членовете на този тип партии са второстепенни, дори вредни от гледна точка на формулиране на партийните програми. В този дух често се използва за партиите понятието *office seeking organizations*, които действат по следния принцип: “Партиите по-скоро формулират политики, за да печелят избори, а не печелят избори, за да формулират политики.”

---

³⁵ Пак там.

Програмна партия е партията, при която водещи са политическите принципи и интересите на представяните социални групи, които дават идентичността на партията и на нейните членове. Ключовата идея тук е обратната - за да привличат и запазват членове, привърженици и избиратели, партиите се нуждаят от собствен политически профил. Важна част от него се формира от рационалното им усилие да определят политическото си позициониране – нещо, което най-често се реализира във вида на партийни програми.

Програмите изпълняват важни функции за една програмна партия. Те служат, от една страна, за разбирателството вътре в тях, а от друга, за изтъкване на идентичността им навън. Програмите са важни и поради това, че дават ориентир и мерило за гражданите да оценяват политиката. По същия начин те служат за критерий и за оценка от страна на самата партия. Става дума отново за взаимоотношението между програма и практика като главно мерило за оценка.

Често се твърди, че програмите не се четат и имат много по-ограничени функции от споменатите по-горе. Това не е така. В голямо сравнително изследване, обхващащо десет страни в близо четиридесетгодишен период, известният германски политолог Клингеман и неговият екип стигат до извода, че програмите играят значително по-голяма роля, включително и в управлението, отколкото обикновено се счита.

Разбира се, в съвременната политическа реалност партиите трябва едновременно и да печелят максимално избиратели, и да отстояват своята идентичност чрез ясен програмен профил. В практиката обикновено и двете страни са налице, но получават различен приоритет.

Тенденцията в условията на “медийна демокрация” и на засилване на пазара спрямо политиката сякаш благоприятства по-скоро партиите на конкуренцията за сметка на програмните партии.

В условията на неолиберално дефинираната глобализация се е стеснила политическата опция за различните програмни поли-

тически партии, и то в такава степен, че техните правителства са принудени да провеждат политика, която в много малка степен се различава една от друга. Тук се появява кардиналният въпрос за различимостта на партиите, който от своя страна до води до поредица следващи въпроси: Заплашват ли глобализацията и медийната епоха програмните партии за сметка на лишените от съдържание и перспективи партии на властта и на медиите по американски образец? Ще се стигне ли до “програмно обезличаване на партиите”? Или пък точно в епохата на глобализация политическото съдържание и водещите идеи отново придобиват тежест, а безпринципният прагматизъм е лишен от бъдеще? Как би изглеждал този отговор по отношение на социалдемократическите партии, които са типични програмни партии?

Европейските социалдемократически партии, в т.ч. особено ГСДП - и в традицията си, и в настоящето си - продължават да бъдат в много голяма степен програмни партии, т.е. партии, които ориентират политическата си дейност спрямо програмни цели и принципи и черпят от там своята легитимност и своето политическо влияние. Програмната ориентация играе значително по-голяма роля за социалдемократията в сравнение с другите партийни семейства. Тя винаги е имала претенцията да бъде програмна партия със съдържателни цели, визия и концепции. Много изследователи изхождат от тезата, че изборът на стратегия и определяне на целите от страна на самата социалдемократия, в последна сметка е много по-важен за нейното бъдеще отколкото външните социални, икономически и институционални условия.

Тук можем също да подчертаем, че социалдемократията за разлика от много други партии е и “историческо същество” със своя история и ясна идентичност, от които не може просто да се освободи.

Всичко това означава, че социалдемократическите партии са особено уязвими както при липса на добре разработена програма, така и при разтваряне на ножицата между програмни изявления и политически резултати, при разпадането на връзката между основни

цели и ценности, от една страна, и конкретни политически проекти, от друга. Всичко това в последна сметка крие съществени рискове за политическия успех на тези партии.

Всъщност цялата история на европейските социалдемокрации показва, че един от основните им проблеми е напрежението между теория и практика. В различни периоди тези партии са изправяни непрекъснато пред предизвикателството да осигуряват наново и наново триединството от програма, практическа политика и организация.

Характерните за европейската социалдемократия вълни на политически успехи и неуспехи се оказват същевременно и вълни на програмни дискусии и програмно обновление. Този факт несъмнено е свързан с характера им на програмни партии и с настъпването на гореспоменатото противоречие. С други думи, политическите неуспехи водят до тяхното програмно обновление, а може би и обратното: Програмното обновление води до политически успехи.

Ако хвърлим поглед назад към последните пет – шест десетилетия, можем най-общо да кажем, че десетилетията от края на Втората световна война до към 1973 г. обикновено се считат за “златна ера на социалдемократията”, за “социалдемократически век” и т.н. Десетилетията след това на приливи и на отливи издигаха или потапяха социалдемократията като управляваща сила в европейските страни. Те са следвани или предшествани от остри и съдържателни програмни дискусии.

При анализа дори само към последните години, има достатъчно факти да проследим това движение. В края на 90-те години на миналия век всичко изглеждаше чудесно за социалдемократията. Тя управляваше самостоятелно или като водеща сила в най-големите европейски държави - Германия, Великобритания, Франция, както и в още девет страни на ЕС. Всички институции на Съюза бяха доминирани от социалдемократи.

Това до голяма степен се дължеше на адекватния за момента програмен отговор на левицата на новите предизвикателства. Такъв отговор, който не е дефанзивен и който сочи напред,

се оказа прословутата формула за “третия път” или по-точно казано за “третите пътища”, доколкото в тези рамки можем да открием различни маршрути. Зад тази както популярна, така и оспорвана, метафора се криеха различните опити на европейската левица да пречупи хегемонията на неоконсерватизма и да формулира нов баланс между императивите на икономическата динамичност и на социалната справедливост.

Този проект се характеризираше с успешно приспособяване на социалдемократическите партии към променените очаквания на избирателите и новите политически и икономически отношения в света от края на 80-те години насам. Той представляваше сполучлива за историческия момент интерпретация на политическия „дух на времето” и даде възможност на социалдемократите да се превърнат през втората половина на 90-те години в доминиращата политическа сила на Европа. Различните разновидности на този проект бяха близки в съдържателно отношение. Хилебранд им дава следната обобщена характеристика: “Те се основаваха върху комбинация от умерени неолиберални позиции в икономическата и бюджетната политика, от отстояване на определена роля на социалната държава и от подчертаване на либерално-прогресивна позиция по въпроси на културата и ценностите. Реформите на трудовия пазар, както и премахването или преустройството на някои страни на социалната държава бяха свързани с демонтаж на преразпределителни елементи в данъчната система, приватизация на публични предприятия и услуги. Партиите на левия център се представиха на новите групи избиратели от долните средни слоеве като “по-ефективните мениджъри на капитализма”. Същевременно на преден план в политическия проект беше поставено образованието, което замени преразпределителната бюджетна политика от следвоенното време като централен инструмент за реформи. Чрез образованието трябваше в бъдеще да се решават и въпросите на социалната справедливост, на безработицата и на международната конкурентоспособност.”³⁶

---

³⁶ Hillebrand, E., Zwischen alten Rezepten und neuen Herausforderungen: Die europäische Linke muss sich neu orientieren. FES. Internationale Politikanalyse. Juli 2007

Тази политика позволи на партиите да печелят избори и да управляват малко или повече успешно в продължение на десетилетие и половина. Днес обаче този политически проект на „технократичната реформистка левица“ не изглежда достатъчно привлекателен, за да убеждава мнозинства и да печели избори. Оказа се, че прекалено много въпроси и проблеми трудно могат да намерят отговор или решение в рамките на този модел.

И не е случайно, че през последните няколко години политическият пейзаж в Европа се промени съществено. Избирателите наказаха управляващите социалдемократи и позволиха на консерватори и либерали (които също не показаха сами по себе си блестящи резултати) да ги заменят в управлението. На сцената се появи и десният популизъм. Някъде към него се добави и ляв популизъм. Мнозинството социалдемократически партии се оказаха в опозиция. Изключения останаха Великобритания, донякъде Австрия, дошлите на власт след 8-годишна опозиция испански социалисти. Е. Хилебранд изразява коректно настоящото състояние на разпределението на силите на европейската политическа сцена: „Лявоцентристките партии в Западна Европа са в криза. От края на 90-те години насам броят на управляваните от тях страни намаля значително. Губят се избори след избори, дори и там, където управлението е било успешно. Дори и в четири от петте скандинавски страни – за много наблюдатели социалдемократически общества *par excellence* – управляват консервативни министър-председатели. При това има знаци, че тези загуби не се дължат на традиционното махало на политическите настроения, а става дума за качествено ново предизвикателство.”³⁷ Авторът е убеден, че това развитие маркира края на един политико-идеологически цикъл. Успешният в продължение на дълги години центристко-технократичен проект от рода на „третия път“ във Великобритания или на „новия център“ в Германия е достигнал границата си и отчасти вече е изживян. „Този проект трябва да се отърси от стеснения икономизъм на технократичните реформистки проекти на „тре-

---

³⁷ Пак там, с. 2

тия път”, без да предава стратегическия терен на социалния център. Това не може да бъде завръщане към концепциите на 70-те и 80-те години и техните възгледи за социалната държава и за солидарността. Обществената и икономическата база в това отношение е вероятно загубена за дълго време. Необходим е по-скоро политически дискурс, който, от една страна, интерпретира правилно *амбициите* на населението, но и от друга страна, не пропуска и техните *опасения* в един свят, който става необозрим. Този дискурс трябва да признае, че ред процеси през последните години се оказаха по-скоро отрицателни за голям брой хора. Към тях спадат загубите на доходи и работни места, нарастващата несигурност на отношенията на заетост, нарастващото социално отчуждение в ставащите хетерогенни в етническо и културно отношение общества, нарастващ производствен натиск на работното място и засилващата се принуда към мобилност на населението със съответните последици за перспективите на личния живот на хората.³⁸

Фактът, че като цяло социалдемократията не управлява в момента Европа, дава основание на изследователите да си зададат въпроса, сбъдват ли се мрачните прогнози, предвещаващи изчезване на социалдемократията в условията на глобализацията като реликва от миналия век? Или това е временно отстъпление, което ни дава възможност да правим изводи и да търсим поуки? Още повече, че „гибелта на социалдемократията” бе провъзгласявана и през 80-те години, което не ѝ попречи да осъществи знаменателен скок през 90-те години.

Поради това по-разумно е да се вгледаме в опита от 90-те години и да се опитаме да търсим успешното и неуспешното в него. Впрочем това в момента правят и ред социалдемократически партии, поели към поредния етап на програмно обновление.

Отново един от изводите и от този опит е, че през 90-те години някои социалдемократически партии дойдоха на власт без да бъдат достатъчно подготвени в интелектуално и програмно

---

³⁸ Пак там, с. 5

отношение за политиката на модернизация, която трябваше да се води. За много партии възникна проблемът за необходимостта от “догонващо програмно развитие”. Както видяхме, един съществен пример беше ГСДП, която дойде на власт с програма, която вече бе изпреварена от времето. Това я принуди да хвърля значителни програмни усилия в момент, когато е водеща сила или участва в управлението. Оказа се в последна сметка, че за програмна партия като ГСДП твърде рисковано занятие е да се следва стратегия на решения ad hoc като управляваща партия вместо заложените дългосрочно перспективи във вид на адекватна на ситуацията програма.

Резултатът се оказа продължителна криза на партията. Чувството за загуба на смисъл и програмна ориентация в провежданата политика доведе до смущения в партията, до раждането за пръв път след Втората световна война на значима алтернатива вляво от нея. В последна сметка дефицитът на смисъл и програма отслаби и способността ѝ да печели избори.

Този пример отново ни връщат към ключовите въпроси: Как да се осигури силна спойка между програма, стратегия и практическото им провеждане чрез правителствена политика, когато е очевидна необходимостта от преосмисляне и нови постановки по отношение на изключително сложния баланс между държава, пазар и гражданско общество – между приспособяване и стремеж за реформи, модернизация и запазване на идентичността. По-конкретно: Как може социалдемократията да води модерна политика във всички области, без да изоставя основните принципи на политическата си идентичност – принципите на солидарността и на социалната справедливост?

За да се намерят достатъчно убедителни отговори, преди всичко трябва да се осмислят по-дълбоките проблеми, пред които е изправена социалдемократията през този период. Впрочем те не са се променили съществено и днес.

Сравнително лесно можем да изброим тези “капани” за социалдемократията - глобализацията с нейните икономически, социални и политически последици; променената роля на политиката изобщо; промените в социалната структура на общество-

то; процесите на индивидуализация; кризата на традиционната социална държава като олицетворение на социалдемократическата политика и др.

Новите политически идеи на социалдемократията, с които тя се опита да излезе от тези капани, обаче постепенно започнаха да избледняват и да се считат за недостатъчно адекватни на стремително променящия се свят. Основният фактор бяха резултатите от политиката на социалдемократическите правителства. Оказа се, че в дългосрочен план и идеите на „третия път“ и на „новия център“ не промениха съществено ситуацията, а изглежда донесоха нови проблеми за социалдемократията. „Глобализацията и европеизацията (като специфична европейска форма на интернационализацията) се отразиха отрицателно на сравнителната икономическа ситуация на работниците в Европа, пише Хилебранд. Правителствата на „третия път“ не можаха да променят почти нищо в това отношение. Делът на работната заплата в цялостния национален доход в Европейския съюз постоянно намалява от 72.1% до 68.4% през последните 25 години... Значително нарасна и поляризацията на доходите, като от 80-те години насам в много западноевропейски страни социалното неравенство се изостри. По този начин обаче в засегнатите социални среди се загуби доверието към централното обещание на реформистката левица – чрез ефективна технократска политика и „допустими“ реформи да отстоява по-добре от другите икономическите и социалните интереси на „обикновените хора“. Празни се оказаха и надеждите в „революцията в образованието“. Младежката безработица си остава висока. Социалната пропускливост на образователната система не се повиши. Качеството на образованието и стойността му на трудовия пазар спаднаха.”³⁹

В същото време смяната на социално-политическата парадигма като отговор на глобализацията и на демографското развитие се окажа във всяка една страна най-голямото вътрешнополитическо бреме от времето на изграждането на социалните системи. Всяко прави-

---

³⁹ Пак там, с. 3-4

телство, което дръзна да решава тази задача, изпадна вътрешнополитически в затруднение. Стабилните бюджети, намаляването на дълговете и повече отговорност на гражданите за функционирането на „европейския социален модел” – това бяха приоритетните задачи за доминираната от социалдемократите Европа на прехода към новото хилядолетие. Съпротивата срещу орязването на социалните системи в Европа засегна правителствата от всички направления, но най-тежко социалдемократите. “Всички правителства на левия център се сблъскаха със съпротива срещу чувствителното орязване на традиционните дейности на социалната държава, а с това губеха и избори.”⁴⁰

Не може да се оспори, че под лозунга за “третия път” към края на 90-те години европейската социалдемократия видимо се измести към центъра, което означава надясно. На практика те възприеха едно по-скоро пасивно отношение спрямо глобализацията и нейните последици, като действаха под мотото: „Няма алтернатива”. Водеща линия за стратегиите на социалдемократическите правителства беше към намаляване на задлъжнялостта и за финансово саниране. Оценката например на В. Пергер е, че в това отношение се прекали. “За мнозина от говорителите на „новия дискурс” да си с духа на времето означаваше да изоставиш всичко, което досега ти е било мило и скъпо. Създаде се проблематичното впечатление за възникване на нова социалдемократия, която гледа на модернизацията като на самоцел. Наистина реформата на тогавашната социална държава нямаше алтернатива, поне от принципна гледна точка. Обективно обаче промяната на курса на социалдемократическите партии доведе и дотам, че бяха изоставени класически позиции на европейското работническо движение и основаната на тях практика на социалната държава като се вкараха нови елементи в програмите. Има известно основание днес в контекста на „предварително действащата социална държава” да се говори за смяна на парадигмата. Опразнените пространства в някои полета на социалната политика и политиката на благоденствие бяха заети

---

⁴⁰ Perger, W., Lektionen und Lernprozesse. Ein vergleichender Blick auf die europäische Parteienlandschaft. FES, Internationale Politikanalyse. November 2007, S. 4

от нови партии, макар и само реторично – десни радикали и десни популисти, радикални партии на левицата, но дори и от променящи се консервативни партии...⁴¹

Същевременно възникнаха нови предизвикателства, за които левицата нямаше отговори като например проблемът с имиграцията, който се оказа успешно политическо оръжие за десния популизъм. Забелязва се и постепенна промяна на ценностите с изместване на ценностния барометър в посока традиционно-консервативни ценности. От това се възползваха преди всичко дяснопопулистки, а някъде и лявопопулистки партии и движения. А много консервативни партии се отдръпнаха от неолибералната ортодоксия на 80-те и 90-те години, което позаличи разликата между „народните партии” и още повече стесни полето за поелата в неолиберална посока социалдемокрация.

Разбира се, в съвременността програмните партии се сблъскват и с ред обективни проблеми, които затрудняват традиционното функциониране на партиите като цяло, но може би най-вече на социалдемократическите партии. Те са описани сполучливо от Франц Валтер:

“Трудността за партиите да изграждат свой собствен програмен профил се дължат и на липсата на социални и културни предпоставки. Вече няма хомогенни социални среди и затворени мирогледни общности, сред които биха могли да се развиват стабилни възгледи. Днес широките средни слоеве се движат в широк диапазон на обществена среда и културно положение. Ролите им са разпокъсани, политическите предпочитания – все повече вътрешно противоречиви. Множеството германски граждани са настроени малко социалдемократически, малко неолиберално, малко християнски, малко екологически, а по някои въпроси на вътрешната сигурност и миграцията – дори и малко дяснопопулистки. Само много малки малцинства са твърди социалисти, безкомпромисни неолиберали, догматични християни или фундаменталистски еколози.”⁴²

---

⁴¹ Пак там, с. 4-5

⁴² Walter, F., Abschied von der Toscana. Die SPD in der Ära Schröder. 2., erweiterte Auflage, Wiesbaden 2005, S. 39

В подобна посока действат и особеностите на съвременното медийно общество. То харесва много повече личностите и образите в тяхната динамика и стълкновения, а не програмните дискусии, програмните текстове и документи, дори и когато те са добри. Съответно и политиците възприемат тези “императиви” доколкото знаят, че успехът им зависи повече от присъствието в медиите отколкото от участието им в програмните усилия на техните партии. За тях се оказва в момента по-маловажно, че отнемат на своите привърженици политическата цел, изхавяват партийен капитал от идеи, ценности, убеждения, без който не може да бъде стабилна самата партия. В последна сметка това не прави партиите по-свободни или по-ефективни. Напротив. “То им отне историческата сигурност и достойнството, сви лоялностите, засегна стабилността им. Лишените от програма партии станаха по-зависими – от подшушванията и ограничения подход на изследователите на общественото мнение, от конюнктурата на уводните политически статии, от настроенията на една колеблива телезрителска общност.”⁴³

В същото време все по-остро се чувства нуждата от нов социалдемократически идейно-политически проект. По думите на големия социолог Улрих Бек дори трябва да се провъзгласи нова социалдемократическа епоха. “Къде е днешният Вили Брандт, пита той, който да може наново да формулира въпроса за справедливостта – ключовия политически въпрос на започналия XXI век – както в глобално, така и в национално, както в икономическо, така и в екологическо измерение?”⁴⁴ Причината е в “гнилите плодове на дясното знание”, довели да сериозна обществена дестабилизация навсякъде по света. “От масивната ре-национализация в Русия до успехите на популистите в Латинска Америка и в Източна Европа пуснатият на свобода капитализъм произвежда страхове и защитни реакции, които са несравними с всичко, което преживяхме след падането на Берлинската стена. Откъде идва това разочарование? Средните слоеве

---

⁴³ Пак там, с. 41

⁴⁴ Beck, U., Eine Utopie muss her! Die Zeit, Nr. 25, 2007

викат: Спрете! Това се отнася за Германия, но и за почти всички европейски страни и всички ниши на света. Съпротивата расте с убеждението, че глобалните средни слоеве не получават дял от печалбите, които създава сегашният период на икономически растеж... Докато печалбите на транснационалните корпорации експлодират, обикновените работници се чувстват изключени. Навсякъде се шири един и същ феномен: Средният семеен доход лежи значително под нормите на растеж на производителността и това се случва от години насам.

Да се намерят отговори на нуждите на силно дестабилизираните средни слоеве – това е ключът към политическия успех и в началото на 21 век.”⁴⁵

В последна сметка, всички проблеми, с които се сблъска германската социалдемокрация през новия век – отдалечаването на правителствената практика от програмните идеи и от традиционната социалдемократическа идентичност, отдръпването от партията вследствие на това на важни части от поддръжниците ѝ, усложняване на социалната структура и политическата култура на съвременното общество, налаганите от медийната демокрация нови политически стилове и т.н. – не можеха да намерят успешен отговор във от осъвременяването и актуализацията на облика на партията, и най-вече на нейния програмен облик, който в последна сметка е основният носител на самата ѝ идентичност.

От тази гледна точка не е случайно, че, макар и с някои колебания и отлагания, ГСДП още в началото на ХХI век все пак се насочи към изработване на нова Принципна програма, с която трябваше да посрещне всички тези многообразни предизвикателства.

---

⁴⁵ Пак там.

Глава втора

ХОДЪТ НА ДИСКУСИЯТА ЗА НОВАТА ПРИНЦИПНА ПРОГРАМА НА ГСДП

Както вече бе споменато в началото, размислите в редовете на германските социалдемократи за необходимостта от нова програма започнаха веднага след приемането на Берлинската програма през 1989 г. и получиха допълнителен тласък след окончателното обединение на страната. Официално обаче работата по новата програма започна едва десет години по-късно.

Началото: От документа Блеър-Шрьодер до Нюрнбергския конгрес

Ако проследим хронологично ходът по подготовка и приемане на новата Хамбургска програма, ще трябва да тръгнем от есента на 1999 г. Наистина и преди това вървяха дискусии и се обсъждаха нови програмни идеи, но всичко бе прекъснато около изборите през 1998 г. и особено след изборната победа на ГСДП. По това време надделя мнението, че моментът за теоретични дискусии не е подходящ, а усилията трябва да се концентрират върху управленските програми и проекти. Много скоро обаче се оказа, че тази позиция трябва да бъде ревизирана и все пак да се започнат програмни дебати с цел приемане на нова програма.

Зад кулисите на старта на програмната работа бихме могли да открием два съществени феномена, които станаха факт по това време.

Първият е свързан с описаните вече неочаквани изборни загуби на лендерски избори през 1999 г. – момент, когато правителството и канцлерът бяха вече година на власт и първоначалното въодушевление от новото правителство бе отминало. В ежедневната управленска практика липсваше “червената нишка” на една основана на реалистична програма стратегическа линия. Възникващите непрекъснато множество актуални проблеми не можеха да намерят отговор на базата на действащата

програма на партията. Очевидна стана нуждата от програмно обновление, което би могло да придаде стройност и последователност на социалдемократическата правителствена политика. Независимо от това социалдемократическият канцлер показваше достатъчно ясно, че предпочита да формира политическа стратегия в правителството, без да очаква резултатите от продължителна програмна дискусия в партията. Той се опасяваше от евентуални програмни идеи, които биха следвали линията от времето на опозицията и биха спъвали управлението. И трябваше да дойдат първите изборни поражения, за да стане пределно ясно, че времето дотогава не бе използвано за създаване на програмна основа на социалдемократическото управление и че това в края на краищата се отразява и на партията, и на воденото от нея правителство. Така в един нелогичен и необичаен за такава дейност период – в първата фаза на управлението – се стигна до решение за изработване на нова програма.

Вторият феномен, довел до «официализиране» на програмната дискусия, се оказа опитът на Герхард Шрьодер да наложи програмно обновление «отгоре», без самата партия да е казала своята дума. Става дума за прословутия документ «Шрьодер-Блеър», публикуван през юни 1999 г. в Лондон. Появата на този документ, още повече в чужбина, а не в Германия, предизвика както оживление, така и известно смущение в средите на партията. То идваше от това, че в този документ, на практика без предварителна дискусия, като един вид «свършен факт» се издигаха идеи, които най-малкото бяха спорни, а в някои отношения и неприемливи за партия като ГСДП. Мнозина го приеха като опит за „програмна революция отгоре” и дори като намерение за „идеологически преврат”

Документът на Блеър и Шрьодер, озаглавен „Пътят напред за европейските социалдемократи”, макар по принцип да отстоява основните ценности на социалдемократията, същевременно в голяма степен се отдалечава от присъщите на германската социалдемократия идеи и практики на държавно икономическо и бюджетно регулиране. За сметка на това се предлага комбинация

от гъвкави пазари (които трябва да бъдат “дерегулирани” и “дебюрокрактизирани”) и от по новому дефинираната ролята на държавата като “държава на социалните инвестиции” за разлика от “социалната държава”. По ред въпроси се заемат позиции, твърде различни от отстояваните дотогава, като допускането на сектор на ниски заплати, отказът от конфликтни стратегии спрямо капитала за сметка на данъчни облекчения, отдръпването от преразпределителната роля на държавата за сметка на инвестициите в „човешкия и социален капитал”. Особено критична е оценката на М. Френцел, която обаче отразява и немалка част от настроенията в ГСДП в този момент. Той говори за “програмно салто мортале”, за “програмен прелом”, който стига до корените на социалдемократическата идентичност и на нейната “историческа задача”. “Подобна радикализация в посока на тотално приспособяване към неолибералния модел и пълният отказ от държавното регулиране като централна характеристика на социалдемократическата икономическа и финансова политика е нещо ново в тази форма и означава преход към модела на един, наистина социално омокотен, но в ядрото си неолиберален пазарен конформизъм.”⁴⁶ Някои оприличаваха тази промяна с това, което стори новозеландската Лейбъристка партия, която се превърна в радикална неолиберална про-пазарна партия, което пък в последна сметка доведе до бърз упадък на тази партия.

На практика именно стресът от появата и характерът на този документ дадоха тласък на програмната дискусия в ГСДП, където доминираха стремежите за приспособяване към глобализацията, но без радикално задраскване на основни стълбове на самата сърцевина на социалдемократическата идентичност. Настъпилите скоро след това драматични изборни загуби принудиха самия канцлер да направи крачка назад и да даде път на програмната дискусия. В тази атмосфера на конгреса през 1999 г. се взе решение за разработване на нова Принципна програма на партията, която трябваше да бъде приета през 2004 г.

---

⁴⁶ Frenzel, M., *Neue Wege der Sozialdemokratie. Dänemark und Deutschland im Vergleich*, Wiesbaden 2002, S. 154

По този начин ГСДП заяви волята си да остане програмна партия и във времената на краткосрочната медийна ориентация и на актуалните политически принуди. Програмата трябваше да фокусира правителствената политика и да даде на обществото ориентация за бъдещата социалдемократическа политика.

През юни 2000 г. започна работа Комисията за Принципната програма със задача да направи първоначални анализи и оценки както на валидността на основни позиции на Берлинската програма, така и на актуалното развитие във важни тематични области. По този начин на практика ГСДП започна дебата си за нова Принципна програма през 2000 г. Първият междинен доклад на Програмната комисия до конгреса в Нюрнберг през 2001 г.⁴⁷, подготвян в продължение на година и половина, приключи фазата на изясняване на основните позиции.

Този междинен доклад, обобщил резултатите на множество отделни работни групи на Комисията и мненията и позициите на учени, представители на обществените среди и на международните партньори, все още не беше „програмен проект“, а по-скоро широка основа, върху която да се разширят и да се задълбочат дебатите за нова програма в цялата партия, но също така и в обществото. Той имаше до голяма степен и частичен характер, доколкото се акцентираше само върху определен кръг проблеми докато други като например външната политика и политиката на сигурност след големите промени в света, а и след 11 септември 2001 г. не бяха систематично разработвани.

Изходният пункт за работата на Комисията беше специфичната, дори безпрецедентна, ситуация ГСДП да разработва програмата си в момент, когато носи правителствена отговорност. От тази гледна точка тя си бе поставила сложната задача да подготви идеи, които да включат актуалната правителствена политика в едни по-широки рамки на дългосрочните перспективи на социалдемократическата политика. Подобен подход се налага-

---

⁴⁷ Wegmarken für ein neues Grundsatzprogramm. Aus dem Zwischenbericht der Programmkommission an den Parteitag in Nürnberg (November 2001)

ше и от гледна точка на разнообразния опит на управляващите по това време социалдемократически партии в Европа, които се опитваха да решават близки по характера си задачи в ситуация, обща за всички.

Основните резултати от този етап на дискусиата показваха подчертан стремеж за адаптиране на програмните виждания към промените в света и в Германия при запазване на основни принципни социалдемократически позиции. В доклада се подчертаваше стремежът на Комисията както да държи сметка за историята на партията, за традициите на социалната демокрация, така и за големите предизвикателства на съвременността. “Нашата водеща идея, заявява се в документа, е един устойчив и благоприятно развиващ се в социално и екологично отношение свят. Става дума за социалното и екологичното формиране на глобализацията и за опита да се обуздае глобалния капитализъм в социално отношение.”⁴⁸

Като пръв, макар и предварителен, програмен текст след Берлинската програма, междинният доклад неизбежно трябваше да вземе отношение към тази програма и към отделни позиции в нея. Неговата оценка за действащата програма на партията беше, че тя “важен крайпътен камък в програмната история на социалдемократията”. Основните заслуги на тази програма се виждаха преди всичко в новото отношение към прогреса, към рисковете, които произтичат от научно-техническото развитие и от икономическия растеж за свободата, справедливостта и солидарността. На тази основа беше формулирана и водещата политическа идея за отговорно в екологично и социално отношение водене на икономиката като предпоставка за устойчива политика, за да се осигурят основите на човешката цивилизация и да се запазят шансовете за бъдещето на следващите поколения. Това позволи сближаване с новите социални движения. Друг принос беше

⁴⁸ Пак там, с. 145 (Тук и по-нататък страниците на цитираните пасажии текстове и документи, съдържащи се в приложението на настоящата книга, ще бъдат посочвани по тази книга.)

поставянето в центъра на равнопоставеността на жените в обществото, в политиката и в ГСДП. Тези принципни позиции според Комисията запазваха своята валидност. Същото се отнасяше и за отношението на социалдемокрацията към оръжията за масово унищожение, за осигуряване на мира, както и за опазване на природната среда и в интереса на бъдещите поколения.

Като важна и запазваща значимостта си новост на Берлинската програма се сочеше поставянето на очертания за пръв път в програмната история на партията възглед за човека като основна ориентация за политиката на социалдемокрацията. Той, подобно на социалдемократическото разбиране за основните ценности, следваше според Комисията да остане в своето ядро един от крайъгълните камъни на социалдемократическата политика и за новата Принципна програма.

Необходимостта от корекции и доразвитие на Берлинската програма Комисията виждаше преди всичко в съществено променената външна среда в годините след приемането ѝ. В центъра стояха процесите на глобализация, които протичаха със засилена скорост и интензивност и водеха до сложни взаимодействия между икономика, общество, екология и култура. Наред с нейните чисто икономически и финансови последици, все по ясно се открояваха и тенденциите на премахване на досегашните рамки на националната държава, на по-нататъшно обезценяване на традициите и разпадане на социално-културни връзки. В новата ситуация, когато тенденциите на развитие бяха станали значително по-ясни, а новите възможности и заплахи – по-добре разбираеми, за основен акцент в програмната работа се определяше разработването на контурите на политика на социалната демокрация в условията на глобализация, като в този процес се осмисли и цялостният опит на европейските социалдемократически партии и правителства. Като важна идея за налагане на социалдемократическо виждане се обявяваше “възстановяването на примата на демократичното действие при всички промени, които характеризират същест-

вено обществото”. На тази база отново беше описано и предлаганото съдържание на бъдещата нова програма: “Основа на нашата политика и за в бъдеще остава една Принципна програма, която формулира задължително основните ценности на нашата политика, която описва съществените тенденции на развитие и с перспективност и реализъм създава водещи идеи, които са насочени към бъдещето и същевременно са съобразени с реалностите, за да дадат задължителна ориентация за ежедневната политика.”⁴⁹

В междинния доклад на Програмната комисия от 2001 г. се правеше опит и да се очертаят носещите стълбове на бъдещата програма. От една страна, това беше актуализацията на социалдемократическите основни ценности и възглед за човека, без да се поставя под съмнение тяхната същност. От друга страна, това бяха новите предизвикателства и техният социалдемократически отговор.

Сред новите предизвикателства, както те се възприемаха на този предварителен етап на разработване на програмата, откриваме следните акценти: Как политически да се формира стихийно развиващият се досега процес на глобализация? Какво е необходимо, за да се завърши успешно европейското и германското обединение? Как да се реализира обявената за водеща в програмата идея за устойчивостта? Как да се стигне до равенство на шансовете и на обща отговорност в съвременното общество? Каква трябва да бъде адекватната на съвременните изисквания модерна и ефективна социална държава? Как да се осъществи приходът към „общество на образованието и комуникацията”? Каква трябва да бъде социалдемократическата реакция на промените в света на труда? Как да се укрепва демокрацията и да се разширява участието?

Всички тези въпроси бяха разгледани подробно в рамките на отделни специализирани комисии към Програмната коми-

---

⁴⁹ Пак там, с. 147

сия, чиито резултати бяха представени на конгреса в Нюрнберг като приложения към споменатия междинен доклад. В тези “съдоклади” бяха поставени и обосновавани различни варианти и ред нови идеи за обновление на партийната програматика. Наред с това своя разработка, озаглавена “Свобода, справедливост и солидарност. Критерии и принципи на социалдемократическата политика през XXI век”⁵⁰, представи и постоянно действащата Комисия по основните ценности към Председателството на ГСДП. В нея можем да открием наистина задълбочено осмисляне както на традиционните основни ценности на социалдемократията, така и възможностите за извеждане от тях на адекватна на съвременността политика.

За съжаление този силен старт на програмната дискусия трябваше да бъде “замразен” от страна на конгреса в Нюрнберг поради предстоящите през следващата година избори.

„Рестартиране” на програмната дискусия между редовните и извънредните парламентарни избори

В годините след изборите през 2002 г. все пак Програмната комисия, макар и с не много шум и при липса на особен медиен интерес, задълбочи много теми и ги постави на разискване на публични програмни форуми. Особено през втората половина на 2004 г. и първите месеци на 2005 г. дебатите видимо се оживиха, добиха по-голям фокус и острота. Програмната комисия организира широки и задълбочени дискусии на равнище на работните си групи⁵¹ и в по-представителни форуми с участие на партийното ръководство. Приноси в дискусията дадоха из-

⁵⁰ Bericht der Kommission Grundwerte beim PV der SPD an die Grundsatzprogrammkommission: Freiheit, Gerechtigkeit und Solidarität. Die Maßstäbe und Prinzipien sozialdemokratischer Politik im 21. Jahrhundert. Gekürzte Fassung (November 2001)

⁵¹ Вж. в документалната част някои от тях: Grundlagen unserer Politik. Impulse für das neue Programm der SPD. Berichterstatter G. Schwan und W. Thierse (Dezember 2004); Durch soziale Gerechtigkeit zur solidarischen Gesellschaft. Impulse für das neue Programm der SPD. Berichterstatter A. Nahles und K.-H. Haack (Januar 2005)

вестни социалдемократически политици и интелектуалци като проф. Гезине Шван⁵², Ерхард Еплер⁵³, Франц Мюнтеферинг⁵⁴.

Гезине Шван във въвеждащо изказване на първото заседание на Програмната комисия през 2004 г. например изведе необходимостта от нови отговори на програмно равнище в няколко аспекта като се започне от социалдемократическите ценности. Нейният изходен пункт е формулирането на „принципния социалдемократически въпрос“ и интерпретацията му от гледна точка на новите реалности. Според Шван исторически заложеният основен въпрос на социалдемократията е: „Как могат да бъдат преодолените социалните противоречия и неравенства на развиващото се капиталистическо индустриално общество, така че всички хора да водят свободен и смислен живот, живот в солидарност - солидарност като средство и като цел - живот като „другари“⁵⁵. Прави впечатление стремежът да се даде по-голяма тежест на ценността солидарност, която в други случаи обикновено остава на по-заден план. Синтезирано основният исторически въпрос на социалдемократията се формулираше като „равна свобода в справедливост и персонална солидарност“.

В обществената практика тази цел се реализира в социалдемократическа политика като се осъществяват действия за решаване на едно нерешимо според Шван вътрешно противоречие на либерализма – противоречието между политическия либерализъм и икономическия либерализъм. Либерализмът, от една страна, разглежда личността като самоцел (политически либерализъм), но същевременно я третира като инструмент на производството, от друга страна (икономически либерализъм).

---

⁵² 1. Sitzung der Programmkommission am 17.6.2004: Redebeitrag von Prof. Dr. Gesine Schwan

⁵³ 4. Sitzung der Programmkommission am 21.11.2004: Redebeitrag von Dr. Erhard Eppler, Privatisierung der Gewalt und ihre Folgen.

⁵⁴ Rede des SPD-Parteivorsitzenden Franz Müntefering auf dem 3. Programmforum der SPD „Demokratie. Teilhabe, Zukunftschancen, Gerechtigkeit“ (13. April 2005)

⁵⁵ 1. Sitzung der Programmkommission am 17.6.2004: Redebeitrag von Prof. Dr. Gesine Schwan, c. 190

При положение, че няма принципна алтернатива на свободната пазарна икономика, социалдемокрацията има задачата да я регулира. Именно това я прави необходима. „Точно затова смятам, казваше Шван, че всичките приказки за край на социализма са безсмислени. Това противоречие ще остане в обзрима перспектива. И социалдемокрацията е партията, която трябва да го атакува и да подхожда към него творчески.“⁵⁶

Наред с това Гезине Шван предлагаше да се обърне повече внимание и на ценността субсидиарност поради нейната актуалност в сложното и диференцирано общество на знанието. По принцип тази ценност е по-скоро възприета от консервативните и либералните партии, но през последните години си пробива път и в някои социалдемократически партии.

Според Ерхард Еплер⁵⁷, един от духовните двигатели на Берлинската програма, още по времето на нейното разработване са били основно дискутирани ключови проблеми като глобализацията и европеизацията. Новото в ситуацията той виждаше не в тези въпроси, а в областта на сигурността. Основанието му беше появата на една принципна новост в световната история - приватизация и комерсиализация на насилието. По такъв начин не само се променят параметрите на националната сигурност и нейните основни инструменти като армията например, но самата сигурност на гражданите се превръща в стока, която може да бъде осигурена за някои, а за други не. Така възниква една нова, според Еплер, крайна форма на неравенство, която трябва да бъде интерпретирана в новата програма по нов начин. Германските социалдемократи трябва да намерят отговор на въпроса, как да се попречи на това сигурността срещу престъпления да се превръща в стока, която малко хора могат да си позволят, а мнозинството не.

Отговорът според Еплер е в укрепването на демократичната правова държава, която е единственият метод да се подчини на

---

⁵⁶ Пак там, с. 197

⁵⁷ 4. Sitzung der Programmkommission am 21.11.2004: Redebeitrag von Dr. Erhard Epler, Privatisierung der Gewalt und ihre Folgen.

правото всяко насилие – частно, приватизирано и държавно. В същото време държавата е отслабена, подлагана на нападки и лишавана от възможности да действа ефективно. Социалната държава е важен аспект на демократичната правова държава, най-малкото защото осигурява нейната легитимност. Ако държавата изостави хората в периоди на трудности, то те ще отеглят своята лоялност от държавата изобщо.

Изводът на Еплер в последна сметка изглеждаше така: „Необходима е дискусия за държавата, която би дала и много шансове за разсъждение по въпроса какво трябва да прави демократичната правова държава и социалната държава, какво не може да им бъде отнето. Имам усещането, че днес очакването да се говори по този въпрос е широко разпространено в нашето общество. И партията, която започне най-интелигентно да говори по него и последователно да издържи докрай, би могла да стане водеща през следващите години.”⁵⁸

Франц Мюнтеферинг няколко месеца по-късно (по това време вече беше председател на партията) също предупреди, че скептицизмът към държавата е погрешен път, а пренебрежението към нея е направо опасност. „Някои си изтриват обувките по нея, други я превръщат в синоним на бюрокрация и немощ. Те искат “отслабнала” държава и не биха се разсърдили и ако тя загине от гладна диета. Всичко това маркира разделителна линия за политическия път на нашата страна.”⁵⁹

Той продължи и разсъжденията на Гезине Шван за икономическия и политическия либерализъм и ги конкретизира към поведението на големи части от бизнеса днес. „В мисленето и в действието на бизнеса приматът на икономиката е естествен, а държавната дейност често изглежда като нещо ненужно и дори контрапродуктивно. Икономиката се ориентира, и то в най-добрия случай, непряко към социалното същество чове-

---

⁵⁸ Пак там, с. 210

⁵⁹ Rede des SPD-Parteivorsitzenden Franz Müntefering auf dem 3. Programmforum der SPD “Demokratie. Teilhabe, Zukunftschancen, Gerechtigkeit“ (13. April 2005), с. 264

ка. Тя наистина взема предвид човека, но само в определени функции – като величина в производството, като потребител или като стока на трудовия пазар. Критиката ни е насочена към интернационално нарастващата власт на капитала и тоталната икономизация на краткосрочни действия за печалба. Защото по този начин извън погледа остават отделните хора и бъдещото състояние на цели предприятия и региони. А способността на държавите да действат се намалява без всякакви скрупули. В резултат драстично се влошава репутацията на държавата сред нейните граждани, защото тя не е вече в състояние да върши това, което се очаква от нея - да защитава в достатъчна степен техните интереси.”⁶⁰

Според Мюнтеферинг необходима е политическа реакция от страна на социалдемократията както на национално, така и на европейско равнище. Ако тя се стреми към социална демокрация, трябва да настоява за инвестиции в нейните фундаменти – образование, социална сигурност, гражданско участие. „При това, заключаваше той, по отношение на социалната сигурност става дума не за трохи. Става дума за ясно дефинирани и защитими пред съда задължения и права. За претенции за заплащане на основата на собствените резултати. За базисно осигуряване, което да гарантира, че всеки в нашата страна ще може да живее при достойни за човека условия. За системи на солидарност, които осигуряват на всекиго достатъчно по отношение на неговото съществуване.”⁶¹

Докато отделните социалдемократически политици и теоретици се стремяха да търсят предимно главните акценти в бъдещата програма, работните групи на Програмната комисия представяха по-разширени документи за цялостно програмно обновление като в повечето от тях се очертаваха и спорните или неясни проблеми, по които дискусиата трябваше да продължи.

От по-общ характер беше текстът, докладван през декември 2004 г. от проф. Гезине Шван и тогавашният председател на

---

⁶⁰ Пак там, с. 267

⁶¹ Пак там, с. 270

Бундестага Волфганг Тирзе и озаглавен „Основи на нашата политика. Импулси за новата Принципна програма на ГСДП”⁶². В него се правеше опит да се формулират принципните въпроси на програмата на основата на анализ на промените в Германия и в света в годините след Берлинската програма. С основание се твърдеше, че през втората половина на „златните 90-те години” в центъра на дискусиата излиза темата за глобализацията. Тя е заредена, от една страна, с големи надежди за нов период на растежа и на благосъстоянието, но, от друга, също така и с нарастваща обществена критика. Допълнителна причина за обръщане към глобалните проблеми стават и терористичните нападения на 11 септември 2001 г. Изводът е, че глобалното измерение прониква и определя все повече отношенията, на които трябва да се подчини политиката на регионално, национално и дори на местно равнище. „Със засилването на световното разделение на труда чрез отварянето на пазарите за капитал и труд, за стоки и услуги, с нарастването на обмяната между култури и общности, между знания и ценности се появяват и нови възможности. Конкуренцията на всеки срещу всеки между стандарти и производства засили натискът за намаляване на разходите и данъците, което от своя страна принуждава държавите да съкращават или да приватизират публичните услуги. По този начин държавата и демократичните институции губят съзидателната си сила. Въпросът, кои сфери трябва да останат публична собственост и кои да бъдат приватизирани в интерес на общото благо и на демокрацията, на социалната справедливост и на културното самоопределение, ще определя все повече политическото противопоставяне.”⁶³

Като решаващо предизвикателство за решаване на политическите задачи във времевия обхват на новата програма и за ренесанса на социалдемократическата политика през започващия век се посочваше запазването и доразвитието на европейския

---

⁶² Grundlagen unserer Politik. Impulse für das neue Programm der SPD. Berichterstatter G. Schwan und W. Thierse (Dezember 2004)

⁶³ Пак там, с. 197

икономически и социален модел. В този смисъл като една от централните задачи се виждаше модернизиранието на социалната държава във времена, когато на концептуално равнище се е наложила идеята за неолибералната държава на конкуренцията. „Цел на модернизиранието трябва да е една действена държава, която е в състояние да гарантира и в бъдеще социалната спойка чрез ново дефиниране на държавната, колективната и индивидуалната отговорност и да финансира равните жизнени шансове за всички.”⁶⁴

В представения от Шван и Тирзе текст на работната група отново се преосмислят принципните постановки на Берлинската програма и се стига до извода, че разделът “Основни ценности на демократичния социализъм” от тази програма в основните си идеи не се нуждае от ревизия, още повече, че никой не е представил в Програмната комисия друг текст с различни като език формулировки. Същото важи и за разделите “Нашите исторически корени”, “Нашата представа за човека” и “Човешки права”. Вписването на основните ценности в човешките права остава оригиналният принос на Берлинската програма към ценностната представа на социалдемократията.

Разбира се, и в това отношение не липсваха дискусии и предложения за обновление. Те бяха в посока или на евентуално разширяване на ценностната триада с нови основни ценности като сигурност, собствена отговорност, или на тяхната по-голяма конкретизация.

Отново беше повдигнат въпросът, не трябва ли да се даде приоритет на ценността свобода за сметка на другите две. Тук се посочваше връзката, а вероятно се търсеше и програмната обосновка на аргумента за “повече лична отговорност и по-малко държава”, навлязъл в дискусията за социалната държава, залегнал същевременно и в правителствените постановки. Тази позиция обаче срещна сериозна съпротива в дискусията за сметка на тезата за равнопоставеността на основните ценности при обосноваването на социалдемократическата политика. В

---

⁶⁴ Пак там, с. 217

полза на равнопоставеността на основните ценности се сочеше, че именно в това лежи разликата на социалдемократическото мислене спрямо консервативните и либералните концепции за свобода и разбирания за основните ценности.

Най-често се спореше около основната ценност справедливост като се обсъждаха възможности за нейното по-диференцирано дефиниране. В дискусиата бе повдигнат въпросът за “новата справедливост”, обърнат към явленията на масовата безработица, от една страна, но и на новата роля на образованието, от друга. Спорове предизвика и новото понятие “справедливи неравенства”, зад което в последна сметка стоят въпросите, доколко неравенството стимулира икономическото развитие и колко неравенство може да си позволи едно динамично общество, за да може да запази своята жизненост.

Основната ценност солидарност играеше за разлика от първите две по-ограничена роля в дебатите, въпреки че тя е ценността, чрез която социалдемократията в своите традиции най-силно се разграничава от другите партии. Все пак в самия текст тя се противопоставяше на консервативните и неолибералните идеологии (в т.ч. и на идеята за субсидиарността) и се подчертава принципното ѝ значение за социалдемократията. „От основната ценност солидарност, за разлика от либералната концепция за конкуренцията и от консервативната концепция за субсидиарността, може да се изведе една хуманна и практическа утопия за обществото. Тази ценност остава за социалдемократията основно, различаващо я от другите, послание за реформи. Тя е етичното ядро на съвременния проект като противопоставяне на доминиращия дух на икономизма, на издигнатата в абсолютен конкуренция и на правото на по-силния.”⁶⁵

В логиката на тези спорове нямаше как да не попадне и самото понятие „демократичен социализъм”. И тук мненията бяха разделени. Едни го обявяваха за остаряло, носталгично, неадекватно на съвременния свят. Други отстояваха позицията за запазване на това ключово понятие на социалдемократическата история, тъй като то

---

⁶⁵ Пак там, с. 231

съдържа политическите надежди и насоки на социалдемокрацията и ги запазва за бъдещето. Още повече, че това понятие не се свързва с предварително дефинирано крайно състояние на обществото, а дава програмна ориентация и перспектива на практиката на реформизма като изхожда от представата за общество, което се нуждае и е способно на усъвършенстване.

В текста се изхождаше от четири нови характеристики на нашето съвремие, очертали се след Берлинската програма и довели до необходимостта от програмно обновление. Първата е свързана с настъпването на по-открита, но и изпълнена с повече рискове и шансове ситуация в света. На второ място се отбелязва още по-значимо изостряне на “кризата на политическото” спрямо икономическите, културните и социалните процеси в резултат на глобализацията, което води до отслабване на демокрацията. Третата нова реалност са войните и терористичното насилие, настъпили след края на разделението на света и противостоящи на европейския опит на мир и мирно разрешаване на конфликтите. И на последно място според текста от нова оценка се нуждае опитът от всеобхватната практика на раздържавяване и приватизация през последното десетилетие.

Тези нови реалности изискваха от социалдемокрацията в епохата на ускорена глобализация преди всичко възстановяване на примата на демократичната съзидателна власт. „От тази гледна точка основният въпрос към една нова Принципна програма е как да се справим с разминаването между икономическата динамика и способността за демократично формиране на политиката. Социалдемокрацията, която се страхува от реполитизирането на въпросите на икономическия ред и от необходимостта да се създава активно и непрекъснато действително равенство на шансовете, ще остане в дефанзивна позиция.”⁶⁶

Друга работна група на Програмната комисия се беше концентрирала върху може би най-важния и най-болезнения въпрос за германската социалдемократия – настоящето и бъдещето на социалната държава. Нейният доклад, озаглавен „Чрез социална

---

⁶⁶ Пак там, с. 223

справедливост към солидарно общество”, бе представен през януари 2005 г. от Андреа Налес и Карл-Херман Хаак⁶⁷.

В началото авторите на този документ анализираха трудностите, с които се сблъсква социалната държава. От една страна, това бяха дълбоките промени в икономиката, в характера на труда, в културата. От друга страна обаче, беше неолибералната идейна атака срещу социалната държава, която е обвинявана, че обезсърчава хората, че спъва предприемаческата инициатива, че ражда широко разпространения потребителски манталитет и че пречи на необходимата структурна промяна. „Доминацията на този редуциран либерализъм в продължение на две десетилетия доведе почти навсякъде до разграждане на държавата, дерегулация на капиталовия пазар и едностранчива концентрация върху очакванията за краткосрочни печалби. В това отношение пазарно-радикалната критика имаше успех.”⁶⁸

Като цяло социалдемократията се противопоставяше на тези идеи и се обявяваше за запазване на социалната държава, която обаче в бъдеще да се насочва по-малко към мерки за подпомагане и да поставя все повече в центъра активиращите, превантивните и инвестиращите инициативи.

Анализът на авторите на този текст показва, че не ставаше толкова дума за необходимост от програмно обновление в сферата на социалната политика, а за ориентирана към основните социалдемократически ценности преоценка на социалното положение на хората в Германия, а оттам и на целите и инструментите на социалната политика. Според тях бъдещата социална държава трябва да изпълнява четири функции.

Първата функция се свеждаше до *интегриращата роля* на социалната държава спрямо хората, които временно или по-продължително не могат сами да се грижат за своето съществуване и за пълното си обществено участие (болните, нуждаещите се от грижи хора и хората с увреждания, старите хора, хората, кои-

---

⁶⁷ Durch soziale Gerechtigkeit zur solidarischen Gesellschaft. Impulse für das neue Programm der SPD. Berichterstatter A. Nahles und K.-H. Haack (Januar 2005)

⁶⁸ Пак там, с. 240

то не могат да работят поради грижа за болни хора или деца).

Втората функция визираше *активиращата роля* на социалната държава, в чиято основа стои променената представа за разделение на задачите между държавата и обществото, съответно между държавата и гражданите. Много публични задачи могат да бъдат изпълнени по-добре чрез активизирането на гражданите. Най-важната задача на активиращата социална държава е борбата с бедността и изключването. Държавата трябва да се намесва навсякъде, където пазарът на труда не предлага шансове, не предлага хоризонтални възможности за излизане от бедността. И това трябва да става не само веднъж, а непрекъснато. Същевременно държавата насърчава индивида да даде собствения си принос за формиране както на своя живот, така и на обществото като цяло.

Третата функция се свързваше с *инвестиращата социална държава*, която цели такава социална политика, която да има дългосрочен принос за обществото, впрочем и за икономиката. Тя се ориентира към държавни инвестиции в областта на семейството, на образованието, на квалификацията и преквалификацията. Такива инвестиции биха довели до по-голяма равнопоставеност между половете, до по-голямо равенство на шансовете в обществото, до предотвратяване на бедността, но и до формиране на главната производителна сила на икономиката на знанието в бъдеще.

Четвъртата функция имаше интегрален характер и се идентифицираше с т. нар. *европейски социален модел*. В това понятие се влагат високи икономически резултати, високо равнище на социално осигуряване, високо равнище на образованието и на социалния диалог като начин за разрешаване на конфликтите между социалните партньори. Такъв европейски социален модел е интегрална част от европейския обществен модел, който се стреми да свърже икономическата конкурентоспособност, социалната спойка и екологическата устойчивост.

Анализът на тези програмни идеи, поставени и обсъждани в продължение на месеци през 2004-2005 година показва,

че дискусията по това време бе вече доста напреднала, поне в рамките на Програмната комисия. Този нов старт на програмните дебати (след прекъсването за изборите през 2002 г.) обаче отново стана жертва на актуалния политически дневен ред. Обсъжданията бяха набързо преустановени, когато през пролетта на 2005 г. Герхард Шрьодер и Франц Мюнтеферинг взеха решение да се върви към предсрочни избори. Предвиден за програмен, конгресът в Карлсруе през ноември 2005 г. послужи не за програма, а за избор на нов председател – Матиас Платцек.

Заклучителният етап

На фона на тази ситуация беше коригиран и графикът на обсъждане и приемане на програмата. Вече се предвиждаше разработката и публикуването на водещите тези за програмата да стане през април 2006 г., след което да следва една първа фаза на обсъждане до януари 2007 г., когато трябваше да бъде подготвен и приет проектът за програма.

Новият председател на партията, освободен от пряко участие в управленския екип на “голямата коалиция”, демонстрира амбиция да форсира програмните дебати и да внесе собствен почерк в подготвяната нова програма. Той направи изявления и публикува текстове, в които заяви намерението си да се търсят „нови отговори на въпросите на социалната справедливост през XXI век”, да се сключи „ново споразумение” за това, в какво общество искат да живеят гражданите на Германия през XXI век и как може да бъде постигнато то.⁶⁹ С това може да се каже, че започна поредният етап на програмната дискусия в ГСДП.

Позициите на Платцек могат да се отнесат по-скоро към онези, които отразяват стремежа за радикална програмна промяна с оглед на „обективните тенденции” и на все още силния тогава не-олиберален дух. Особено остри бяха критиките му към съществу-

---

⁶⁹ Вж. например принципната му статия, публикувана в седмичното списание „Дер Шпигел”: М. Platzek, Soziale Gerechtigkeit für das 21. Jahrhundert, DER SPIEGEL, Nr. 15, 2006

ващия модел на социалната държава. „Социалната държава – такава, каквато я познаваме досега, писа той в споменатата статия, бе създадена за действителността на ограничените в национални граници индустриални общества, в които мъжете изработваха семейните доходи. Тази социална държава е насочена на първо място към предоставяне на услуги и цели в прекалено голяма степен последващи грижи. Тя се грижи твърде малко за това, болестите и безработицата, недостатъчното образование, изключването и бедността да се предотвратяват още преди това. Тя инвестира твърде малко в социалната инфраструктура и няма достатъчен принос в подкрепата на активното участие на хората в обществения живот. Тя твърде малко стимулира хората и често поставя погрешни стимули. Тя е прекалено скъпа от гледна точка на нейните резултати. Финансовата ѝ основа стана крехка и несправедлива.”⁷⁰

Изводът му беше, че новите социални въпроси – преди всичко борбата с бедността и изключването – не могат да се решат със социалната държава от стар тип. Неговото предложение за социална държава от нов тип бе изразено с идеята за „предварително действащата социална държава”, която много повече инвестира в хората и в техния потенциал от досегашния модел социална държава. „Предварително действащата социална държава на XXI век инвестира в хората и в техните способности. Тя насърчава заетостта, залага върху превенция при здравеопазването, предотвратява бедността. Тя действа по демографската промяна заедно със засегнатите. Тя признава екзистенциалното значение на образованието както за отделните хора, така и за бъдещето на нашето общество. Тя е партньор, а не управител на хората. Тя прави предложения, за да се развият силните им страни. Тя активира хората, за да могат да формират живота си в собствена отговорност. Тя не е пречка за икономическия растеж, а икономическа производителна сила – за тази цел тя трябва да бъде финансирана по друг начин, по-малко от досега чрез социално-осигурителни вноски.”⁷¹

Идеята за „предварително действащата социална държава”

---

⁷⁰ Пак там, с. 273

⁷¹ Пак там, с. 276

беше оценена като опит да се обединят в една концепция пазарът и социалната държава или личният принос и справедливостта, които в ГСДП по традиция се разбират като противоречия. Така той би подкрепил Шрьодеровата Agenda 2010 с теоретична надстройка. И именно поради това идеята с пълно право бе разбрана като скъсване с традиционната социалдемократия. Тава поне е оценката на Франц Валтер: “Това бе положението, при което някои социалдемократи и суфлиращата им среда се насочиха към промяна – парченце по парченце - на традиционните идеи и обяснения на ГСДП. Сбогуваха се подигравателно с „елементите на традиция” в собствената партия, дистанцираха се хладно от уж „консуматорската социална държава”, шегуваха се презрително с песимизма на Берлинската програма от 1989 г., отказаха се без вълнение от долната трета на „малките хора”. С ентузиазъм се възхваляваха глобализацията, свободните пазари, дръзновеното предприемачество, икономическият растеж. Същевременно модернизаторите по господарски декретираха идеи като воля за образование, радост от труда, използване на шансовете. Всичко това те вкараха в новия лайтмотив на „предварително действащата социална държава” и го поставиха върху новия фундамент на една „социална демокрация”, която трябваше да замести „остарялата доктрина” на „демократичния социализъм”.⁷²

Разбира се, ако изобщо можем да стигнем до такива крайни оценки, те биха важали само за малка част от партията и от партийното ръководство. Като цяло ГСДП и в програмата си мислеше както за обновление, така и за възможните граници на това обновление, доколкото то сочеше в посока на някои наложили се по това време главно неолиберални идеи. В този смисъл идеята за „предварително действаща социална държава” не трябваше задължително да изтласка изцяло традиционните функции на тази държава. Все пак внимателният прочит на текстовете, формиращи програмната дискусия показва едно вероятно пре-

---

⁷² Walter, F., Neues SPD-Programm. Ruck nach links, in: SPIEGEL ONLINE -21, September 2007, <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,506989,00.html>

калено залитане към чисто „инвестиционните“ задачи на социалната държава.

Първият публикуван в този период (април 2006 г.) документ на Програмната комисия и партийното ръководство – „Сила на обновлението. Социална справедливост за XXI век. Ръководни насоки към новата Принципна програма на ГСДП”⁷³ – носеше тази насоченост.

Този документ всъщност въведе в заключителния етап на дискусиата, преминала през представяне на проект за програма в началото на 2007 г. и приемане на самата програма през есента на същата година. В него с последователност се поставяха въпросите за изискванията към новата програма, за перспективите на социалдемократическа политика през XXI век, за бъдещето на системите на социална сигурност и за ролята и задачите на държавата, за социалдемократическата икономическа политика в епохата на глобализация, за перспективите пред една социална и демократична Европа?

Един от неговите автори, Хубертус Хайл, обобщил по следния начин основните акценти в този важен за хода на програмната дискуссия документ:

„В Ръководните насоки ние описахме адекватно на реалността шансовете и рисковете на нашето време. Документирахме на каква ценностна основа, с какъв възглед за човека, с какви основни ценности социалдемократите се опитват да действат в този свят. След това се опитахме да изясним на основата на три водещи проекта къде в партията има нужда от програмно обновление.

Първо. Какви са възгледите ни за една социална и демократична Европа като политически отговор на икономическата глобализация? Посоката е: Никакво затваряне, а борба за общи социални стандарти. Европа ни предлага реален шанс да открием политически, социални и демократични отговори на икономическата глобализация.

---

⁷³ Kraft der Erneuerung. Soziale Gerechtigkeit für das 21. Jahrhundert. Leitsätze auf dem Weg zum neuen Grundsatzprogramm der SPD vorgelegt am 24.4.2006. Откъси от този документ са публикувани на български език от Фондация „Фридрих Еберт”. Вж. Социалната справедливост за 21 век. Форум социална демокрация – визии и опции за ЮИЕ, № 6.

Второ. Какво означава днес социалдемократическа икономическа политика? Имаме нужда от собствена добра социалдемократическа икономическа политика, която залага на иновации, на нови производствени процеси, стоки и услуги, при това не задължително на по-ниски заплати. Тук трябва да изоставим икономическите барикади. Нуждаем се от интелигентна комбинация от политика на предлагането и политика на търсенето. Ние искаме и трябва да заложим като централни характеристики високата квалификация, науката и изследванията, инфраструктурата, но и социалния мир.

Трето. Какви са ни идеите за бъдещето на социалната държавност? Начинът, по който при днешните условия сме я организирали в Германия, меко казано, не е особено добър. В най-добрия случай социалните проблеми се администрират, понякога се консервират, но не се решават. В много области имаме социална държавност на последващата грижа, която също е необходима, но отдавна вече не е достатъчна. Бедността отдавна е станала многоизмерна и не се отнася само до материалната сфера, а въври ръка за ръка с бедността по отношение на възможности за образование и участие в обществения живот. Качеството на социалната държава не се измерва на първо място с величината на социалните трансфери. Ние искаме смяна на парадигмата. Понятието на тази смяна е предварително действащата социална държава. Рудолф Вирхо веднъж каза, че свободата има две дъщери – образование и здраве. Това важи и сега. Нуждаем се от социална държава, която включва образованието и здравната превенция. В това отношение е необходима и друга финансова архитектура. Ние искаме в бъдеще социална държава, която не се ориентира вече спрямо гражданския статус и по-малко към все по-проблемния статус на заетост. Чрез комбинация от лична отговорност, социално осигуряване и данъчно финансиране искаме да стигнем до социална държава с по-голямо данъчно финансиране.”⁷⁴

---

⁷⁴ Das neue Grundsatzprogramm der SPD. Herausforderungen und Perspektiven. FES. Policy Nr. 9, September 2006, S. 5-6

До голяма степен тези идеи влязоха като гръбнак и в представения през януари 2007 г. т. нар. *Бременски проект за нова програма на ГСДП*.

Това беше първият цялостен проект на нова програма в продължилата толкова време дискусия в Програмната комисия и извън нея. При представянето му бяха формулирани и най-важните според партийното ръководство и Програмната комисия големи теми на проекта: В какво общество искаме да живеем в бъдеще? По какъв начин политиката може да придаде справедлив облик на процеса на глобализация? Как да постигнем високо благосъстояние за всички и едновременно с това – да се справим с глобалните екологични рискове? От какви нови шансове и сигурност се нуждаем в едно време на бурна промяна?

Като цяло проектът беше твърде обширен и се стремеше да не пропусне нито една тема или възможна „целева група“. Това обаче в последна сметка правеше трудно неговото възприемане и популяризиране.

Бременският проект започваше с подробен анализ на „времето, в което живеем“. В центъра бяха процесите на глобализация и тяхното отражение върху икономиката, света на труда. Специално внимание се отделяше на социалните въпроси в нашето време и на промените, които засягат ролята на политиката в съвременното.

Вторият голям раздел на проекта беше посветен на основните ценности на социалната демокрация, на социалдемократическия възглед за човека, на същността на социалната демокрация. Новото може да се открие в семантичното облекло на ценностната триада, която вече не представлява „ценностите на демократичния социализъм“, а „ценностите на социалната демокрация“. Тук се оказа и един от най-спорните елементи на проекта. Самото понятие „демократичен социализъм“ присъстваше по-скоро като напомняне за един отминал период, а това, което по-рано се свързваше с него, беше пренасочено към „социалната демокрация“. Формулировката в проекта изглежда така: „Със съзнанието, че стремежът към едно отговарящо

на нашите основни ценности общество е постоянна задача, ние обявяваме привързаността си към белязалата нашата история идея за демократичния социализъм. Тя не е догма и не описва никаква крайна цел, а визията за свободно, справедливо и солидарно общество, на чието осъществяване и по-нататък ще се борим. Работата за тази цел и принципът на нашето действие – това е Социалната демокрация. Защото нищо не идва само и всяко време изисква своите отговори.”⁷⁵

Разбира се, по-внимателният прочит показва, че авторите на проекта не отхвърлят изцяло демократичния социализъм като „постоянна задача” доколкото обявяват социалната демокрация за „принцип на действие” или за „работата” в името на демократичния социализъм. Въпреки това обаче остават съмнения, че главната цел е да се демонстрира програмно обновление предимно чрез заместване на една формулировка с по-ясно изразени контури и тясно свързана не само с историята, но и с идентичността на социалдемократията (демократичен социализъм) с ново „по-модерно” понятие в лицето на социалната демокрация. Все пак няма как социалната демокрация да бъде „принцип на действие”, след като самият демократичен социализъм не е нищо друго освен принцип на действие с поглед към основните ценности. Естественият извод е, че при такава обосновка в последна сметка остава възможността едното понятие да измести другото. Иначе социалната демокрация като такава има и други интерпретации, но не те са взети предвид при използването ѝ в програмния проект.

Подмяната на понятията пролича и във факта, че на ”социалната демокрация през XXI век” е отделен самостоятелен раздел в проекта. Там тя присъстваше с главна буква като водещата идея на програмата. „В условията на времето, в което живеем, идеята за Социалната демокрация придобива ново значение. Ерата на глобализацията е резултат от човешкото действие и затова може да бъде формирана чрез демократична политика. Нашето общество е поставено пред избора: Или оставяме про-

---

⁷⁵ Bremer Entwurf für ein neues Grundsatzprogramm der SPD.

мяната на нашето време на свободен ход – или я изграждаме в духа на нашите основни ценности. Или се ограничаваме само до защитата на статуквото – или водим до пълно разгръщане потенциала на нашето общество. Или допускаме екологичната криза да разруши основите на нашата цивилизация – или осъществяваме поврат към устойчива икономика и начин на живот. Или допускаме разривът между богати и бедни, между привилегирани и онеправдани да се задълбочава все повече – или водим политика, която ограничава социалните противоположности и открива за всички хора шанса да определят сами живота си. Кой път ще изберем – от това ще зависи качеството на живота, благосъстоянието и сцеплението на нашето общество. Прогресът има нужда от Социална демокрация. Ние искаме да спечелим хората за това.”⁷⁶

По отношение на самите основни ценности в проекта е надделял вариантът на тяхното равнопоставено третиране. „Свободата, справедливостта и солидарността формират единство. Те са от един ранг и равностойни. Те взаимно се обуславят, ограничават и допълват. Ние отстояваме разбиране за основните ценности, при което свободата не е сведена до свободата на пазара, справедливостта – до правовата държава, солидарността – до грижата за бедните.”⁷⁷

Още тук проличаха линиите на разграничаване с политическите опоненти на социалдемократическата програма и политика, независимо че те също се назовават като опоненти на социалната демокрация. Към тях – наред с обичайните консерватори и неолиберали – бяха прибавени и популистите. Критиката към консерваторите беше, че „се държат за отживелите привилегии и се позовават на “естествените “неравенства, за да откажат на други хора достъпа до жизнени шансове, възможности за израстване и благосъстояние”. Познато звучеше и разграничаването спрямо „пазарните радикали”, които, залагайки на свобода и конкуренция, „не

---

⁷⁶ Пак там, с. 290

⁷⁷ Пак там, с. 289

виждат, че едно динамично общество на свободните и равните има винаги социални предпоставки.” Популистите пък бяха критикувани, поради факта, че остават в миналото като отричат променените реалности и се държат за отживелите инструменти на националната държава и по този начин затварят за хората пътя към бъдещето⁷⁸.

Разграничаването на три фронта стана жизнено важно за облика и за идентичността на германската социалдемократия. Това не е лесно нито на практическо, нито на програмно равнище. В Бременския проект се оставаше с впечатлението, че разграничаването е по-ясно спрямо левия популизъм, но не достатъчно убедително спрямо неолибералните концепции за ролята на пазара и за социалната политика.

Това впечатление се засилваше и от изглеждатата прекалено оптимистична оценка на последиците от глобализацията по начина, по който тя протича до момента. Макар и да е несъмнено оправдана, не звучеше достатъчно убедително първата от четирите големи задачи, които си поставя германската социалдемократия в Бременския проект, а именно, да направи глобализацията свободна, справедлива и солидарна. Опитът показва, че за да се внесат поне някакви елементи на справедливост и солидарност ще е необходимо да се въведат рамки, т.е. ограничения на процесите, в които протича днес глобализацията. Такива изводи присъстваха и в проекта, но те получаваха по-скоро подчинено място. „Неконтролираното движение на капитала на международните финансови пазари може да постави в опасност цели народни стопанства. Ние се стремим към действена политико-устройствена рамка на финансовите пазари. Противопоставяме се на това, печалбите да се приватизират, когато при финансови кризи общността трябва да покрие загубите.”⁷⁹

В дух на сближаване с господстващия неолиберален дискурс може да се интерпретира и ключовото значение, което се придава в Бременския проект на модела на предварително действа-

---

⁷⁸ Пак там, с. 291

⁷⁹ Пак там, с. 301

щата социална държава. Този модел също получи ранга на една от основните цели на германската социалдемократия и на него е посветен отделен раздел в проекта. Разбира се, и в проекта се отдава дан на самата идея и практика на германската социална държава като цивилизационно постижение на ХХ век, като необходимо допълнение на демокрацията изобщо. Критикува се не само като антихуманно, но и като погрешно твърдението на застъпниците на пазарния радикализъм, че неравенството било стимул на икономическия прогрес.

Същевременно обаче отново оставаше впечатлението, че се изоставят някои стари, но незаменими и сега, функции на социалната държава, а се издигат почти в абсолют други функции, които естествено също са необходими. Става дума за баланса и най-вече за усещането, че този баланс се нарушава. Предварително действащата социална държава сякаш заемаше мястото изобщо на социалната държава, обявяваше се за „модела“ на социална политика на германската социалдемократия през новия век и ѝ се възлагаха свръхзадачи: „Тя помага на хората сами да управляват живота си, като поставя в центъра на вниманието активизиращи, превантивни и инвестиционни цели. Тя насърчава гарантиращия съществуването наемен труд, помага при отглеждането на децата, залага на превантивното здравеопазване и прегражда пътя на бедността. Тя насочва демографската промяна и разглежда образованието като централен елемент на социалната политика. Тя стимулира по-висока квота на заетостта за жените и за възрастните. Тя препяства изолацията и облекчава професионалната интеграция. Тя не освобождава никого от отговорността за собствения му живот.” Тя едновременно допринася за финансовата стабилизация на системите за социална сигурност, дава солидарна гаранция срещу големите житейски рискове като безработица, болест, възраст, преодолява ведомственото мислене.⁸⁰

Всъщност до голяма степен именно по тези въпроси се разгоря и програмната дискусия по внесения проект през следващите месеци.

---

⁸⁰ Пак там, с. 323

Първият извод от тези дискусии би могъл да бъде, че в техния ход се очерта видимо противоречие между господстващото в партията настроение и някои от новите идеи в проекта. То пролича твърде ясно в резултатите от проведеното в ГСДП широко вътрешнопартийно допитване във връзка с проекта за нова програма⁸¹. То започна през февруари 2007 г., като за пръв път в историята си и единствена в Германия ГСДП организира такова допитване до членовете относно централни програмни насоки. Въпросите засягаха основните ценности и принципи на партията, нагласите спрямо определени изявления на програмния проект, тежестта на отделните политически сфери и готовността за собствен ангажимент в името на една или повече цели.

Отзоваха се над 40 хиляди членове на ГСДП. От резултатите от това безпрецедентно допитване пролича, че партийните членове и активисти правят оценката, че ГСДП не само в своето управление, но и в програмния си проект се е отдалечила прекалено много от своята идентичност, от принципните цели и политически ориентации, които поддържат самата партия.

Така членовете на ГСДП подчертано отстояваха позицията, че социалната справедливост трябва да остане „марката на ГСДП“. Допитването показва, че именно тази ценност е смятана за „много важна“ (максимална оценка) от 77% от участниците, а за още 17% тя е „важна“. Следват ценностите толерантност и солидарност⁸².

По отношение на раздела „Солидарно гражданско общество и демократична държава“ най-силна беше подкрепата за постановката „действена държава, която осигурява социалната сплотеност“ (60%), следвана от „солидарно гражданско общество“ (49%)⁸³. В същото време ясно пролича смущението и раздвоението около „смяната на парадигмата при социалната държавност“: „Предварително действащата социална държава“ наистина получи подкре-

---

⁸¹ Die Mitgliederbefragung zum Bremer Entwurf für ein neues Grundsatzprogramm. SPD Projektberichte, Nr. 2 – 2007

⁸² Пак там, с. 7

⁸³ Пак там, с. 11

пата на 65%, но по-голямо беше одобрението (68%) за тезата, че предварително действащата социална държава трябва да осигурява и срещу големите жизнени рискове⁸⁴, т.е. да изпълнява функциите и на „традиционната“ социална държава. При оценката на целите на социалдемократията типът „предварително действаща социална държава“ беше поставен на последно място от всички възможни цели с 49% одобрение и 32% неодобрение.⁸⁵

При поставения открит въпрос за свободни мнения на участниците често искане беше ГСДП да действа според програмата, когато управлява. Критикуваше се изоставянето на понятието „демократичен социализъм“. Мнозина не одобряваха в по-общ план и отказа от традиционни принципи на ГСДП като изглаждането на социални противоречия или по-тясното сътрудничество с профсъюзите.⁸⁶

Междувременно ГСДП отново бе сменила своя председател. След като престоя само половин година начело на партията, Матиас Платцек се отказа от поста по здравословни причини. На извънреден конгрес беше избран нов председател – Курт Бек, който в последна сметка оглавяваше партията и в момента на приемането на новата ѝ програма. Бек успя да се включи по-активно в програмната дискусия практически след приемането и публикуването на Бременския проект.

Резултатите от тази анкета сред партийните членове, както вероятно и идването на нов председател на ГСДП, който също се стремеше да остави свой собствен отпечатък, изиграха важна роля при окончателното разработване на Хамбургската програма⁸⁷. Същото може да се каже и за постъпилите около хиляда бележки и предложения за изменения в програмата, постъпили от структурите на партията, в които надделяваше явното или неявно несъгласие с някои от тезите на Бременския проект.

---

⁸⁴ Пак там, с. 16

⁸⁵ Пак там, с. 22

⁸⁶ Пак там, с. 26

⁸⁷ Бременският проект бе подготвен по времето на Платцек, но представянето му стана от поредния нов председател на партията – Курт Бек.

В последна сметка ревизирият проект, приет на последното заседание на Програмната комисия на 23 септември 2007 г. и представен на Хамбургския конгрес⁸⁸, както и окончателният текст на наречената Хамбургска нова Принципна програма на ГСДП, в ред важни пунктове се различаваха от Ръководните принципи и от Бременския проект, и то най-вече в тези постановки, при които е проличало преобладаващото мнение на партийните членове.

Но вероятно най-важната причина за промяната в духа на новата програма беше фактът, че междуременно започна да се променя ситуацията в света в посока на делегитимиране на господствалия много години неолиберален икономически и политически курс.

Това беше почувствано много точно от Ерхард Еплер, който в разговор с Томас Майер, състоял се няколко дни след представяне на ревизирият проект за програма, отбеляза: „През последните петнадесет години ние преживяхме нещо като пазарно радикална вълна, която заля всички континенти и която обхвана и Германия. А тя преди пет години бе толкова силна, че се почувствах изправен пред алтернативата да твърдя, че ако трябва да се разработва нова програма, то тя трябва или така да се нагоди, че след това в нея да не остане почти нищо социалдемократическо, или пък, че трябва да се изгради социалдемократическа алтернативна позиция, за която впоследствие ще се твърди, че е много отдалечена от действителността. Аз не исках да позволя на моята партия да влезе в тази клопка. Ако днес съм на друго мнение и то преди още да е готов този проект, то това е, защото глобализацията и преди всичко тази на капиталовите пазари, която бе ускорена и насърчена от пазарно радикалната вълна, междуременно се превърна в необратима. Но от друга страна, тази вълна се пречупи и бавно отшумява. В тази ситуация сега аз виждам шанс за ГСДП, защото не мога да си представя никоя друга партия, която би могла да поеме тази задача.“⁸⁹

---

⁸⁸ Вж. Das neue Hamburger Programm. Eckpunkte der Empfehlung der Programmkommission (24. September 2007)

⁸⁹ Die Zeit ist reif. Gespräch mit Erhard Eppler. NG-FH, H. 11, 2007, S. 32-38.

В този разговор критичният по принцип Еплер изрази одобрението си за програмата, тъй като в този си вид тя е в състояние да посочи алтернативата на пазарния радикализъм в един глобализиран свят.

Той доразви и идеите си по отношение на социалдемократическата позиция за държавата и за социалната държава. Според него социалдемократите не бива да приемат свеждането от страна на неолибералните възгледи за държавата на гражданина до положението на клиент, който може да си купува държавни услуги, но само ако има пари. Това е модел, който в последна сметка не забранява политиката, но я прави безсмислена. Еплер оцени като верни отговорите на програмата в това отношение, а именно, че държавата е отговорна за това, което не трябва да се превръща в стока като например образованието, сигурността, социалното осигуряване. По принцип той не се възпротиви и на идеята за предварително действащата социална държава, стига последващите грижи да не бъдат оставени на случайността.

Ерхард Еплер взе отношение и към ненужния според него спор около понятието демократичен социализъм: „Вили Брандт беше на мнение, че социалната демокрация и демократичният социализъм са едно и също нещо и той използваше тези понятия като взаимно заменяеми, без да ги диференцира. И аз следвам тази традиция. Мисля, че всичко се дължи на емоции. Когато човек цял живот е залагал на демократичния социализъм, тогава това понятие не би трябвало да му се отнема. И когато пък друг мисли, че той е социален демократ, то и на него трябва да му се остави това понятие. Затова формулата в новата програма звучи приблизително така: Основните принципи на демократичния социализъм, а именно трите основни ценности, които взаимно се подкрепят и допълват, водят като цел до социалната демокрация. Това е едно умно решение.”⁹⁰

В това отношение тогавашният председател на ГСДП Курт Бек в речта си на програмния конгрес беше по-категоричен. Макар да смяташе, че демократичният социализъм не е подходящата фор-

---

⁹⁰ Пак там, с. 346

мула за ежедневната политическа работа, той подчерта, че това понятие е върнато съвсем съзнателно в програмата, и то не само като историческа реминисценция, а като приоритетна част от съдържателната база на социалдемократическата политическа дейност. „Но ако някой си помисли, заяви тогава Бек, че може да си играе с това понятие и че може дори да ни приписва, че търсим разрешаване на противоречието между справедливост и свобода в полза на свободата, когато някой се опита да направи това, то тогава той или няма никакво понятие от история, или е злонамерен.”⁹¹

Не само по отношение на значимостта на демократичния социализъм в съвременността, но и по други въпроси дискусиата в ГСДП след представянето на Бременския проект понякога се ожесточаваше и споровете ставаха твърде остри. Беше очевидно, че вътре в партията няма единство по важни проблеми на социалдемократическата политика. Сред част от партийното ръководство се раждаха опасения, че „залитането надясно” с Бременския проект може да доведе до прекалено „отиване наляво” в окончателния текст на програмата. Това би засилило твърде много вътрешните напрежения в партията в ситуация, когато тя и без това не изглеждаше добре и правеше огромни усилия да очертае облика си в една „голяма коалиция” с християндемократите. Израз на тези опасения стана едно необичайно включване в програмния дебат в последния момент – дни преди конгреса - на група ръководни социалдемократи от левия и от десния спектър на партията – представители на активната парламентарна левица на ГСДП и на десния т. нар. Зеехаймерски кръг. Те публикуваха съвместен документ под название „ГСДП се нуждае от силно послание”⁹², в който призоваваха за преодоляване на различията, произтичащи най-вече от противоречивата оценка на правителствената Agenda 2010 и от твърде критичната оценка на дейността на правителството на Герхард

---

⁹¹ Rede des Vorsitzenden der SPD Kurt Beck zum Grundsatzprogramm auf dem SPD-Bundesparteitag am 28. Oktober 2007 in Hamburg.

⁹² Die SPD braucht eine große Geschichte. Ein Grundsatzpapier von G. Andres, M. Caspers-Merk, G. Erler, S. Kastner, M. Müller und E.-D. Rossmann (25.10.2007).

Шрьодер. Тези видни социалдемократи виждаха риск ГСДП да се приближи твърде много до „левия популизъм“ и да загуби от облика си вече не за сметка на неолиберализма, а на по-радикалната левица. Според тях трябваше да се говори делово за силни и слаби страни, за нуждата от корекции и за по-нататъшното развитие на Agenda 2010, а не за тотално ѝ отхвърляне. Само така би се запазила способността на ГСДП да продължи да реформира обществото. Дилемата, която те виждаха да се очертава, е дилемата между една лява партия на интеграцията и развитието, от една страна, и между част от протестните движения от дясно и от ляво, от друга.

Правилното решение според обединеното мнение на „леви“ и „десни“ в ГСДП се крие както в критичното преосмисляне, но така и в доразвитието, а не изоставянето на Agenda 2010. Те аргументираха мнението, че „Agenda 2010 беше, независимо от оценката на отделните мерки, междинната крачка по пътя на екологосъобразното социално пазарно стопанство. Тя сложи край на самозаблудата, че живеем все още в сигурни условия. Колкото и горчиви да са отделните загуби и преломи, подобни сметки не са достатъчни за оценката на общите процеси. Без това политико-историческо осмисляне Agenda 2010 ще си остане предмет на спор в партията и с профсъюзите – и двете страни ще загубят.“⁹³

В последна сметка програмата, въпреки различните оценки, не доведе до радикални формулировки, които да стимулират силно вътрешно разделение в партията. Показателна в това отношение беше позицията, която зае Бек на конгреса по отношение на оспорваната теза за предварително действащата социална държава. Той не я отхвърли или подцени, но я интерпретира като добавка към досегашната идея за социалната държава. „Затова аз винаги съм смятал, заяви Бек в речта си за програмата, че е публична заблуда, когато в рамките на този програмен дебат ни подмятаха, че искаме да поемем по пътя на отказ от социалното формиране на нашето общество и на нашата политика. Не, правилното положение е, че ние искаме да разширим тези социални усилия в смисъла на пред-

---

⁹³ Пак там, с. 363

варително действащата социална държава, на даването на шансове, на справедливото разпределяне на шансовете.”⁹⁴

Доста по-различна беше оценката на страничните политически наблюдатели и на политическите анализатори след конгреса, които отстояваха мнението, че е настъпила коренна промяна между двата проекта, че Хамбургският вариант силно се отличава от предишния Бременски вариант. Според К. Зайлс например „програмата е по-лява и по-критична към капитализма отколкото първият проект от януари. С това тя следва настроението в партията, което бе изразено на многобройни дискуссионни форуми, в над хиляда предложения за промени от мащабно допитване до партийните членове. Тя следва и настроението сред населението, който се придвижи наляво и се оплаква от това, че икономическият подем не стига до долу в обществото.”⁹⁵

Още по-категорична беше оценката на Х. Прантл: „Партията изцяло препрограмира политико-генетичния код на своята Принципна програма. От един програмен проект, който се четеше така, сякаш е изработен от части на Свободната демократическа партия, накрая стана класическа социалдемократическа програма. Ако проектът виждаше социалната държава като достигнала своите граници, сега социалната държава се разглежда като гарант за сигурност във времената на глобализация, който предпазва хората от житейски беди, експлоатация и дискриминация.”⁹⁶

Не по-различно беше мнението и на критичния анализатор на ГСДП проф. Франц Валтер, който също смяташе, че класическата социалдемократия в последна сметка е взела надмощие: „Новият вариант на програмния проект, формулиран през последните седмици от Андреа Налес, Волфганг Тирзе и Хубертус Хайл, не само е по-внимателно подготвен от Бременския опус, но и поема друг тон, променя ударенията в семантиката и израза, отива исторически две крачки назад. Проектът е издържан в много по-голяма степен в кла-

---

⁹⁴ Rede des Vorsitzenden der SPD Kurt Beck zum Grundsatzprogramm auf dem SPD-Bundesparteitag am 28. Oktober 2007 in Hamburg, с. 366

⁹⁵ Seils, C., Manifest des Parteifriedens, in: Die Zeit, Nr. 39, 2007

⁹⁶ Prantl, H., Die Kunst des Chamäleons, in: Süddeutsche Zeitung, vom 26.10.2007

сически дух. „Демократичният социализъм”, който вече се смяташе за окончателно погребан, почти триумфално се е измъкнал от ръцете на гробокопачите, тъй като често се появява в текста . . . ГСДП на Бек признава, че е възникнала като „част на работническото движение” (в предишния Бременски проект ставаше дума едно неясно „освободително движение” като изходен пункт). Не е вече премълчан като извор на социалдемократическите действия дори и „марксисткият анализ на обществото”, а е поставен в изреждането на собствените корени на партията. Понятието „глобален капитализъм” замества досегашното заглавие „Глобализация”. „Предварително действащата социална държава” остана в текста, но значително отслабена и прекатегоризирана. Най-малкото вече не се представя като „водеща идея” и централен пункт на бягство на „новата ГСДП”. Изличени са нейните „активиращи, превантивни и инвестиционни цели”. Вместо това отново се поставя по-висока стойност върху сигурността, интеграцията и „справедливото разпределение на благосъстоянието”. Проектът е много по-благоклонен към възрастните хора в обществото. Нов тон в сравнение с Бременския проект има и към профсъюзите. Бременският текст отбелязваше само заслугата им в миналото, докато сега профсъюзите се характеризират и като незаменими в бъдеще.”⁹⁷

---

⁹⁷ Walter, F., Neues SPD-Programm. Ruck nach links, in: SPIEGEL ONLINE - 21. September 2007, <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,506989,00.html>

Глава трета

ХАМБУРГСКАТА ПРОГРАМА

Всички тези твърде различни оценки изискват още един поглед върху окончателния вариант на Принципната програма на ГСДП, приета с голямо одобрение на Хамбургския конгрес на партията на 28 октомври 2007 г. Разбира се, в този текст намериха място много от идеите и формулировките, предлагани през всичките години на програмна дискусия. Окончателните програмни решения най-вече установяват балансите между различните позиции, проявили се по време на дебатите и в различните програмни проекти и предложения.

Самата програма естествено покрива множество полета на обществения живот на Германия и света. В настоящия анализ не всички от тях ще бъдат разглеждани. По-подходящо е да се постави акцент върху няколко ключови проблема, които дават облика на програмата, които предизвикаха най-много дискусии, които осигуряват споменатите по-горе баланси.

Става дума, *първо*, за позициите по основните ценности и свързаната с тях идея за демократичен социализъм; *второ*, за оценката на глобализацията и нейните последици, както и за социалдемократическите отговори в това отношение; *трето*, за бъдещето на социалната държава и по-общо на социалдемократическата икономическа и социална политика.

Основните ценности в нова интерпретация и „реабилитация” на демократичния социализъм

От Годесберг насам проблемът за основните ценности се превърна в определящ за програмите на германската социалдемократия. През десетилетията след Втората световна война тя изгражда своите програми върху ценностния подход. Така е и в Хамбургската програма.

Мнозина (като например социалдемократическият теоретик Томас Майер) отстояват мнението, че изводът за самостоятелната роля на ценностите е най-голямото постижение на социалдемок-

рацията в дългия процес на нейното идейно, програмно и политическо развитие.

Всъщност историята на социалдемократическите ценности е история на постепенното осъзнаване на тяхната централна политическа роля, история на непрекъснатото им конкретизиране, на очертаване на разликата им от обявяваните ценности на конкуриращите партии, а с това и неизбежната им интерпретация, поставяне на нови акценти, прецизиране от гледна точка на трупация се социален опит.

В процеса на осъществяване на социалдемократическите цели човек се нуждае от определени норми, които да му служат за ориентир. Това именно са социалдемократическите основни ценности. Основните ценности са нормативните принципни ориентир за политическо действие на социалдемократията. Те са критерий, по който се измерва политическата дейност, политическите постижения и политическите намерения. Без тези основни ценности не е възможно и правилно практическо решаване на конкретни политически въпроси, тъй като без налични цели целесъобразното действие би било безсмислено искане.

Основните ценности са висшето мерило, по което се оценява не само обществената действителност, но и всяко намерение за нейната промяна. В своята цялост те представляват задължителният лайтмотив на социалдемократическите представи за общото благо.

За пръв път основните ценности на социалдемократията бяха въведени в Годесбергска програма, според която “свободата, справедливостта и солидарността” са онези “основни ценности на социалистическата воля”, в духа на които трябва да е изградено “новото и по-добро общество”.

За едно от основните предимства на ценностния подход в програмите и политиката на социалдемократията се счита откъсването от затворения мироглед и от идеята за неизбежна и закономерна смяна на едно общество от друго. Ценностите дават възможност за разглеждане на историята не като предопределен процес, а като дело на самите хора. Колкото повече уси-

лия - съзнателно и с пълна отговорност - полагат самите хора за преобразуване на обществото, толкова повече те се приближават към тази цел. В този смисъл целите на социалдемократията, свеждащи се до еманципация на човека от потисничество, експлоатация и чуждо определение, се реализират постепенно в един исторически открит процес. Социализмът вече се разбира не като фаза на общественото развитие, а като принцип, според който трябва да се води политика днес и тук, и във всяка променяща се историческа ситуация. Следователно може да става дума само за повече или по-малко социализъм, а не за цялостно осъществяване на социализма на практика.

Това прави социалдемократическите партии по-близки до реалните обществени процеси и по-гъвкави в тяхната програма и политика. Ценностният подход позволява и по-голяма динамика в отговор на променящите се обстоятелства. Основните ценности, разбира се, са най-стабилната и бавно променяща се част на една партийна програматика. В същото време обаче и те – тяхното място, тяхното съдържание – подлежат на актуализация и развитие.

Ценностният подход не променя същността на социалдемократията като прогресивно движение, което цели промяна на обществото. Социалдемократията винаги си е поставяла за цел формиране на съществуващите обстоятелства в посока на повече свобода, повече справедливост, повече солидарност. Иначе тя не би била това, което е.

Основното е, че за социалдемократическата политика основните ценности не са някакъв изкуствен идеологически придатък. Не са и никакви своеволни формулировки. Те действат като централният насочващ посредник за всички политически проекти, придават им смисъл, насока и обосновка и по този начин печелят и подкрепата на гражданите.

Това важи с особена сила за времена като днешните, когато практическата политика може да се доближава до тези ценности не с големи скокове, а само с малки стъпки.

Понякога към ценностния подход се отправя критиката, че

тези ценности са просто пожелателни празни лозунги без аналитична и стратегическа стойност, че те изразяват неизпълнения стремеж да се наложат на действителния живот ценности, които всъщност идват отвън. Това далеч не е така, доколкото не става дума за «налагане» на обществената действителност на абстрактни идеи, а за извода, че в съществуващата действителност определени ценности не са напълно реализирани или изобщо не са реализирани и че е необходимо политическо действие за тяхното възможно по-пълно осъществяване. В този смисъл основните ценности произтичат от действителността и представляват едно желано състояние, което да се реализира с политически средства.

Самите основни ценности наистина не могат да се приложат непосредствено за изработване на конкретни решения за управлението и преобразуването на конкретно общество. Но тези концепции се раждат едва след като от реалния опит и от обосновани проблемни анализи възникват алтернативи за развитие, между които вече трябва да се избира от гледна точка на основните ценности. С други думи, за да могат да бъдат изходният пункт за формулиране на политическите задачи на социалдемократията, тези ценности несъмнено трябва да се изпълнят с конкретно съдържание и да се операционализират до конкретни политически проекти.

Поради това решаваща е конкретизацията на тези общи основни ценности от гледна точка на конкретните социални обстоятелства, което става с помощта на т. нар. основни искания на демократичния социализъм. А следващата стъпка е от политическите искания да се изведат конкретни политически концепции и политически проекти за различни области на живота. На основата на реалния опит и на проблемни анализи се разработват алтернативи за развитие, между които да се избира най-близката до критерия основни ценности.

Такава е логиката на изграждане на програмите на германската социалдемократия през последния половин век, в това число и при Хамбургската програма.

Друг проблем, който наблюдаваме поне от Берлинската програма насам, е, че ценностният подход и ценностите не са и не могат да останат монопол само на социалдемокрацията, макар че тя бе първата, която ги постави в основата на програмите си. Още повече, че те имат своя история, тръгваща от прочутата триада на Френската революция «Свобода, равенство, братство». Действителността е такава, че след социалдемокрацията този подход се използва днес и от някои християндемократи, либерали и пр. Това несъмнено затруднява профилирането на отделните партии и очертаването на специфичен партиен имидж и отлика само и единствено с помощта на ценностите.

От тази гледна точка решаващо е да се открие различието между социалдемократическите ценности (в тяхната конкретизация) и консервативните, неолибералните, популистки ценности, принципи и политика. До голяма степен именно този стремеж може да се проследи както в цялата дискуссия за нова програма, така и в самата Хамбургска програма, според която ценностите „си остават нашият критерий за оценка на политическата действителност, мерило за по-добро устройство на обществото, ориентация за действията на социалдемократите и социалдемократите”⁹⁸.

По начало социалдемократическата трактовка на съдържателните аспекти на ценностите “свобода, братство, равенство” се е отличавала принципно от либералното им разбиране най-малкото по три пункта:

Първо. За социалдемократите *свободата* наред с формалните си предпоставки, има и материални предпоставки, които трябва да бъдат реализирани. Тук принципът е, че свободата е “*равната свобода за всички*”, а не свободата за силните в икономическо и социално отношение да налагат волята си върху слабите. Тази идея е застъпена и в Хамбургската програма: „В своята история социалдемокрацията винаги е залагала наред с правните да се

---

⁹⁸ Hamburger Programm. Grundsatzprogramm der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Beschlossen auf dem Hamburger Bundesparteitag der SPD am 28. Oktober 2007.

извоюват и материалните предпоставки за свободата, наред с равенството пред закона – и равенството на участието и на житейските шансове, т.е. справедливостта.⁹⁹

А по-конкретно самата ценност свобода там е формулирана по следния начин: „**Свободата** означава възможността сам да определяш живота си. Всеки човек е призван и способен на свобода. Обществото решава дали той може да живее в съответствие с това призвание. Той трябва да бъде освободен от унизителни зависимости, от материална нужда и от страх, трябва да има шанса да разгърне способностите си и отговорно да се включи в обществото и в политиката. Само онзи, който има усещането за достатъчна социална сигурност, може да се ползва от свободата си. Свободата на отделния човек свършва там, където тя накърнява свободата на другия. Онзи, който се осмелява да причинява на другите несвобода, сам никога не може да бъде свободен.”¹⁰⁰

Второ. Характерно за социалдемократията е свободата като ценност да се обвързва тясно с втората основна ценност – *справедливостта*. Именно това означава акцентът върху „равната свобода”, т.е. че справедливостта надхвърля простото равенство пред закона, равенството на политическо участие и равенството на стартовите възможности, като след това всичко друго се оставя на пазарните сили.

Същевременно тя отхвърля равенството на резултатите. Принципът тук по-скоро е “равенство на жизнените шансове”. Това е и една от новите идеи, навлезли в германската програмна дискусия под влиянието на британските лейбъристи и на тяхната програмна концепция под знака на т. нар. „трети път”. Ако традиционно социалната справедливост на практика се свързваше главно с процеса на разпределение, т.е. с доходите, сега тя се разглежда значително по-широко. Социалната справедливост започва да бъде разбираана като комплексно, а не просто, равенство, като пълна интеграция (включеност) на индивида в общността за разлика от неговата декласация и изключеност от

---

⁹⁹ Пак там, с. 386

¹⁰⁰ Пак там, с. 386

нея. По думите на Антъни Гидънс “новата политика определя равенството като включеност, а неравенството като изключеност”. Социалната справедливост се възприема като равенство на шансовете, което по правило води до неравенство на резултатите. Наред с това се забелязва и налагането на формулата за “по-силна отговорност” на отделния индивид.

Това обаче не променя мнението на социалдемократите, че пазарът може би е оптимален инструмент за координация на икономически решения, но в никакъв случай не е последната инстанция за справедливо разпределение на жизнените шансове. По такъв начин социалдемократическото разбиране за справедливост се отличава съществено от неолиберализма, който е склонен да обявява съществуващите във всеки един момент неравенства по правило като справедливи и поддържащи свободата. За социалдемократията съществуващите неравенства на имуществата, на доходите и на жизнените шансове в голямата си част са несправедливи и не подлежат на политическо или социално-морално оправдание.

В такъв дух е интерпретирана и ценността справедливост в новата Принципна програма на ГСП: „**Справедливостта** е израз на еднаквото достойнство на всеки човек. Тя означава еднаква свобода и равни шансове, независимо от произход или пол. Следователно справедливостта означава равно участие в образование, труд, социална сигурност, култура и демокрация, равен достъп до всички публични блага. Несправедливото разпределение на доходи и имущество разделя обществото на такива, които се разпореждат над други, и на останалите, върху които се властва; то влиза в противоречие с равната свобода и затова е несправедливо. Защото големите неравенства в това разпределение застрашават равенството на жизнените шансове... Равните житейски шансове не означават уравниловка. Напротив: те предоставят пространство за разгръщане на индивидуалните склонности и способности. Хората са и си остават различни. Но естествените неравенства и различният социален произход не бива да се превръщат в социална съдба. Житейските пътища не бива да бъдат

предопределени. Ние се изправяме срещу всяка форма на привилегии или дискриминация въз основа на произход, съсловие, цвят на кожата, пол, сексуална ориентация, религия.”¹⁰¹

Същевременно в Хамбургската програма изрично се подкрепят индивидуалният принос, личните усилия на всеки индивид. Социалдемократическото разбиране за справедливостта и равенството не изключва и извода за наличие на справедливи неравенства, но критериите за това трябва да се обсъждат публично и да се определят по политически път. Но при всички случаи ценността справедливост поставя строги граници за допустимите неравенства – например не са такива нетрудовите доходи, монополните печалби и др. Тези промени в интерпретацията на ценностите целят да се свалят традиционното противоречие между личната инициатива и социалната справедливост и още веднъж да се подчертае обвързаността на свободата и справедливостта.

В по-конкретен план социалдемократическото разбиране на свободата и справедливостта изисква при всички случаи гарантиране на равен достъп на всички до основни публични стоки. Оттук се извеждат и ред конкретни водещи линии на отделни политически концепции: равни възможности за политическо участие и равно осигуряване на гражданските и политическите права; недопускане на бедност с цел осигуряване на равното човешко достойнство за всеки индивид; равен достъп до съразмерна медицинска грижа и лечение; равен достъп до всички възможности на образователната и квалификационна система в зависимост от собствените дарби; равни шансове на участие в обществената система на наемния труд; равно право на основно социално осигуряване; равно заплащане за равен труд; равенство на правата и отговорностите на половете; равно право и равни жизнени шансове за бъдещите поколения. Всички тези идеи и искания намират своето място и в логиката на Хамбургската програма.

Трето. Свободата и справедливостта могат да бъдат осъщес-

---

¹⁰¹ Пак там, с. 387

твени, само когато хората действат солидарно. С други думи, наред със справедливостта *солидарността* остава онази ценност, която в най-силна степен носи социалдемократическата специфика. В Хамбургската програма тази ценност е разширена и към отделните поколения, и към отношенията между народите: „**Солидарност** означава взаимна обвързаност, съпринадлежност и помощ. Това е готовността на хората да се застъпват едни за други и да си помагат взаимно. Това важи за отношенията между силните и слабите, между поколенията, между народите. Солидарността ражда сила за промяна. Такъв е опитът на работническото движение. Солидарността е онази мощна сила, която задържа обществото ни консолидирано – в спонтанна и индивидуална готовност за помощ, с общи правила и организации, в социалната държава като политически гарантирана и организирана солидарност.”¹⁰²

Най-характерното за социалдемократическите ценности обаче е не само специфичното им съдържание, но и третирането им не поотделно, а в тяхната **цялост и взаимосвързаност**. Критиката към консерватории и либерали е именно, че разкъсват тази връзка или че дават предимство на една от ценностите – свободата. Тук по начало бе и един от спорните моменти в цялата програмна дискусия в ГСДП. В последна сметка надделя позицията за необходимата взаимосвързка на трите основни ценности и за тяхната равнопоставеност. «Консерватори и либерали често заиграват с противопоставянето на основните ценности: колкото повече е свободата, толкова по-малко е справедливостта, и обратното. В социалдемократическото разбиране двете ценности са в единство. Те имат еднаква стойност и еднакъв ранг. И преди всичко: те взаимно се обуславят, допълват, подкрепят и ограничават. Нашето разбиране за основните ценности ни предпазва от това да свеждаме свободата до свободата на пазара, справедливостта – до правовата държава, солидарността – до грижата за бедните.”¹⁰³

---

¹⁰² Пак там, с. 387

¹⁰³ Пак там, с. 386

Макар и не на висотата на Годесбергската и Берлинската програма, демократичният социализъм все пак получава по-значимо място в програмата отколкото беше в първия й Бременски проект. Включен е и своеобразен отговор на аргументите за отпадане на тази идея от социалдемократическия програмен арсенал, а именно, че крахът на държавния социализъм от съветски тип не е опровергал идеята за демократичния социализъм (както понякога се твърдеше по време на дискусиата), а напротив, потвърдил е по убедителен начин ориентацията на социалдемократията към основните ценности.

В последна сметка демократичният социализъм, от една страна, остава носещ стълб на приемствеността и на традицията в партията: „Нашата история е белязана от идеята за демократичния социализъм – за едно общество на свободните и равните, в което са осъществени основните ни ценности. То изисква определено устройство на икономика, държава и общество, при което са гарантирани гражданските, политическите, социалните и икономическите основни права за всички хора, и те могат да живеят без експлоатация, потисничество и насилие, в социална и лична сигурност.” От друга страна не се отрича неговата значимост за съвременността и за бъдещето. „Демократичният социализъм за нас си остава визията за едно свободно, справедливо и солидарно общество, чието осъществяване е постоянна задача.”

В същото време в програмния текст остава и изречението, че „принципът на нашето действие е социалната демокрация”¹⁰⁴. По-нататък в програмата обаче социалната демокрация се третира по-скоро като обществото, в което в относително голяма степен са реализирани основните ценности на социалдемократията, т.е. на демократичния социализъм по предишни формулировки.

Всичко това показва, че са твърде пресилени оценките за някакво „връщане назад”, за препрограмиране на програмата. В края на краищата начинът, по който се разбираше и обосновава-

---

¹⁰⁴ Пак там, с. 388

ше демократичния социализъм още в Годесбергската програма, с нищо не противоречеше на идеята за социалната демокрация като общество, което осъществява неговите ценности.

За глобализацията, за нейните последици и за необходимите социалдемократически отговори

Самата Хамбургска програма и цялата дискусия около нея в последна сметка се опитват да дадат отговор за адекватната социалдемократическа програматика и политика в съвременните съществено променени условия в света. Най-важният фактор на тези промени несъмнено е процесът на глобализация с неговите икономически, социални и културни последици. Не е случайно например, че още в Берлинската програма на ГСДП въпросите на глобализацията предшестват всички текстове за икономика и икономическа политика. И в дебатите по новата програма един от централните въпроси несъмнено е въпросът, какви политически отговори може да предложи германската социалдемократия на предизвикателствата на икономическата глобализация. Тази тема заема централно място и в самата програма.

Това означава, че вече две десетилетия и германската социалдемократия се е превърнала в част от интензивната и пълна дискусия за феномена “глобализация” – за неговия характер, за неговия обхват, за неговите икономически, социални и политически последици.

Ако погледнем на тези дебати в цялостен, световен план, ще открием няколко основни направления в теоретичното осмисляне на процесите на глобализация. От една страна са т. нар. хиперглобалисти, които са склонни под мотото “Глобализацията промени всичко” да приписват на глобализацията ролята на определящ фактор за множество икономически и политически процеси. Противостоят им “скептиците”, които не откриват нещо качествено ново в глобализацията в сравнение с протичалите и досега процеси на интернационализация на пазарите, икономиките и т.н. Друга е позицията на “умерените” (т. нар. transformationalists), които третираат глобализацията като реално протичащ процес,

който обаче не е фаталистично предопределен, създаван е от хората и е с отворен край. Те не виждат в глобализацията прост комплекс от външни ограничения или условия, а процес, който би могъл да има различни последици в зависимост от характера на осъществяваната политика.

Едва ли е случайно, че още от самото му начало този дебат се оказва тясно свързан и с дискусиите за “съдбата на социалдемократията”, още повече, че те се съпътстват от поредица от изборни неуспехи на важни социалдемократически партии в началото на новия век. Причината за „упадък на социалдемократията” се търси най-вече в “неразривната” връзка на социалдемократията със социалната държава и с кейнсианския подход в икономическата политика, които изглежда стават първите “жертви” на глобализацията.

Хипер-глобалистите по правило свързват глобализацията с прогноза за неизбежната гибел на социалдемократията. Според тези апокалиптични възгледи социалдемократията в условията на глобализация се свят се оказва изчерпан обществен модел, който не може да вирее и е осъден на загиване. Според други, по-“умерени”, възгледи глобализацията налага “отгоре” и “отвън” изисквания, които не могат да се посрещнат от социалдемократията такава, каквато е в момента. За да оцелее, тя трябва да води друга политика, която е далеч от установените ѝ традиции и трудно може да се нарече социалдемократическа. До голяма степен именно тези варианти на интерпретация на глобализацията доминираха в света през последните десетилетия и те също формираха самия процес на глобализация. Според някои изследователи действително важната промяна на макроикономическите условия се състои не в глобализацията на пазарите, а в хегемонията на неолибералните идеи.¹⁰⁵

Изходният пункт на тези идеи, намерили израз в т.нар. “вашингтонски консенсус”, е тезата за неефективността на поли-

---

¹⁰⁵ Marterbauer, M. Emanzipatorische Wirtschaftspolitik unter neuen rahmenbedingungen. Gibt es noch Spielraume fuer sozialdemokratische Wirtschaftspolitik?, in: Kurswechsel, No 2, 2003, S. 89.

тиката в сравнение с пазара. Техен практически резултат стана премахването на системата за регулиране, която Кейнс беше изработил през 40-те години на миналия век. Контролът над международните потоци капитал бе прекратен. Свободното им движение вече изглеждаше като природна необходимост, независимо от евентуалната социална полза или вреда. Средствата за политически контрол над икономиката бяха премахвани едно след друго.

Няма съмнение, че “вашингтонският консенсус”, който изхожда от тезата, че пазарът дава по-добри резултати от политиката в абсолютно всички обществени сфери, е формулиран в разрез с това, което обикновено наричаме “социалдемократически модел”. Защото основните елементи на този “вашингтонски консенсус” са примат на паричната стабилност; свобода на пазара и дерегулация; приватизация на публичната собственост и публичните услуги. А в противовес на тези постановки, “европейският модел”, който съдържа много социалдемократически характеристики, е включил в себе си идеите, че частната собственост е свързана със социална отговорност; че обществото се нуждае от постоянен “обществен договор”, който да включва всички и да не изключва граждани; че публичната сфера трябва да се разбира много по-широко отколкото това се прави в американската традиция и че има нейни части, които не подлежат на пълна приватизация. Към това могат да се добавят и по-характерни черти на самия “социалдемократически консенсус”, като смесена икономика; колективни споразумения между социални партньори; социална държава с нейни собствени институции; култура на либерални свободи и международно сътрудничество.

На тази основа в десетилетията след Втората световна война някои страни постигнаха в много висока степен целите, заложенни в “социалдемократическия модел”. Социално-икономическите механизми, изиграли решаваща роля за тези постижения, бяха икономика, която осигуряваше почти пълна заетост при прилични заплати (стълбът пълна заетост); ефективна осигу-

ровка срещу обичайните жизнени рискове като болест, инвалидност, бедност сред възрастните, временна безработица (стълбът социална сигурност); подкрепа за доходите и специфични потребителски субсидии за нуждаещите се (стълбът ограничаване на бедността); осигуряване на съществени публични стоки безплатно, най-вече образованието до университетско равнище (стълбът публични стоки).¹⁰⁶

Почти всичко това започна да се поставя под съмнение като ефективен икономически и политически модел в условията на глобализация и на практика вече е подложено на сериозен демонтаж.

Такава е и оценката в Хамбургската програма по-конкретно за Германия. „След Втората световна война социалдемократията, синдикатите и социалните движения във Федералната република постигнаха голям напредък. Никога преди толкова много хора не са имали възможност да участват в културния, социалния и политическия живот. Социалното осигуряване също постигна високо равнище. Необузданият глобален капитализъм застрашава тези успехи. Бедността отново се увеличава, продължава да се задълбочава разрывът между бедност и богатство, включително и в Германия. Не всеки може да осигурява издръжката на живота си сам. Това се отнася особено за много хора от новите федерални провинции.“¹⁰⁷

Историческото постижение на социалдемократията в последна сметка бе “опитомяването” на капитализма на национално равнище, като се създадоха социално ориентирани баланси между труда и капитала, между държавата и пазара, между конкуренцията и солидарността. Глобализацията обаче размести тези баланси в полза на капитала, в полза на пазара, в полза на конкуренцията – а това е огромно предизвикателство по-специ-

---

¹⁰⁶ Вж. Pfaller, A. Social Democracy in the Globalized Post-Industrial Society. Friedrich-Ebert-Stiftung. International Policy Analysis Unit. March 2000

¹⁰⁷ Hamburger Programm. Grundsatzprogramm der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Beschlossen auf dem Hamburger Bundesparteitag der SPD am 28. Oktober 2007, с. 380

ално за европейския социален модел и за социалдемократията като цяло.

Възприетият от социалдемократията неокейнсиански инструментариум може да бъде ефективен преди всичко в рамките на националната държава, когато тя може да регулира и да поставя ориентири и критерии на една национална по своята същност икономика. От 70-те години нататък обаче настъпи качествено нов етап на глобализация на пазарите на стоки, пари и услуги. Днес глобалните финансови потоци все повече се откъсват от регулиращата ръка на националната държава (включително и на най-мощните държави) и се насочват свободно там, където откриват най-изгодни условия за реализация. Националната държава се оказва принудена да формира своята лихвена и данъчна политика не чрез насърчаване на вътрешното търсене с оглед на национални цели на развитие и социално благоденствие, а с оглед на запазване на националните капитали в страната и привличане на повече инвестиционни потоци отвън. По този начин тя губи съществена част от икономическия си суверенитет и се подчинява на решения, взети без нея и във от нея или наложили се стихийно на световния пазар. Освен това, за да запази конкурентоспособността на своите производства и капитали и за да привлича външни инвестиции, тя е принудена малко или повече да води политика на предлагането, като намалява трудовите разходи и данъчните ставки. Ако не го направи, тя рискува да причини бягство на капитали, а в резултат на това да се изправи пред нови загуби на работни места и бюджетни дефицити. Нарастващата международна конкуренция именно в такава насока води в последна сметка до невъзможност от поддържане на социалния компромис, вътрешно присъщ на социалдемократията. Това обаче води до загуба на идентичност и заличаване на различията с другите политически направления, след като всички са принудени да вършат едно и също.

Поради тази причина е трудно да се отрече твърдението, че социалдемократията спада към засегнатите от реализирания досега модел на глобализация. Симптомите са разнообразни и се проявяват с различна сила в отделните им аспекти.

От една страна, със свиване на възможностите на националната държава политическите партии като незаменими досега инструменти на политическото представителство, на политическото участие и на политическата мобилизация, все по-трудно изпълняват тези функции. Социалдемократията изпитва всички проблеми, с които се сблъскват изобщо политическите партии в днешния демократичен свят. Това впрочем се отбелязва и в Хамбургската програма, където също присъстват въпросите както за кризата на партите, така и за значимостта на политическите партии за самата демокрация: «Нашата демокрация се намира в криза на доверието. Отслабват традиционните партийни връзки. Но все още е налице готовността за обществен ангажимент, защото не живеем в неполитическа ера. Партиите си остават задължителен елемент на всяко демократично общество. Те свързват убеждения и интереси сред населението, пренасят потребностите и очакванията на гражданките и гражданите в процеса на формиране на политическата воля на всички равнища на вземане на решения и на практически действия в нашата общност. За тази цел те се нуждаят от демократични вътрешни структури, подвижност, фантазия, ясен профил, достоверност и доверие.»¹⁰⁸

Наред с това възможностите за формиране на политиката от страна на социалдемократията днес изглеждат намалели в такава степен, в каквата никой не можеше да си го представи преди едно поколение. През последното десетилетие стана ясно, че в условията на неолиберално дефинираната глобализация се е стеснила политическата опция за социалдемократическите правителства, и то в такава степен, че тези партии са принудени да провеждат политика, която трудно може да се нарече социалдемократическа в познатия от досегашната практика смисъл на думата.

Реформи, свързвани по традиция с десницата и осъществявани от нея през 80-те и началото на 90-те години, започнаха да се провеждат от самите социалдемократи от втората половина на 90-те години насам. Пример за такава политика до голяма

---

¹⁰⁸ Пак там, с. 382

степен беше и политиката на воденото от социалдемократите правителство в Германия.

Противно на програмата, на практика пазарът все по-очевидно получаваше примат по отношение на икономическия живот не просто като необходимо средство, което трябва внимателно да се насочва и контролира. За основна цел и на социалдемократията беше възприето преди всичко поддържането на дългосрочната икономическа устойчивост, което включваше отказ от увеличаване на държавния дълг, предимство на борбата с инфлацията, бюджетна дисциплина и рестриктивна парична политика. Дългосрочната устойчивост трябваше да се запази дори и с цената на съкращаване на разходи за социални нужди, пенсии, образование, здравеопазване. Наред с всичко това се обръщаше гръб на държавната намеса в икономиката с цел поддържане на относително социално равенство.

Както видяхме в предходното изложение, мнозина социалдемократи не приемаха такова приспособяване на социалдемократията към глобализационните процеси, което води до силно приближаване или дори възприемане на неолиберални и неоконсервативни позиции. За тях беше трудно разбираемо, че и в Германия именно воденото от ГСДП правителство до голяма степен извършваше поврата от “старата” социална държава към държава, осигуряваща най-изгодни позиции в глобалната конкуренция, отговаряше на глобализацията преди всичко с “политика на предлагане отляво”, която също използваше средствата на дерегулиране (особено на пазара на труда), либерализация на цените и на валутните курсове, приватизация на държавни предприятия, стабилизация на националната валута, рестриктивна бюджетна политика.

В такава ситуация, пак според изводите на Франц Валтер, настъпва вътрешно блокиране на партията: “На социалдемократическите активисти им бе особено трудно да покажат връзката между освобождаването от данъци на големите концерни, от една страна, и обещанието за „социална справедливост”, от друга. Всъщност до март 1999 г. винаги се е заемала точно обрат-

ната позиция – през целия живот на социалдемократията. И те остават безмълвни. Не знаят как да обосноват своя ангажимент с това, което върши правителството в Берлин. Те не могат да схванат, защо частното богатство на икономическия елит трябва да расте взривообразно и при водено от социалдемократите правителство, докато публичните стоки и институции западат по драматичен начин. Те не могат да различат социалдемократическия почерк, червената нишка на правителствените действия. Затова те остават безмълвни, пасивни, парализирани.¹⁰⁹

Това не можеше да не се отрази върху връзките на социалдемократията с традиционните ѝ избиратели и поддръжници, които се оказваха най-уязвимите жертви на тази политика. В последна сметка в много страни можем да наблюдаваме процеси на разпад на ядрото на социалдемократическите поддръжници¹¹⁰.

На този фон избуяха протестни партии и движения, като се появи нов кливидж – противопоставяне на политически аутсайдери на установения ред, част от който е съвременната социалдемократия. Тя обаче се оказва най-потърпевшата, доколкото тези протестни (популистки) сили черпят подкрепа преди всичко от нейния традиционен електорат.

В цялата тази ситуация социалдемократията като в Европа, така и в Германия се оказа в своеобразен капан, който много добре беше описан преди няколко години от тогавашния председател на Социалистическия интернационал Антонио Гутиереш: «В капан, понеже за нас е много трудно да осъществим необходимите реформи за превръщане на глобализацията във възможност за всички, а в същото време сме включени в управлението на днешната глобализация. За да намерим изход от тази клопка е абсолютно необходимо да представим ясна алтернатива както на консерватизма на користните интереси и на силите, които се противопоставят на реформирането на глобализацията, но също

---

¹⁰⁹ Walter, F., Abschied von der Toscana. Die SPD in der Ära Schröder. 2., erweiterte Auflage, Wiesbaden 2005, S. 95-96

¹¹⁰ Вж. Cuperus, R., The Populist Deficiency of European Social Democracy, in: Internationale Politik und Gesellschaft, No 3, 2003, S. 103

така и алтернатива на тези, които отхвърлят глобализацията.”¹¹¹

За да формира своето становище в тази трудна ситуация, социалдемократията най-напред трябваше да направи собствен анализ на глобализацията и оттам да изведе своите заключения и политически изводи. Принципната позиция, която изработи социалдемократията, е, че глобализацията не може да има фаталистично предопределени политически последици. Ефектите зависят и от начина, по който човешкият фактор реагира на самата глобализация. Социалдемократическите ценности и социалдемократическата политика не само имат място в условията на глобализацията, но те дават най-добрата възможност за максимално използване на позитивните шансове на глобализацията и за свеждане до минимум на рисковете, свързани с нея.

Такава теоретична и политическа позиция се отстоява и в Хамбургската програма. «Глобализацията, отварянето на границите и на пазарите, е записано в нея, е резултат не само на техническите иновации, но и на политически решения. Тя предлага шанс за преодоляване на глад, бедност и епидемии. Световната търговия носи на много хора работа и благосъстояние. Едновременно с това обаче глобалният капитализъм се отличава с дефицит на демокрация и справедливост. По този начин той противодейства на целта за постигане на свободен и солидарен свят. Той изостря стари несправедливости и създава нови.» В програмата се прави изводът, че „глобалният капитализъм натрупва големи количества капитал, които обаче не водят задължително до ново благосъстояние. Разкрепостените финансови пазари пораждат спекулации и очаквания, които противостоят на един устойчив и дългосрочно ориентиран начин на производство. Там, където единствената цел са бързите и високи печалби, най-често се унищожават работни места и се пречи на иновациите.” Посочва се и рискът националните държави силно да намалят възможностите си за регулиращи икономиката реакции. „Чрез глобализацията светът все повече

---

¹¹¹ Guterres, A. Introductory statement, Social Democracy in a Globalised World, Copenhagen, October 2002. www.socialistgroup.org/gpes/images/ms/Guterres.doc

става един общ пазар. Икономическата власт се концентрира в глобално функциониращи предприятия, банки и фондове. Транснационалните предприятия планират своите стратегии за печалба отвъд всички граници, те се измъкват от демократично легитимираните решения. Националните държави, дори най-големите сред тях, са поставени пред опасността да се превърнат в обикновени територии, които се конкурират за инвестициите на глобалния капитал.¹¹²

Поради това по-важно е да се обърнем към осмислянето на тази ситуация от страна на самата социалдемократия и най-вече към предлаганите от нея практически отговори в търсене на една глобализация с “човешко лице”.

От тази гледна точка, на *първо място*, трябва да се каже, че социалдемократията не стои на кръстопът, при който трябва да взема решение да приеме или да не приеме глобализацията. Този избор вече е направен. Социалдемократите приемат глобализацията като обективно явление. Въпросът е не да се върне историята назад, а да се постави глобализацията под човешки контрол, да се споделят по-широко нейните предимства и да се води борба с нейните отрицателни последици. От това следва, че и подходът на социалдемократията към глобализацията не може да бъде дефанзивен. Същевременно глобалните процеси не се възприемат и като своеобразна “непреодолима сила”, която не може да бъде контролирана и формирана от хората. Тези идеи са намерили място и в Хамбургската програма: „Няма път назад към ерата на старото индустриално общество и към националните държави на XX век. Голямата задача на XXI век е да се промени глобализацията чрез демократична политика. Ние насочваме погледа си напред.”¹¹³

На *второ място*, за социалдемократията настоящият модел на глобализация е както нечестен, така и неустойчив като

---

¹¹² Hamburger Programm. Grundsatzprogramm der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Beschlossen auf dem Hamburger Bundesparteitag der SPD am 28. Oktober 2007, с. 382

¹¹³ Пак там, с. 387

перспектива. Той води до дълбоко разделен свят между богати и бедни, между зони на мир и зони на война. Естественият резултат е безредие и недоволство сред народите, което ще стимулира екстремистки нагласи, нови конфликти и още по-голяма несигурност. Глобализацията може да бъде източник на ново богатство, но в същото време и създател на страхове за бъдещето. Днес тя изглежда като деструктивна сила в много аспекти: бърза деиндустриализация и социално-икономически проблеми в Европа, натиск върху системите на социална сигурност, експлоатация чрез трафик и нелегална имиграция, международен тероризъм, трансгранична престъпност, регионални конфликти, разпространение на оръжие, заплахи за околната среда, постоянна бедност в развиващия се свят и отслабена мултилатерална международна система.

В Хамбургската програма тази ситуация е описана по подобен начин, без, разбира се, да се пропуснат и шансовете, които по начало съдържат процесите на глобализация. „Там, където падат границите, растат шансовете за мирно съжителство на народите и културите. В същата степен, в която светът става все повече взаимозависим, той става обаче и по-уязвим. Свидетели сме на разпадане на държави, на създаване на огнища на анархия и тероризъм, а религиозни и политически фундаменталисти произволно делят света на добър и лош. Приватизираната, отнета от държавата, власт и разпространението на оръжия за масово унищожение поражда нови опасности. Всичко това застрашава мира.”¹¹⁴

На *трето място*, социалдемократическият анализ сочи, че в такъв свят политиката губи своята легитимност доколкото отделните национални държави значително губят способността си за действие. Подкопава се самата демокрация, като се отваря вратата за всякакъв вид политически екстремизъм. Качеството на човешкия живот се влошава, защото то не може да бъде поддържано на същото равнище, като се използват старите формули в новия политически контекст. Гражданите се чувстват изоста-

---

¹¹⁴ Пак там, с. 379

вени от политиката или защото те усещат, че тя вече не може да действа ефективно, или пък подозират, че тя не се интересува от техните ежедневни грижи. Страхът за бъдещето, общото чувство на несигурност и уязвимост се използват от популистите и от десницата за разрушаване на европейския социален модел и за създаване на атмосфера на криза в политиката. Оттук произтича и задачата на социалдемократията - ориентирането на глобализацията в полза на всички, а не само на малцина.

Проблемът за формиращата роля на политиката, за запазване на легитимността на държавата в условията на глобализация е ключов и в Хамбургската програма. Специален неин раздел е озаглавен „Демокрация и политика”, друг – „Примат на политиката и принцип на устойчивостта”, но не само там, а практически навсякъде в програмата по един или друг начин присъства лайтмотивът за примат на демократичната политика. Постановката в програмата е, че глобализацията ограничава съзидателните възможности на демократичната национална държава, и то във време когато към политиката са отправени много нови задачи като защитата на климата, социалната интеграция на милиони хора и демографският поврат. „Много хора усещат, че в глобалната ера държавата губи власт. Те престават да вярват, че нещата могат да се променят политически. Една от най-важните задачи на социалдемократията е да възстанови доверието във възможността да се формира обществото и да се окуражат хората сами да определят съдбата си и солидарно да я вземат в ръцете си.”¹¹⁵

Принципният социалдемократически отговор, подчертан и в новата Принципна програма на ГСДП, е залагането на примата на демократичната политика и отхвърляне на подчиняването на политическото от икономическото. Политиката трябва да има грижата да не се превръща в стока всичко онова, което не бива да е стока: право, сигурност, образование, здраве, култура, природна среда. „В бъдеще демокрацията ще трябва да се доказва, като гарантира достъпа до тези публични блага, като утвърждава политическата отговорност за съществуването на

---

¹¹⁵ Пак там, с. 382

хората, която единствена прави възможно справедливото разпределение на житейските шансове.”¹¹⁶

Тази позиция се аргументира с едно по-критично отношение към ролята на пазара от това, което можехме да срещнем в някои правителствени документи и управленски решения на германската социалдемокрация. „В един свят с все по-оскъдни ресурси това е повече от необходимо и не бива да се оставя на пазара. За нас пазарът е необходимо средство, което превъзхожда другите стопански форми на координация. Но оставеният на самотек пазар е сляп в социално и екологично отношение. Сам по себе си той не е в състояние да осигури в необходимия обем публичните блага. За да разгърне своята позитивна ефективност, пазарът се нуждае от правила, от санкционираща държава, действени закони и честно ценообразуване.”¹¹⁷

На *четвърто място*, въпросът се свежда не само до настоящето, но и до бъдещето. Неограниченото стихийно развитие на глобализационните процеси, тласкани от краткосрочни интереси, може да доведе до сериозни щети и в социално, и в екологично отношение. В това отношение в Хамбургската програма се постулира обвързване на социалната, икономическата и екологичната отговорност. Тя връща като една от водещите идеи тезата за устойчивостта. „Пред лицето на предизвикателствата на XXI век, на глобализацията и на екологичната криза ние разглеждаме устойчивостта като единствения подлежащ на отговорност основен принцип на политическото и икономическото действие. Принципът устойчивост означава: да се мисли с категориите на бъдещето; да се противодейства на примата на краткосрочността и на доминирането на икономическата, на чисто производствената логика; концепцията за политиката да се извежда от идеята за обществото, а демократичното многообразие, екологичната сигурност, социалната интеграция и културното участие да се разбират като водещи идеи на социалдемократическата политика.”¹¹⁸

---

¹¹⁶ Пак там, с. 388

¹¹⁷ Пак там, с. 388

¹¹⁸ Пак там, с. 389

Както видяхме, германската социалдемокрация в своята нова Принципна програма не приема за даденост натрапваната от мнозина алтернатива – или подчинение на императивите на глобализацията, т.е. отказ от отговорността на самата политика освен за създаване на най-изгодни условия за привличане на инвестиции, или постепенна политическа гибел. В своите стратегии тя изхожда от положението, че въпреки всичко съществуват достатъчно свободни пространства за действие, които позволяват на социалдемократията да води, наистина различна от досегашната, но собствена и различна от другите политически сили, икономическа политика.

Ключов елемент на тази политика е налагането на нови форми на наднационално политическо и икономическо регулиране, създаване на нови политически рамки на международния икономически ред. Това всъщност е част от социалдемократическия отговор на променената от глобализацията ситуация – при положение, че решенията се вземат на наднационално равнище, натам трябва да се насочи и самото регулиране. Аргументът е, че след като глобалният капитализъм не може да бъде върнат обратно в рамките на националната държава, основното равнище на регулиране на капитализма вече в повечето случаи няма да бъде на национално равнище, а на регионалните и глобалните равнища. В ред случаи и национални проблеми могат да бъдат решени само на наднационално равнище. Поради това и социалдемократическият проект трябва да се превърне колкото в национален, толкова и в европейски и глобален проект. Негова цел е изграждането на нов тип глобална демокрация, свързваща националните и регионалните демократични структури, на нова политическа архитектура на глобалната демокрация. В последна сметка става дума за политическо регулиране на международно равнище на “границите на конкуренцията”, “границите на екологическото пространство”, “границите на валутната конкуренция и спекулации”, т.е. за регулиране на “границите на глобализацията”.

Това обаче означава, че социалдемократията трябва да обнови главните елементи на своя икономически и социален подход

като интегрира европейското и глобалното равнище в него. Тя разбира добре, че в глобализиращия се свят е нужна система на управление на много нива, която да използва по най-добрия начин предимствата на всяко едно равнище – локално, национално, регионално и международно – и важното е да се подобри взаимовръзката и взаимодействията между тези равнища, да се укрепят международното равнище, което очевидно е най-слабото звено от гледна точка на проблемите, които трябва да се решават.

Съществуващата система за глобално управление е дебалансирана в няколко аспекта: дисбаланс между икономическите, от една страна, и социалните и екологичните стълбове, от друга; дисбаланс между индустриалните и развиващите се страни; дисбаланс между мобилността на стоки, услуги, капитал, от една страна, и на хората, от друга страна.

Днес основната група международни институции и стандарти служи предимно на икономическите интереси. Наред с това съществува и много по-слаба група от институции и норми като ООН, ЮНКТАД, МОТ, ЮНЕСКО и други, които отразяват много по-широки интереси, фокусирайки върху общото благо, човешките, социалните, икономическите права.

Ако глобалното управление иска да изпълнява ефективно ролята си, т.е. да действа като стабилизираща сила в глобализационните процеси и да им даде хуманно лице, то трябва да установи отношения на балансираност между тези две групи. Необходим е нов баланс между доминиращото политическо влияние на света на капитала, от една страна, и на останалите участници в глобализацията, от друга, в полза на по-добрата защита на глобално равнище на икономическите, социалните, екологичните и културните права, особено на най-слабите.

Това означава, че според социалдемократите е нужна сериозна реформа в областта на глобалното управление, включваща значителното засилване на мултилатералната система на Обединените нации в сферите на мира и сигурността, както и в областта на социалното, икономическото и екологическото управление.

В своята Хамбургска програма ГСДП в този дух се обявява за засилване на глобалните интереси, съюзи и организации, за утвърждаване на Обединените нации като върховна инстанция на един глобален правов ред. „За да се увеличи легитимността на Обединените нации, техните институции трябва да се реформират и демократизират. Ние искаме да разширим правата на Общото събрание на ООН и да засилим позицията на Генералния секретар на ООН. При реформата на Съвета за сигурност на ООН трябва да се осигури съответното участие на всички континенти. Отхвърляме правото на вето на отделните държави-членки. Германия трябва да поеме повече конкретна отговорност в Обединените нации, в това число и чрез постоянно място в Съвета за сигурност на ООН. В дългосрочен план Европейският съюз трябва да получи постоянно място в тази институция.”¹¹⁹

В програмата се отстоява тезата, че след като мирът и сигурността са глобални публични блага, то и финансовата и икономическата стабилност, предпазването от климатични катастрофи, гарантирането на екосистемите и защитата от епидемии са глобални политически задачи. Поради това на ООН трябва да се осигури политическият, институционалният и финансовият капацитет, за да може действително да осъществява такива решения. „За да могат Обединените нации да поемат своята отговорност за тези цели, налага се международната общност от държави в свой собствен интерес да предостави необходимите средства.”¹²⁰

В Хамбургската програма е залегнала и дискутираната в рамките на международната социалдемократия идея за създаване на своеобразен съвет за икономическа и социална сигурност, който да има състав и структура, подобна на Съвета за сигурност и да координира всички глобални политики в тези области. Призивът по-конкретно в нея е за създаване на Глобален съвет на ООН по икономическата, социалната и екологичната политика, който „да балансира икономическите интереси,

---

¹¹⁹ Пак там, с. 393

¹²⁰ Пак там, с. 393

социалните потребности и екологичните изисквания, да помага за ограничаване на опасностите от неконтролирано движение на капитали, от социален и екологичен дъмпинг. Всички региони и международни търговски и финансови институции трябва да бъдат представени в този съвет на най-високо равнище.¹²¹

Не липсват и идеи за контрол на финансовите пазари и за реформиране на институционалната система, създадена след Втората световна война. В програмата специално се подчертава, че неконтролираното движение на капитали на финансовите пазари може да застраши цели национални икономики и поради това са необходими действени политически рамки за финансовите пазари на международната арена. Но политическото искане не е достатъчно конкретизирано и се свежда до следното: „Международни институции и организации от рода на Международния валутен фонд, Световната банка и Световната търговска организация трябва да се оценяват според критериите на икономическата, социалната и екологичната защита, според човешките права и правата на наемните работници. Техните решения трябва да бъдат прозрачни. Разпределението на правото на глас трябва да отразява по-добре интересите на развиващите се страни, особено на най-бедните.“¹²²

Друго важно поле на регулиране на глобализационните процеси според социалдемократията са социалните стандарти, които са с тенденция на непрекъснато снижаване в борба за привличане на инвестиции. В това отношение са възможни два пътя: консолидиране на ролята и правомощията на Международната организация на труда, като ѝ се даде властта да създава задължителни регламентации на социалните стандарти, или пък интеграция на социалните стандарти в споразуменията за търговска либерализация на Световната търговска организация. Хамбургската програма се обявява и за двата пътя: „Ние искаме да засилим Международната организация на труда. При решението на Международния валутен фонд, на Световната банка, на

---

¹²¹ Пак там, с. 393

¹²² Пак там, с. 394

Световната търговска организация и на ООН трябва по-твърдо да се прилагат и зачитат основополагащите норми за труда, утвърдени от МОТ.¹²³

Не на последно място, социалдемократията се обявява и за по-силна намеса на гражданското общество в системата за глобално управление. ГСДП формулира и тази идея в програмата си: „Особено значение за разбирателството между народите имат организациите на гражданското общество. Ние разглеждаме себе си като партньор на Международния синдикален съюз, на неправителствените организации и църквите, които отново и отново обръщат поглед към уреждането на международни конфликти и търсят подходи за намиране на решения.” Подчертава се и ролята на Социалистическия интернационал като транснационален, политически дееспособен съюз на социалдемократическите партии по света. „Той трябва да играе още по-сериозна роля при демократизацията на международната политика, особено за формирането на една глобална общественост.”¹²⁴

Вижданията за регулиране на глобално равнище в програмните постановки от Хамбург се свързват и с ред идеи за по-висока степен на координиране и водене на общи политики на европейско равнище. Главната насока се съдържа във виждането, че „Европейският съюз трябва да се превърне в нашия отговор на глобализацията.” Там, където националната държава не може да постави социални и екологични граници на пазарите, трябва да го направи Европейският съюз като израз на европейския обществен модел, свързващ икономическия прогрес, социалното равенство и индивидуалната свобода.¹²⁵

За да може той да изпълни подобна задача, най-напред е необходимо изграждането на политически съюз, който предоставя на всички европейски граждани права за демократично участие. „Демократична Европа се нуждае от парламентарно отговорно правителство въз основа на една нова европейска конституция,

---

¹²³ Пак там, с. 394

¹²⁴ Пак там, с. 394

¹²⁵ Пак там, с. 398

заявява се в програмата. Ние искаме федерална Европа, в която наред с Европейския парламент и националните държави участват в европейското законотворчество.”¹²⁶

Специално внимание в програмата е отделено на проблема за „социална Европа”. След като дават положителна оценка на създаването на европейския вътрешен пазар и на въвеждането на единна валута, германските социалдемократи не приемат като нещо естествено, че от пазарното стопанство трябва да произлиза пазарно общество. Оттук следва искането за въвеждане на ориентирана към растежа и заетостта координация на икономическата, финансовата и паричната политика, което пък изисква приемането на задължителни общоикономически директиви.

Друга идея в програмата е, наред с Икономическия и валутен съюз, със същия ранг да се създаде и европейски Социален съюз. Той трябва да утвърди задължителни европейски правила и стандарти, стъпващи на общите за всички страни елементи на европейския социален модел. „Ние не искаме да унифицираме социалните системи, а да постигнем съгласие с другите държави-членки върху един социален пакт за стабилност. За постигането на такъв социален пакт за стабилност между държавите-членки предлагаме цели и стандарти за националните социални и образователни разходи, които да се ориентират според конкретната икономическа производителност.”¹²⁷ Свободният достъп до публични услуги би следвало да се превърне в задължителен за Европейския съюз, макар че всяка държава-членка по свой начин се грижи за това. Програмата отстоява и засилването на тарифната автономия на европейско равнище, като се обявява за европейска правна основа на трансграничните тарифни преговори и договори.

Разбира се, в Хамбургската програма се обръща сериозно внимание не само на глобалното и европейското, но и на националното равнище за разработване и провеждане на адекватна

---

¹²⁶ Пак там, с. 398

¹²⁷ Пак там, с. 400

на глобализационните процеси и на социалдемократическите ценности икономическа политика. Тук водещото понятие остава традиционното за ГСДП социално пазарно стопанство, обрнато към ХХI век.

В програмата се напомня, че през миналия век, съединявайки икономическа мощ с благосъстояние за широки слоеве от населението, социалното пазарно стопанство създаде изключително успешен модел. Но глобалните финансови и капиталови пазари, които вече не знаят граници, поставят този доказан ред под въпрос.

С Принципната си програма германските социалдемократи подкрепят отговорното предприемачество. За тях предприемаческата свобода и социалната отговорност са двете страни на медала. Те също така са убедени, че модерното, свързано в глобална мрежа народно стопанство има нужда от функциониращ капиталов и финансов пазар и германската социалдемократия се стреми да използва потенциала на капиталовите пазари за качествен растеж. Но ориентацията изключително към краткосрочни и извънредни печалби застрашава социалното единение и е сляпа за екологичните изисквания. Едновременно с това тя подкопава дългосрочния икономически успех на отделните предприятия и на цялото народно стопанство. Поради това е нужно политическо насочване на пазарите. „С помощта и на данъчното, и на акционерното право ние искаме да засилим вложенията в борсите, които вместо бързи печалби разчитат на дългосрочен ангажимент. Имаме нужда от правила на играта за инвеститори и фондове, които препятстват едностранчивата ориентация към печалба за сметка на дългосрочните приходи на предприятията. Чрез разрастващата се международна мрежа на стоковите и финансовите пазари тяхното международно регулиране става все по-значимо. Само откритите финансови пазари са ефективни финансови пазари. Стабилните национални и международни финансови пазари са важно публично благо. За да се подобри правната сигурност и доверието, ние искаме да действваме заедно с други държави и международни институ-

ции. Чрез ясни правила и действителен надзор трябва да се прегради пътят на рисковете за стабилността и на вредните за народното стопанство погрешни развития. Там, където е възможно, ние искаме да подкрепим това чрез националното данъчно и акционерно право.”¹²⁸

В програмата се признава, че в Германия доходи и имущество са несправедливо разпределени. За да се излезе от това състояние се предлага данъчна политика, която да ограничи неравенството и да стимулира равни шансове; увеличаване на заплатите, когато то е ориентирано според ръста на производителността и инфлацията; участие на работниците в капитала на предприятията като допълнителен източник на доход.

В общата рамка на социалното пазарно стопанство германските социалдемократи в програмния си документ запазват и ред свои традиционни идеи: икономическата демокрация чрез участието в управлението на предприятията и фирмите, тарифната автономия, участието в собствеността. Специално е подчертана и важната роля на профсъюзите в това отношение.

Бъдещето на социалната държава

Конкуренцията между държавите за най-изгодни позиции на глобализиращите се пазари доведе дотам, че идеята за социален прогрес, която бе реализирана с помощта на кейнсианската социална държава, започна да изглежда безнадеждно остаряла. Ако от гледна точка на “конкуренцията между две световни системи” социалната политика имаше значителна ценност, от гледна точка на икономическата глобализация тази ценност е поставена под сериозно съмнение. Социалната държава се роди като отговор на световната икономическа криза в края на 20-те години и представлява опит да се укротят силите на световния пазар с помощта на политически действия и подходяща социална организация. Това означава засилване на националната държава по отношение на световния пазар, т.е. подчертаване на приоритета на политиката спрямо икономиката. Глобализацията обаче разрушава именно

---

¹²⁸ Пак там, с. 420

поставените от политиката граници. Разбира се, националните държави не изчезват, но те губят част от суверенитета си, и то именно в областта на вземането на икономически решения. Резултатът е, че те все повече се превръщат в орган, който изхожда от изискванията на глобализацията и адаптира от такава гледна точка интересите на гражданите. При това възможностите ѝ за социална, екологическа, образователна и културна политика намаляват, доколкото запазването и подобряването на конкурентната позиция се свързва в последна сметка с намаляване на социалните разходи при едновременно намаляване на данъците, които са техен основен източник.

Загубата на част от “икономическия суверенитет” на държавата води до ерозия на социалните права, които в своя комплекс, създаваха не просто “социалдемократическия модел”, но и фундамента на съвременната демокрация. Настъпва процес на социално изключване на значителни части от населението и в най-богатите страни. Тези хора искат да виждат в лицето на социалдемократията политическата сила, която би могла да се противопостави на тази тенденция, като възстанови единството на икономически растеж, социална сигурност и демократичен ред, обвързвайки ги с екологическа предвидливост. Всъщност това е и една от основните причини за трудностите на германската социалдемократия, която не успя да отговори убедително на нежеланието на много хора да изпаднат от социалната тъкан на обществото, превръщайки се в жертви на глобализацията. Видният германски социолог Улрих Бек твърде точно описва ситуацията, при която са поставени работниците в условията на глобализацията и на „гъвкавия капитализъм”. „Дори и този, който възхвалява Шрьодер, защото е положил основата за икономическите успехи, които внезапно превърнаха Германия отново в икономическия локомотив на Европа, пише той по повод на програмната дискуссия в ГСДП, трябва да се запита откъде идват страховете на хората. Думата „реформа” е извратена, защото превърна хората в „жертви” на глобализацията. Вездесъщото искане да бъдеш „гъвкав” в последна сметка води до отказ от трудно извоювани трудови

права. Извършваните с добри намерения социалдемократически „реформи“ превърнаха работниците, които имаха собствено самочувствие, в нова класа на капиталистически жертви – объркани и безпомощни. Това ще използва от Лявата партия, след като ГСДП няма собствен проект.”¹²⁹

В новата си Принципна програма германската социалдемократия подчертава централната роля на социалната държава с поглед най-напред към миналия век. „Социалната държава е голямо постижение на цивилизацията на ХХ век. Тя допълва гражданските права и свободи със социални права за гражданите. Затова за нас демокрация и социална държава са единно цяло. Социалната държава освободи милиони хора от принудата на техния произход, запази ги от жестокостта на пазара и им откри шансове сами да устроят живота си. Тя е решаваща предпоставка за икономическата динамика, която твори нашето благосъстояние. Социалната държава е организираната солидарност между силните и слабите, младите и старите, здравите и болните, работещите и безработните, хората с увреждания и здравите хора.”¹³⁰ След това тази оценка се разширява и към настоящето и бъдещето. Нещо повече, твърди се, че в съвременните условия социалната държава е още по-нужна. „Там, където формите на заетост стават все по-гъвкави, а често и все по-несигурни, централната функция на социалната държава става още по-важна: да гарантира сигурност в промяната.” Изводът е, че успешните социални държави пазят хората от бедност и правят възможно социалното им израстване и днес, когато глобалният капитализъм задълбочава разрива между богати и бедни, когато и в германското общество се изострят социалните противоречия.¹³¹ С други думи, тук се доизгражда аргументът, че и в сегашния, и в бъдещия свят политиката не трябва да бяга от сво-

---

¹²⁹ Beck, U., Eine Utopie muss her! Die Zeit, Nr. 25, 2007

¹³⁰ Hamburger Programm. Grundsatzprogramm der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Beschlossen auf dem Hamburger Bundesparteitag der SPD am 28. Oktober 2007, с. 429

¹³¹ Пак там, с. 429

ята отговорност за социалното развитие и за социалните права на гражданите. Пазарите, били те и глобализирани, се нуждаят от политическа рамка, за да функционират социално справедливо, а оттам и ефективно от гледна точка на цялата нация.

Въпросът е обаче кога социалната държава е успешна и кои социални държави са успешни в епохата на глобализация. В това беше, както видяхме, и големият спор в програмните дискусии. Като цяло социалдемократическите политици и теоретици повече или по-малко твърдо се противопоставят на неоконсервативните нападки срещу социалната държава. Оттук нататък обаче се проявяват различията, които понякога са съществени. Една част от германските социалдемократи търсят реални възможности за промени в традиционната социална държава, без това да води до нейния „демонтаж”. Отстоява се позицията, че по принцип социалната държава трябва да се запази в нейния вид, но да се осигури по нов начин и в дългосрочна перспектива нейното финансиране. Това е възможно, от една страна, ако социалните разходи се финансират изцяло от общи прогресивни данъци (а не както досега по смесения принцип застрахователни вноски и държавни субсидии плюс общи данъци), а от друга страна, се осигури постоянност, макар и на по-ниско равнище, на вноските. По отношение на пенсионните разходи финансирането от страна на държавата и на работещите може да се облекчи като се комбинира със самостоятелни застраховки.

Както проследихме от дискусията, по-разпространено обаче е мнението, че социалната държава би могла да се запази, само ако се промени съществено. От една страна, тя би трябвало да прибегне повече до икономически, отколкото до административни, форми на дейност. От друга страна, тя трябва да даде повече свобода на самите граждани да формират своето бъдеще и в това отношение. Привържениците на тази линия заимстват идеи главно от „новия лейбъризм” и от неговата теоретична обосновка. В случая например Антъни Гидънс, най-известният интелектуалец от групата около Тони Блеър, извежда от този извод необходимостта от “пози-

тивна социална държава”. Позитивното се търси в смяната на парадигмата – на мястото на преки разплащания с “клиентите” трябва да дойдат инвестиции в човешкия капитал и стимулиране на различни по обхват предприемачески дейности, което води до заместване на пасивната политика на пазара на труда с активни и превантивни действия. Полезен опит се търсеше и в други варианти на модернизация на социалната държава, най-вече в донеслите успех идеи и практики на скандинавските държави, още повече, че по общо мнение тези страни в условията на глобализация са осъществили значително повече социална справедливост отколкото държавите на европейския континент като Германия например.

Към подобно развитие тласкат и други фактори, в т.ч. промените в света на труда, които също заемат важно място в Хамбургската програма. С нарастването например на нетипични трудови отношения и честата смяна на работното място възниква необходимост да се въведе нова социална политика, основана върху ориентирани към потребностите принципи. Освен това стават нужни нови импулси за повече участие и активност. Затова новата социална политика не може да бъде просто продължение на административната преразпределителна политика на старата социална държава. Самото поставяне на въпросите за участие и активност означава да се подходи към кризата на социалната държава с нови въпроси и с по-широк хоризонт. Особено важно е осъществяването на децентрализация.

В тази връзка в Хамбургската програма са формулирани като основни цели за реформиране на социалната държава именно сигурността (с поглед към „старата” социална държава), участието и еманципацията (с поглед към „новата” социална държава). „Сигурност означава защита на хората от екзистенциална нищета, от експлоатация, от дискриминация, от елементарни житейски рискове като безработица, болест и потребност от гледане. Едновременно с това само сигурността създава предпоставките за самостоятелно уреждане на живота.” На следващо място, участието на всички хора в икономическото, културното, социалното

и политическото развитие вече също е визирано като аспект на социалната държава, доколкото „качеството на социалната държава не се измерва само с обема на оказаните услуги, а чрез осъществяването на реални житейски шансове, които трябва да са достъпни за всички от самото начало и да бъдат гарантирани постоянно”. Еманципацията, от своя страна, предполага и сигурност, и участие, за да могат хората да управляват живота си свободно и по своя воля и да не бъдат дискриминирани заради произхода, възрастта, пола си.¹³²

Както вече беше показано, по време на програмните дискусии в ГСДП целият този комплекс идеи беше обобщен в понятието „предварително действаща социална държава” като една не отслабена, а стабилна с оглед на бъдещето и основана на изпреварващо действие социална държава върху променена основа на финансиране. В последна сметка тази идея запази централното си значение и в Хамбургската програма, като обаче се избегнаха някои крайности като например нейното абсолютизиране и „забравянето” на необходимостта и от важните за хората „последващи действия” на социалната държава. Това даде повод за някои оценки, че е победила тезата за запазване на старата социална държава, което далеч не отговаря на истината. В действителност идеята за „нова социална държава” остава водеща по отношение на социалната политика на германската социалдемократия. Превръща се дори в критерий за качеството на социалната държава: „Колкото по-рано индивидуално и действено се практикува принципът за социалната загриженост, толкова повече социалната държава ще бъде в състояние солидарно да гарантира защита от големите житейски рискове.”¹³³

На предварително действащата социална държава е отделен раздел, озаглавен „Новият модел”, където тя е представена като моделът на социалдемократическата политика на ХХІ век. Нейната „свръхзадача” е социалната интеграция на всички хора в

---

¹³² Пак там, с. 430

¹³³ Пак там, с. 430

обществото. „Затова много области на политиката трябва да се обвържат в мрежа и да организират съвременна превантивна грижа. Още в Берлинската програма се казва: “ Социалната политика не иска само да поправи и да се притичва на помощ при бедствени случаи, а да действа предвидливо”. В този смисъл превантивната социална държава обхваща икономическата, финансовата, образователната, семейната политика и политиката на равнопоставеност, тя включва предвидлива социална политика в общините, честно регулиране на труда, както и адекватна на времето политика на интеграция на имигрантите.”¹³⁴

Същевременно се очаква новата социална държава да допринесе и за финансовата стабилизация на старата социална държава и по този начин да допринесе за нейното оцеляване. „Превантивната и инвестираща в хората социална политика допринася за финансовата стабилизация на системите за социална сигурност. Едновременно с това предвидливата социална държава дава солидарна гаранция срещу големи житейски рискове като безработица, болест или потребност от гледане, гарантира грижата за възрастните. Като се имат предвид променените биографии на професия и труд, ние искаме да развием нашите системи за социално осигуряване по такъв начин, че да се даде сигурност за различните фази на живот и на труд. Колкото по-успешно действа превантивната грижа, толкова по-целенасочено социалната държава може да помогне на онези, които се нуждаят от особена подкрепа.”¹³⁵

Обосновката на новите идеи за социалната държава можем да проследим в аргументите на известния германски политолог Волфганг Меркел, също взел активно участие в програмните дебати. Според него реформираната социална държава има предимства спрямо старата държава на социалното осигуряване в три аспекта: „Тя създава, първо, повече социална справедливост чрез ранното разкриване на жизнените шансове. Тя инвестира много рано в човешкия капитал – в образование, в умения и знания, всичко това, което прави човека способен да формира сам живота си. На второ

---

¹³⁴ Пак там, с. 443

¹³⁵ Пак там, с. 442

място, тя е по-устойчива във времето, тъй като избира друга база на финансиране вместо социалното осигуряване, за което със сигурност знаем, че не може да издържи на демографския натиск на следващите едно или две десетилетия, независимо как ще се развиват нормите на раждаемост. И трето, тя е по-поносима от икономическа гледна точка, тъй като – поне като тенденция – съдържа откъсване на социалното осигуряване от разходите за труд и по такъв начин позволява по-динамично от гледна точка на трудовия пазар финансиране.¹³⁶

Меркел обаче особено подчертава необходимостта от променена база на финансиране чрез по-силно данъчно финансиране, т.е. трябва да се махне анахроничното бисмарково финансиране на социалното осигуряване с всичките му негативни последици върху разходите за труд. Те наистина не са проблем за конкурентоспособността на експортната ни индустрия, но са изключително вредни за по-ниско квалифицираните сегменти на трудовия пазар. Според него реалният проблем за германската социалдемократия не е в самия проект за реформи, намерил място и в програмата, а фактът, че тези реформи не са направени в правителствената практика. „Ако сравним политическите резултати на отминалата червено-зелена коалиция на основата на тези цели, равносметката изглежда нерадостна. Предварително действаща държава, инвестиции в децата, в образованието, в равенството на жизнените шансове – тук не виждам никакво скъсване с тягостните шестнадесет години на правителството на Кол. По въпроса за предварителната грижа нищо не се е променило. При данъчното финансиране или при снижаването на допълнителните трудови разходи нищо не се е случило. Продължават да доминират паричните трансфери в социалната държава вместо предоставянето на висококачествени социални услуги... Не виждам да е осъществено и по-голямото данъчно финансиране на здравеопазването.“¹³⁷

---

¹³⁶ Das neue Grundsatzprogramm der SPD. Herausforderungen und Perspektiven. FES. Policy Nr. 9, September 2006, S. 7

¹³⁷ Пак там, с. 8-9

В самата Хамбургска програма е подходено по-предпазливо като се предвижда комбиниране на различни видове източници на финансиране на социалната държава. „Справедливостта и солидарността трябва да важат и за финансирането на нашата социална държава. Паритетно плащаните от наемните работници вноски и в бъдеще ще формират основата на нашите осигурителни системи. Ние искаме да ги допълним чрез по-високо и гарантирано данъчно финансиране, което да включи участието на всички според тяхната трудоспособност. Финансирането на социалната държава трябва да се постави на по-широка основа и поради икономически причини, за да се намали тежестта на наемния труд. Затова предвиждащата социална държава трябва да заложи по-силно на гражданския и по-малко на професионалния статус.“¹³⁸

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Процесът на подготовка и приемане на Хамбургската програма се характеризира с ред особености, които не бяха типични за досегашната програмна дейност на ГСДП. За пръв път партията подготви и прие програма по времето, когато управляваше – най-напред като водеща сила в червено-зелената коалиция, след това – като младши партньор в „голяма коалиция“ с християндемократите. Германската социалдемократия работи продължително време по новата си програма – близо осем години. При това тази работа бе прекъсвана на два пъти поради провеждани избори. През тези осем години начело на ГСДП стояха четирима различни председатели – Шрьодер, Мюнтеферинг, Платцек, Бек. И всяка смяна на председателя водеше до известно пренасочване и на програмната дискусия.

Резултатът обаче не е за подценяване. ГСДП прие програма, с която успя да формулира наново целите и политическите

---

¹³⁸ Hamburger Programm. Grundsatzprogramm der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Beschlossen auf dem Hamburger Bundesparteitag der SPD am 28. Oktober 2007, с. 431

направления на своята дейност. Въпреки всички внушения, тази програма не е насочена назад, а формулира цялостна визия за социалдемократическо действие в условията на глобализация и на дълбоки промени в света. Тя очертава един съвременен профил на германската социалдемокрация, който я отличава от нейните политически конкуренти, както отляво, така и отдясно. Така тя осъществява една от задължителните функции на партийните програми – да изгражда и поддържа собствената „марка” на партията, да обосновава адекватен, но и собствен път към реализация на основните политически цели. При това става дума за достатъчно изяснени принципни позиции, които не могат да бъдат произволно интерпретирани или лесно променени.

Има определено основание самооценката на Програмната комисия в заключителния ѝ документ, че „ГСДП е първата и единствената партия в Германия и в Европа, която разви на принципно равнище политически отговор на глобализацията. Поради това програмата е модерна и насочена към бъдещето.”¹³⁹ Обобщен в няколко изречения сърцевината на този собствен облик на германските социалдемократи се вижда от самите тях по следния начин: „От една страна ние искаме да засилим демокрацията и да наложим повече справедливост на европейско и международно равнище. Икономическата глобализация трябва да бъде последвана от политическа глобализация. Глобалният капитализъм се нуждае от социални и демократически правила на играта. От друга страна ние искаме да поставим жалоните в собствената страна (например чрез превантивната социална политика) така, че хората дори и в условията на глобализация да имат равни жизнени шансове. Това ни отличава от другите партии. Ние не отричаме глобализацията, но не ѝ се и подчиняваме. Ние сме твърдо убедени, че тя подлежи на формиране. При нас не съществува противоречие между основните ценности и политическата практика, какъвто е случаят при ХДС и при ХСС.”¹⁴⁰

---

¹³⁹ Das neue Hamburger Programm. Eckpunkte der Empfehlung der Programmkommission (24. September 2007), с. 352

¹⁴⁰ Пак там, с. 352

Не по-малко важно е, че Принципната програма установи един нов баланс, който създава предпоставки за по-успешна политическа дейност през следващите години. Тук става дума, от една страна, за възстановяване на еднопосочността на принципните ориентации в партията, за формиране на приет от всички консенсус за тях, но от друга страна, и за самото позициониране на днешната германска социалдемократия.

Ако приемем делението на социалдемократическите партии, предложено от Волфганг Меркел, на либерална социалдемократия (Великобритания, Холандия), модернизирана социалдемократия (Дания, Швеция) и традиционалистка социалдемократия (Франция, Германия), бихме могли да кажем, че ГСДП поне в програмата си се е приближила до втория тип – модернизираната социалдемократия. Опитът от последното десетилетие показва, че този модел се оказва най-успешен в условията на глобализация. При него не просто се либерализират социалната държава и трудовият пазар, но те се модернизират. Той залага на “държавата на социалните инвестиции”, която реформира системите на социална сигурност, като активизира безработните и инвестира в човешкия капитал. Държавата изисква от хората задължения по отношение на образованието и на труда, но им гарантира социална сигурност и икономическо благосъстояние.

Можем да кажем, че в окончателния си вариант програмата избягна риска да „прескочи” към либералната социалдемократия, която, може би успешна за някои страни, не бе приемана от поддръжниците на германската социалдемократия. В мнозинството си те разчитат на нова, по-активна роля на националната държава, но в качеството ѝ на „защитник”, а не на изпълнител на глобализацията, каквото тя изглеждаше в много случаи и при правителства на т. нар. „трети път”. В това отношение можем да дадем право на Франц Валтер, че „Хамбургската програма няма да бъде – както изглеждаше дълго време – постановка на целите само за силните в конкуренцията, образованието и други възможности хора от новия

център. Тя още веднъж ще остане документът и претенцията на една лява народна партия, която стига и надолу по социалната стълбица.”¹⁴¹

Ако използваме една друга теоретична схема, която вижда възможната социалдемократическа ориентация в три посоки - „politics against markets” (политика срещу пазара), “politics within markets” (интелигентно приспособяване към пазара, без да му се подчинява) и “politics in favoring of markets” (политика в полза на пазара, водеща до отказ от собствена идентичност и до възможно саморазрушение) – стигаме до същия извод. Германската социалдемократия отдавна не води политика срещу пазара, но тя успя в програмата си да запази дистанция от политиката, изцяло подчинена на пазара и да не премине опасната граница на саморазрушението. Тя не обърна гръб на миналото си, не изостави основните си ценности, не изтри самоличността си, а направи сериозен опит да ги отстоява в силно променени обстоятелства.

Разбира се, новата програма не бе приета с някакъв общ ентузиазъм. Тя не породила и свръхнадежди нито сред социалдемократите, нито сред германските граждани. Но очевидно това е съдбата на днешните програми на политическите партии.

Те трябва да обединяват различни позиции, поради което съдържат трудно родени консенсусни формулировки. И Хамбургската програма трябваше да намери обединителните тези по ред спорни в партията въпроси, което тя в голяма степен успя да направи. По такъв начин тя изпълни и функциите, които ѝ се възлагаха – да доближи програмните виждания до промените във външната среда без да изоставя принципните идеали и цели, да действа сплотяващо вътре в партията, да подобри излъчването на партията навън към обществото.

Друга особено важна функция на една програма е да може да служи като непосредствена основа за политическо действие. Според Ерхард Еплер Хамбургската програма създава тези

---

¹⁴¹ Walter, F., Neues SPD-Programm. Ruck nach links, in: SPIEGEL ONLINE - 21. September 2007, <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,506989,00.html>

предпоставки. За него програмата на ГСДП е толкова близо до реалностите, че чрез нея може да се влезе и в дискусия по практически въпроси, че тя може да въздейства дори и на равнище община. Като очертава ясна визия за необходимите действия, тя, по неговите думи, възстановява напрежението между това, което е, и това, което трябва да бъде¹⁴².

Разбира се, тепърва предстои и най-сериозната проверка. Предстои да се види дали с програмата ще се преодолее известната двойнственост и разминаване между програма и практика. Предстои да се види дали с нейна помощ ще се откриват и използват обществени пространства за действие в името на повече свобода, справедливост и солидарност. Във всеки случай разразилата се напоследък криза на световните финансови пазари до голяма степен показва, че посоката, която пое ГСДП с новата си Принципна програма, се оказва правилна.

---

¹⁴² Вж. Die Zeit ist reif. Gespräch mit Erhard Eppler. NG-FH, H. 11, 2007, с. 346

**ПРОГРАМНИТЕ ДЕБАТИ
В ТЕКСТОВЕ И ДОКУМЕНТИ**

1. **ОРИЕНТИРИ ЗА НОВА ПРИНЦИПНА ПРОГРАМА.**

*От междинния доклад на Програмната
комисия до конгреса в Нюрнберг (ноември 2001 г.)**

Предварителни бележки

Слез формирането си през юни 2000 година Комисията за Принципната програма анализира и оцени актуалното развитие във важни тематични области. Тук представяме на конгреса в Нюрнберг междинен отчет за досегашната ни работа. Този междинен доклад не трябва да се счита за „програмен проект“. Неговата цел е не толкова да дава отговори, колкото да формулира въпроси. Той се стреми да представи основа, върху която да се разшири и да се задълбочи дебатът за нова програма в цялата партия, но също така и в обществото.

Множество въпроси не можаха да бъдат изцяло обсъдени. Някои теми дори не бяха засегнати. По въпросите на външната политика и на политиката на сигурност например настъпиха след приемането на Берлинската програма дълбоки промени, които не успяхме да оценим систематично в тази фаза на работата ни. По същия начин не успяхме досега да анализираме събитията от 11 септември 2001 година. С тези и с други теми ще се занимава Програмната комисия в по-нататъшната си работа.

Междинният доклад се базира преди всичко върху резултатите на работните групи на Комисията за Принципната програма. Техните цялостни доклади се намират в приложението. Материали, данни и факти, които не са могли да бъдат споменати в доклада, могат да се намерят на сайта на ГСДП или в Секретариата на Комисията по Принципната програма.

---

* Wegmarken für ein neues Grundsatzprogramm. Aus dem Zwischenbericht der Programmkommission an den Parteitag in Nürnberg (November 2001)

1. Начин на работа на Комисията

Формираната от Партийното председателство Комисия за нова Принципна програма на ГСДП представя междинен доклад след 18 месечна работа. За пръв път в своята история ГСДП преработва програмата си в момент, когато носи правителствена отговорност. От тук произтича сложна задача: това трябва да е програма, която да постави политиката на нашето правителство в рамките на дългосрочните перспективи на политиката ни. Освен това трябва да е програма, която трябва много по-силно да включи международния и по-специално европейския дебат от гледна точка на предизвикателството да се даде човешко лице и европейски профил на глобализацията.

Социалдемократията дължи на своята история, на традициите на Просвещението и на социалната демокрация, както и на обществото, чиято подкрепа тя търси, програма, която разбира големите предизвикателства на нашето време, формира политика, която е насочена далеч в бъдещето и същевременно е свързана с реформите, които започнахме като управляваща партия. Ние включваме нашите европейски братски партии и международния опит, за да създадем основи за общо действие.

Комисията полага усилия да се съобрази и с тези предизвикателства и в начина си на работа. Това отговаря на решението на партийния конгрес от 1999 година. От самото начало ние привлякохме предложения, позиции и импулси от учени, представители на обществените среди и на международните ни партньори. На многобройни форуми, разговори и конференции се търсеше дискусията с обществото. Активно се използваха и възможностите на интернет.

Комисията се отчита на конгреса на партията за своята работа. През следващата година предстои предизборна кампания, която ще стои в центъра на нашата дейност. Ние искаме да я използваме, за да продължим диалога с всички части на обществото по нашите програмни въпроси. Комисията желае да даде своя съществен принос, за да може социалдемократията да про-

дължи пътя си за политическо формиране на нашето общество, за екологично съобразено, социално справедливо и икономически ефективно общество.

Нашето време се нуждае от нови отговори. Ние ще инвестираме в по-добър утрешен ден вместо да късаме от наследеното. Ние няма да изоставим човека и природата на мнимите принуди на глобалните пазари. За такава цел искаме да използваме значителните сили, които има нашата страна. Заедно можем да осъществим повече демокрация и справедливост, повече качество на живота и благосъстояние. Нашата водеща идея е един устойчив и благоприятно развиващ се в социално и екологично отношение свят. Става дума за социалното и екологичното формиране на глобализацията и за опита да се обуздае глобалния капитализъм в социално отношение.

2. Отношение към Берлинската програма

Берлинската програма е важен крайпътен камък в програмната история на социалдемокрацията. На основата на ценностите на Годесбергската програма тя показва какви възможности и какви рискове произтичат от научно-техническия прогрес и икономическия растеж за свободата, справедливостта и солидарността. Тя изясни нашето отношение към прогреса. Не е загубил актуалност нейният извод, че прогресът не може да бъде простото „по-високо, по-бързо и по-далеко” в областта на науката, техниката и икономиката. Напротив. Той трябва да може да осигури по-високо качество на човешкия живот върху една устойчива основа. Берлинската програма разработи множество насоки за нашето бъдеще. Към тях принадлежи преди всичко водещата политическа идея за отговорно в екологично и социално отношение водене на икономиката като предпоставка за устойчива политика, за да се осигурят основите на човешката цивилизация и да се запазят шансовете за бъдещето на следващите поколения.

Не на последно място Берлинската програма има съществен принос за политическата интеграция на социалните движения.

Тя постави в центъра на нашите убеждения равнопоставеността на жените в обществото, в политиката и в ГСДП. Тя даде ясен сигнал срещу оръжията за масово унищожение, за осигуряване на мира, както и за запазване на природната среда и в интереса на бъдещите поколения. Тези принципни позиции запазват своята валидност.

Берлинската програма за пръв път в нашата програмна история начерта един образ на човека като основна ориентация за политиката на социалдемократията. Той, подобно на нашето разбиране за основните ценности, остава в своето ядро един от крайъгълните камъни на социалдемократическата политика и за новата Принципна програма. Развитието в биотехнологиите и в генната техника ще променят икономиката и обществото. Хуманният характер на този прогрес предполага да се отнасяме отговорно към техническите възможности и прави необходима по-нататъшна дискусия за визията за човека.

Глобализацията и интернационализацията засилват своята скорост и интензивност и засягат всички области на човешкия живот. Породеното от новите технологии интензивно използване на времето води до все по-трудно разпознаваеми взаимодействия между икономика, общество, екология и култура. Те се характеризират със следните главни тенденции: премахване на досегашните рамки на националната държава, както и радикално ускоряване и промяна и по-нататъшно обезценяване на традициите и разпадане на социално-културни връзки.

Тези тенденции се засилиха след приемането на Берлинската програма като новото развитие стана значително по-ясно и новите възможности и новите рискове могат да бъдат по-добре разбрани. Днес се намираме в интензивен диалог с европейските братски партии, които от тяхна страна не само разработват нови програмни проекти, но и ги използват практически в своята управленска дейност. Ние като европейци можем само заедно да формираме глобалното развитие в социално и в екологично отношение и да му дадем човешко лице. Поради тази причина решаваща роля за формирането на позициите на германската

социалдемократия играе включването на предложенията и опита на европейските социалдемократически партии.

Основен акцент в работата на Програмната комисия е да се оцени Берлинската програма от гледна точка на съвременната ситуация и на очакваното развитие и на тази основа да се разработят контурите на политика на социалната демокрация в условията на глобализация.

Предпоставка в това отношение е възстановяването на прима на демократичното действие при всички промени, които характеризират съществено обществото. Основа на нашата политика и за в бъдеще остава една Принципна програма, която формулира задължително основните ценности на нашата политика, която описва съществените тенденции на развитие и с перспективност и реализъм създава водещи идеи, които са насочени към бъдещето и същевременно са съобразени с реалностите, за да дадат задължителна ориентация за ежедневната политика.

В последна сметка социалдемократията с работата си по нова Принципна програма заявява волята си да остане програмна партия именно във времената на краткосрочната медийна ориентация и на актуалните политически принуди. Програмата дава на обществото ориентация за бъдещата социалдемократическа политика. А за нас тя е задължение да постигнем формулираните цели в лежащото пред нас време.

3. Основни ценности и възглед за човека

В програмната си работа ни актуализираме основните ценности от гледна точка на тенденциите на глобалното развитие и на новите предизвикателства, които междуременно се очертаха. Намираме се в края на двете десетилетия, които бяха характеризирани от господство на либерални и на неолиберални концепции и идеологии и които в много области оставиха след себе си значителни социални и екологични проблеми.

Свободата се интерпретираше едностранчиво като негативна свобода на неограничените възможности за действие. Справедливостта се редуцираше до разпределителните механизми

на оставения сам на себе си пазар. Солидарността мина на заден план и бе застрашена от механизмите на едно общество, ориентирано изцяло към конкуренцията. Социалдемократията противопоставя на тези разбирания, които в края на краищата остават за сметка на възможностите за свобода, своето разбиране за основните ценности на една политика на социалната демокрация през ХХІ век.

Макар че дебатът за конкретизация на нашите основни ценности все още не е завършил, можем да твърдим следното: нашето разбиране за справедливост не се ограничава просто до равенството пред закона, колкото незаменимо да е то. Нашето разбиране за справедливост излиза извън равенството на началните възможности и се насочва към равенството на основните жизнени възможности за всички хора.

Справедливостта произтича не от разпределителните механизми на пазара, а от осъзнатото решение на обществото и от примата на демокрацията. Поради това политиката, ориентирана към основни ценности изисква политическо действие.

Солидарността като готовност да се застъпваме един за друг и извън правните задължения продължава да запазва своята актуалност. Солидарността не трябва да се ограничава само до сплотеността на слабите и онеправданите, а преди всичко изисква отговорност на силните за развитието на цялото общество.

В дебата за конкретизация на нашите основни ценности трябва да помислим дали така формулираното понятие е достатъчно за изискванията на глобализацията или пък солидарността трябва да получи и правно нормиране.

На фона на новите предизвикателства нашите основни ценности трябва да се обсъдят наново без да се поставя под съмнение тяхната същност. Политиката във времена на промени се нуждае от постоянни ценности, за да се формулира конкретна и съобразена с реалността политика на такава основа. Ние започнахме дебата за нашите основни ценности и за тяхната конкретизация и ще го продължим.

4. Нови предизвикателства

4.1. Да формираме процеса на глобализация

Основна причина за много обществени промени и за тяхното взаимодействие е процесът на *глобализация*. Тя се характеризира с тясно свързаните помежду си процеси на разрушаване на граници, на ускорение и на отхвърляне на традиции. Тя засяга практически всички сфери на живот – икономика и общество, както и сигурност, природна среда и култура. Интензивността, ширината и дълбочината на международните взаимни обвързаности водят до положение, при което националните държави вече не могат сами политически да формират икономическите и социалните процеси. Дееспособните световни региони са важна предпоставка за създаване на многополюсен свят и за формиране на глобализацията. Европейското обединение и европейския обществен модел на социалната правова държава могат да бъдат пример за международните отношения. Много публични стоки днес са глобални стоки (например чист въздух и финансова стабилност). Те могат да бъдат осигурени само чрез международно сътрудничество.

Новото на съвременното развитие не е просто фактът на икономическото преплитане като такъв, а исторически безпрецедентните скорост, дълбочина и обхват, които станаха възможни чрез новото технологично развитие в областта на стоковото производство, на комуникацията и на транспорта. Глобализацията е тясно свързана с прехода на нашето общество към общество на знанията и информацията.

Към най-сериозните рискове на нерегулираната глобализация принадлежи процесът на разпадане на държавни структури и на приватизацията на насието. Тя е една от движещите сили за насилствено разрешаване на конфликти и за тероризъм в различни форми.

В процеса на глобализацията се разрушават досегашни константни величини по отношение на сигурността и предвидимостта. Последниците се проявяват във всички обществени сфери. От друга страна глобализацията и новите форми на ко-

муникация разкриват шансове за локално и регионално действие, за глобален икономически и културен обмен между хората и за осъществяване на човешките права във всички страни и култури.

Ние считаме за наша задача така да формираме глобализацията, че чрез примат на демокрацията да се умножат шансовете и да се овладеят рисковете на този процес.

Главните предизвикателства са обновяването на демокрацията като глобален процес и договарянето за задължителни водещи идеи, които са съобразени с глобалните предизвикателства, но същевременно разширяват регионалните и локалните пространства за действие. Тук се водим от идеите на Agenda 2010, които произтичат от важни импулси, дадени от Вили Брандт.

За да сведем рисковете на глобализацията до минимум, се нуждаем от световна политика, която поставя ясни рамки за действащите субекти. Нашата цел е да утвърдим и в международен мащаб принципите на социалната държава и на социалното пазарно стопанство.

Безспорно е, че системите на социална сигурност, които в Западна Европа са свързани с националните държави, не могат да се пренесат на глобално равнище. Как могат от тази гледна точка да се реализират социални правила в глобализацията?

Необходим е нов по-справедлив световен ред, за да се решат големите проблеми на човечеството. Той трябва да създаде правила в следните области: световен социален ред и околна среда, световна търговия и международна конкуренция, световна валутна система и финанси.

Към промяната на несправедливата световна икономическа система (например несправедливи условия на търговия) трябва да се подходи с помощта на множество съвместно прилагани средства. Предимство трябва да има борбата с бедността. За тази цел разполагаме с ред средства, които трябва да се използват още по-интензивно: опрощаване на дългове, аграрни реформи, налагане на по-честни възможности за търговия, увеличение на средствата за развиващите се страни, инвестиции

в образованието, осигуряване на отговорно управление и на достъп до жизнено необходими ресурси, както и създаване на съюзи срещу бедността.

Тези мерки имат важен принос за лишаване на международния тероризъм от подкрепа. Същевременно трябва да се развие диалог между културите, който изтъква общностите на всички култури и засилва ангажимента за човешките права, а също така се обявява за равни права на жените и мъжете.

От гледна точка на драматичната бедност в света международната общност поема съвместната цел на борба с бедността като свръхзадача. Така до 2015 година трябва да се преполови делът на хората, които живеят в абсолютна бедност. Тази задача изисква мобилизацията на всички възможности на международната общност от гледна точка на факта, че през следващите 25 години броят на хората, които живеят на земята, ще нарасне с нови 2 милиарда до 8 милиарда души.

Комисията бе единна в мнението си, че е необходимо развитието на структури на световно правителство. Важни импулси за този процес трябва отново да идват от демократичните правови държави и от техните граждански общества. Те трябва да поемат пионерска роля в много области.

В дискусиата се родиха различни варианти, които се разделяха по въпроса колко далече трябва да стигнат възможностите за формиране на глобализацията:

- При първия вариант, подходът *Global Governance*, става дума за един широко поставен и динамичен процес на интерактивно вземане на решения, който включва националните държави, регионалните обединения, ООН, международните финансови институции, международните организации, бизнеса, профсъюзите и гражданското общество като цяло. Международното сътрудничество в международни организации и режими трябва да се уплътни.

- При втория вариант, който отива най-далеч, се пледира за *субсидиарна и федерална световна република*. Стремешът е към световен правов ред и световна демокрация, които се основават

върху човешките права и разделението на властите. Според този възглед рязко нарастващите глобално обвързване и взаимна зависимост се нуждаят от самостоятелно легитимирани и дееспособни институции, подобни на държавата. Global Governance трябва да се опира върху елементи на глобално правителство. Само по този начин би могъл да се наложи приматът на политиката по въпросите на бъдещето на човечеството срещу частните интереси от всякакъв род. За да се избегне опасността от дефицит на демокрация и от безкрайна бюрокрация, се подчертава субсидиарния и федерален характер.

Движенията на спекулативните капитали на световните финансови пазари могат да поставят под заплаха цели национални икономики. Поради това е нужна нова международна финансова архитектура, която осигурява повече откритост, по-добра защита на развиващите се страни и повече сигурност и надеждност за икономическото развитие.

Програмната комисия обсъди предимствата и недостатъците на различни варианти на регулиране на капиталовите пазари като насърчаване на дългосрочни инвестиции, демотивиране на краткосрочни инвестиции, в това число и въвеждане на данък върху валутни трансакции (данък Тобин), контрол върху движението на капиталите, концепции и модели за зони с твърди валутни курсове, както и валутни съюзи.

Светът на XXI век ще бъде един свят въпреки съществуващите неравенства в света. Този свят се нуждае от общи правила и повече партньорство. Важни основи за това са решенията на Срещата на върха „Околна среда и развитие” в Рио 1992 година и решенията на ООН за целите на хилядолетието от 2000 година. Тези решения имат за цел да свържат здраво развитието на икономиката и техниката с принципите на социална справедливост и екологична поносимост.

4.2. Да завършим европейското и германското обединение

Двадесет и първи век трябва да се превърне в европейски

век. Глобализацията не застрашава този стремеж. Тя е предизвикателство. Ние искаме да използваме нейните шансове и да се борим с нейните рискове. Ние искаме глобализация, в която остава видим европейският профил.

Европейският съюз досега бе много силно насочен към икономиката (общ пазар). Тази ориентация сега трябва да бъде допълнена с политически и социални перспективи. Трябва да се дефинират целите на интеграцията, да се регулират компетенциите вътре в Съюза и с това да се укрепи демокрацията. Вътрешната и външната сигурност в Европа могат да се гарантират само ако Европейският съюз се доразвие от икономически съюз към съюз на гражданите.

С въвеждането на общата валута икономическата интеграция между страните на еврозоната достигна непозната до сега интензивност. Но Европа трябва да е нещо повече от общ пазар и от валутен съюз. Задача на ЕС, а с това и на Европейската централна банка, е да стимулира хармонично, балансирано и устойчиво развитие на икономическия живот, както и високо ниво на заетост.

Европейските общества са тясно свързани с идеалите на Просвещението и на хуманизма. Този обществен модел има исторически корени и непрекъснато се е развивал. Демокрацията, човешките права и социалната държава са ключови елементи на европейската цивилизация. Солидарността като свързващо звено между държавите на Европа е ценност, без която не можем. Общността на ценности Европа се крепи върху принципа на солидарността, който трябва да се разшири и да се укрепи. Европейският модел на социалната демокрация свързва свобода и солидарност, индивид и общество, труд и отговорност.

Европейската интеграция е предпоставка за мир, сигурност и стабилност. Разширената европейска интеграция разкрива шансове да се осигури мирът в общоевропейското пространство. Европейската перспектива е важен елемент за установяване и осигуряване на мира в Югоизточна Европа. Европейската интеграция осигуряваше в миналото и ще осигурява и в бъдеще бла-

госъстояние, икономически растеж и заетост за хората не само в Германия, но и в целия Европейски съюз. Историята на Европейския съюз показва, че навсякъде, където се очертаваше перспективата на европейска интеграция започваха процеси на политически и икономически реформи, които водеха до демократична и икономическа стабилност. Това е причината продължаването на европейската интеграция да няма разумна алтернатива.

Стартиралият процес на разширяване е необратим. Предизвикателствата към политиката се състоят в това да се доизградят сътрудничеството и взаимното доверие, както между стремящите се към членство държави, така и между пълноправните членове на Европейския съюз. Това прави необходими институционални реформи, за да остане европейската общност открита за нови предизвикателства и за да може да дава общи отговори.

Към фундамента на европейския дом се включва европейска конституция и тя не бива да бъде последният камък на този строеж. В дейността по конституцията е решаващо участието на гражданите. Затова трябва да бъде свикан конвент, в който да са представени преди всичко народите и държавите на Европа. Конституцията дефинира целите на интеграционния процес и установява ценностите, които са задължителни за обединена Европа. Една конституция обаче трябва да изработи правила за това, кой за какво е компетентен в Съюза. Целта за голяма близост до гражданите може да бъде постигната само ако във всички страни членки и във всички страни с кандидатски статут се води открита и публична дискусия за целите и за ценностите, но също така и за необходимите отстъпки и разходи. Положителното възприемане на Европейския съюз е съдбовно свързано с такъв публичен дебат за устройството и за конституцията на Европа. Ние заедно с нашите братски партии желаем да поемем съществена роля. С тази цел ще направим нашето сътрудничество по-интензивно. Искаме да направим по-силна Партията на европейските социалисти. В дългосрочен план тя трябва да стане членска и програмна партия.

Бъдещето на Германия има едно единствено има – Европа.

Обвързването на Германия в общността на европейските държави носи доверие сред нейните съседи. Европейските държави трябва да подхождат заедно към изискванията на глобализацията. Те трябва заедно да създадат една Европа, в която различните култури живеят в мирно съжителство. В тази Европа нямат място расизмът, омразата към чужденците и тероризмът. В Европа мъжете и жените действат заедно, за да помогнат за налагане на равнопоставеността.

Участието в управлението на предприятията в Европа продължава да остава в сила и се нуждае от доразвитие. Ще продължим дискусиата за конкретните измерения на тези структури. Такава Европа не само е способна да стане най-динамичният икономически регион в света. Такава Европа може да стане привлекателен за света модел, който създава стандарти за социално и екологопоносимо развитие. Съчетанието на качества на материалния живот, на демократично участие, на социална сигурност и на възможности за образование като предпоставка за развитие на личността в тази си форма може да бъде открито само в Европа.

За да бъдат постигнати всички тези цели, Европа трябва да остане динамична в духовно и институционално отношение. Тя трябва непрекъснато да има сила да модернизира своя обществен модел, който обединява в едно равенство и производителност, мобилност и социална стабилност, ефективност и достойнство. В това отношение той се нуждае от виталността на своите държави, региони и общини. Многообразието е безценният капитал на Европа. Културното богатство на Европа трябва да се опази и да се полагат грижи за него.

Германия успя отново да се обедини в условията на мир и свобода и така получи шанса отново да възстанови вътрешното си единство. Тази историческа задача ще отнеме продължителен период от време. Тя изисква големи политически усилия и трябва да продължи да се поема солидарно на изток и на запад.

ГСДП се доказва като партия на вътрешното единство. В своята дълга традиция тя се бореше за свобода и социална справедливост. А това ни обединява – и на изток и на запад. За ГСДП

тези две ценности са неразривно свързани. Поради тази причина остават актуални задачите на социалдемокрацията за довеждането докрай на вътрешното единство. Нашата цел е да постигнем равни жизнени шансове за гражданите в цяла Германия. Това е предпоставката за добро съжителство на всички германци в обща държава.

Ние искаме да дадем на гражданите на изток и на запад еднакъв шанс да градят бъдещето на техните региони. Ние можем да решим стоящите пред нас предизвикателства само ако засилваме доверието на хората в бъдещето на техния регион, чувството за собствено достойнство и тяхната самоотговорност. Преходите и структурните промени не са специфичен източногермански проблем. Спецификата в новите федерални провинции лежи в обхвата и в комплексността на обществените, икономическите, правните и културните промени в рамките на кратко време. Необходимите изменения чрез модернизация ще имат успех само ако хората притежават достатъчно възможности да развиват собствената си инициатива. За да се разкрие пред хората в Източна Германия перспектива и бъдеще, политиката трябва да се погрижи техните интереси да бъдат взети в по-голяма степен под внимание и да се създаде повече пространство за собствена инициатива в интерес на региона.

Наша грижа ще е различният опит да бъде не само уважаван, но и да може ползотворно да се вгради в обществото.

Вътрешното единство на Германия ще бъде постигнато чак когато са премахнати съществуващите все още икономически и социални неравенства, когато за хората в Източна, Западна, Южна и Северна Германия съществуват еднакви жизнени шансове и когато те поради тази причина по един и същ начин поддържат политическата, икономическата и правната система и могат да намират полза за себе си.

При този сложен процес на изравняване дължим особено внимание на младото поколение в Източна Германия. Техният опит и техните ценности ще се формират в общата република.

За да могат да се сближат, младите трябва да бъдат особено подпомагани и като първостепенна задача да се премахват пречките при професионалната им интеграция.

Наред с културния живот и социалните отношения важен индикатор за единението в Германия ще бъде подобряването на икономическото положение в новите федерални провинции. Доверието в политическата система и в правовата държава се наложи за мнозинството от населението и в старите федерални провинции една след продължителните икономически успехи. Следователно в центъра на материалните и политическите усилия трябва да застане създаването на самостоятелна икономическа база и на възможности за развитие.

Изграждането на Изтока е един безпрецедентен, дълбок процес на реструктуриране и приспособяване, който все още не е завършен. В тези условия хората в Източна Германия показаха огромна готовност за адаптация и труд, а хората в Западна Германия – значителна солидарност. За да не се постави под заплаха достигнатото равнище на икономическо реструктуриране, продължават да са необходими значителни национални, но и европейски усилия. Осъществяването на вътрешното единство на Германия е от голямо значение и от гладна точка на обединението на Европа. Хората от Източна и Югоизточна Европа ни следят с напрежение и искат да разберат доколко от специфичния германски случай на трансформация и обединение могат да изведат опит за процесите на собствената си модернизация.

4.3. Да приложим идеята за устойчивостта

Устойчивостта поставя рамките за развитие, което може да се задейства на национално и на международно равнище. В центъра стоят също повече демокрация и участие, за да се мотивират хората към участие и към поемане на отговорност. *Устойчивостта* като образец на икономическо и обществено развитие не е нова основна ценност, а е съществена част от отговаряща на нашето време интерпретация на основните ни ценности и по-специално на „справедливост” и „солидарност”. От принципно значение

за разбиране на устойчивостта остава дефиницията на Доклада Брунтланд, според която устойчивото развитие е това развитие, което удовлетворява потребностите на съвременността, без да засяга възможността на бъдещите поколения да задоволяват своите собствени потребности. По този начин справедливостта и солидарността се разширяват с времево и пространствено измерение, което стига далеч в бъдещето.

Икономическият растеж и социалното развитие трябва да разглеждат като граница издръжливостта на естествените системи, които са техният фундамент. Възприемането на граници на издръжливост на екосистемите, както и възможността за възстановяване или ограничеността на естествените ресурси ни се налага не само от етична гледна точка. То е и икономически рационално, стига да не се ограничава разглеждането на икономиката само до краткосрочна пазарна рационалност. Екологията е икономика в дългосрочен план.

При модела „устойчивост“ става дума обаче и за справедливо, по възможност равно разпределение на жизнените шансове както в рамките на едно поколение, така и между поколенията. При това в епохата на глобализация тази цел вече не може да бъде реализирана само на национално или регионално равнище. Тя изисква по-скоро и повече справедливост между регионите в света, в които, както и преди, естествените ресурси, капиталът, знанието, както и екологичните рискове, а с това и икономическите зависимости и жизнените шансове на хората са неравномерно разпределени. Все още 20% от световното население използва 80% от ресурсите. Ако приемем от гледна точка на ограничените ресурси целта за равни права на ползването им, Германия например би трябвало значително да повиши ефективността си на използване на ресурсите, както и съществено да увеличи енергийната производителност и използването на възобновяеми енергийни източници.

Устойчивостта се стреми към социално поносимо сближаване на труд и околна среда чрез значително прехвърляне на

растежа на производителността върху енергията и материалните ресурси. По такъв начин можем да се борим едновременно срещу двете основни злини – безработица и разрушаване на околната среда. Именно в това Вили Брандт видя съществен принос за формиране на глобализацията и за социално обуздаване на световната икономика.

Устойчивостта залага на съществено повишаване на ефективността при влагане на енергия и материали. Така тя дава принос и за повече децентрализация, за да се постигнат по възможност оптимални резултати, тъй като подобни решения по правило са специфични за съответните условия на място.

Макар че междувременно необходимостта от устойчиво развитие се признава от всички, идентифицираните в Рио като проблематични тенденции на развитие продължават да действат. Отчасти те дори се изостриха чрез интеграцията на световната икономика, свързана с нарастваща мобилност и ускорени иновационни цикли. Това се отнася както за големите глобални екологични рискове, така и за борбата с бедността и недоразвитостта.

Наред с новите начини на енергоснабдяване и с ориентацията към използване на екологосъобразни суровини, акцент на екологическата модернизация – както бе посочено и в Берлинската програма – е транспортът. Мобилността обаче е също и потребност, а в съзнанието на много хора и важен елемент на свободата.

Днешната организация на транспорта опира до граници, които се изразяват в обременяване на околната среда, използване на големи площи и намаляващи ресурси. Поради това е голямо предизвикателство да се стигне до поносима в социално и екологично отношение мобилност, която съответства и на значението на сектора от гледна точка на икономиката и на политиката на заетост.

4.4. Да осъществим равни шансове и обща отговорност

Ние искаме да извършим обществения преход на базата на нашите основни ценности. Ускореният темп на промените поради несигурност от гледна точка на това, кои ценности, инс-

титущии, способности и квалификации, кои социални връзки и сигурност ще останат трайни. Едно от централните предизвикателства е дълбоката промяна на структурата на населението. Става дума за трудоспособността, качеството на живота и хуманната култура на съжителство в едно застаряващо общество. Към това трябва да прибавим изискванията към обществото да интегрира чуждестранните съграждани от второ и трето поколение, както и следващите емигранти. Макар и по различни причини и по различен начин, икономическата глобализация и социално културната индивидуализация водят до там, че традициите, обичаите, ролевите представи и утвърдените модели на професионални биографии, които до сега бяха правило, да се превърнат в изключение. Поради загубата на работно място, поради недостатъчно образование и квалификация е налице опасността някои хора да бъдат изтласкани в периферията на обществото (изключване).

Като отговор на тези тенденции социалдемократията обсъжда целта на едно общество на равни шансове и обща отговорност, в което правата и свободите, но също така и задълженията на индивида спрямо обществото се свързват със солидарната отговорност на обществото за свободата на отделния човек. С тази цел се задоволява потребността на индивида за сигурност и ориентация в обществената промяна без да се поставят на риск способността за иновация и конкуренция, а оттам и производителността и мобилността.

Независимо от това дали нашите разбирания се изразяват с понятието „общество на шансовете“, „общество на знанието“ (среща на ЕС в Лисабон) или по друг начин, за нас е важно следното: ние искаме да осигурим равни възможности и при това да окуражим хората да използват тези възможности. Ние искаме социална държава, в която предварителната грижа и активната подкрепа имат предимство пред поправянето на щетите и последващите грижи.

В центъра излизат равните шансове, също и вторият и третият шанс за нов старт: ние се стремим към повече образование и квалификация, както и към консултации и помощ. Това не е

отстъпление на политиката от отговорност, а шанс за по-високо качество на участието. Тези принципи се нуждаят от допълване от страна на ценността солидарност и нейния израз чрез социалната държава. Социалната държава и гражданското общество не са в противоречие, а могат и трябва взаимно да се допълват.

Ефективната и модерна социална държава, която прави възможни както социалната сигурност, така и участието в образованието и в трудовия живот, която насърчава, но и изисква, е предпоставка да се изправим пред натиска на глобалната конкуренция, без последиците на тази конкуренция да доведат до социална дезинтеграция. В глобалната конкуренция обществото трябва да развива способностите на всички хора и да използва техния потенциал. Това личи не на последно място от примера на подчертано конкурентоспособните скандинавски социални държави.

Положителното приемане на социалната държава зависи обаче и от това тя да не се редуцира до остатъчната функция на осигуряване на жизнен минимум. Кой плаща задължителни вноски предпочита той или поне неговите близки да получават услуги не само в случай на удари на съдбата, заплашващи самата екзистенция. Едно приемливо за обществото равнище на осигуряване трябва да лежи между жизнения минимум и осигуряването на жизнения стандарт при всички житейски ситуации. По такъв начин остава достатъчно място за частно осигуряване при собствена отговорност.

Неравенството в разпределението на доходите и на жизнените шансове е както и преди голямо предизвикателство за социалната държава. Нашите бъдещи задачи могат да бъдат по-добре и по-справедливо решавани, когато всеки според своите възможности плаща справедлива вноска. Това важи и за големите имуществва. В това отношение целта е да се избегне прекалено обременяване на трудовите доходи с данъци и вноски и да се спазва решението на Федералния конституционен съд. Международното сравнение показва, че и дарителското право във връзка с данъчното право също разкрива възможности, които трябва да се проверят.

Днес във Федералната република около 2,8 милиона души се нуждаят от социална помощ за своето преживяване. Най-голямата група сред тях са децата под 18 години, които са 1,1 милиона. Техният брой се утрои в сравнение с 80-те години. Най-големият риск носят домакинствата със самотни майки, в които растат над половината от децата, имащи право на социална помощ.

Участието в трудовия живот и получаваният от това доход са решаваща предпоставка за интеграция и участие. Социалното изключване противоречи на ценностите за достойно за човека общество. Чрез една активираща социална държава на изпреварващата грижа и чрез по-добри средства за едно „общество на включването” ние искаме значително да засилим вливането на засегнатите в трудовия пазар. Предотвратяването на бедността чрез достатъчно осигуряване, независимо от дохода, е социално гражданско право.

Ние искаме децата да имат място във всички области на обществото. От тази гледна точка обществото ни трябва да развие по-голяма симпатия към децата и да осигури надеждна и квалифицирана грижа и образование за всички възрастови групи. Политиката и бизнесът трябва заедно да имат грижата за целодневни детски заведения в цялата страна. Целта е да се постигне значително по-добра възможност за съчетаване на родителство и професионална дейност. Обичайните структури на организация не са подходящи за ежедневие с деца и професионална дейност и не осигуряват равни шансове при постигане на професионални цели.

4.5. Да насърчаваме прехода към общество на образованието и комуникацията

Ускорената промяна на модерните общества се тласка от все по-тясното обвързване на икономика и наука. В обществото на науката информацията, знанието, е главен ресурс за повишаване на икономическата производителност и на научно-техническия прогрес. Ние защитаваме свободата на науката. Тя е важна ценност. Активната научна политика трябва да насърчава ино-

ваците чрез развитие на технологиите и тяхното прилагане. Но модерната политика на иновации е нещо повече от успешна технологична политика. Тя трябва да държи сметка за процесите на научна и техническа промяна в техните многообразни последици и взаимодействия в икономиката и в обществото. В това отношение ще трябва да се установи баланс между оправданите интереси на науката от нови знания, на икономиката от прилагане и оползотворяване на новите знания и на искането на обществото за респектиране на неговите културни норми и ценности.

Днес се обръща особено внимание върху развитието на биотехниката и генната техника, които ни разкриват големи възможности чрез бързото натрупване на ново знание и неговото прилагане, но крият също така не по-малко големи рискове. Поради това трябва да намерим път, който осигурява свободата на изследването в интерес на медицинския прогрес, колкото е необходимо, и който гарантира толкова откритост, контрол и етична грижа, колкото е възможно. Генната техника и биомедицината са технологии на бъдещето. Те могат да дадат важен принос за осигуряване и стимулиране на научното, икономическото и социалното ни развитие, ако се прилагат с разум и мяра.

Когато днес говорим за общество на знанието и информацията, имаме предвид преди всичко ускореното разпространение и обработка на информацията чрез дигитализация на техниката. В бъдеще за участието, за индивидуалните шансове и за личните перспективи в политическия, икономическия, социалния и културния живот ще бъде съществено да се разполага с достатъчна компетентност при използване на модерните комуникационни медии.

С нарастващото търговско използване на новите медии политиката е изправена пред предизвикателството да налага задължителни правила особено в областите на защита на данните, потребителското и авторското право, закрилата на децата и младежите. В това отношение е необходима и хармонизация на международното право.

В обществото на знанието и на информацията за индивида и за неговото развитие, а с това и за общността ще бъде решаващо да се актуализират през целия живот знанието, квалификацията и компетенциите. Това се отнася с особена сила до преломните моменти на индивидуалните биографии и помага за предотвратяване на безработицата.

Това важи преди всичко за труда в бъдеще, защото безработицата и днес вече често е причинена от недостатъчно образование и постоянна квалификация. В бъдеще трябва да стане естествено да продължаваш образованието се непрекъснато и да добиваш нови квалификации. Това засяга не само образовани специалисти, но преди всичко и трудещи се с ниско образование, както и по-възрастни работници. Овладяването на информационните технологии ще бъде базисна квалификация за професионалните шансове на бъдещето. Ускорените промени в света на труда правят необходимо ученето през целия живот и постоянната актуализация на професионалните знания. За социалдемократите обаче образованието винаги ще бъде нещо повече от добиването на способности и квалификации за променящите се изисквания на трудовия пазар. За нас образованието означава цялостно развитие на личността, което трябва да включва и културните и музикалните способности (то е предпоставка за участие и за справяне с различните преломи в жизнения път), както и насърчаване на социална отговорност, демокрация и политическо участие.

В информационното общество политиката има за задача да осигури достъпа на всички – независимо от доход и произход – до знание, информация и до новите медии. Тя трябва да гарантира и такива възможности, които пазарът не предлага. Към тях спадат публично правните електронни медии със задължението им да предлагат в програмите си цялостна и надеждна информация. Безпрецедентните шансове на обществото на информацията и знанието не се създават от автоматизма на пазарите, а едва след активно политическо действие.

Към тези задачи спада значителното увеличение на публич-

ните средства за образование. Как ще се осигуряват тези нарастващи разходи в бъдеще, ще бъде предмет на по-нататъшните ни дискусии.

4.6. Да се справим с промените в света на труда

И в условията на глобализацията цел на социалдемократическата икономическа политика остава социалната и екологично съобразената икономика. Тя се характеризира с примата на демокрацията спрямо пазарите и с качествен растеж.

За нас остава водещо цялостното понятие за труда на Берлинската програма (наемен труд, семеен труд, обществен труд). Не се осъществиха негативно или позитивно разбираните утопии за „края на труда”. Не може и да става дума за това, че е остаряла социалдемократическата цел за пълна заетост. Тя дори добива допълнителна тежест поради засиленото и желано участие на жените в трудовия живот.

Както показаха нашите анализи промените в наемния труд са дълбоки. Вследствие на съвместното действие на новата икономика на знанието и глобализацията още днес се очертават нови структури в икономиката и в света на труда. Сливанията, поглъщанията, аутсорсингът са ясни знаци за съществени процеси на реструктуриране, в хода на които се релативират досега познатите обичайни трудови отношения.

Нарастват новите форми на заетост като частично работно време, временна или ограничена заетост, работа по поръчка или привидна самостоятелност. В Програмната комисия трябва да се продължат дискусиите за възможни позитивни ефекти и проблеми на работата по поръчка и на агенциите за временна заетост.

В Германия в сравнение с другите страни областта на свързаните с хората услуги е недостатъчно развита. Стои въпросът дали и как тази област може да бъде укрепена, защото тук се разкриват и възможности за по-ниско квалифицирани трудещи се. Налице е единодушие в стремежа да се предотврати

бедност въпреки труд (working poor) и да се използва пълноценно квалификационния потенциал. Освен това предмет на обсъждане в комисията беше доколко чрез съчетаването на социални трансфери и трудов доход или чрез субсидирането на сектор на ниски заплати могат да се създадат стимули за разкриване на нови работни места.

И други сектори могат да предложат работни места за по-ниско квалифицираните трудещи се. Като цяло трябва да се доразвие специфичното преквалифициране, стимулиране и подкрепа на по-ниско квалифицираните работници в предприятията.

Макар и да не може да се изхожда от факта, че досегашните обичайни трудови отношения ще бъдат изцяло заместени от други трудови отношения, във всички области възникват нови изисквания по отношение на организацията на труда, иновациите и квалификацията.

Въпросът как ще изглежда организацията на труда на бъдещето все още няма еднозначен емпиричен отговор. Налице са тенденции, че в бъдеще в центъра ще минат повече собствена отговорност и групова работа, или пък в някои сфери нови форми на тейлористка организация на труда като например в колцентровете. Вследствие на изискването за гъвкавост, собствена инициатива и самостоятелност обаче в много области се засилва натискът за по-висока производителност на работещите. Освен това се очертават и нови методи на мениджмънт, които все повече прехвърлят предприемаческия риск върху самите работници.

Необходимата гъвкавост не трябва да води до снижаване на социалните стандарти, а трябва да има за цел използването на човешките способности в хуманни трудови условия и разширяването на възможностите за индивидуално планиране на живота. От тази гледна точка е необходимо ново мислене по отношение на мениджмънта на работното време, за да се преодоляват икономически трудности без съкращаване на персонала, за да се балансират дефицитите в квалификацията, за да се подобри съвместимостта на семейство и професия и така да се преразпредели труда без загуба на производителност. В обществото на

знанието и информацията с неговите все по-кратки иновационни цикли икономическото развитие все повече ще се определя от индивидуалните способности като комуникация, мотивация и креативност. Това също е причина за необходимостта от изцяло ново разбиране на гъвкавостта, което равнопоставено да съчетава икономическите изисквания с исканията на заетите.

В тази връзка възниква въпросът как тази поновому разбира на гъвкавост може да бъде включена в колективните договори. Освен това подлежи на дискусия как в бъдеще ще изглеждат договорите например за формално самостоятелните изпълнители.

За да се насочат в бъдеще процесите на труда към повече сътрудничество, трябва да се доразвие участието на трудещите се в управлението на предприятията в интерес на икономическата конкурентоспособност. Новите форми на фирмена организация, дистанционният труд, различаването на ядро и периферия в персонала от страна на фирмените ръководства, аутсорсингът на определени дейности в предприятията, както и възлагането на работа на (псевдо)самостоятелни изпълнители създават необходимост от нови форми на представителство на трудещите се. Промените в Закона за фирменото устройство вече взеха предвид важни предизвикателства. По-нататъшната дискусия трябва да покаже също в каква форма може и трябва да се изгради участието в управлението на фирмите в европейски рамки.

Дори и ефективното представителство на интересите на трудещите се в предприятието няма да направи излишно представителството на интересите на по-високо равнище чрез профсъюзите. Напротив, там където условията за назначение стават все по-различни, расте значението на над-фирмени (и законови) правила и норми. Това изисква създаването на нови форми на организация и на представителство на интересите. Как тези процеси могат да бъдат подкрепяни от политиката, трябва да отговори новата програма. От нова дефиниция се нуждае и понятието за икономическа демокрация, ако иска да запази своята валидност.

4.7. Да доразвием демокрацията и участието

Ние искаме модерна демократична държава, опираща се на политическия ангажимент на своите граждани в *гражданското общество*. Искаме да доразвием тази идея в нашите дебати. Нуждаем се от държава, която е способна да осъществява обществени цели и да се справя с нови задачи. Наше задължение е спазването на човешките права. Държавата и икономиката съществуват за хората, а не обратно. Към основните потребности спада и нуждата от сигурност и защита от престъпление и насилие. Хората живеят като свободни и равни и изпълват демокрацията с живот само където свободите и правата са гарантирани и могат да се ползват. Правата на свобода и на политическо участие могат да бъдат ползвани от всички само където са осъществени социалните основни права.

Гаранциите за сигурност от страна на държавата и ангажиментът на нейните граждани се обуславят взаимно. Дейността на държавата е насочена към обществените сили. Държавата не е самоцел, а средство за формиране на обществото. Партиите са инициатори на идеи, посредници и изпълнители. Като част от обществото ГСДП иска да поеме обществените импулси и искания и да ги превърне в законодателство и управленски действия. Политиката не е изпълнение на мними неизбежности, а реализация на примата на демократичната и социална правова държава.

Политиката не се осъществява само в дейността на държавата. Част от демократичното насочване на общественото развие са и форумите, инициативите, организациите и мрежите на гражданското общество. Решаващо за демократичното качество и общественото одобрение на демократичната държава е ориентираното към задачи политическо разделение на труда между държава и гражданско общество. Държавата трябва да поеме своята задача за осигуряване на свобода и справедливост там и тогава, където индивидът или групите не могат сами да изпълнят изискванията и целите на общото благо не могат да бъдат постигнати по друг начин. Винаги, когато е възможно, предимство трябва да получи самоорганизацията на гражданите

в инициативи, съюзи и обединения. Гражданският ангажимент трябва не само да се приема, а и да се подкрепя активно. Тази форма на ангажимента надхвърля и националните граници. Институтите на гражданското общество като неправителствените организации се превърнаха във важни партньори и действащи лица на международната политика.

Принципът на субсидиарността, на предимството на по-малката единица пред по-голямата, може да ограничава властта, да повишава участието и да засилва отговорността. Демокрацията живее от принципа на публичността. Поради тази причина основни права са правото на всички на достъп до информация и самоопределението по отношение на собствените лични данни. В по-нататъшната си работа Програмната комисия ще се занимава наред с другото и с отношението между самоопределение и права на свобода, от една страна, и необходимостта от държавен монопол на насилието и осигуряване на сигурността на гражданите, от друга. Исканията на Берлинската програма по отношение на референдумите и други елементи на пряка демокрация продължават да бъдат актуални. В установени от закона рамки референдумите и допитванията до народа в общини, федерални провинции и на национално равнище трябва да допълват парламентарните решения. Във всички федерални провинции и в много общини референдумите и допитванията до народа са конституционно гарантирани. Времето е узряло и за доизграждане на правата на участие на гражданите на федерално равнище. В партийното председателство ние взехме решение да засилим правата на участие на гражданите при важни политически решения с елементи на пряката демокрация. Преди да се занимаем с по-далече отиващи искания трябва най-напред да оценим опита с въвеждането на тези елементи.

5. Покана за дискусия

С работата си върху нова Принципна програма ние показваме, че ГСДП е реформаторската партия на нашата съвременност. В центъра на нашата политика стои доразвитието на обществото,

за да може неговият прогрес и сплотеност да осигурят на всички повече благоденствие, свобода и справедливост. Ние искаме да използваме възможностите на бъдещето и затова водим широк дебат за разпределението на права и задължения, на шансове и тежести.

Жизнеспособно е само обществото, което разглежда справедливостта не просто като въпрос на разпределение на икономически растеж, а като основен принцип на демокрацията. Само общество, което вижда в труда и в разгръщането на креативността високи човешки ценности и което с всички сили се ангажира за целта пълна заетост, може да предотврати разцепление и изключване. Само общество, което пази природните основи на своя живот, може да придвижи напред убедително и за продължително време екологичната модернизация. Накратко, само общество, което действа устойчиво, може да осъществи свобода и справедливост и да осигури икономическа мощ и качество на живота. Ние ще продължим модернизацията на социалната държава и ще предотвратим изключването на хора. Ние ще завоюваме пазарите на бъдещето и ще осигурим висока производителност, от която нашата страна и Европейският съюз се нуждаят за заетост и благосъстояние. Ние полагаме грижа да не нараства противоречието между нашето знание за рисковете на бъдещето и изводите, които трябва да се направят от това. Ние искаме да засилим чувството на общност и да прехвърлим повече отговорност върху отделния човек. Ние се застъпваме за действителна равнопоставеност на мъжете и жените. Ние искаме всички хора в нашата страна – независимо от произход, възраст, пол и социална принадлежност - да могат да живеят добре и в сигурност.

Живеем във време на нови решения. Осъзнаваме както дълбоките социални и икономически преломи, така и екологичните заплахи. Именно заради това залагаме на повече демокрация и социално разбирателство. Каним всички в нашето общество да участват в програмните дебати на социалдемократията. Търсим широкия диалог, открити сме за идеи, вслушваме се в съветите на науката, на църквите, на профсъюзите, на обединенията и инициативите. Защото нашите дебати не са самоцел, а принос в подготовката на Германия и Европа за успешно бъдеще.

2.

СВОБОДА, СПРАВЕДЛИВОСТ И СОЛИДАРНОСТ. КРИТЕРИИ И ПРИНЦИПИ НА СОЦИАЛДЕМОКРАТИЧЕСКАТА ПОЛИТИКА ПРЕЗ ХХІ ВЕК

*Доклад на Комисията по основните ценности при
ръководството на ГСДП пред Програмната
комисия (ноември 2001 г.)**

Основните ценности свобода, справедливост и солидарност според решението на Берлинския конгрес от декември 1999 година трябва да бъдат “мерило и ръководни принципи на нашата политика” и в новата Принципна програма. В смисъла на *Берлинската програма* те остават и в бъдеще “критерий за оценката на политическата действителност, мащаб за един нов и по-добър обществен ред и едновременно ориентир за действията на отделните социалдемократки и социалдемократи”.

1. Основните ценности в програмите на модерната социалдемократия

Историята на “основните ценности на демократичния социализъм” е и история на постепенното осъзнаване на тяхната централна политическа роля, на тяхната повишаваща се конкретизация, на по-точно разграничаване от ценностните послания на политическата конкуренция и с това неизбежно и на *тяхната интерпретация, актуализация и прецизиране* в светлината на новия опит. Постоянната валидност и актуализацията на основните ценности не са в противоречие.

Социалдемократическото разбиране за свободата, справедливостта и солидарността получи от самото начало особен смисъл в противоборството с либералната интерпретация на универсалното

---

* Bericht der Kommission Grundwerte beim PV der SPD an die Grundsatzprogrammkommission: Freiheit, Gerechtigkeit und Solidarität. Die Maßstäbe und Prinzipien sozialdemokratischer Politik im 21. Jahrhundert. Gekürzte Fassung (November 2001)

искане на Френската революция – *свобода, равенство, братство*. За социалдемократите винаги е имало три основни различия по отношение на либералното разбиране на основните ценности, което остава валидно и за в бъдеще: *първо*, че свободата освен формалните предпоставки, има *също така* и материални предпоставки, които трябва да бъдат реализирани.

Второ, че справедливостта, която изисква равна свобода, е повече от равенството на правата, от равенството на политическото участие и от равенството на стартовите шансове и предполага и равенство на основните *жизнени шансове*.

Трето, че свободата и справедливостта се превръщат в социална жизнена реалност за всички, когато действаме солидарно помежду си не само в случаите, които се изискват от правото и законите, но и във всекидневие при осъществяването на нашите социални жизнени отношения.

Върховенството на свободата в социалдемократическата традиция по отношение на основните ценности се извежда от разбирането, че общата и поради това равна свобода на всички хора не е естествена даденост, а повеля за действие, за създаване на обществена сплотеност. Границата на свободата на отделния индивид е свободата на другия. В това се състои и най-важната функция на основната ценност справедливост. Тя следва универсалността на свободата. Затова в *Берлинската програма* основните ценности и човешките права са обвързани във взаимна зависимост: “Само там, където свободните права са гарантирани и се прилагат, хората могат да живеят като свободни и равни и да практикуват демокрацията. Само където социалните основни права са осъществени, всички могат да се ползват от правото на свобода и на политическо участие.” Нужна е солидарност, за да могат свободата и справедливостта непрекъснато да се обновяват, нужно е човешко отношение “да се застане един зад друг, нужно е да се желае свободата на другия”.

Основните ценности са ориентирани към целта свобода и се обуславят взаимно. В политическата практика те са равнопос-

тавени и не са взаимно изключващи се. В това се състои разликата на социалдемократическото мислене от консервативните и либералните концепции за свободата и от разбирането им за основните ценности.

След *Годесбергската програма* от 1959 година основните ценности свобода, справедливост и солидарност дефинират целите на демократическия социализъм за “общество, в което всеки човек свободно може да разгърне своята личност и като член в служба на общността може отговорно да участва в политическия и икономическия живот на човечеството”. *Берлинската програма* от 1989 година разгръща още повече централното политическо значение на основните ценности, за да акцентира смислово върху тях в противопоставянето на другите партии, които междуременно също започнаха да се позовават на същите основни ценности и да ги актуализират от позицията на “света, в който живеем”. Тя поставя основните ценности в положение на взаимна зависимост с основните поуки, с историческия опит и с духовните корени на социалдемократията, върху които се базират програмните послания. Естествено тези дадености не могат да се променят, но в светлината на новите явления и обстоятелства върху тях може да се акцентира по нов начин. На конгреса в Лайпциг през 1998 година програмата бе допълнена с един пасаж, който обобщава опита от краха на комунизма и от преодоляването на разделението на Германия и Европа през 1990 година. Затова бъдещата програма трябва да съдържа един ориентиран към основното, концентриран баланс на периода след *Берлинската програма*.

В *Берлинската програма* са нови разделите “Нашата представа за човека”, “Човешки права”, “Нашата представа за политиката”, които са тясно свързани с основните ценности.

Вписването на основните ценности в представата за човека представлява оригинален принос на Берлинската програма към ценностното разбиране на социалдемократията. Изхождайки от мястото на човека в обществото, в което той се осъзнава като “отделно същество” и като “човек, нуждаещ се от други хора”,

тя откроява една представа за същността на човека, в която се държи сметка за многообразието на човешките стремежи.

От тук се извежда:

- От една страна, едно разбиране за политика, която поставя граници на политическите и държавни действия, опиращи до гражданската воля и до ангажимента на гражданите и не позволява да се променят в бъдеще рамките на политическо действие. С това се открива и една нова база за актуална дискусия около засилването на гражданския ангажимент и индивидуалната отговорност;

- От друга страна, едно разбиране за прогрес, което третира човека във връзка с възможностите на неговия разум и в границите на неговото естество и на базата на това днес разширява представата за прогреса, свързва го с екологията и го дефинира с понятието екологическа устойчивост. Това е коренно новото в *Берлинската програма* и остава и до сега с голяма актуалност предвид още по-ясно осъзнатите познания за заплахите за човечеството.

В този доклад пред Програмната комисия Комисията по основните ценности застъпва разбирането, че разделът “Основни ценности на демократичния социализъм” на *Берлинската програма* не се нуждае от ревизиране в основните си положения. Затова не се представя текст с различни от приетите формулировки. В съществено отношение същото важи и за разделите “Нашите исторически корени”, “Нашата представа за човека”, “Човешки права” и “Нашата представа за политиката”.

2. Актуалността на основните ценности от гледна точка на новите предизвикателства

След публикуването на *Берлинската програма* много неща се промениха – в обществото, в икономиката и в световната политика. Определени тенденции поставиха отново въпроса за актуалността на програмата и на основните ценности. Това са крайт на конфронтацията между блоковете, глобализацията на икономиката, пробивът на новите информационни технологии

и така наречената икономика на знанието, свързаните с това промени в света на труда и структурното претоварване на социалната държава, новите форми на насилие в обществото и в международните отношения, както и формирането на медийно общество и “медийна демокрация”.

До съществени последици доведе промяната на положението, след 1989 година след края на разделението на Европа и на системата на комунистическите държави. Сред тях е отпадането на конкуренцията между системите и на свързаната с това конфронтация Изток – Запад. Крахът на така наречената система на “реалния социализъм” на комунистическите държави в Европа *не поставя обаче* ГСДП пред необходимостта от програмна ревизия. Напротив. Краят на държавния социализъм от съветски тип потвърди внушително концепцията за демократичния социализъм и политическото значение на ориентацията към основните ценности на социалдемократията. Става дума точно за историческото доказателство, че отказът от основните ценности свобода, справедливост и солидарност, от идеалите на Френската революция и от западните демокрации, опиращи се върху тези ценности, води до провал.

Много от днешните предизвикателства бяха известни при работата върху *Берлинската програма*, но оттогава придобиха ново качество по своето значение и обхват. Ускореният технологически поврат и дерегулираните глобални финансови и капиталови пазари бележат нова фаза на глобализацията. Тя влияе не само върху рамковите условия на политиката, но и непосредствено върху положението на хората. Нови рискове и шансове слагат отпечатък върху трудовия живот и върху жизненото планиране. Професионалното знание, както и индивидуалната и обществената компетентност за действия се превръщат в предпоставка за икономическа дееспособност в бързо развиващата се икономика на знанието. Това предоставя на отделния човек нови шансове за развитие на личността и за икономически успех. Революцията на знанието обаче ускорява същевременно и обновлението и с това и бързото обезценяване на придобитите знания. Динамиката на иновациите ще нараства и в

бъдеще под влияние на ускореното обновление на знанието. С това в много отрасли расте и темпът на промени на индивидуалния начин на работа и на живот, засилва се свързаното с това предизвикателство за по-нагаташно развитие на социалното осигуряване и на солидарността вътре в обществото.

Тази промяна засяга също и условията на политическо действие и на обществено разрешаване на проблемите. От новите реалности са засегнати всички политически и правни институции, които досега гарантираха и олицетворяваха свободните, справедливи и солидарни обществени отношения. Стават видни функционални или/и легитимационни дефицити на социалната държава и на различните равнища на политическото представителство на интереси. Най-общо от тук следват въпроси като този как е възможно пазарното стопанство и демокрацията в техния сегашен вид на взаимодействие със социалната и правова държава да се справят със свързаните с глобализацията реалности на приспособяването и интеграцията. Могат ли в условията на глобализация и в бъдеще да се утвърждават свободата, справедливостта и солидарността със средствата, с които до сега разполагаха индивидът, обществото и държавата?

Осъществяването на тези цели изисква *примат на политиката* над икономиката, политическо регулиране на растежа и поставяне на политически рамки за развитието на технологиите. Постигането на тази цел не става по-лесно със засилването на темповете на глобализацията и на транснационалната конкуренция, на нарастващата либерализация на международните пазари. В международен план, но също и в национален, се разтваря ножицата между доходи и жизнени шансове. Свързаните с това нови неравенства и механизми за изключване, застрашаването на начините на живот и на културните дадености чрез комерсиализацията на комуникацията и на публичността и не на последно място напредващата ерозия на регулиращата компетентност на националната държава с нейните “инструменти” на преразпределение – данъчната държава и тарифните договори – всичко това като тенденция увеличава пропастта между

основните ценности на социалдемократията и “света, в който живеем”.

Отвъд въпроса какво се подразбира под детерминирани от времето форми на социална справедливост, свобода и солидарност, от програмния дебат на ГСДП трябва да произтече и важен импулс за обществена дискусия, в която “социалният въпрос” да бъде поставен като тема за бъдещето на демокрацията. Днес, повече от едно десетилетие след 1989 година, която влезе в историята като година на триумф на свободните и демократични принципи, проблемът за демокрацията, а с него и за основната ценност свобода, се превръща в тема на противоречиви дебати. Опростенчески този проблем може да бъде сведен до една алтернатива. Дали бъдещето може да бъде формирано от пазарното общество или от гражданското общество? По друг начин казано, става дума за суверенитета на гражданките и гражданите над обществото, в което живеят. Това е проблемът за демокрацията, в смисъла на основните ценности това е проблемът за свободата.

За социалдемократията оттук произтича задачата за реполитизиране на дефинираните чрез основните ценности цели и искания в XXI век. При това става дума не само за социалната справедливост, но и за оцеляването на социалдемократическата идея за свободата, съотнесена към справедливостта, което означава равна свобода при формирането на живота, превръщането на “хората от пациенти в агенти на собствения си живот”. Социалдемократията може да реализира тази задача за формиране на живота само, ако осигури действително примата на политиката. На въпроса как да се спечелят политически насърчаваните от програмата пространства за формиране, в дискусията бяха развити различни предложения. Тук те ще бъдат представени в основни линии, за да се предизвика задълбочена дискусия по възможностите и предпоставките за социалдемократическа политика в епохата на глобализация. Това е задачата на по-нататъшната програмна дискусия.

3. Нови въпроси и бъдещи предизвикателства за политиката, основана на ценности

3.1. Проблемът за новата справедливост

През 90-те години в политическия дискурс се появи отново понятието “социална справедливост” и чрез тематизирането на проблема за “липсата на справедливост” осигури на прогресивните или на социалдемократическите партии отново достъпа до политическата власт. Това важеше най-напред за САЩ, после и за Европа, а от 1998 г. и за Германия. Обаче това движение на махалото не можа да освободи социалната държава - институционалното ядро на политиката в сферата на справедливостта на ХХ век - от натиска, който произтича от глобализацията, индивидуализацията и демографския срив в началото на века и който изисква значително преструктуриране. Такова преустройство налага регулативни водещи идеи за социална справедливост, за да не бъде доминирано единствено от аргумента за икономическа ефективност или от гледна точка на демографията.

Социалдемократическите политически проекти днес неизбежно отново трябва да се противопоставят на класическите и наново застъпвани либерални основни позиции в икономиката. Волфганг Клемент поиска през април 2000 година на първия форум на ГСДП по ценностите да се преосмисли понятието “справедливост” в програмно отношение като “...ограничено неравенство”, което “би могло да бъде катализатор за разгръщане на индивидуалните, а също така и на обществените възможности”. Това е “архимедовата точка в социалдемократическия програмен дебат”, това е точката, “която с право би могла да се сравнява с Годесберг”.

Социалдемократията винаги е третираше като легитимни разликите в разпределението на стоки и ресурси, доколкото те могат да бъдат обосновани от специфична нужда, заслуга или от разлики в производителността и доколкото са обществено оправдани. За разлика от либерализма, за когото равните условия за достъп до свободните пазари, сред тях и равенството на шансовете, представляват достатъчно условие за справедли-

ност, социалдемократията не смята за легитимни непредизвиканите поради собствена вина разлики в резултатите. Разликите в социалния произход се признават като неравенства и трябва да бъдат третирани като такива. При това егалитарният принцип действа тогава, когато има стремежи към справедливост чрез ограничаване на необоснованото социално неравенство. Ядро на социалдемократическата идентичност е разбирането, че повече справедливост на практика означава *увеличаване на равенството*. Простата уравниловка, т.е. стриктното изравняване на всички, никога не е била социалдемократически идеал. Равенство и справедливост обаче винаги са взаимно свързани и обусловени.

Социалдемократията в миналото винаги е търсела компромиси по този въпрос, за да подведе под един общ знаменател в различните обществени сфери справедливостта на пазара и на разпределението. Това, че справедливостта не се дефинира единствено чрез възможно най-голямото равенство, че справедливостта в производителността и в резултатите непрекъснато трябва да се предефинира и че гарантираното равенство на шансовете предпоставя оспорвана справедливост на резултатите, това са съставни части на основната ценност справедливост. Израз на тази позиция е, че справедливостта постепенно излиза на преден план вместо равенството като централна ценност, която опосредства свободата и солидарността. В този смисъл признаването на “ограниченото неравенство” не е нещо ново за социалдемократията. То предполага създаването на повече равенства в обществото.

Политическите предпоставки за това биха били в новия съюз на силната данъчна и социална държава, новите глобални институции и на широкия социален съюз, който може да наложи екологично-технологичен, политико-икономически и нормативно-културен поврат. В тази перспектива не се ли открояват днес нови мащаби на “обща справедливост”, която не се ограничава само до създаването на повече равенство?

3.2. Описание на политическата задача

Програмната комисия си зададе въпроса какви основни програмни решения биха последвали от този анализ, така че при валидността на основните ценности в бъдеще да се открият позиции и пространства за творчество пред политическото действие. При това става дума за въпроса дали чрез основните ценности задължително

- трябва да се посочат основни решения, без които програмните цели и намерения не могат да бъдат постигнати;
- или основните ценности следва да бъдат прецизирани толкова широко, така че връзката между тях и произтичащата от тях политика да е ясна и обвързваща.

От гледна точка на основните решения за социалдемократията за разлика от неолибералните позиции се открояват следните критерии:

Първо, бъдещата формулировка на понятието справедливост не може да интерпретира справедливостта в посока на увеличаване на съществуващото неравенство на доходи, имущество и жизнени шансове;

Второ, и бъдещата формулировка на понятието свобода също не трябва да свежда свободата до повишена гъвкавост, поемане на рискове и самоуправление, т.е. само до икономическите функции на свободата;

Трето, и бъдещото определение на понятието солидарност също не трябва да ограничава солидарността само до хоризонтална солидарност на немобилните членове на обществото на труда, а трябва да се придържа към принципа на застъпничеството на силния за слабия.

С това социалдемократическите представи за справедливост се различават съществено от неолиберализма, който като цяло обявява съществуващите неравенства са справедливи и насърчаващи свободата. Затова във всички времена социалдемократическото разбиране на справедливостта включва отхвърляне на трите основни искания на либералното понятие за справедливост:

1. Справедливостта не може да се ограничи само до равенство на правата;

2. Справедливостта не може да се ограничи само до равенство на стартовите шансове, тя се нуждае от равенство на жизнените шансове;

3. Справедливостта не може да позволи на пазара като последна валидна инстанция да разпределя жизнените шансове.

Социалдемократическата политика, която се опира на основните ценности, не може да игнорира факта, че в социалната среда на германското общество има усещане за “липса на справедливост”. По същия начин една обвързана със свободата и демокрацията политика не може да подмине факта, че по-силното икономизиране и комерсиализиране на някои жизнени сфери, в това число образование, здравеопазване и други публични услуги сред някои слоеве от населението върви ръка за ръка със загубата на индивидуалния и колективен контрол над тях. Трябва да се отбележи, че това се дължи на спадането на готовността или способността на държавната политика в условията на глобална конкуренция да поддържа благосъстоянието чрез преразпределение, т.е. чрез вертикална солидарност на по-силните с по-слабите.

Изискванията за политика, ориентирана към ценностите, които произтичат от осъзнаването на “липсата на справедливост”, не са еднозначни от гледна точка на политическата идентичност и на общественото положение на социалдемократията. Най-грубите и несправедливи социални неравенства, които се открояват в хода на най-новото икономическо развитие, се нуждаят от спешна корекция. ГСДП не може да реагира на социалното разделение на обществото чрез недиференцирана програматика за гъвкавост и индивидуализация на наемния труд. Това би означавало “губещите от модернизацията” да останат *въобще без* политическо представителство – дотогава, докато десният популизъм не се усети и не започне да инструментализира тяхното наранено чувство за справедливост за своите цели.

Към политическите предпоставки за гарантиране на со-

циалната сигурност се отнася и това, че социалната държава се нуждае от одобрението на големи части от средните слоеве. Тъй като избягването на социалното изключване изисква социално и политическо включване на средните класи, то това включване трябва да запази техния подчертан интерес към социалната държава. Определени слоеве на *социалната* среда акцентират върху по-диференцираната ориентация към производителността (приноса) като изискване за справедливост. Политическият съюз за поддържане на социалната държава между старите и новите работещи и социално ориентирани собственици би трябвало да замени частичната перспектива на чисто критичната антипазарна политика с политически формирана обща перспектива, в която да се припознаят и новите средни слоеве с техните икономически интереси и опит. Затова социалдемократията би трябвало да даде наред с добрите основания за повече справедливост и мащабите и границите на допустимите неравенства и да отговаря на практика за това.

3.3. Прецизиране на основните ценности в рамките на една социално-морално диференцирана концепция за справедливостта

Понятието справедливост е *социално-морална норма* за оценка на реалните отношения на разпределение в света. Когато те противоречат на нормата, са несправедливи и се нуждаят от промяна. Една диференцирана концепция за справедливост бе била тази, която различава *справедливите равенства* от *несправедливите неравенства*.

Признаването на *справедливи неравенства* предполага гаранция за *справедливите равенства* или за *основните равенства*, която задължително изисква справедливост в смисъл на равна свобода. Към това се отнася достъпът до всички основни обществени блага, с които трябва да разполага всеки индивид, ако иска реално да се радва на социално признание и самоуважение, независимо от своята заслуга или късмет.

Такива *основни равенства* биха могли да се конкретизират. Равни шансове за политическо участие и равно гарантиране на гражданските и на политическите права; безусловно отстраняване на бедността за гарантиране на равно човешко достойнство на всеки; равен достъп до умерени медицински услуги и в зависимост от собствените дарби до умерените предложения на работодателната система; равни шансове за участие в обществената система на наемния труд; равни претенции за основно социално осигуряване; равно заплащане за равен труд; равенство в правата и задълженията на половете; равно право за жизнени шансове на бъдещите поколения. Социално осигурен е този, на когото тези *справедливи равенства* в достъпа до основните социални блага са признати като гражданско право.

Справедливите неравенства трябва да бъдат признати, когато са последица от различния начин на използването на свободата на отделния индивид и от неговия различен принос за благосъстоянието на цялото общество. От примата на свободата, на който служи справедливостта като равна свобода, биха могли да се изведат три *справедливи неравенства*:

Първо, неравенство в използването на свободата сама по себе си.

Второ, неравенство, което произтича от принципа на равенството, равно заплащане за равен труд.

Трето, тези ограничени неравенства, които служат за подобряване на материалните и личностни шансове за свобода *на всички* според собствената им морална или политическа преценка, без която не могат да се реализират.

Тези справедливи неравенства биха могли да допринесат за повишаване на общественото равнище на гарантираните шансове за свобода на всички по два пътя.

Първо, когато чрез особени приноси водят до повишаването на равнището на благоденствие на цялото общество, така че и най-зле поставените имат *директна* полза чрез заемане на работни места или чрез повишаване на жизненото равнище;

Второ, когато чрез повишени финансови вноски допринасят за

осигуряването на социалните системи, които гарантират на всички равен достъп до основните социални блага.

Трябва да се запазят три ясни разграничения. Пазарът не е последният валиден критерий за разпределението; основните равенства на социалните жизнени шансове трябва да останат гарантирани и в бъдеще и критериите за обществено полезни приноси трябва да бъдат публично обявявани и политически определяни. В света и в нашето общество съществуват неравенства по отношение на богатството, на доходите и на жизнените шансове, които до голяма степен са несправедливи и не могат да бъдат оправдани нито социално-морално, нито политически. Това не е страничен проблем за идеалистична рефлексия, а заложена бомба срещу социалната интеграция на обществото и срещу политическата легитимност на демокрацията.

За бъдещата работа по програмата от тази концепция произтича следното предложение за промяна към недостатъчно пълните искания в Берлинската програма във връзка със справедливостта:

Основното изречение – *Справедливостта изисква повече равенство в разпределението на доходи, собственост и власт, но също така и в достъпа до обучение, образование и култура* – в новата програма трябва да бъде преодоляно поради приравняването на различни начини на действие. От гледна точка на социалдемократическото понятие за справедливост това изречение съдържа прекалено малко справедливост за една част – особено по отношение на разпределението на властта, достъпа до обучението, образованието и културата. Вместо това би могло да се запише – *Справедливостта изисква равенство в разпределението на властта и в достъпа до обучение, образование и култура*. От друга страна, от концепцията за диференцираното разбиране на справедливостта би следвало, че *неравенствата в доходите и в собствеността са справедливи в случаите, когато почиват върху личния принос, който е в полза на цялото общество и поради това е желан от него. Затова днес справедливостта изисква в нашето общество и в света като цяло повече равенство при разпределението на доходите и собствеността*.

3.4. Предпоставки за диференцираната концепция за справедливостта

Ревизията на разбирането за основните ценности по-нататък се нуждае от размисъл, който анализира както политическите предпоставки, така и основните концепции на произтичащата от тези предпоставки политика от гледна точка на валидността на проблемите през 21 век.

Прилагането на диференцираната концепция за справедливостта ни изправя най-малкото пред два основни въпроса:

Първо, дали политическата смяна на стратегията на социалдемократията, която поставя в центъра на своята ценностна ориентация интересите на социалния център, означава и принципно стратегическо решение. Програмната ориентация към средните слоеве съдържа в себе си риска от дефиниране на още две основни класи. Признаването на *справедливите неравенства* би могло да се използва от горните слоеве, но преди всичко от долните, за искания за обезсмисляне на равенството и на справедливостта и за премахване на съществуващите отношения на разпределение. За да се получат необходимите за проекта на социалната държава мнозинства, с него не трябва да се идентифицират само “губещите”. Емпирически все още не е доказано дали собствениците и работещите в “новия център” ще заемат позиция на принципно дистанцирано поведение по отношение на съществуващите системи на социално осигуряване. Много представители на “новия център” живеят в несигурно благосъстояние и се страхуват, че могат да бъдат заплашени от социален срив. Същевременно проблемът за справедливостта в бъдеще не е само проблем за достъпа до социално осигуряване в тесния смисъл, а се дефинира чрез достъпа до образование, култура и комуникация.

Второ, справедливостта е критерий, който осигурява връзката в обществото чрез изравняващите отношения на разпределение между неравните. Равенството, равните права на участие (на даване и получаване) на гражданите, са ориентирани към “гражданството в обществото” на отделния индивид, а не към

неговата полезност или ценност на пазара. Като се има предвид това, се предполага, че трябва да се отстранява всяко неравенство. Една диференцирана концепция за справедливостта предполага затворено общество на труда. Затова от тази гледна точка трябва да се търси отговор как да се изградят критерии за справедливите неравенства в реалностите на дерегулираните глобални пазари и как в бъдеще да станат поносими отношението към труда, регулирано от тарифната и държавна политика по труда, и зависещата от това система на социална сигурност. Дали правото на социално осигуряване и в бъдеще трябва да продължи да се извежда от участието в трудовия живот, или трябва на неговото място да се предложи дефинирано чрез труда обществено осигуряване като общо осигуряване по принцип? По-нататък, гарантирането на “основните равенства” на базата на равенството на гражданите би поставило нови изисквания към гъвкавостта и мобилността и тогава временната незаемост би загубила ролята на регулатор за включване.

Диференцираната политика на справедливост имплицитно предполага и досегашните базисни концепции за обществено преразпределение – растеж, пълна заетост и справедливост по отношение на постиженията. Те обаче са приложими само опосредствано. Затова програмата при преформулирането на политиката, основана на основните ценности, трябва да държи сметка за основните промени в контекста на глобализацията.

3.5. Глобалните реалности и основните концепции на ориентираната към ценности политика: въпроси за бъдеща работа

1. Въпросът за разпределението през XXI век не може вече да бъде решен чрез експанзивен растеж

Преформулирането на ориентираната към справедливостта политика на разпределението на бъдещето като концепция трябва да вземе предвид раздялата с повишаването на

растежа. Показан растеж, който едновременно може да реши проблемите на бедността, на безработицата, на осигуряването при старост и на общественото осигуряване не може да бъде приемлив от екологическа гледна точка, не може да бъде постигнат като трайна величина и икономически. *Екологическите граници* на растежа са достатъчно добре известни в техните глобални измерения. *Икономическите граници* на растежа се изразяват в нарастващото равнище на социалния продукт, ако процентното повишаване на растежа има високи абсолютни стойности. Ако темпът на растеж изостава от средния растеж на производителността на труда, какъвто е случаят през последните десетилетия в повечето високо развити европейски страни, то безработицата е естествената последица.

2. Прилагането на основните ценности в света на труда, което е основната идея на социалната интеграция чрез наеман труд, предполага отговори на проблема за структурната безработица и на ерозията на “нормалното отношение към труда” чрез процеси на неформално отношение към него

Чрез глобалното отваряне на пазарите и чрез действието на новите информационни и комуникационни технологии “нормалното отношение към труда” и националните системи на индустриални отношения губят своето нормативно значение, тъй като мащабът за средните постигнати резултати се променя. Базираните върху знанията услуги определят все повече стойността на едно достижение на глобалните пазари, “производителната сила знание” става решаващ фактор при създаването на стойността, при което се наблюдава обезценяване на рутинната работа и позоваването върху разхода на време за определен труд като мащаб за постигнатите резултати тенденциозно се губи.

3. Чрез ерозирането на принципа на справедливостта в резултатите под знака на глобализацията се застрашава третата основна концепция на изведената от основните ценности политика

Справедливостта по отношение на резултатите чрез зависимостта между резултати и доходи е легитимиращата опора на нашия социален ред. Нейната ерозия засяга в основите социалдемократическото разбиране за справедливо разпределение. Преди всичко обаче това се отнася до положението на “социалния център” на обществото. Принципно не помага опитът да се изведе като право и да се противопостави на справедливостта по отношение на резултатите прекалено далече отиващата справедливост на потребностите. Значението на справедливостта на резултатите почива върху признати критерии, които се договарят в тарифните договорни системи и се изразяват в норми. Справедливи стандарти по отношение на резултатите, които се базират върху измерима производителност на труда и върху придобитата, гарантирана квалификация, бързо се променят на глобалните пазари, при което се разклаща и сигурността, че “резултатите си заслужават усилията”. Там, където, както и при водещите спортове, има само няколко печеливши и много губещи, фактически се достига до разкъсване на връзката между резултати и доходи. С ерозията на принципа на доходите се засяга залегалата в *социалния център на обществото – в т.н. носители на резултатите* – представа за справедливост. Това е представата, че обусловените от труда различия дават критерия за справедливия дял от общественото богатство и за “справедливото” неравенство.

За осъществяването на социалдемократическата политика, основана на ценностите, следователно са необходими поставянето на рамки и определянето на цели на различни равнища:

Свободата на политическото формиране и на демократичния суверенитет в бъдеще няма да може да бъде поддържана сама по себе си в нито една страна. Затова за нас е от решаващо значение да наложим примата на политиката с помощта на ЕС и на световните икономически институции и да подложим

глобалните парични и капиталови пазари на демократичен контрол. Вече не може успешно да се формулира социалдемократическа политика в решаващите области на труда, социалното осигуряване и равенството на шансовете без европейските и световно икономическите формиращи компетенции.

Основните ценности справедливост и солидарност вече не могат да се ограничават в един взаимосвързан свят до отношенията в собствените общества. Глобалната справедливост и солидарност стават централни въпроси за гарантиране на бъдещето. Ще зависи от успеха на енергийно-политическия поврат, от излизането от суровинната икономика и влизането в соларната световна икономика дали благосъстоянието и достойния човешки живот могат да бъдат реализирани като искания за всички хора. По този въпрос не може да се застане зад позициите на Берлинската програма без загуба на доверие.

Социалната справедливост и равенството на гражданите все по-силно ще зависят от това дали задоволяването с обществени блага, на които през 21 век трябва да се гледа като на глобални, ще успее. Целта на една глобална политика трябва да бъде да се грижи за инструменти и регулатори, които помагат на всички хора да получат справедлив достъп до обществените блага като образование, знание, информация, околна среда, здраве и социална сигурност. Когато става дума за формиране на мнозинства и на идентичности, обществената политика, политиката по разпределението и образователната политика трябва взаимно да се обвържат.

3.
ДОКЛАД НА ПРОФ. Д-Р ГЕЗИНЕ ШВАН,
ЧЛЕН НА КОМИСИЯТА ПО ОСНОВНИТЕ
ЦЕННОСТИ НА ГСДП

*(Първо заседание на Програмната комисия
на 17 юни 2004 година)**

Предварителни въпроси

Първо. Мисля, че в моментната ситуация, в която се намираме под натиска на глобализацията, става дума за това да определяме изходната точка на нашата програматика от следното: Социалдемократите трябва да се грижат за всяка отделна личност, за всеки отделен човек, а не само за социални групи, не само за особени прослойки. Те трябва да вземат предвид всеки човек, така както той е поставен и живее в местните, регионални, национални, европейски и глобални взаимозависимости. Разбира се, ние не може да се грижим за всеки човек в Африка, но въпреки това е валидно положението, че отделният индивид и неговата съдба са важни за нас и определят нашите действия. Това следва да е нашият фокус на всички равнища, където се прави политика. С това едновременно е ясно, че социалдемократическата политика не започва изведнъж от някъде и не свършва изведнъж, а че става дума за сизифовски труд – камъкът отново и отново трябва да се търкаля нагоре към върха.

Второ. Ние социалдемократите трябва да се разделим с представата, че разбираме обществената политика като обществена технология. Защото все още ни се приписва този технократичен уклон и ни се подмята, че искаме да преустроим цялото общество по наш еталон. Ние всички знаем, че това не е възможно, но понякога на думи изглежда така, като че ли е възможно да се решат технически проблемите на обществото чрез един краткосрочен проект на Просвещението – нали всички ние като социалдемократи водим началото си от Просвеще-

---

* 1. Sitzung der Programmkommission am 17.6.2004: Redebeitrag von Prof. Dr. Gesine Schwan

нието. Тази технократическа обосновка е студена и дистанцира. Мисля, че в бъдеще трябва задължително да избягаме от това недоразумение. Трябва да избягаме от представата, която често се свързва с модерността, че в социалдемократическата политика има нещо бездушно. Хората би трябвало да разберат, че от една страна, ние продължаваме да бъдем модерни и искаме и да работим за бъдещето, но че нямаме виждане за технократичен контрол над обществото.

Трето. Като по-нататъшен извод от моя опит искам да открия необходимостта да се очертаят по-ясно взаимозависимостите между отделните политики. Политиката не трябва да се представя сегментирано, а пред обществото ясно трябва да се покаже и обосновката на взаимната връзка между сегментите. Това ни предоставя и шанса да разберем действително доколко добре е обоснована нашата политика. Важно е и отделните ресори в кабинета да са наясно как точно са свързани помежду си и как точно взаимно могат да си помогнат при обосновката на тяхната политика.

Вътрешната зависимост между отделните политики обаче не може да бъде вечен кръг или спирала, а трябва някъде да бъде закотвена. Моето предложение е следното: котвата е достойнството на незаменимата личност. Социалдемократическата политика трябва да подкрепя и осигурява колкото е възможно повече шанс за смислен живот на всяка отделна личност. Съвсем съзнателно казвам личност. С това откроявам една все още съществуваща социална взаимозависимост, към която по-късно ще се върна отново. Социалдемократическата политика разбира човека не като индивидуалистично изолиран.

Четвърто. Между другото, аз вярвам също така, че не е погрешно да се употребява по-често “старомодното” понятие смисъл, защото всъщност хората много искат да водят смислен живот. Ние всички знаем, че политиката не може да гарантира това, но тя трябва да се грижи за това. Това, че всеки носи собствена отговорност за своя живот, е ясно, но е важно да се подобрят условията за това, т.е. например в сферата на политиката за семейството. Ние в Комисията по основните ценности гово-

рехме за това, до каква степен “последните неща” на човешкия живот могат и трябва да се тематизират политически. Няма да навреди, ако ние като политическа партия дадем да се разбере, че всеки от нас по свой собствен начин мисли и действа в политиката с разбирането за нейния дълбок смисъл.

Още едно разсъждение в тази посока. Наред със социалдемократическата представа за човека, която много ясно е разработена на различни места в досегашната програмна дискусия, би трябвало да се изяснят идеалните корени и мотиви на социалдемократическата политика. Когато става дума за корените, Годесбергската програма ги разглежда от гледна точка на класическата философия, на християнската етика и на хуманизма. Аз се питам дали днес тези три корена все още са валидни за социалдемократията и дали не трябва да бъдат разширени. Трябва да кажем ясно, къде са нашите духовни ресурси, откъде идваме, от кои традиции черпим нашите импулси и ориентация. Това особено е нужно за самоопределението в нашата партия, но и за да се опрем на определени представи в обществото. Защото всички търсят смисъла. Тук са мостовите, по които ние не само ще минем, но които трябва да построим заедно с другите. Често съм казвала и при културното дефиниране на Европа, че трите големи религиозни традиции – монотеистките – играят голяма роля. Подчертавам, и трите. Преди ставаше дума само за християнството, а днес се говори за юдейско християнство. А при думата ислям често настръхваме. Но трябва да се помни и това, че и ислямът е един от корените на европейската традиция и че той има сложно отношение към Просвещението, че има отношение към личността и към личната отговорност. Би било добре, ако тези религиозни корени, дори и те да са секуларизирани в главите на много от нас, се познават и се знае до каква степен можем да се опрем върху тях.

Пето. Сега ще направя още една много рискована крачка напред. Мисля също така, че за социалдемократическата политика, не е маловажна и трансцедентността. С това имам предвид, да внушаваме разбирането, че този свят, в който правим политика не е безкраен. Става дума да се внушава, че има и нещо като абсолютна обвързаност с ценностите. Става дума за една инстанция,

с която не разполагаме, която не може и да опишем, но на която сме подвластни. С това имам предвид задължението да се работи за достойнството на човека, защото това ни дава както основната ориентация, така и основната опора в нашата дискусия, където подобна обосновка отдавна е изгласкана на повърхностното равнище. За мен това има не само абстрактно значение.

Шесто. Друг извод, който искам да споделя, е свързан с позитивното въздействие на човешката откритост. Искам да добавя, че не можеш да въздействаш открито, ако вътрешно не си открит. За всичко може да се говори професионално и умело. Но веднага се забелязва дали това е само трик или действително се стремиш към откритост, което означава винаги да имаш собствена позиция, която се сблъсква с новите въпроси. Това не е сито, през което минава всичко срещнато. Хората искат да си открит и да кажеш нещо от собствения си опит, т.е. да имаш собствено виждане. При това трябва да държим сметка и за своя език. Програмата не трябва да се пише като сбор от изрезки на “Шпигел”, като при нужда се добавят снимки от всекидневието. Разбира се, програмата трябва да е премислена и логична. Смятам обаче, че принципната програма, която показва основния профил на нашата партия, трябва да прави това и картинно. Хората се печелят от добре премислени малки крачки, когато са свързани с непосредствения опит на всеки отделен човек.

На кои въпроси на ХХІ век трябва да даде отговор социалдемократическата Принципна програма?

1. Основният въпрос в историческа перспектива

Всички казват, че днес преживяваме процес на поврат. Същевременно обаче се подчертава, че той трябва да се свърже с Берлинската програма, ако искаме да го интерпретираме в светлината на социалдемократическото минало, но така, че да не си затваряме очите пред новото. Ако повратът се интерпретира на фона на миналото, то тогава той може да се разбере и по-добре.

Задах си въпроса как може да бъде формулиран основният проблем в историята на социалдемокрацията. Въпреки че това е много трудно, би могло да се каже, че исторически заложеният основен въпрос на социалдемокрацията е: как могат да бъдат преодолените социалните противоречия и неравенства на развиващото се капиталистическо индустриално общество, така че всички хора да водят свободен и смислен живот, живот в солидарност - солидарност като средство и като цел - живот като "другари". А това означава да се чувстват като отговорни личности, живеещи в общността. В този въпрос се включват много неща. Не искам да прилагам трика, да говоря за основен въпрос и непрекъснато да задавам единични въпроси. Мисля, че така формулираният въпрос е достатъчно опростен, а от друга страна и достатъчно сложен, за да може да послужи като котва на дискусиата. Съкращението, което ние често използваме, е равна свобода в справедливост (и аз тук ще добавя) персонална солидарност, а не само групова солидарност. Тук бе казано, че трябва да мислим, как взаимно се свързват трите основни ценности на социалдемокрацията. Бих искала накратко да се спра на това положение. Когато говоря за личности, тогава имам предвид отговорната, живееща в дадена общност личност, която се грижи за другите, към която другите се обръщат и тя се обръща към тях и чрез това се отваря към претенциите за справедливост. Това имам предвид, когато казвам равна свобода в справедливост и персонална солидарност.

Не смятам, че е пречка традиционните формулировки в новата принципна програма да бъдат преформулирани по малко по-различен начин. За мен понятието личност е толкова важно, защото преодолява атомизираното идеалистическото понятие, което се асоциира с индивидуалната свобода и което не отговаря на социалдемократическите искания. Свободната личност не се мисли атомизирано - идеалистически, но не може да бъде третирана и от гледна точка на колективизма. Затова аз държа за тази формулировка.

2. Личността и персоналната субсидиарност

Както е известно, има различни степени на общност, в която хората живеят. Точно затова за мен е особено важно личностното значение на субсидиарността и тази субсидиарност днес е актуална в нашето диференцирано общество на знанието. При това винаги трябва да се напомня, че ядрото на субсидиарността (така, както аз го разбирам в социалдемократически, а също и в християнски и религиозен план) е силната и овластена личност, която представлява котвата на обществото. И тази личност не бива да се обезсилва като хората се оставят само на собствените си грижи и като се изоставя общата идея за солидарността. Хората не трябва да се изправят пред ситуации, които сами не могат да преодолеят. Понятието субсидиарност политически е толкова значимо, защото то ни освобождава от подозренията, че се стремим към авторитарна държава на подпомагането. Защото всички тук присъстващи могат да потвърдят факта, че това не е така. Целта на персоналното солидарно съжителство, на справедливостта като равна свобода, остава (според мен) нещо трайно, но променящо се.

Традиционният отговор на въпроса как тази цел трябва да бъде постигната, през XIX и XX век се състоеше по принцип в искането за омекотяване от страна на държавата на капиталистическата икономика. Това бе нашият принципен социалдемократически отговор. Той се базираше на виждането, че държавата, разбираана като национална държава, прави това, което е в състояние да направи. Въпреки това отношението на социалдемократите към държавата винаги е било различно. В началото ГСДП имаше проблеми да приеме демократичната държава като своя. По принцип това окончателно стана едва с Годесбергската програма, защото дълго време бе валиден лозунгът: “Републиката не означава много за нас, социализмът е нашата цел!”. Съществуваше съмнението, че демокрацията при капитализма всъщност не може да направи това, което трябва. Това проблематично отношение за щастие беше премахнато с Годесбергската програма.

3. Неотменимите противоречия между политически и икономически либерализъм

Като поука от историята на социалдемокрацията се извежда разбирането, че съществува постоянно непреодолимо противоречие между политически и икономически либерализъм. С това имам предвид следното. Либерализмът е началото на демокрацията на правовата държава. Мисля, че това може да се признае без преувеличение. Като политически либерализъм той поставя човека като самоцел в центъра на политическото общо съжителство. Човекът не трябва да бъде само средство, а самоцел. Това е основното кредо на политическия либерализъм. Точно обратното, в икономическия либерализъм човекът е инструмент за производство, а не самоцел. Не може да се дискутира отвъд това принципно противоречие. То е една от причините ние да третираме демократичния социализъм като постоянна задача. По-рано съществуваше надеждата, че може да се намери една коренно нова система, която да преодолее това противоречие. Аз не вярвам на тази надежда. Ние винаги ще живеем заедно с това противоречие и затова, разбира се, ще трябва да казваме: ако това противоречие се разреши, както в момента много неолиберали смятат, в полза на чистата инструментализация на човека, с привидния аргумент, че това е просто необходимо поради някакви принуди, за да се съживи икономиката или защото глобалната конкуренция го налага, то тогава ние, социалдемократите трябва да знаем, че точно това противоречие винаги ще съществува. И няма да изпуснем от дискусията единия полюс и да предоставим господството на другия.

Ако успеем да изговорим ясно това и да го подложим на дискусия, то ние ще спечелим голямото мнозинство от обществото. Никой няма да поиска сериозно да остави само на икономиката полето, ако това се говори ясно, ако по него се дискутира и се мисли. Освен това тук е важно да не допуснем да ни обвинят, че не искаме да спазваме законите на икономиката. Това не е така. Но има два вида закони и тях ние трябва непрекъснато да ги съгласуваме чрез ясни договаряния или чрез компромиси. Мисля, че това е много важно положение, което обяснява защо

социалдемократията толкова дълго не искаше да признае либералната демокрация, защото мислеше, че тя по принцип е само прикритие за икономическите принуди и не си изпълнява обещанията. Противоречивостта на либерализма не може да се премахне - личността като самоцел, от една страна, и човекът като инструмент на производството от друга страна.

Основната задача на социалдемократията е винаги да търси нови отговори на новите въпроси, които произтичат от това противоречие, за да се преодолее инструментализирането на човека и радикалната несправедливост, които са заложили в динамиката на капиталистическото пазарно стопанство. Трябва да кажа ясно обаче, че продължавам да не виждам принципа на алтернатива на свободната пазарна икономика. Ние трябва постоянно да се изправяме пред нея и да я регулираме. Точно затова смятам, че всичките приказки за край на социализма са безсмислени. Това противоречие ще остане в обзрима перспектива. И социалдемократията е партията, която трябва да го атакува и да подхожда към него творчески.

4. Социалдемократическата политика като участие

По-рано ние се опитвахме да насочваме капиталистическата икономическа динамика в рамките на описаното противоречие чрез националната държава. Това днес вече не може да стане. С това се поставя и принципният въпрос, който е и въпрос не само на социалдемократията, но който за социалдемократията е поантата за политическото противопоставяне. Това е въпросът как въобще е възможна политиката като общо взаимообвързващо регулиране на спорни, но засягащи всички, въпроси или проблеми.

Спомням си за конференции, които преди години свикваше ЕС с всички възможни международни знаменитости от областта на науката, обществените организации, църквите, на които ставаше дума да се спасява въобще политиката. Това не е тясно партийна цел. Това е една много широка и голяма цел. Но същевременно тя е и изначал-

на социалдемократическа цел. И аз мисля поради това, че основният извод е в това, че персоналното достойнство в справедливост и солидарност и в бъдеще трябва да остане същност на програмата, но да се разглежда и като начин на действие. Според това разбиране социалдемократическата политика би била начин на действие, което в широкия смисъл се придържа към същността на програмата. Мисля, че това разбиране за участие има дълга традиция сред гражданите. Винаги съм казвала, че съм гражданка, че живея в гражданска държава. Мисля, че този вид гражданско участие трябва да се възприеме от социалдемократията като задължително не само в тесния традиционен гражданско-политически смисъл, но и за различните области на обществото. Гражданинът е политически отговорен участник в живота на общността. Тук отново се откриват възможности за изграждане на мостове към други обществени групи.

Сега ще се опитам да конкретизирам това участие в няколко точки. Например. Как участието на работниците в управлението помага за реформирането на икономиката и на обществото предвид предизвикателствата на глобалната икономика? Моето впечатление е, че сега сред много предприемачи съществува нагласа за премахване на участието на работниците в управлението, за да може по-бързо да се вземат решенията и така да се отговори на глобалните предизвикателства. Мисля, че ако имаме достатъчно търпение и мислим и аргументираме умно, можем да покажем, че на трудните въпроси, които засягат всички ни, може да бъде намерен отговор само чрез креативни оригинални решения, в чието формиране участват колкото е възможно повече хора.

5. Социализационни предпоставки за социалдемократическата политика

Следващият въпрос е от какви социализиращи предпоставки за хората се нуждаем, за да постигнем ефективно и ориентирано към цели участие. Тук трябва да се посочи цялата област на семейната политика. Това, което прави социалдемократическото правителство сега, е правилен път да се обхванат интересите от всички страни – семейство, образование, формиране на личност-

та, при това не просто усвояване на знание, а създаване на политическа култура.

6. Governance като доразвитие на отговорната политика

Следващият въпрос, който произтича от това участие, е: как изглежда модерната политика в XXI век като *Governance*. Понятието *Governance* стана изключително популярно в последно време. Причината е, че традиционните политически институции, т.е. изпълнителна, законодателна, съдебна власт и различните традиционни обществени организации не са достатъчни нито в национални, нито в глобални рамки да се осъществява такава политика, която е убедителна за гражданите не само в така наречения *input*, т.е. в легитимацията чрез избори, но и в *output*, т.е. в резултатите.

Поради това все повече се формират неправителствени организации, чиято грижа е подобряването на този резултат, особено на глобално равнище, но също така и на други нива. Особено внимание заслужават тези неправителствени организации доколкото те се превръщат в предпочитаната форма за политически ангажимент при младите хора. Всички твърдения, че днешното младо поколение е по-неполитично или дори по-неморално от предишните поколения, са погрешни. Всяко поколение има свой морално-хуманитарен потенциал, който всеки път се артикулира по различен начин. Трябва да включим неправителствените организации, без да се отказваме от демократичната легитимация на политическите актьори. По-конкретно това означава, че трябва да запазим скелета на представителната демокрация, но че формирането на политическата воля трябва да става на много по-широка основа отколкото само чрез партиите. Става дума за формиране на нови коалиции във вид на неформални съюзи и на обединения за конкретни задачи. Не става дума за това да се обезсилят партиите, но техният монопол в политическото пространство трябва да отстъпи място на нови конструкции, които стигат по-навътре в обществото.

7. Прилагане на социалдемократическото участие във всички отделни области

Идеите за участието би трябвало да се приложат към всички предизвикателства, които бяха очергани като глобализация, европейско и германско обединение, устойчиво развитие, шансове, съвместна отговорност, промяна в образованието и в комуникацията, както и в света на труда.

8. Социалдемократическа политика на реформи

Всички парламентарни партии имат общи неща помежду си. Би било зле, ако не е така. Въпреки това налице са различни социални клиенти. Партиите исторически са свързани с различни социални групи. Тук се очертават важни различия между тях. Наред с това ГСДП би трябвало по правило да се грижи за всички, особено за най-бедните. Тя няма право да се придържа към една единствена обособена клиента. И ако тя ясно заяви този свой ангажимент и ако същевременно се открие за аргументите и логиките на другите, тогава тя има шанс.

Различните акценти спрямо другите партии в идейно отношение според мен трябва да се видят първо в това, че разбирането на социалдемократията за свободата никога не е било индивидуалистично, но никога не е било и колективистично. Това е изключително важен пункт, доколкото при други течения съществува опасността свободата да се разбира чисто индивидуалистично.

Друг важен аспект е предимството на демократичната политика в името на личното достойнство пред икономическата логика за печалба. Тук трябва да се намерят компромиси.

4.

ПРИВАТИЗАЦИЯ НА НАСИЛИЕТО И НЕЙНИТЕ ПОСЛЕДИЦИ

*Доклад на Ерхард Еплер на Четвъртото
заседание на Програмната комисия,
състояло се на 21 ноември 2004 г.**

Скъпи другарки и другари,

Разрешете ми най-напред, съвсем накратко, да кажа няколко основни неща за програмата като такава, нещо, което при последната програма имаше значение за работата. Все по-често си спомням, че принципните проблеми и въпроси, чрез които се подхожда към програмите в обществото, тотално са се променили след 1989 година. Ние (с това понятие обхващам и някои от тези, които още седят около тази маса) винаги се питахме – как искаме да живеем. Докато цялата публична дискусия днес се определя от въпроса – как трябва да живеем, за да се утвърждаваме в условията на глобална конкуренция. В публичната дискусия това прониква всички теми дори чак до политиката на образование. Как да ориентираме хората така, че те да функционират. Затова вчера аз бях много силно впечатлен от дискусията, защото почувствах, че вие просто няма да се примирите с това положение. Но тази разлика в начина на поставяне на въпросите, за която никой около тази маса не носи отговорност, показва, първо, необходимостта да се направи нещо, и, второ голямата опасност това да не се направи сега. Защото, ако не забележим тези две екстремни и опасни възможности, ни остава избора просто да ги игнорираме. Но тогава програмата ще се размине с реалностите. Или ще им се подчини. В такъв случай програмите се правят под натиск. Сега за първи път имам усещането, че нещата са в добри ръце и се развиват по добър начин. Затова искам да благодаря.

По същество разликите в ситуацията тогава и днес в по-

---

* 4. Sitzung der Programmkommission am 21.11.2004: Redebeitrag von Dr. Erhard Eppler, Privatisierung der Gewalt und ihre Folgen.

вечето случаи са относителни. Още през 1987/88 година ние дискутирахме с часове и с дни по проблема за глобализацията. Но наистина вярвам, че вече достигнахме до нов етап, включително и по отношение на силата на принудата на капитала. Една сила на принуда, която, както вече забелязахме, не засяга само правителствата, но и профсъюзите.

Европеизацията. Който точно чете Берлинската програма, ще забележи, че ние въобще нямаме германска визия за нея, да не говорим за обща германска визия. Нашата визия е европейската. Трябва да подчертаем обаче, че темата Европа междуременно придоби нова тежест.

II.

Само по проблемите на сигурността се забелязва явен поврат. Тук не може просто да се каже, че акцентите малко са се променили. През 1984 година, когато започнахме дискусиата по Берлинската програма в първата Програмна комисия, а в Комисията по основните ценности ние започнахме и доста по-рано, съществуваха още двата военни съюза, всеки от които би могъл да унищожи целия останал свят с безграничните си възможности. Днес, ако изключим Швейцария и Австрия, от които едва ли се страхуваме толкова, сме обградени от съюзници. Но въпреки това се сблъскваме с нещо, което аз наричам приватизация и комерсиализация на насилието.

Искам да онагледа този поврат с нещо лично. Когато един от моите внуци стана много неспокоен след 11 септември, аз му казах следното: „Ти никога няма да отидеш на война, както това правиха твоите деди – дядо ти във Втората световна война и прадыдо ти в Първата. На война няма да отидеш, дори и когато станеш на 40 години, но през целия си живот ще се сблъскваш с приватизираното и комерсиализирано насилие.” Унищожителната сила на тази приватизирана власт е доста по-малка, докато все още няма атомен тероризъм като този на двата блока преди 1989 година. Но тогава тази унищожителна сила се отклоняваше от играчи от рода на шахматистите, от рационални стратегии,

които точно бяха пресметнали какво точно има смисъл и къде са заплахите за нас самите. Затова и все още сме живи. За такава рационално насочване на приватизираното насилие днес не може и дума да става.

При това несвързано с държавата насилие междувременно вече не важи едно предположение, което в продължение на столетия е определяло мисленето по отношение на сигурността. А именно, че дори и потенциалният агресор иска да оцелее, че иска да вкуси от своя триумф. В този смисъл самоубиецът-атентатор (а това важи в по-голяма степен за жените-атентаторки) представлява едно абсолютно оръжие. С термина приватизирано насилие аз не обозначавам противозаконните актове на насилие над отделни хора. Когато някой ревнивец намушка своя съперник, то това е частно, а не приватизирано насилие. Него аз го поставям там, където отделни лица, или, което е по-честият случай, групи, използват насилието, с което според утвърденото разбиране за държава, може да се разпорежда само държавата. Когато например дясно радикалистки побойници искат да изгонят всички чужденци от града чрез актове на насилие, то тогава те се поставят на мястото на законодателя, те противопоставят своето насилие срещу монопола за упражняване на насилие от страна на държавата.

Освен това аз не говоря за приватизирането на войната. Войната има отношение към държавата. Тя е или въоръжен конфликт между държави, или въоръжена борба за власт в държавата, т.е. гражданска война. Където носителите на хаотичното насилие въобще не желаят никаква държава, защото тя им пречи на гешефтите, там аз не говоря за война.

Политическото основание за това е, че който своеволно разширява понятието война, той не може да противоречи, когато Джордж Буш отново и отново прокламира „войната срещу тероризма“. С това той превръща преследването на престъпниците във война, издига престъпниците до равнището на войни и трябва поради това да инсценира истинската война като преследване на престъпници – с последиците, че международното и военното право вече не действат.

III.

За днешните армии е трудно, да не кажем невъзможно, да се справят с несвързаното с държавата насилие. И тук Ирак е прекрасен пример, защото това несвързано с държавата насилие не започна с терор, не започна със съпротива, то започна с разграбване, с широко разпространена престъпност, която достигна до разграбване на националния музей. Американците не могат да правят разлика между правителство и държава, затова те унищожиха държавата и тогава веднага се появи приватизираното насилие под формата на разграбване. След разграбването дойде терорът, а след терора – въоръжената съпротива. Аз не вярвам, че тя може да се пречупи в обозримо бъдеще. Между другото, ако тя би могла да бъде пречупена и ако всичко бе протекло така, както Ръмсфелд си го представяше, то днес бихме имали поне една, ако не и две нови войни.

Моята теза е следната. Днес не е трудно да се пречупи монополът на насилието от страна на държавата, но е безкрайно трудно, той да се изгради отново. Първото може да стане за седмици, второто ще трае десетилетия. Това важи не само за Ирак и Афганистан, това важи и за Конго, за Либерия, за Сомалия, за всички тези разпаднали се или разпадащи се държави. Войните имат днес като резултат увеличаване на приватизираното насилие. Първо, като разрушават структурите на монопола на насилието. И второ, като дават оправдание на терористите. Вътрешното оправдание на терористите опира до това, че военното надмощие на Запада и преди всичко на САЩ е толкова голямо, че с война вече нищо не може да се постигне. Че с други думи терорът е единственото оръжие. И колкото по-често американците демонстрират това, толкова по-силен ще става терорът. Тогава може би Буш ще се провали. Днес не е случаен фактът, че терорът е по-силен отколкото преди три години. Самоубиецът-атентатор, който дори по време на идеологически подплатената Студена война го нямаше, се превръща в масов феномен, върху който ние все още не разсъждаваме.

От самоубиеца-атентатор вече няма защита. Но той има две

оправдания. Първото е, разбира се, религиозният фанатизъм, вярата на убиеца, че ще отиде в рая. Но също така и голяма доза безпомощност и отчаяние по отношение на тоталното превъзходство на противника. Това е случаят, който ние преживяваме в Палестина, а сега и в Ирак.

IV.

Днес не мога да опиша в подробности кои са белезите и кои са причините за това приватизиране и комерсиализиране на насилието. За тях аз публикувах преди две години книга. Но все пак ще обединя в едно понятие неща, които другите не обединяват. И това има своите политически причини. Първо, аз причислявам към тях терора, който между другото не обозначавам като „изъм“. „Измите“ в повечето случаи са мироглед. Терорът е метод в служба на различни мирогледи.

Второ, разпадането на държавата. Не само в Африка. С терор се бори преди всичко спрямо жени и деца. И от този терор за загинали приблизително около хиляди пъти повече хора, отколкото от терора, за който говорим. В този контекст ще спомена и трето, приватизирането на сигурността, на вътрешната сигурност. При нас в Германия на един полицаи и на един чиновник се пада по една частна охранителна фирма. В Америка са три, в Калифорния са четири и тенденцията се засилва. Моят въпрос е следният – къде започва приватизирането на вътрешната сигурност, при едно към пет, при едно към шест? От това произтича следното – превръщане на вътрешната сигурност в стока, която може да бъде осигурена от някои, а от други не. Вярвам, че темата вътрешна сигурност трябва да бъде интерпретирана в новата програма по нов начин предвид този аспект. Как да попречим на това сигурността срещу престъпления да се превръща в стока, която малко хора могат да си позволят, а мнозинството не.

За един социалдемократ това е най-крайната форма на неравенство. Това че едни могат да си позволят Мерцедес , а други не, е неравенство, което въобще не ме засяга.

Но когато една стара жена иска вечерта да отиде на панаира и не отива, защото се страхува да не бъде нападната, то това може да се оцени като мащаб за неравенство в сравнение с дамата, която е закарана там от своя шофьор, неравенство, който нито една цивилизована държава не трябва да търпи. И аз бих могъл да си представя, че по този начин навлизаме във все още неосветената от нас тема. Вътрешната сигурност е темата, която би имала смисъл и за левите социалдемократи.

Към приватизирането на насилието аз причислявам и приватизирането на затворите. Да затвориш някого, да му отнемеш свободата, това става само върху основата на държавния закон и на присъдата на независим съд. От тук и изпълнението трябва да си остане работа на държавата. Към това причислявам и делегирането на военни задачи на частни фирми. Между другото, когато бях за намесата в Косово, свързвах тази си позиция с факта, че Милошевич беше делегирал част от монопола на насилието, на държавното насилие на престъпници като Аркан Раджанович и неговите тигри. Това беше една престъпна организация, която съответно и върлуваше. Държава, която делегира вътрешната част от своя суверенитет, т.е. монопола на насилието, на престъпници, според мен губи правото и на външната част на суверенитета си, а именно ненамесата.

V.

С това идваме до точката, която за мен е най-важна. Приватизирането на насилието достига до ядрото на държавата. Ако се вземе дефиницията на Вебер за държавата, че тя представлява легитимен монопол за насилие в едно определено пространство, то приватизирането на насилието засяга ядрото на държавата, такова, каквото то съществува от 1648 година. Днес това означава демократично легитимирано съществуване. Диктатурата често е предверието към приватизирането на насилието. Държава, която не може да възпроизвежда собствена легитимност, провокира приватизирано насилие. И точно

от гледна точка на този аспект правовата държава, демократичната правова държава, която ние не сме получили като подарък, в Европа е единственият метод да се подчини на правото всяко насилие – частно, приватизирано и държавно. Няма друг метод. И аз вярвам, че ние и в тази програма би трябвало по такъв начин да говорим за демократичната правова държава и да я възхваляваме. Тя е едно от грандиозните цивилизационни постижения на човечеството. И това, точно това положение да се подчини на правото всяко насилие – държавно, частно и приватизирано – през 21 век става все по-трудно.

Разбира се, има изследователи, които смятат, че приватизираното насилие е съществувало винаги – разбойниците и връзките между дворовете и градовете през Средновековието. Това е чистата истина. Но тогава нашата техника не е била такава, че с трима души да се изведе извън действие снабдяването с вода на Рурската област, или с атомен терор, с който отдавна се занимават тайните служби, да се парализират цели континенти и да се унищожат цели градове. Нашата ранима цивилизация ни принуждава да се стремим към монопол на насилието от страна на държавата и по този начин и към демократичната правова държава. Ние нямаме друг изход. Изходът, който имаше Средновековието, за радост ние днес нямаме.

VI.

Към демократичната легитимация през 21 век без съмнение се отнася и социалната държава. Не смятам, че през 21 век може да се утвърди демократичната правова държава, без тя да се омокотява от социалната държава. Защото хората, ако просто ги оставим сами на себе си по време на една икономическа криза, няма да покажат тази лоялност спрямо държавата, от която тя се нуждае, за да запази своя монопол върху насилието. Така държавата по нов начин пак се превръща в тема за размисъл.

Същото между другото се случва и в науката. Във фелдсаксонската наука днес се говори за равнища. Ние във федералната държава познаваме тези равнища от отдавна, има

функции, които се изпълняват от общините, други функции се изпълняват от провинциите. Монополът върху насилието е на равнище провинции. Ние имаме и равнището на националната държава. А днес имаме освен това и други равнища в ЕС, до Световната търговска организация и след това Съвета за сигурност.

Изглежда, че за още известно време равнището на националната държава, държавното равнище на националната държава, ще остане доминиращият и най-силният източник на легитимност. Но дори и национална програма трябва да обхваща всички равнища на държавността. Трябва да се постави и въпросът – защо ни е тази държава? Какво може да делегира тази държава? Какво не трябва да делегира? Къде приватизирането има смисъл, къде се прави умело или неумело, къде то принципно е забранено, защото засяга ядрото на това, заради което съществува държавата. Какво трябва да прави държавата в интерес на своите граждани и, разбира се, как това трябва да се финансира? Няма смисъл да се предлагат големи образователни програми, а същевременно в едно допълнително изречение да се оплакваме от намаляващите средства на държавата. Ако последните продължават да намаляват постоянно, то тогава можем да заличим всички програми.

VII.

Мисля, че голям дял от германските нещастия се дължат на сбърканото отношение спрямо държавата. На нея се гледа с недоверие като на нещо чуждо, като на някакъв чужд апарат, а въпреки това очакванията спрямо тази държава са почти безгранични. Когато парите не стигат, тогава в последна сметка е виновен финансовият министър. Това има нещо общо и с нашата история. Имаме две неща, които формират нашето обществено мнение. Това са годините около 1968. За представителите на хората от тази група държавата бе инструмент за репресии. Представителите на другата група са неолибералите, за които държавата е спирачка за действията, спирачка за растежа. Но

какво всъщност още е държавата, по този въпрос практически не се дискутира. И когато някой министър на финансите повиши данъците (това го казвам като критик), то тогава той бърка в джоба на гражданите. Но щом той бърка в джобовете на хората, то тогава той е крадец, той е джебчия. Това ние не го забелязваме въобще, защото този начин на изразяване приемаме като нещо естествено.

Вероятно би трябвало да се каже, не изрично, но все пак, с какво държавата се различава от едно предприятие или фирма. Никога не съм адмирирал твърдения от рода на това, когато един социалдемократически канцлер твърди, че е председател на Управителния съвет на Германия - ООД. Това води до заличаване на различията между фирмите и държавата.

Вярвам, че имаме нужда от един раздел за държавата, който се занимава с това, каква държава искаме да имаме, но не в смисъл силна или слаба, или богата или бедна, а в смисъл на действена. При което трябва и да дефинираме с какво тя трябва да се занимава и да попитаме как трябва да изглежда такава държава, за да може да свърши онова, което смятаме, че трябва да върши.

А сега трябва да кажа и още нещо. Моля не ми противоречете веднага, но мисля, че някога в моята политическа младост съм си създал една представа за държавата, вероятно близка до Адолф Арнд. Той казваше, вие трябва да разбирате държавата като дрехата на обществото. Дреха, която трябва да бъде спортна, за да не спира движението, сигурно трябва да бъде дори красива, дреха, която топли през зимата и пази от вятъра и от лошото време. Да, това би обяснило дори федерализма, защото кой би облякъл зимно палто на голо? Този, който иска да създаде ново разбиране за държавата, се нуждае от нови образи. Дали това е правилното, вие ще кажете. Аз казвам само – вие се нуждаете от нови образи, защото без тях няма да успеете. И не вярвам, че може да има обновление на европейската социалдемократия без дискусия за държавата.

VIII.

И накрая. Не смятам, че неолибералната хегемония някога ще бъде пречупена от много умните професори по икономика. В това отношение моето доверие е ограничено. Мисля дори, че то премина своя пик. И бих могъл да си представя, че през следващите четири години Буш ще стане толкова прозрачен за Америка, не обаче и за Европа, че с това ще се обезцени и идеологията, с която той иска да подреди по новому света. Не вярвам също така, че неолибералната хегемония може да бъде победена с взаимстване на методи от 70-те години. Това е нещото, което се опитва да прави Албрехт Мюлер. Вярвам, че тази хегемония най-често става уязвима посредством признаването на това, което причинява в световен мащаб приватизирането на насилието - а по-точно хаос. За няколко стотици милиони души това вече е непосредствен опит. За нас обаче със сигурност не. Там, където държавата се пука, не могат да се правят за продължително време сделки. Неолиберализмът между другото разрушава в държавата базата, върху която той е градил и която той самият не може да реституира или да реставрира.

Това, което вероятно бихме могли да направим в този момент срещу тази хегемония, не е противопоставянето на друга икономическа теория. Тя просто ще бъде пометена. Дори, ако е интересна, но аз не познавам такава. Необходима е дискусия за държавата, която би дала и много шансове за разсъждение по въпроса какво трябва да прави демократичната правова държава и социалната държава, какво не може да им бъде отнето. Имам усещането, че днес очакването да се говори по този въпрос е широко разпространено в нашето общество. И партията, която започне най-интелигентно да говори по него и последователно да издържи докрай, би могла да стане водеща през следващите години. Това би могло да доведе до ново мнозинство наляво от центъра, включващо много хора, които днес дори и не подозират това. Дори и в църквите, включително католическата. Ако темата приватизиране на насилието се приеме сериозно, това би имало

влияние не само върху частта от нашата програма, за която отговаря Гернот Ерлер, но практически и за всички останали части на тази програма.

Благодаря.

5.

ОСНОВИ НА НАШАТА ПОЛИТИКА.

Импулси за новата Принципна програма на ГСДП

Докладчици: Гезине Шван и Волфганг Тирзе

(декември 2004)*

1. АКТУАЛНАТА СИТУАЦИЯ И ПОЛИТИЧЕСКИТЕ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Приемането на Берлинската програма на ГСДП стана на 20 ноември 1989 г. в хода на политическия поврат в Европа. Резултатът за Германия бе краят на разделението на Германия и на Европа. Шансовете и надеждите, които се откриха с този поврат в света, бяха огромни. Разрешаването на нерешимите по време на студената война глобални, европейски и национални проблеми най-после излезе на дневен ред.

Последните петнадесет години не успяха да отговорят на много от надеждите на тогавашния поврат. След вълната на демократизация на Централна и Източна Европа, но също така и в Африка, Азия и Латинска Америка, последва скоро период на политическа нестабилност и на силови конфликти. Това развитие отново измести на заден план другите големи международни и глобални теми. Въпреки изпълненото с надежди начало през първата половина на 90-те години това важи с особена сила за политиката спрямо развиващите се страни, спрямо международната политика за опазване на околната среда, спрямо контрола върху въоръжаването и разоръжаването и спрямо реформата на международните институции.

През втората половина на златните 90-те години в центъра на дискусиата излиза темата за глобализацията с големите надежди за нов период на растежа и на благосъстоянието, но също така и с нарастваща обществена критика. След терористичните нападения на 11 септември 2001 година въпросът за причините

---

* Grundlagen unserer Politik. Impulse für das neue Programm der SPD. Berichterstatter G. Schwan und W. Thierse (Dezember 2004)

за насилието, терора и войната налага обръщане на вниманието към глобалните проблеми. Това обхваща политиката на сигурност, преминава през политиката по отношение на развиващите се страни и достига до интелектуалните отношения. По този начин глобалното измерение прониква и определя все повече отношенията, на които трябва да се подчини политиката на регионално, национално и дори на местно равнище.

Основни глобални предизвикателства

В перспективата на времевия обхват на новата програма и на основните глобални предизвикателства като увеличаването на населението, промяната на климата и изчерпването на суровините пред нас ще възникват съществени проблеми, които ще променят условията на живот и ще утвърждават нови начини на живот и производство.

За разлика от проблемите, с които се сблъсква политиката в рамките на политическите мандати, тук става дума за предизвикателства, които изискват решения с време на действие отвъд хоризонта на собствената ни отговорност и ще влияят трайно върху жизнените отношения. Необходимият за тяхното решаване принцип на действие се поставя в светлината на устойчивостта. Той се опира върху осъзнаването на простиращия се отвъд поколенията глобален хоризонт на отговорност, върху принципа на глобалната взаимобвързаност и солидарност. Това е условието, което обуславя възможността за справедлив и солидарен глобален обществен ред.

Глобализацията и кризата на политическото съзидание

Междувременно глобализацията се превръща в ключово понятие за обяснението на много проблеми – за новите шансове на взаимното културно обогатяване и за политическо сътрудничество, но също и за нарастващите социални неравенства на национално или локално равнище, за загубата на влияние на политиката върху икономическото развитие и

върху икономическите интереси. Процесът на глобализация слага все по-силен отпечатък върху рамката на нашите действия. Колкото повече се разширяват пространствата на икономическото действие, на културната обмяна и на човешката мобилност, без съответното разширяване на възможностите за политическо съзидание и за демократичен контрол, толкова по-ясно става, че преживяваме “криза на основите на политическото”.

Със засилването на световното разделение на труда чрез отварянето на пазарите за капитал и труд, за стоки и услуги, с нарастването на обмяната между култури и общности, между знания и ценности се появяват и нови възможности. Конкуренцията на всеки срещу всеки между стандарти и производства засили натискът за намаляване на разходите и данъците, което от своя страна принуждава държавите да съкращават или да приватизират публичните услуги. По този начин държавата и демократичните институции губят съзидателната си сила. Въпросът, кои сфери трябва да останат публична собственост и кои да бъдат приватизирани в интерес на общото благо и на демокрацията, на социалната справедливост и на културното самоопределение, ще определя все повече политическото противопоставяне.

За това противопоставяне понятието публични блага е добра отправна точка. То насочва вниманието както върху икономическата страна на тяхното създаване, така и върху политическата страна на тяхното гарантиране, което е необходимо за мирното съжителство, а също така и за функционирането на икономиката, но което пазарът сам по себе си не може да осигури в достатъчна степен. В степенята, в която чрез глобалното преплитане на сигурност, стабилните финанси, здравословната околна среда или защитата от епидемии стават все повече глобални блага, в същата степен расте нуждата от институции и правила за съжителство, които гарантират това съжителство на различни равнища. Отговорността за публичните блага е характерна преди всичко за разбирането за политиката в европейски

смисъл и за представата за обществен ред, която характеризира европейския обществен модел. Бъдещето на този модел, въпросът, как може да се влияе върху глобалния икономически ред, е основен за Европа и за европейската левица. Социалдемократията е тази, която от самото начало е съдействала за създаването на европейския социален модел и го е развивала в програмно отношение.

Европейският социален модел като перспектива

Краят на следвоенното разделение на Европа, започнал с обединението на Германия, преминал през договорите от Маастрихт, разширяването с някога неутралните държави в Северна и Централна Европа, приемането в Европейския съюз на страните от Централна и Източна Европа, всичко това доведе до създаването на новия общ проект за Европа, който отново е задача на много поколения. Този факт и свързаните с него промени на полето на политическо съзидание на равнище национална политика представляват особено предизвикателство за новото разбиране за социалдемократическата програматика.

Европа като рамка за една алтернатива на социално и демократично формиране и европейският социален модел като алтернатива на неолибералната реставрация, това ще наложи своя отпечатък върху политическото противопоставяне в началото на XXI век. Дали ще се провежда световна вътрешна политика и световна мирна политика, дали ще се стигне до реорганизирана система на стабилни световни финанси и на световната икономика и дали ще се реализира започналият в Рио де Жанейро процес на премахване на екологическите заплахи, за всичко това Европа носи огромна отговорност.

Решаващото предизвикателство за решаване на политическите задачи във времевия обхват на програмата и за ренесанса на социалдемократическата политика през започващия век е формирането на европейския икономически и социален модел. Този модел е наложил една характеристика върху европейските социални държави, която произтича от свързването на труда и достой-

нството на хората със социално-икономическата сигурност. Тази характеристика стана основата за демократизирането и цивилизоването на обществото. Тя сложи своя отпечатък не само върху социалния статус и гражданското самочувствие на хората, но и върху техните очаквания към държавата и политиката като полета на свободата и отговорността. Тя произтича от основните искания на Френската революция – свобода, равенство, братство – и е формирала общото разбиране за основните ценности.

Завършването на европейската интеграция, което включва създаването на единно икономическо и правно пространство за повече от 30 страни, ще доминира политическия дневен ред в идващите десетилетия. То във все по-голяма степен ще се подчинява на необходимостта от хармонизация и изравняване, но същевременно и на самоутвърждаването на различните политически и социални култури. За бъдещото лице на Европа ще бъде от решаващо значение дали то ще се определя предимно от пазарно-либерални, национал-консервативни или социалдемократически ценности. Дискусията за ценностите затова ще заема централно място в процеса на обединението на “стара” и “нова” Европа.

Политика, държава и социална отговорност

Ядрото на социалдемократическата идея, на социалната демокрация, бе и е разбирането, че обществените отношения могат да бъдат променени в интерес на общността чрез общо политическо действие в демократичния процес. То утвърждава примата на демократичната политика.

Въпреки че твърди обратното, неолибералната политическа практика, противно на догмата, се съобразява с нарастващата нужда от политика в световен мащаб, когато става дума за държавни гаранции за икономиката и валутата, инвестиции и сделки. Исканията за държавни инвестиции и за отговорност от страна на държавата не се отменят от политиката на реформи. Отново се търси държавата, за да ограничи нарастващата несигурност, за да се приглушат потенциалите

на насилието и конфликтите при разпределението и за да се гарантира вътрешния и външния мир.

Основната функция на държавата е да гарантира за всички граждани и граждани сигурност и да закриля индивида от прекалено големи натоварвания, които той не може да понесе. Тази закриляща функция се вменява на държавата и във времената на отворени граници и пазари и дори в по-голяма степен, отколкото в затворените общества и икономики. Затова откритото говорене за раздържавяване е далече от реалностите, а в конкретния случай е и в интерес на тези, които ще извлекат изгоди от него.

Модернизирание на социалната държава

В модерните общества обаче все по-голяма част от хората се чувстват застрашени по отношение на своята свобода и достойнство и се нуждаят от обществена солидарност, защита на правата и от подкрепа на държавата. Затова социалдемократията няма повод да отстъпва от зачитането на демократичната социална държава. Това зачитане е необходимо и по времето, когато някои искат да преустроят конституционната държава в неолиберална държава на конкуренцията.

Цел на модернизиранието трябва да е една действена държава, която е в състояние да гарантира и в бъдеще социалната спойка чрез ново дефиниране на държавната, колективна и индивидуална отговорност и да финансира равните жизнени шансове за всички. При това става все повече дума за готовност за запазване на свободния достъп на всеки до обществените блага, с други думи за достъп до места, където например се получават образование и знания. Тяхното качество и богатство се превръща все повече в измерител за справедливо разпределение вътре в обществото.

Промяна на света на труда и новият социален въпрос

Социалните промени се отразяват преди всичко на света на труда. Повишените изисквания, диференцираните трудови задачи и квалификации, от една страна, означават коли-

чествено обезценяване на труда, а, от друга страна, “освобождането” на работна сила поради рационализациите не се компенсира в достатъчна степен чрез нови работни места. Навсякъде по света безработицата нарасна през последното десетилетие. Масовата безработица, обезценяването на квалификациите, замяната на квалифицирани работни места от нови форми на заетост – всичко това ни изправя пред нови политически и социални проблеми.

Ако се придържаме към основните концепции на социалната пазарна икономика и искаме

- да постигнем по-балансирано разпределение чрез растежа,
- и да гарантираме чрез пълна заетост социалната сигурност,
- и да осигурим статуса и доходите чрез “нормалните трудови отношения”,

то тогава сме изправени пред въпроси, на които трябва да дадем отговор през следващите години. Дали тази цел може да бъде постигната чрез използване на европейските регулативни компетенции и чрез координация на икономическите и финансови политики? Дали в резултат на структурната промяна може да бъде създадена достатъчна заетост в областта на засягащите личността и опиращи се върху знанието услуги? Какви инвестиции в науката и изследванията, в образованието и квалификацията изисква това? И накрая, когато добрата и достатъчно добре платената работа стане норма, дали и в бъдеще това може да бъде постигнато чрез участието на работниците в управлението и чрез тарифната автономия?

Обществена спойка и демографска промяна

Глобалният обхват на информацията, на медиите и на транспорта определя в много по-голяма степен съвременната фаза на глобализацията и нейното въздействие върху обществата отколкото глобалната икономическа интеграция. Много по-силно е въздействието на премахването на националните и континентални рамки върху обществото и върху културата отколкото върху икономиката. Същото се отнася до ускорението с помощта на технологиите, което позволява интензивно използване на времето, както и до

намалването на значението на традициите и на социо-културните условия.

Нарастващата мобилност и миграция влияят върху засилващата се хетерогенност на обществата. Тясно свързано с това е намалването на способността за коопериране вътре в обществото. Това е един много особен проблем за солидарните или за демократичните институции на гражданското общество, защото тези резултати не са еднозначни като морална величина в разнородното в културно отношение общество. Затова в условията на нарастваща културна хетерогенност организациите, гарантиращи социалната спойка, не могат да заменят гаранциите на държавата и закрилата на основните права.

Разнородността на обществото се засилва и поради демографските промени. И тук става дума преди всичко за културно предизвикателство и по-малко за проблем, свързан със справедливостта. Договорът между трите поколения води до много бързо увеличение на броя на пенсионерите и натовазва “активните”. Поради това проблемът е много по-сложен. Пред обществото стои задачата да пригоди света на труда и социалните системи към промените на възрастовата структура, да създаде нови форми на съжителство между поколенията и да насърчава интеграцията.

2. НЕОБХОДИМОСТТА ОТ ПРОМЕНИ ПО ОТНОШЕНИЕ НА БЕРЛИНСКАТА ПРОГРАМА

Настъпилите след публикуването на Берлинската програма промени в политическите рамкови условия и в обществените отношения дават основание да си поставим въпроса за необходимостта от обновление на Принципната програма и за актуалността на нашето разбиране за основните ценности.

2.1. “Основен опит” и основни ценности

“Основите на нашата политика” в Берлинската програма са изложени в първия голям раздел “Основен опит и основни ценности” и са свързани с историческите корени на работническото

движение и на “традициите на демократичните народни движения”. Тук е формулирано политическото наследство, което намира израз в позоваването на основните ценности на демократичния социализъм и което свързва “хората с различен мироглед и вероизповедание”. Чрез осъществяването на основните ценности на демократичния социализъм като “постоянна задача” се обявява зачитането на човешкото достойнство и на човешките права.

С това се потвърждава заложената в Годесбергската програма самоидентификация на ГСДП като ориентирана към реформи, стояща на основата на конституцията и държавата лява народна партия и същевременно се разширява разбирането за политиката с констатацията, че тя се стреми към широко обществено-политическо волеобразуване, граждански диалог и участие. В последното издание на програмата на конгреса в Лайпциг през 1998 година разделът “Основен опит и основни ценности” бе допълнен с изложението на положението на социалдемократията в Източна Германия, с възстановяването ѝ и с обединението.

От какво обновление се нуждае програмата след 1989 година и какво трябва да бъде запазено?

1. Разбира се, трябва да се запазят историческият опит и духовните корени на социалдемократията, на които се позовават програмните постановки. Обаче върху тях трябва да се поставят нови акценти в светлината на опита след това и на програмните намерения. Тук трябва да бъдат открити няколко принципни въпроса от гледна точка на новата програма, като например: дали в новата програма трябва да бъде формулирана програмна алтернатива, както в Берлинската програма от рода на “поправките на капитализма не са достатъчни, ...нужен е нов ред на икономиката и на обществото”, или трябва просто програмно да се вложи практико-политическото действие? Дали дефинираме нашата политическа задача и съзидателна мисия в рамките на света, в който живеем, или за света, към който се стремим? Каква част от нашите традиции трябва и иска да приеме и да развива по-нататък новата програма – например по отношение на понятието демократичен

социализъм, на представата за човека, на интернационализма или на разбирането за държавата?

2. Крахът на така наречената система на “реален социализъм” на комунистическите държави в Европа сам по себе си не поставя ГСДП пред необходимост от програмна ревизия. Напротив. Краят на държавния социализъм от съветски тип потвърди впечатляващо концепцията за демократичния социализъм и политическото значение на ориентацията към основните ценности за социалдемократията. Той даде историческото доказателство, че отклоняването от основните ценности – свобода, справедливост и солидарност – от идеалите на Френската революция и от опиращите се върху тях ценности на западните демокрации води до провал. В този смисъл след 1989 година няма нужда от обновление на нашите цели, но има нужда от обновление на концепциите и на стратегиите, тъй като при глобализацията капитализмът се променя, а развиващата се европейска интеграция налага европейска ориентация на програмата.

3. Разделът “Основни ценности на демократичния социализъм” от Берлинската програма в основните си постановки не се нуждае от ревизия. Не е представен и друг текст с различни като език формулировки. Същото важи и за разделите “Нашите исторически корени”, “Нашата представа за човека” и “Човешки права”. Вписването на основните ценности в човешките права остава оригиналният принос на Берлинската програма към ценностната представа на социалдемократията.

Нуждата от обновление обаче бе дискутирана чрез различни предложения за разширяване на ценностната триада с нови основни ценности като сигурност, собствена отговорност или чрез конкретизация (приоритет на свободата, по-диференцирано понятие за справедливост). Акцентът тук пада върху въпроса за “новата справедливост”, който бе повдигнат от дискусията за масовата безработица и образованието. Въпросът за “приоритета на свободата” се постави във връзка с аргумента “повече лична отговорност и по-малко държава” в дискусията за социална-

та държава и модернизацията. Основната ценност солидарност играеше, за разлика от първите две, учудващо ограничена роля, въпреки че тя е ценността, чрез която социалдемокрацията в своите традиции най-силно се разграничава от другите партии.

4. Развитото в Берлинската програма “разбиране за политиката” разграничава действията на държавата от гражданската воля и гражданския ангажимент, но слага граници и пред последиците от тези действия от гледна точка на очертаването на бъдещите правила на играта. По този начин се очертава и базата за актуална дискусия за засилването на ангажимента на гражданите и на индивидуалната отговорност. Предлаганият на базата на “това разбиране за политиката” политически съюз с обществените движения, както и извеждането на преден план на въпроса за равнопоставеността на жените трябва да останат и в бъдеще централни обществено политически позиции на ГСДП. Разбирането за политиката в Берлинската програма обаче откроява една по-скоро защитна роля на държавата. Тъй като оттогава до сега се дискутират различни послания като “превантивна държава”, “активираща държава” и “осигуряваща държава”, то дискусията трябва да продължи и занапред.

5. Берлинската програма обосновава едно понятие за прогрес, което се съизмерява с по-високото качество на човешкия живот на една устойчиво гарантирана основа и прокламира “водещата идея за екологично и социално отговорно управление на икономиката като предпоставка за устойчива политика”. Това разбиране за прогреса, което третира човека чрез възможностите на неговия разум и в границите на неговата природа, и което днес се разширява чрез свързаното с екологията понятие “устойчивост”, запазва своята актуалност и днес предвид станалите по-осезаеми заплахи за човечеството.

2.2. “Светът, в който живеем”

Анализът на времевия хоризонт в Берлинската програма е озаглавен “Светът, в който живеем”. Той представя възможностите и опасностите, които произтичат от научно-техни-

ческото развитие, от новите технологии на “информацията и комуникацията” и от променените от тях условия на световната икономика. Предизвикателствата, които произтичат от екологичните, социалните рискове и рисковете в областта на сигурността по света, но и конкретно за “света на труда, публичността и частните отношения”, продължават да са актуални. Запазват своето значение и принципните постановки за шансовете и рисковете за свободата, справедливостта и справедливостта, свързани с научно-техническия прогрес и икономическия растеж.

В сравнение с анализа на Берлинската програма трябва да се изтъкнат четири характеристики на нашето съвремие:

- ситуацията в света е по-открита, но е изпълнена и с повече рискове и шансове;

- “кризата на политическото” спрямо икономическите, културните и социалните процеси в резултат на глобализацията се изостри и тя отслабва демокрацията;

- европейският опит на мир и мирно разрешаване на конфликтите се сблъсква с нова реалност на войни и терористично насилие;

- от нова оценка се нуждае опитът от всеобхватната практика на раздържавяване и приватизация.

Когато се говори за контурите на една политика на социалната демокрация в епохата на ускорена глобализация, тогава става дума преди всичко за условията за възстановяване на примата на демократичната съзидателна власт. От тази гледна точка основният въпрос към една нова Принципна програма е как да се справим с разминаването между икономическа динамика и способността за демократично формиране на политиката. Социалдемократия, която се страхува от реполитизирането на въпросите на икономическия ред и от необходимостта да се създава активно и постоянно действително равенство на шансовете, ще остане в дефанзивна позиция.

3. СЪСТОЯНИЕ НА ДЕБАТА

3.1. Основен опит и исторически корени

Трябва да се включи представянето на опита от 1989 година насам, както и ключовите теми от периода на управлението от 1998 година насам. В центъра би трябвало да се поставят следните въпроси: Кои изводи от гледна точка на по-старото работническо движение и на опита от нацисткия период все още имат значение? Какво следва да допълним от гледна точка на по-новото работническо движение, на социалдемократическия опит в управлението, на влиянието на лявобуржоазните традиции, на движението от 1968 година и на премахването на диктатурата в ГДР през 1989 година?

3.2. Възгледът за човека и човешките права

Конкретните формулировки на Берлинската програма по отношение на възгледа за човека като основа на социалдемократическата политика са новост в програмната история на ГСДП. Междинният доклад от 2001 година препоръчва да не се правят промени: Берлинската програма “за пръв път в нашата програмна история изгради представа за човека като базисна ориентация за политиката на социалдемократията. Тя, подобно на разбирането за основните ценности, остава в ядрото си и за новата Принципна програма като носещ фундамент на социалдемократическата политика”.

3.3. Нашето разбиране за политиката

Берлинската програма дефинира политиката като необходимо измерение на човешкото съжителство. В тази връзка тя формулира следната дефиниция за държавата: “Демократичната държава получава своето съдържание от обществените сили. Държавата не е самоцел, а средство за формиране на обществото”. По-скоро дефанзивната и инструментализирана концепция за държавата на Берлинската програма би трябвало да бъде ясно разграничена от неолибералното разбиране за минималната държава. И в една отворена па-

зарна икономика и общество държавата запазва задачата си да създава сигурност. Нейната роля на гарант за валидност на основните ценности, на сводния и демократичен правен ред по-скоро ще нараства. Това обаче в бъдещето няма да може да се постигне чрез възвръщане на компетенциите на националната държава, а само чрез ново разделение на труда между различните равнища и действащи лица.

Необходимите отговори за една демократично легитимирана политика, която да е в съзвучие с изискванията на глобализацията, предлага концепцията за *good governance*. Тази концепция е насочена към един глобален ред, който е формиран на множество равнища, който е организиран многополюсно и многостранно, който е осигурен от международното публично право и неговите институции за решаване на конфликти. Тя е ориентирана към принципите на устойчивото развитие, на субсидиарността, на прозрачността и на участието на гражданите и на техните обществени организации.

3.4. Основни ценности на демократичния социализъм

Основните ценности и човешките права в Берлинската програма са в тясна взаимовръзка: “Само там, където свободните права са гарантирани и се прилагат, хората могат да живеят като свободни и равни и да практикуват демокрацията. Само там, където са реализирани основните социални права, могат всички да се ползват от свободните права и от правата за участие.”. Тъй като свободата и справедливостта трябва непрекъснато да се създават отново, е необходима солидарност – човешката склонност “да се застъпваш един за друг и да желаеш свободата на другия”.

От самото начало социалдемократическото разбиране за свобода, справедливост и солидарност получи особен смисъл от противопоставянето на либералната интерпретация. От тази гледна точка за социалдемократията продължава да важи следното:

- свободата се нуждае и от материални предпоставки;
- справедливостта се нуждае отвъд равенството на правото, също така и от равенство на основните жизнени шансове;
- свободата и справедливостта изискват солидарно отношение между хората.

Междинният доклад на програмната комисия обаче препоръчва, “след две десетилетия доминиране на либералните и на неолибералните концепции и идеологии” разбирането за основните ценности да бъде “конкретизирано”. Основните ценности би следвало “да бъдат отново осмислени, без да се поставя под въпрос тяхната същност”. В тази връзка могат да се посочат следните предложения:

Целта на демократичния социализъм

Веруюто в “демократичния социализъм” във връзката му с основните ценности се разбира като постоянна задача. Обновлението на това верую е оспорвано. Наред с отхвърлянето, съществува и възглед да не се отказваме от това ключово понятие на нашата история, тъй като то съдържа политическите надежди и насоки на социалдемокрацията и ги запазва за бъдещето. В полза на тази теза е фактът, че това понятие още от Годесбергската програма не се свързва с предварително дефинирано крайно състояние на обществото, а дава програмна ориентация и перспектива на практиката на реформизма като изхожда от представата за общество, което се нуждае и е способно на усъвършенстване.

Предимство на свободата или равностойност на основните ценности?

В полза на тезата за предимство на свободата е идеята, че равната свобода на всички не е естествена даденост, а задача за политическо действие, която произтича от политическата цел за еманципация на човека. В Берлинската програма също се подчертава идеята за еманципацията, но тя не говори за пре-

димство на свободата, а за основни ценности, “еднакви по ранг, обясняващи, допълващи и ограничаващи се една друга”.

В полза на равнопоставеността на основните ценности е, че именно в това лежи разликата на социалдемократическото мислене спрямо консервативните и либералните концепции за свобода и разбирания за основните ценности. По тази причина би трябвало да се придържахме към равнопоставеността на основните ценности при обосноваването на социалдемократическата политика. Различните логики, които са вложени в основните ценности, взаимно се изглаждат. Поради това е необходимо триединството и поради това е излишен спорът дали съществува йерархия на основните ценности.

Свободата като “гаранция на равните шансове”?

Равенството на шансовете поставя ударението върху индивидуалната свобода, особено върху свободата на избора. Това е доста по-малко, отколкото се изисква от модерната концепция за свободата. Последната почива върху политическия смисъл на свободата като политическо самоопределение, участие в общественото волеобразуване, както и на участието в обществените дела и блага. Изведеното от това разбиране на свободата засилване на индивида намира израз не само в увеличаването на шансовете, но и в свободата на кооперативното самоопределение.

Собствената отговорност като основна ценност

Предложението да се третира собствената отговорност като основна ценност се опира върху разбирането, че свободата като право е свързана със задължения. Докато отговорността по отношение на общността в смисъла на солидарността се съдържа в програмата, то собствената отговорност, която се третира в смисъл на задължение за живот, в който всеки отговаря сам за себе си, трябва допълнително да се изяснява. Срещу това предложение обаче се противопоставя разбирането, че разширяването на триадата ценности

води задължително след себе си цяла поредица от ключови понятия (например сигурност, мир, устойчивост). Очевидно е, че дискусията трябва да бъде продължена. Приемането на “собствената отговорност” за основна ценност, без да се изтъква “отговорността за другите”, би дало едностранчив сигнал за поставяне на либерален политически акцент върху програмата.

Нови определения на справедливостта

Новото понятие тук е “справедливи неравенства”. Зад него стои въпросът, колко неравенство може да си позволи едно динамично общество, за да може да запази своята жизненост. Ядро на тази либерално-икономическа концепция е твърдението, че неравенството насърчава постиженията на действащите на пазара икономически актьори посредством материални и нематериални, ориентирани към престижа, стимули. Това би могло да доведе до повече производство на блага, което от своя страна пък би могло да открие допълнителни индивидуални шансове за разпределение.

“Справедливите неравенства” всъщност не са табу за социалдемократията. Затова и необходимостта от такава корекция се оспорва – нали политически проблемът за справедливостта за ГСДП сега не се състои в ограничената диференциация на доходите, а в обосновката на доходите, които не се базират върху труд и на такова развитие на доходите, което се опира върху разтварянето на ножицата между нормално печелещите и свърхпечелещите и което отдавна не се смята за справедливо.

Социалдемократията е смятала винаги за легитимни разликите в разпределението на блага и ресурси, доколкото те са обосновани от специфични нужди, заслуги или пък разлики в резултатите. В това отношение тя се придържа към либералния принцип за заплащане. За разлика от либерализма, за когото равният достъп до свободните пазари, заедно с равенството на шансовете са достатъчно условие за справедливост, то при социалдемократията не се приемаха като легитимни независещите от индивида разлики в

результатите от труда. Разликите в социалния произход или в естествените дарби се признаваха за неравенства и трябваше да се третират като такива. Поради това е легитимен неравният подход към неравенствата, дотогава, докогато той може да се обоснове морално с намерението да се изгладят дефицитите в справедливостта при разпределението на благата.

Диференцираните представи за равенството следователно не са нови. Егалитарният принцип важи, когато става дума за това да се създаде повече справедливост чрез ограничаване на социалното неравенство. Опростеното равенство, стриктното изравняване на всички, никога не е било социалдемократически идеал. Специалното приповдигане на “справедливите неравенства” е едно ненужно и политически неразбираемо послание от гледна точка на все по-разтварящата се ножица на доходите. Затова се препоръчва да не се възприема понятието “несправедливи неравенства”

Справедливостта като равноправно обществено участие

Ядрото на социалдемократическата политика за справедливост по-нататък се опира върху организацията на обществото на труда, върху концепцията за продуктивното богатство като обществено, а в бъдеще и като световно благосъстояние. С това тази политика стои на почвата на свързаната със стойността буржоазна политическа икономия, на почвата на постулираната от буржоазните революции свобода, неща, които имат своята база в продуктивните постижения на гражданите.

Нарастващото изключване на хора от организираното общество на труда е централен въпрос за справедливостта. Затова участието, съответно справедливото участие, трябва да се гарантира от политиката, която наред с гаранцията на основните социални и политически права, засилва преди всичко способността на отделния човек за участие в придобиването на блага.

Има съгласие по въпроса, че в бъдеще социалната справедливост трябва да се насърчава по-силно чрез “социални

инвестиции”. В една икономика на знанието под това понятие се разбират преди всичко образованието, квалификацията и достъпа до знание и информация. При това става дума не само за “конкурентоспособност” в смисъла на квалификация, а също и за засилване на собствената отговорност и на способността за самоопределение.

Това послание отговаря на различните обосновки на социалдемократическото разбиране за справедливост. От “третия път”, който откроява социално-моралните предпоставки за общото участие, както и свободите, шансовете и задълженията на хората, през “социалната демокрация”, която конкретизира обществените и свързаните с разпределението предпоставки за участие на всички, до “демократичния социализъм”, който цели постоянното разширяване на равноправното участие и на равнището на икономическата област.

Солидарността като опорна точка на социалдемократическата програматика

Солидарността е това поведение на хората, когато те се застъпват освен за собствените си интереси и за интересите на другите. С това тя надхвърля груповата солидарност и нейните цели. Тя се ръководи от насочените към общото благо ценности и се основава на човешката съпричастност и на чувството за съотговорност към хората.

Към солидарността се обръщаме в ситуация, в която политическите институции, както национални, така и международни, са прекалено слаби, за да осигурят елементарния демократичен контрол и регулиране на икономическите основи чрез нови права и инструменти. Това може да стане само чрез солидарността вътре и навън между различните общества и държави.

От основната ценност солидарност за разлика от либералната концепция за конкуренцията и от консервативната концепция за субсидиарността, може да се изведе една хуманна и практическа утопия за обществото. Тази ценност остава за социалдемократията основно, различаващо я от другите, послание за реформи. Тя

е етичното ядро на съвременния проект като противопоставяне на доминиращия дух на икономиката, на абсолютизираната конкуренция и на правото на по-силния.

3.5. “Светът, в който живеем” – анализ на времевия хоризонт

Новата принципна програма трябва да бъде ориентирана преди всичко към основните въпроси на времето, в което живеем. След 1989 година се промениха не само условията в света и в Европа, но също и в Германия. Ако тази промяна е най-важната причина да се разработи нова програма, то тогава анализът на времевия хоризонт трябва да бъде центърът на програмния дебат.

Към анализа се отнася представянето и критиката на най-важната движеща сила на развитието след края на конфликта Изток – Запад, на глобализацията и на господстващия днес неин модел, който доведе през последното десетилетие до “политическата икономия на несигурността”, която се превърна в различните региони в опасност за мира и демокрацията.

1. За разлика от времето на началото на работническото движение и на социалдемократията днес голямото мнозинство на нашето общество живее в материални и правни условия, които някога са били достъпни само за едно малцинство. От друга страна, това се отнася едва за около 20% от населението в света. Създаването на справедлив световен ред и на достойни човешки отношения на глобално равнище стана неотменна отговорност и цел, която се свързва с нашата традиция – ако не искаме да се съгласим с обратния процес на влошаване на жизнените условия при нас. Затова и борбата за претворяването на основните ценности продължава, затова и по никакъв начин не може да се каже, че социалдемократическият проект е достигнал целта си.

2. Тезата, че глобализацията е моторът и гарантът за благосъстоянието на всички, не може да се докаже, ако се проследи резултатът от развитието през последните десе-

тилетия. На международно, но също така и на национално равнище се разтвори още повече ножицата между доходи и жизнени шансове. Огромният ръст на производителността на труда в резултат от новите технологии, от една страна, направи възможно повишаването на благосъстоянието, но, от друга страна, на това се противопоставя нарастващата структурна безработица и бедността дори в тези страни, които печелят от глобалните пазари. Глобализацията е доминирана предимно от американското разбиране. Към това особено се отнася пазарът на ценни книжа като централен елемент за регулиране на решенията на предприемачите и на техния интерес от краткосрочна печалба, както и капиталовият пазар, чийто решения определят междуременно съдбата на цели икономики. При тези условия нарастват противоречията и в регионите, които са доминирани от друг икономически ред

- Противоречията между пазарно икономическия ред на конкуренцията и на демократичното регулиране;
- Противоречията между краткосрочността на борсовия капитализъм и икономическата стабилност;
- Противоречията между прехвърлянето на разходите за сметка на общността и финансовата консолидация.

3. Глобализацията изисква стратегическо послание на социалдемократическата политика, изведено от глобалните предизвикателства. Тъй като основните блага като социална справедливост, сигурност, чиста околна среда или финансова стабилност стават все повече глобални, е необходим икономически ред, който насърчава развитието на обществените блага, който да се обвързва с глобалните изисквания и да дава отговор на проблемите на капитализма на shareholders.

4. Европейският икономически и социален модел не трябва да се разбира като алтернатива в едно ново противопоставяне между системите, а като предложение за такъв ред, който запазва, от една страна, общото на “западния” синтез между капитализъм и демокрация, а от друга страна е създал

собствени институционални уредби за социалната справедливост. Въпросът е, дали и как “моделът Европа” може да действа в ограниченото пространство, което чрез сътрудничество и собствени възможности създава капацитети за решаване на глобалните предизвикателства.

5. Ако Европа иска да запази и да развива своята социална държавност, тя трябва да развие във вътрешните си отношения механизми за конвертируемост на различните национални социални права, за да насърчава европейската мобилност и гъвкавост на базата на социалната сигурност и индивидуалната предвидимост на жизнените шансове. Тя трябва да се бори за политическата рамка на Световната организация за търговия в света. Политическото усмиряване на световните пазари е условието за възможността да се осъществи справедлива политика на национално и регионално равнище.

6. Като тясно свързан с икономическата проблематика и като политически равностоен на нея трябва да се третира и проблемът, че глобализацията отдавна се отразява върху промяната на действителността на обществото и на човека и провокира един много взаимосвързан спектър от реакции. Конфронтацията на отделния човек с един свят, в който ясно се разхлабват социалните връзки и културните традиции, води до конфликти на идентичността, до действия, които са базирани върху етнически, националистически, враждебни на чуждото и религиозно – фундаменталистически идентичности. Нарастването на “тази аморфна сила” и на анархията често води до дилемата за “войната срещу терора”, чиито размити граници застрашават още повече нашата свободна правова култура, както правата на човека и на народите.

4. ОБОБЩЕНИЕ И ЦЕЛИ

“Основите на нашата политика” формират ядрото на Принципната програма. В определен смисъл те представляват социалдемократическата идентичност в концентриран вид, който свързва в едно натрупаните в историческия процес и в политическата практика опит и познания. От веруюто в човешкото до-

стойнство, правата на човека и основните ценности на демократичния социализъм се формират критерии и мащаби за политика, която трябва да съответства на анализа на съвременността, на главното развитие и на противоречията на епохата.

Каква тежест ще се падне на съответните опит, познания и ценности, се решава от това, какво предварително разбиране за политиката определя програмата, т.е. в какви срокове мислим, искаме ли да включим в програмата си нов обществен ред или само вариант на съществуващия.

Основните противоречия на нашето време и доминиращите света конфликти се промениха във важни измерения от 1989 година насам:

На мястото на конфликта Изток – Запад и на лежащото зад него противопоставяне на системите идва противопоставянето между различни капитализми като се започне с глобалната конкуренция на фирмите, мине се през конкурентността и се стигне до държавите и регионите. Многогранността на новото разположение на конкуренцията не се формира обаче нито с институционално, нито с фактическо разпределение на властта, поради което е налице опасността от нова заредена с конфликти поляризация по различни линии.

От това противопоставяне се ражда голяма отговорност за Европа, която тя трябва да поеме в собствен интерес и в глобална перспектива. “Европейските козове” са културният плурализъм, социалната държава вътре и правовият ред на отношенията между държавите и народите. Зад тях стоят болезненият опит на ХХ век и поуците от него, отказът от прилагане на сила, мирното решаване на конфликтите. Опитът на Европа в тази сфера може да служи като пример и принос за едни необходим мултилатерален световен ред на мира и на правото.

Под глобалния конкурентен натиск върху данъците и социалните разходи “европейският модел” на социалната и свободната правова държава е конфронтиран с въпроса за приспособяване или ново формиране на държавната, обществената и индивидуалната отговорност. Модерните общества обаче се нуждаят не от

по-малко държава, а от друга държава, за да са в крак с прогреса, за да гарантират обществената производителност и социалната спойка и да осигурят общественото съжителство в културно многообразие.

Социалдемократическото разбиране за основните ценности трябва да извлече от самото себе си ориентири в противопоставянето, което протича между политика и икономика, частно и публично, държава и пазар, ценностен подход и стремеж към ефективност. То се различава както от тясно икономическото, така и от естатичното разбиране за основните ценности:

Вярно е, че преди всичко **свободата** е тази ценност, която обосновава достойнството на човека и неговото място в природата и която във философски смисъл е основополагащата сред триадата на основните ценности. За политическа партия, която се стреми към равната свобода на всички хора, действеният елемент, мотивът за действие лежи върху акцента на създаването на равна свобода, т.е. на еманципацията. Поради това справедливостта и солидарността са равностойни в политически смисъл, доколкото те формулират мярата и необходимостта на стремежа към свобода: Равна свобода, защото става дума за равното достойнство на всички хора.

Социалната **справедливост** или принципът на равната свобода, към който неразривно принадлежи принципът на равната отговорност, изисква равни права на участие, справедливо разпределение и дял на всички по отношение на общественото богатство. Социалната справедливост, която подчертава гледната точка на участието на хората, по необходимост предполага, че всички граждани имат сигурност по отношение на насилие, глад и експлоатация, за да могат и да осъществяват равни права на участие. Налице е единодушие по отношение на по-силно наблягане в бъдеще върху партиципативните елементи за формиране на социално справедливи условия, особено под формата на права на участие и на достъп (труд, образование, участие в управлението).

Солидарност означава, че свободата и справедливостта мо-

гат да бъдат гарантирани само тогава, когато хората са готови да се застъпват за другите и да се отказват от привилегии. Солидарността залага върху съвместното действие на множеството в общ интерес, т.е. върху демокрацията. И накрая, солидарността не само поради традицията, но от принципни основания, е онази основна ценност, която е най-дълбоко свързана със социал-демократическата идентичност. Тя залага на човешко поведение, което е насочено срещу персонални привилегии за сметка на другите, в полза на сътрудничеството и на ценности, които правят възможен животът в общности. Солидарността формира противотежест спрямо мисленето, ограничено до сметки и конкуренция. Тук намират своето място и традиционните за нас понятия отговорност и самоотговорност.

6.
ЧРЕЗ СОЦИАЛНА СПРАВЕДЛИВОСТ КЪМ
СОЛИДАРНО ОБЩЕСТВО. Импулси за новата
Принципна програма на ГСДП
Докладчици: Андреа Налес
и Карл-Херман Хаак (януари 2005)*

1. АКТУАЛНАТА СИТУАЦИЯ
И ПОЛИТИЧЕСКИТЕ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

За социалдемократите и социалдемократките в Европа демокрацията и социалната държава са свързани. Исторически те са се развивали заедно и взаимно свързано. Това е резултатът от политическото и социално противопоставяне на една епоха, която бе определена като век на социалдемократията. В повечето европейски страни развитата социална държава гарантира социалните граждански права. Под социални граждански права се подразбира труд, социална сигурност, образование и социален диалог. Без тях не могат да се осигурят човешките права и претенциите за достоен живот и равни жизнени шансове. Важна предпоставка за действеността на социалните граждански права представляват и възможностите за културно развитие, исканията за подпомагане на хората в неравностойно положение, насърчаването на семействата, а също така и защитата от дискриминация.

Социалдемократията се придържа в своята социална политика към един принцип: За нас основните социални права правят възможно ефективното използване на политическите права. Без минимални доходи и образование, без шансове за развитие на личността много граждани остават лишени от пълно участие в обществото. Да се гарантира такова участие на базата на обществената солидарност, това за социалдемократията е задачата на социалната държава в Европа.

От 1949 година социалната държава в Германия е конститу-

---

* Durch soziale Gerechtigkeit zur solidarischen Gesellschaft. Impulse für das neue Programm der SPD. Berichterstatter A. Nahles und K.-H. Haack (Januar 2005)

ционно гарантирана. По този начин социалната справедливост се превръща в съставна част на държавното устройство поне според социалдемократите. Да се защити този основен крайъгълен камък на демокрацията на следвоенна Германия за социалдемократите означава много повече от запазване на статуквото. Тези социални основни права са се превърнали във важна съзидателна сила на германското общество. Те обосновават индивидуалните правови искания на хората. И те задължават държавата да се намесва винаги, когато са застрашени основни социални права. Социалната държава, от една страна, е система от институции и от законово регулирани резултати и искания. От друга страна, обаче тя винаги е била и съзидателна мисия.

Принципът на социалната държава като съзидателна мисия затова винаги изпреварва с една крачка социалната реалност. Той поставя висок мерник за нейната преценка. В конституционното право се показва колко динамична е съзидателната сила на принципа на социалната държава. Точно заради това социалната държава се превърна в устойчива съставна част на социалната действителност на нашата страна.

Ядрото на германската социална държава са системите за социално осигуряване срещу жизнени рискове като старост, болест, злополука, грижа за хората в неравностойно положение и срещу безработицата. Но също така и социалното изравняване, помощта в бедствени ситуации са част от ядрото на социалната държава – детски помощи, закрила на майчинството, квартирни помощи и социални помощи смекчават негативните последици в тежки жизнени ситуации.

Основните социални права имат за цел равенството на шансовете. Те трябва да открият на хората шансове за активно гражданско участие, ако то им е отказано по рождение. В по-широкия смисъл на думата към социалната политика се отнасят социалните допълнения към образователната политика и към политиката на пазара на труда като държавното подпомагане на работещите, на квалификацията, както и изравняващата разлики в доходите данъчна политика. Социалната държавност ви-

наги съдържа и един активиращ момент, който отново и отново трябва да се нагажда към променящата се обществена реалност. По този начин социалната държава може отново и отново да доказва своята цивилизационна полза.

Днес социалната държава не само в Германия попада под натиск. Общественият и икономически поврат създадоха нови форми на изключване и неравенство. Обществото на труда се промени из основи. Културните промени поставиха под въпрос нормативните основи на социалната държава.

Не само структурната промяна претоварва социалната държава, но и политическата критика доведе до нейната криза. Най-действената критика към социалната държава през последните две десетилетия нямаше за цел нейното по-нататъшно развитие. В много по-голяма степен нейните противници се стремяха не без успех да разрушат духовните и материални основи на солидарната социална политика. За пазарно-либералните критици на обществото, както и за много консерватори социалнополитическите регулатори на държавата представляват трън в окоото още от 70-те години на миналия век. Те обвиняват социалната държава, че обезсърчава хората, че спъва предприемаческата инициатива, че ражда широко разпространения потребителски манталитет и че пречи на необходимата структурна промяна.

Постоянната критика към предполагаемата неефективна и парализирана социална държава подкопа доверието на много хора в цивилизаторската сила на обществената солидарност. Либералите дълго време противопоставяха на солидарността идеала за свободното предприемачество. Този идеал сам по себе си не си заслужава критиката. Но и до днес пазарните либерали се придържат към представата, че пазарната система сама по себе си е в състояние да създава икономическа и обществена стабилност, а това е старата представа за невидимата ръка. Ние се противопоставяме на тази представа. Защото целта на пазарно-радикалния проект е деполитизирането на въпросите на разпределението чрез пазара и динамизирането на икономиката чрез

индивидуалната полза. Неговият регулативен модел се базира върху разкрепостяването на личната инициатива и на капитала. Той се изразява много точно чрез прочутата фраза на Маргарет Тачър: “Не съществува общество, а само индивидуална калкулация и действия, които сумарно водят до бърз икономически растеж и до полза за всички”.

Доминацията на този редуциран либерализъм в продължение на две десетилетия доведе почти навсякъде до разграждане на държавата, дерегулация на капиталовия пазар и едностранчива концентрация върху очакванията за краткосрочни печалби. В това отношение пазарно-радикалната критика имаше успех. Но политически социалната държава навсякъде бе подложена на натиск. На много места тя бе редуцирана до чистото благоденствие и й бяха отнети демократичните и партиципативните елементи. Но либералните елементаристи все пак не удържаха обещанията си за умножаване на индивидуалното и обществено богатство и за разширяване на индивидуалната свобода. Навсякъде по света се отвори по-широко ножицата между бедността и богатството. Нарастване на шансовете получиха само малцина.

Икономическата динамика в някои райони на света нарасна и техническите иновации на предприятията се засилиха. Но тази икономическа динамика има и сенчести страни: неконтролируемите колебания на капиталовите пазари или отслабващият политически контрол над глобалните пазари в никакъв случай не създадоха само печелещи. Бързото ускоряване на икономическата структурна промяна, големите колебания на курсовете на валутите поради спекулативни сделки, честите структурни кризи, които се задълбочават поради техническите иновации допринесоха за нарастване на бедността в развиващите се и слабо развитите страни и изостриха противоречията между бедни и богати в глобален мащаб. Това развитие показва, че пазарите сами по себе си не могат да създават обществена стабилност.

Политиката, а чрез нея и демокрацията, стесниха полето на доверието сред хората. Глобалната конкуренция между държавите доведе до разграждане на регулациите, до все по-ниски да-

нъчни ставки и до демонтаж на социалното осигуряване. Почти навсякъде днес преживяваме криза на държавните бюджети и отслабване на държавата.

Въпреки че след голямата вълна на демократизация след краха на комунистическия режим изминаха едва няколко години изчезва вярата на хората не само в нашата страна предвид доминирането на анонимните финансови пазари, че те са способни сами да определят жизнените си отношения и да ги променят към по-добро. Убеждението, че развитието на света не трябва да бъде оставено на действието на анонимни сили, а трябва да се подчини на демократичното волеобразуване и на солидарното действие на мнозинството, винаги е отличавало социалдемократите от либералите и от консерваторите.

Социалдемократията винаги е била обединение на хората, които са искали да вземат съдбата си в свои ръце според собствените си сили и в солидарност с другите. Те са се борили за демокрация и свобода също така, както и за социалните граждански права, за образование и справедливо участие на всички граждани в материалните плодове на прогреса. Ние не сме свеждали обществата до индивида, за нас общото винаги е било повече от сбора на отделните му части и ние никога не сме губили вярата в съзиждането на един по-справедлив обществен ред. Това голямо социалдемократическо обещание трябва да се обнови – и при променените условия да се подкрепят тези в обществото, които са силни само чрез солидарността, по техния път към социална справедливост и по-справедливо участие.

2. СОЦИАЛНАТА И ИКОНОМИЧЕСКАТА ПРОМЯНА СЛЕД БЕРЛИНСКАТА ПРОГРАМА

Пасажите на Берлинската програма от 1989 година, които засягат обществената солидарност и социалната държава, са свидетелство за ползотворното противопоставяне на ГСДП на последиците от глобализацията и от критиката на социалната държава. Това противопоставяне в никакъв случай не е било дефанзивно. Точно обратното, Берлинската програма в добрата социалдемок-

ратическа традиция също се стреми към модерна, инвестираща и активизираща социална политика. Така в Берлинската програма се казва – “Солидарността не заменя собствената отговорност и не търпи ограничение. Тя трябва да стане действена като помощ за самопомощ... Социалната политика, която се ограничава само до това да отстранява настъпилите щети, е нехуманна и освен това бързо се изтощава финансово. Действената закрила е възможна чрез превенция. Социалната политика не иска само да поправя и да се намесва в случаи на беда, а трябва да създава с поглед напред... И за социалната политика важи правилото качество-то пред количеството. Който иска да попречи на разграждането, трябва да се заеме с преустройството”.

Социалдемократите и социалдемократките през 80-те години на миналия век не останаха на равнището на отбрана срещу пазарно-радикалните нападки по отношение на социалната държава. Те развиха на базата на реалистичен анализ на дефицитите на съществуващата социална държава ориентирана към социалдемократическите ценности реформаторска перспектива. Защото социалната държава действително се нуждаеше от реформиране. Либералната критика получи тласък и поради това, че социалната държава достигна своите граници по време на икономическите кризи на 70-те години на миналия век с постоянно нарастващия брой на безработните.

Социалдемократите не разглеждаха възхода на редуцирания либерализъм само като израз на идеологическата “класова борба”. Те разбраха, че подкопаването на разбирането за обществената солидарност е свидетелство и за трудностите на социалдемократията през 70-те години на миналия век да даде убедителен отговор на структурната промяна в западните страни. Социалдемократите дълго време отстояваха икономически структури, които повече не можеха да бъдат защитавани. От своя страна те бяха обещали икономическа стабилност, която вече не съществуваше. Изправянето срещу тези предизвикателства бе предпоставката за издигането на социалдемократията до водеща политическа сила в Европа в края на миналия век.

От 90-те години насам много социалдемократически правителства в Европа развиха нови концепции по отношение на социалната политика. Те се изправиха срещу последиците на обществената и икономическа промяна. Две основополагащи тенденции стимулират особено силно модерната социална политика. От една страна това е растящото значение на индивидуалната квалификация, на готовността за отговорност и на знанието и опита в производството и в услугите. Тази тенденция доведе до това, че днес образованието се разбира все повече като част от социалната политика. И от друга страна е налице тенденцията за изтласкване от трудовия процес на всички хора, които поради болест, увреждания, възраст, семейно положение, недостиг на образование или други измислени или реални проблеми с изискуемата производителност на труда или гъвкавост не отговарят на представите за носещи полза сътрудници. Последница от това изтласкване е постоянно задълбочаващата се бедност, която засяга все повече хора в Германия след приемането на Берлинската програма.

Тежестите на тази тенденция на изтласкване се отразяват зле върху заплатите и върху доходите на домакинствата. Заплатите и доходите са централен финансов източник на германската социална държава. Със социалната държава през последното десетилетие достатъчно често се злоупотребяваше с подкрепата на консерваторите с оглед на спестяването на разходите на предприятията и за финансиране на безработицата в Източна Германия след краха на тамошната индустрия.

Заетостта в Германия особено на жени и на по-възрастни работници е по-ниска в сравнение с европейската. Последниците от високата безработица и от злоупотребите със социалната държава днес силно стесняват пространството за действие в посока на преустройство на социалната държава. А те принудиха социалдемократическото правителство през последните шест години, опирайки се на Лисабонската стратегия на ЕС, да предприеме безпрецедентна програма за саниране на социалните осигурителни системи.

Ориентираната към основните ценности свобода, справедливост и солидарност реформаторска политика няма да загуби от поглед и в бъдеще целта за дългосрочна промяна на начина на влагане на средства в социалната държава. Бъдещата социална политика в Германия ще се насочва по-малко към мерки за подпомагане и ще поставя все повече в центъра активиращите, превантивните и инвестиращите инициативи. Ще ги насърчава и подпомага. Това основно изискване е единствено възможният отговор на проблемите на растящата безработица и изключване. Социалната политика в бъдеще ще се ориентира да предпазва хората от пропадане, да им даде шансове за излизане от бедността и за изкачване към сигурното съществуване.

Под въздействието на ограничените ресурси действията на социалната държава трябва да се концентрират върху действително нуждаещите се. Това може да доведе дори до там, че добре печелещите средни слоеве, които в Германия допринасят със своите доходи много за финансирането на социалната държава, да не очакват нищо от нея. За да не се отклонят те от мисълта за солидарната сигурност, е необходимо да се разшири базата за финансиране на социалната държава. И разбира се, вкарването на ефикасни резерви в различните осигурителни системи намалява бремето на социалното осигуряване. Освен това социалдемократите постоянно трябва да напомнят за нуждата от социален мир в нашата страна. Разбиването на социалната държава би застрашило социалния мир в нашата страна.

Свободата, справедливостта и солидарността трябва да намерят признание и при реформата на основите на финансирането на нашата социална държава. Едностранното натоварване на работещите за продължителен период не може да бъде справедливо и смислено. То стеснява полето за действие на тези работещи и постепенно ерозира обществената солидарност. Добра е идеята на работната група за гражданското застраховане за допълващо данъчно финансиране. Трябва и повече да се държи сметка за променливото

действие на политиката на пазара на труда, на данъчната политика и на социалната политика.

Анализът на Берлинската програма показва, че не става толкова дума за необходимост от програмно обновление в сферата на социалната политика, а за ориентирана към основните социалдемократически ценности преоценка на социалното положение на хората в Германия. Целта на такъв анализ е да се преоценят целите и инструментите на социалната политика в Германия през призмата на актуалните потребности. При това възникват въпроси от рода на:

- дали днес социалната политика гарантира на хората в нужда нови шансове?

- ще отговори ли социалната политика на нарастващите изисквания за гъвкавост и мобилност на трудовия живот?

- допринася ли социалната държава за равенството на шансовете и за социалното издигане на хората?

- има ли принос социалната държава за преодоляване на неравнопоставеността в разпределението между половете?

- допринася ли социалната държава за обновлението на собствените си икономически, нормативни и социално структурни предпоставки като демокрацията и солидарността, устойчивия растеж и благосъстоянието?

- засилва ли социалната държава обществената спойка и икономическата стабилност?

- насърчава ли социалната държава сплотеността и общата солидарна култура в Европа?

- ще отговори ли социалната държава на тенденциите на развитие в структурата на заетостта и на необходимата професионална гъвкавост?

- ще отговори ли социалната държава на променените макроикономически рамкови условия?

В обобщение, необходимо е да се анализират рамковите условия в сферата на пазара на труда, на финансовата политика и на икономиката и тяхното отражение върху социалната държава.

Промяна в икономиката, държавата и обществото

След 1989 година икономиката, обществото и социалното положение на хората в Германия значително се промениха. Свободата, справедливостта и солидарността останаха водещите ценности именно в социалната политика. В Берлинската програма от тях се прави изводът, че социалната държава трябва да инвестира и в способността на хората за самопомощ. Готовността да се поеме отговорност за себе си, когато е възможно, е част от разбирането за солидарно действие от същия ранг, каквото е и помощта на силния за слабия в обществото. Този принцип остава непроменен за социалдемократическата социална политика.

Глобализацията особено на капиталовите пазари подложи държавата на глобалната конкуренция. Последицата е продължителната бюджетна криза. От една страна се повиши очакването и на предприемачите, че държавата ще предостави възможности за развитие на инфраструктурата и за насърчаване на иновациите и ще поеме нарастващите разходи по безработицата. От друга страна намалява готовността да се поемат съответните данъци и отчисления. Международната конкуренция се изостря и поради възможността да се преместват производства в страни с по-малко данъчно бреме и по-ниски социални стандарти.

Високата безработица е израз на процеса на изтласкване на хора от пазара на труда, от който са постоянно заплашени все повече хора с неотговаряща на пазарните изисквания квалификация. Хора с увреждания, хронично болни, лошо образовани работници, чужденци с ниско образование и недостатъчно владеене на немския език, много възрастни хора, самотни родители, но и родители с по-ограничена мобилност – всички те са застрашени от риска на постоянната и лишена от шансове безработица.

Квотата на заетост в Германия в сравнение с международната е ниска, особено при жените и при по-възрастните работници. Високи са стойностите в Германия в сравнение с европейските по отношение на броя на хората, които дълго време са без работа. През ноември 2004 година той бе при-

близително 1,8 милиона души. Този брой непрекъснато се увеличава от 15 години насам. Тези хора не само за дълго време са изключени от трудовия процес, но и от важни области на обществения живот. Ние знаем, че който не може сам да се грижи за себе си, бързо загубва самочувствието си и волята си за участие. Който дълго време живее като безработен, постепенно губи и способността си да поема отново трудови ангажименти. В Германия се появи един нов долен слой, в който хората се нагаждат за продължително време към помощите. Тази зависимост се пренася и върху техните семейства, преди всичко върху децата. Така се появяват цели зони на бедност.

Намаляващият брой на подлежащите на социално осигуряване лица подкопа социалните системи в Германия. Под натиска на глобалната конкуренция от 20 години стагнират заплатите. Това развитие води до спад на приходите в социалното осигуряване. Отпадането на един сектор на заетост ускорява намаляването на приходите за социални осигуровки. Социалната държава се нуждае от нови форми на финансиране. От гледна точка на социалдемократическата Принципна програма се поставя въпросът, какъв принос може да даде нашата политика за спиране на по-нататъшната ерозия на основите за финансиране на социалното осигуряване.

Удължаването на времето за обучение забави навлизането в професията на много хора. Едновременно с това през 80-те и 90-те години преждевременно бяха пенсионирани голя брой хора. Поради това се съкращава времето на трудовия живот и се увеличава бремето на социалното осигуряване.

Разходите по обединението на Германия се поемат в голямата си част от социалното осигуряване. Обединителният договор пренесе структурите на социалната държава и в територията на бившата ГДР, без да бъдат усвоени нови източници на приходи или да се приемат реформи на социалното право. Така пренасянето на западногерманския модел на социална държава през 1990 година направи възможен социално и политически иконо-

мическия и финансов съюз. Без приноса на социалната държава натискът за незабавно приспособяване към условията на световния пазар би довел до масова бедност в Източна Германия. Въпреки огромните потоци от социални трансфери не се постигна това обединение на Германия, при което хората в източните германски провинции да имат чувството за пълно участие. Точно обратното. Социалната държава създаде в големи размери нови зависимости. В това отношение обединението извади на показ нови дефицити на “западната” социална държава.

Паралелно с икономическата промяна се променяха през последните 15 – 20 години и ценностите и нагласите в германското общество. Това също се отрази върху социалната държава – промени се съжителството на хората в семействата. Заедно с това се увеличи възрастта за сключване на брак и се повиши броят на разводите, като в същото време продължи да спада броят на децата в германското семейство. Източна Германия, в която по времето на ГДР бе създаден съвсем друг модел на семейство, се изравни бързо в тази сфера със западната част. Спадането на раждаемостта след обединението достигна непознати дотогава стойности. И досега тя е под равнището на раждаемостта в старите провинции.

Разпадът на семейството и растящият брой на самотните родители водят след себе си социални проблеми. Това засяга преди всичко децата. Броят на децата, които живеят в бедност, надвишава милион. Така вече и най-малките усещат социалното изключване. Във вреда на цялото общество те са неравнопоставени в своето развитие спрямо останалите. Изследванията показват, че в Германия социалният произход има решаваща роля за образователните шансове и за шансовете на развитие на децата.

През последните две десетилетия броят на добре образованите жени постоянно нараства. Днес например броят на завършващите университетите жени е по-голям от броя на мъжете. В съответствие с това е и по-голямо желанието за постоянна и смислена професионална реализация. Жените в Германия не искат повече да бъдат огра-

ничавани до обслужващите сфери, те искат равнопоставено участие в трудовия живот така, че да могат сами да се осигуряват. Досега обаче предприятията дават само ограничени шансове на тези жени. Все още жените остават по-бързо без работа от мъжете, все още са по-зле заплатени, дори когато полагат равен труд. И затова жените са по-силно зависими от помощите на социалната държава.

Спадането на раждаемостта се съпровожда с повишаване на средната продължителност на живота. В дългосрочна перспектива могат да се очакват последици, свързани с повишаването на средната възраст на населението, което е зависимо от социалните системи. Удълженото време за образование и съкратеното работно време поставят под въпрос договора между поколенията за пенсионното осигуряване. Социалдемократическото правителство започна преустройство на пенсионната система като я трансформира от система, финансирана от данъци в смесена система, финансирана от данъци, и частни вноски.

И разширяването на ЕС има последици за социалната държава. Различното равнище на социално осигуряване в страните—членки засилва конкуренцията в Европа. Точно страните с високо равнище на осигуряване днес имат голям интерес от постепенно изграждане на европейските структури на социалната държава. Това е предпоставката икономическата конкуренция вътре в рамките на ЕС да не доведе до разграждане на социалната държава.

Петнадесетте години след приемането на Берлинската програма са белязани от влошаване на социалното положение в Германия. В следвоенния период хората в двете части на Германия имаха социални проблеми и дори живееха бедно, но гледаха на това като на временно явление. Те смятаха, че чрез действията на държавата това положение може да бъде облекчено и дори преодоляно. През последните две десетилетия ясно се очертаха границите на финансовата сила на държавата и на възможностите за намеса на социалната държава. Това подкопа доверието на хората в политиката. Затова са необходими реформи на социалната държава, за да може на базата на реалистични обещания

да се прави политика на социална сигурност, на равенство на шансовете и на социален възход. Социалната държава трябва и в бъдеще да се развива така, че да дава шансове на заетостта, на благосъстоянието и на нарастването на населението.

Много по-тежки от последиците за политиката са бедите на хората, които за постоянно са изключени от участие в обществото. Това е положение, с което социалдемократите и социалдемократките няма да се примирят. Тяхната политика има за цел интеграция, равнопоставеност и участие на всички хора в обществения живот.

3. ОРИЕНТИРИ НА БЪДЕЩАТА СОЦИАЛДЕМОКРАТИЧЕСКА ПРОГРАМАТИКА

Институционалните реформи на социалните осигурителни системи са необходими:

*От бюрократична социална държава
към социална държава на гражданите*

Необходими са по-нататъшни институционални реформи, за да се гарантира от една страна обществената солидарност, и от друга страна, ефикасността на социалната система. Дебатът за реформаторската политика на правителството в *Agenda 2010* показва следното:

Бъдещето на социалната държава се е превърнало в централен въпрос на политическото, икономическото и обществено развитие на Германия. Трябва да се дискутират целите и ориентирите на новия социален договор и те трябва да получат одобрението на мнозинството. При цялата промяна е важно да се запази континуитетът на силните страни на нашата социална държава. При това положение задачата надхвърля рамките на националните проблеми и решения. Новият формат на германската социална държава днес има смисъл само в европейския контекст. През следващите години става дума за изграждане на една социална Европа, чието влияние върху националните държави и в сферата на социалната политика непрекъснато ще се засилва.

Реформата на социалната държава е нещо повече от га-

рантирането на нейните финансови основи. Ние трябва да си зададем въпроса дали системата на социалното осигуряване и градирането на задачите и компетенциите в една подредена система съответства на трудностите, които днес трябва да преодоляваме. Днес не само германската, но и останалите европейски социални държави са пред изпитание. Тяхната структура трябва да бъде анализирана на базата на следните ориентировъчни моменти:

- ориентация към европейската политика на заетост, чиито цели са удължаването на трудовия живот, претворяването в практиката на принципа за “образование през целия живот” и справянето със социалната структурна промяна
- по-нататъшни реформи на социалните осигурителни системи
- насърчаване на социалното включване на всички граждани
- по-добра политика за семействата и за децата
- обвързване с европейската имиграционна политика.

В бъдеще е необходимо социално политическо действие, което дава перспективи и сигурност при сблъсък с индивидуалните социални рискове. Критичната финансова ситуация на социалните осигурителни системи не трябва да доведе до институционална закостенялост и до социално политическа стагнация.

Европеизацията на социалната държава и ориентацията към социална политика, която участва във формирането на структурната промяна на пазара на труда, налагат смяна на парадигмата на социалната политика. В бъдеще тя трябва да се ориентира към носещия стълб социална държава на гражданите и тя трябва да бъде формирана така, че да може да предоставя необходимите финансови ресурси. Такава смяна на парадигмата би била принос към засилването на конкурентоспособността на Германия в Европа.

Целта си остава участие на всички в активиращата социална държава на гражданите. Участието днес стъпва преди всичко върху образованието и еманципацията. Участието означава оба-

че да се признае, че хората в социалната държава като получатели на услуги са субекти, а не обекти на институционално действие. При това важи формулата, че те са хора с права и задължения. Участието ни помага в последна сметка да схванем социалната политика като предоставяне на услуга на гражданина. Тук важи принципът – услугата следва хората, а не хората – услугата.

Ориентацията на социалната държава към целта индивидуално участие изисква от нейните институции да предоставят на хората без задръжки на разположение своите интереси, съдържание и структури. Социално-политическите реформи предполагат през следващите години съдържателно нови концепции и друга административна практика на големите социални осигурителни системи. Осъществяването на смяната на парадигмата в Германия и в другите европейски страни се опира върху дефинирането на европейския социален модел на основата на едно решение на Европейския съвет от Барселона през март 2002 година, според което “европейският социален модел се опира върху добри икономически резултати, високо равнище на социална сигурност, високо образователно равнище и социален диалог”.

Участието като цел на социално-политическата практика не е само задача на законодателството, а означава в много по-голяма степен да се гарантират възможностите за участие на гражданите като контрапункт на институционалните интереси.

Това не може да стане без прозрачност, откритост и близост до гражданите. Необходимо е още преодоляване на съсловното разделение на нашето социално осигуряване в различни системи за осигуряване без възможност за истински избор или премаване на разделението на отговорностите за различните клонове на социалното осигуряване в дейността на правителството и в самата социална система. На мястото на това разделение трябва да дойде една обща стратегия и общо мислене в областта на социалната политика. Не формулирането и приемането на закони решават жизнената действителност на засегнатите, а тяхната реализация, което изисква точен, законосъобразен надзор и оценка.

По-ясно отколкото преди социалната държава на бъдещето се откроява като една смесена система. Съществуващите елементи на социалното осигуряване на хората в риск и при старост се допълват с нови елементи, като образование, труд и възпитание, които се привличат към социалната политика. В последна сметка ще бъде необходимо и включването на Европа като равнище на социалното творчество, защото социалдемократията иска да запази социалната държава.

Бъдещата социална държава трябва да изпълнява четири функции:

1. Интегрираща социална държава. И в бъдеще остава като най-важна задачата за интегриране на хората, които временно или по-продължително не могат сами да се грижат за своето съществуване и за пълното си обществено участие. Това особено важи за болните, нуждаещите се от грижи хора и хората с увреждания, за старите хора, но и за тези, които не могат да работят поради грижа за болни хора или деца. Отвъд социалното осигуряване към интегриращата функция на социалната държава се отнася и освобождаването от бариерите. Това е ключова предпоставка за обществено участие на хората с увреждания и на старите хора. Това означава, че трябва да бъдат премахнати физическите, комуникативните и психологическите бариери и да се облекчи достъпа до модерната техника и до креативните идеи. Защото претенцията за участие и правото на самоопределение съществуват независимо от възрастта и от това дали си с увреждания.

2. Активизираща социална държава. Само паричните обезщетения за хората в неравностойно социално положение вече не отговарят на изискванията на модерното икономически динамично общество. И противоречи на социалдемократическите основни ценности. Живот, който трябва да бъде воден само върху базата на ограничените социални услуги като например социалните помощи, не дава възможност за участие, нито за разумно развитие на личността. Социалните услуги за повечето хора са по-скоро изключение от правилото за способността и

готовността за действие на собствена отговорност. Активиращата социална политика е прагматичен ориентир, в чиято основа стои променената представа за разделение на задачите между държавата и обществото, съответно между държавата и гражданите. Много публични задачи могат да бъдат изпълнени по-добре чрез активизирането на гражданите. Затова при активиращата социална държава става дума и за ново дефиниране на разделиението на задачите по оста държава – общество. Моделът на активиращата социална държава изхожда от новия баланс на права и задължения на получателите на услуги. Неговото ядро е активиращата политика на пазара на труда. През последните години тази политика доведе до нови форми на искания и на насърчаване. Целта е да се насърчава способността за работа на тези, които са в състояние да се трудят. Активиращата социална държава е отговорът на растящото изключване на цели групи от населението от трудовия процес като например имигрантите, по-старите работници, хората, които дълго са били без работа, самотните родители. Активиращата социална държава иска да създаде пространства, в които обществото може само да регулира своите недостатъци. Същевременно тя насърчава индивида да даде собствения си принос за формиране на своя и на обществения живот. Ориентирът активираща социална държава и активно общество е трайно постижение на германската социална политика. Целта придобиване на участие за всички се допълва с принципа за включване за участие. Най-важната задача на активиращата социална държава е борбата с бедността и изключването. Трудът е най-добрият път за това – труд в така наречения първичен пазар на труда. Държавата трябва да се намесва навсякъде, където пазарът на труда не предлага шансове, не предлага хоризонтални възможности за излизане от бедността. Затова и трансфериращите пазари на труда, и предложенията за преквалификация са насочени към хората, които не могат да се конкурират на първичния пазар на труда или за хората, на които отново предстои да излязат на него. Социалдемократите и социалдемократките не могат да се задоволят с това да се даде

на всеки човек само един единствен шанс за старт. Солидарната подкрепа е необходима всеки път, когато някой не може сам да се изправи отново на краката си. Дори и когато това поведение изглежда не навременно. Волята да се дава на хората отново и отново шанс за достоен живот различава социалдемократическите от либералните концепции за справедливост. Социалдемократите трябва да могат да покажат на всички граждани, че обществената солидарност си заслужава усилията. Отделните интервенции не могат да поправят новите феномени на бедността. Ние пледираме за интегрална стратегия на борбата срещу бедността. При това ние правим разлика между превенциите срещу бедността като образование, съвет и участие, както и реорганизация на комуналната социална инфраструктура, от една страна, и такава борба срещу бедността, която се води не само на равнище на трансфера на доходи, а цели възвръщането на икономическата, политическата и социалната способност за участие на засегнатите, от друга страна. За нас самостоятелното справяне с живота стои в центъра на интегралната борба срещу бедността.

3. *Инвестираща социална държава.* В Германия често се твърди, че целите на високото равнище на социално осигуряване, от една страна, и високата степен на участие на пазара на труда при съответния икономически растеж, от друга страна, не могат да бъдат свързани помежду си. Моделът за инвестиращата социална държава дава отправна точка, при която социалната държава и конкуренцията не се изключват взаимно. В интерес на всички граждани е социалните услуги да имат дългосрочен принос за обществото. Инвестиращата социална държава цели такава социална политика, която наред с другото се ориентира и към икономическата полза. Задължително е да се изтъкне връзката между образование, квалификация и преквалификация и шанса за водене на добър живот в съществуващите измерения. Образованието в широк смисъл е еманципаторска и икономически нужна и социална задача за всеки отделен човек и за обществото. Преди всичко инвестициите в семейството и в образованието гаранти-

рат дългосрочно шанса на всеки отделен човек и бъдещето на обществото. Семейната и образователната политика са пресечната точка на задачите с голям синергиен ефект за цяла поредица от реформаторски цели. Примерите за това са многобройни. Така например повишаването на броя на заетите жени е не само цел на равнопоставеността, но води до подобряване на ситуацията на заетостта въобще и е превенция срещу бедността в семейството. Създаването на целодневни училища и на детски заведения подобрява както шансовете за заетост на родителите, така и шансовете за развитие на децата. Днес става дума за това, да се създадат трайни рамкови условия за такова поколенческо поведение, при което младите двойки могат да си изпълнят желанията за деца и като последица от това да съвместят възможно най-добре личните потребности и жизнени цели, от една страна, и обществените нужди, от друга. Тук особена роля играе отношението между семейството и трудовия живот. От стратегическо значение за подобряване на ситуацията с раждаемостта е създаването на възможната безконфликтна връзка между поемането на родителската отговорност и професионалната дейност. Осигуряването на живота на собствена отговорност по отношение на семейството и професията достига чак до равнище предприятие, където равенството на шансовете между семейните и несемейните работници далеч не е постигнато. Хората живеят в напрежение, при което индивидът не може да вземе решение за собственото си лоялно задължение и към семейството, и към предприятието. Затова към цялостната политика по отношение на семейството се отнася и осъзнатата политика към семейството от страна на предприятията и особено политиката по отношение на персонала. По този начин инвестициите в социалната система дават импулси и на пазара на труда. Жените с осигурен доход например биха отказвали повече социални услуги. Това ще допринесе за подобряване на положението със заетостта въобще. Ниската безработица намалява освен това бремето на социалните каси. Добрата социална инфраструктура за семействата насърчава вземането на решение за раждане на деца. Това пък отново води до повишаване на броя

на заетите. Социалната държава трябва да бъде реформирана така, че да се гарантира равнопоставеността на половете. Двамата родители действително трябва да имат възможност да станат активни и в професионалния, и в семейния живот. За това е нужно да се въведат семейни помощи, които правят икономически независим отделния индивид и създават стимули за бащата да се грижи повече за отглеждането и за възпитанието на децата. Но и държавата носи своята отговорност. Държавната подкрепа за семействата трябва да заложил принципно много по-ясно от днес върху изграждането на подкрепяща семействата инфраструктура. Целта е да се осигури съобразно с нуждите, близко до мястото на живеене, квалифицирани от педагогическа гледна точка и надеждни, същевременно гъвкави дневни детски заведения за деца от всички възрастови групи, които да покриват нуждите на хората. Това ще доведе до заглаждане на социалните разлики между децата, което от своя страна е принос към равенството на шансовете. Инвестициите в образованието имат далеч достигащи социално-политически последици. Те насърчават главната производителна сила на икономиката на знанието в бъдеще. Образованието обаче е и най-добрата превенция срещу бедността на всеки отделен човек. Постигането на благоденствие зависи от неговото разпределение в интерес на успеха и на справедливостта. Ако социалната държава е така структурирана, че пречи на икономическата динамика, тогава тя ще пречи и на справедливото разпределение на шансовете. Но тя може и да допринесе дългосрочно за по-голям растеж.

4. Европейският социален модел. Дебат за бъдещето на германската социална държава трябва и да се води като европейски дебат. Понятието европейски социален модел визира високи икономически резултати, високо равнище на социално осигуряване, високо равнище на образованието и на социалния диалог като начин за разрешаване на конфликтите между социалните партньори. Такъв европейски социален модел е интегрална част от европейския обществен модел, който се стреми да свърже икономическата конкурентоспособност, социалната

спойка и екологическата устойчивост. При цялото многообразие на държавите в Европа те трябва заедно да преодоляват предизвикателствата на глобализацията. Затова те трябва да развият европейски социален модел, което означава нещо много повече, отколкото е признанието му на думи. Той трябва да предложи отговор на предизвикателствата на 21 век на базата на общността на култури и общества в Европа. За европейската левица при това става дума не само да се опишат предизвикателствата, а да се предложат конкретни действия и да се очертаят проектите, които да се вплетат в процеса на изграждането на Европа. С това европейските социалдемократи и социалисти могат да придобият тежест в сътворяването на европейското бъдеще.

Социалдемократическата политика в Германия и в Европа е изправена пред нови предизвикателства:

- да се търси приносът за повишаване на конкурентоспособността на Европа при реализацията на националните реформи в смисъла на Лисабонската стратегия
- да се даде принос към засилването на европейския социален модел
- да се утвърждават принципите на равенството на шансовете, на солидарността и справедливостта
- и накрая да се утвърждава индивидуалната свобода и сигурността в социалната държава на гражданите. Държавите-членки на ЕС следват различни пътища на реформи при формирането на новите измерения на социалните държави в съответствие с техните различни изходни позиции. Така през последните години в почти всички западноевропейски държави бяха развити активиращи стратегии за намаляване на социалните рискове. Образованието също навсякъде е признато за инструмент на успешната, модерна социална политика с цел засилване на участието и стимулиране на равенството на шансовете.

Застаряващото общество

Да се запази икономическата динамика при изглеждащия неударим процес на намаляване на населението е едно от най-големите предизвикателства за общата политическа стратегия.

Социалдемократите и социалдемократите на Германия няма да следват политика, която прехвърля тежестите на застаряването върху гърба на отделни групи. Защото страната е изправена пред голяма историческа задача. Германия няма да се съвземе без нови идеали в едно застаряващо общество. Със своя опит старите хора трябва да допринесат за благото на всички в много по-голяма степен, отколкото днес е прието. Затова се нуждаем от нов идеал, за да се приспособят условията на труд към новото демографско развитие и да се подобрят шансовете за труд на старите хора. Трудовият живот на по-голямата част от работещите не трябва да се скъсява повече чрез прекалено удължено време за образование и ранно пенсиониране. Трябва да се създадат стимули за предприятията да наемат по-възрастни работници и да ги преквалифицират.

Застаряващото общество открива и нови потенциали. Това става от една страна там, където старите хора от край време са се ангажирали обществено – за семейството, като поемат много голяма част от материалните задължения, но и преди всичко много доброволни дейности в подкрепа на семейството и при много силно подценяваната грижа за подрастващите и в помощ за съседите. Икономическата сила на старите хора в бъдеще ще се превръща в икономически фактор, който не следва да се подценява. За бъдещето икономическата ситуация на по-старите хора предлага все пак шанс да се създаде общество на старейшините в смисъл да се утвърждават достойни за старостта стоки и услуги.

Германия не трябва да изостава повече по показателя професионална реализация на жените спрямо другите европейски страни. Повече хора трябва да намерят работа в тази страна. А тази страна живее също и от децата. И това също е обществено политическа задача. Досега тя често бе в противоречие с изискванията на гъвкавия свят на труда, на прекалено удълженото време за образование и на индивидуалните решения за кариерата. Да се осигури на семействата по-добър живот, да се създадат условия за просперитета на семействата и за събдяване на желанието им за деца, да се направи възможна реализацията

на повече мъже и жени в професията и в семейството – това са водещите представи за социалдемократическа политика, която иска да работи за прогреса и за насърчаване на стремежа към индивидуално щастие.

Финансиране на социалната държава

Гражданите не трябва да се чувстват обременени от изискванията на солидарните осигурителни системи. Обаче и тези, които са зависими от солидарността, трябва да са сигурни, че са налице необходимите средства. В това поле на напрежение се решава дали гражданите приемат ползата от солидарното осигуряване и дали подкрепят социалната държава.

И в бъдеще финансирането на германската система на социалната държава – пенсии, здравеопазване, осигуряване при безработица и при нетрудоспособност – в основата си трябва да продължи да се изгражда върху солидарния принцип на обвързаните с доходите вноски. Но са необходими и допълнителни източници, защото не могат да бъдат натоварвани само доходите на наетите лица. Пенсиите днес се финансират 30% от данъците.

При устойчивото финансиране на социалните осигурителни системи правителството през последните години постави нови ориентири. Въведени бяха цяла поредица от реформи, които ограничават разходите и бе предприето активизиране на ефективните резерви. Наред с това пенсионното осигуряване се развива в посока на създаване на модел в новата финансова структура на социалната държава – вноските се допълват в определена степен от данъци. Те финансират сега около една трета от пенсионните плащания и покриват тези услуги, които не могат да бъдат покрити чрез вноски. Наред с това се изгражда допълнително частно капиталово осигуряване. Тази комбинация от частна грижа и обществено подпомагане, финансиране чрез данъци и солидарни вноски показва посоката за бъдещето на социалната държава.

И през следващите години финансовата база на социалните системи трябва да бъде обновена. В пенсионното осигуряване се поставя въпросът дали изграждането на допълнително осигуряване с капиталово покритие не трябва да стане задължи-

телно за всички граждани. Много неща подкрепят това. По друг път едва ли могат да бъдат постигнати високите цели на осигуряването на възрастните. Ние искаме също така да засилим собственото осигуряване при жените. Наред с насърчаването на трудовата заетост на жените трябва да се насърчава и кандидатирането на жени за работа и включването при изчисление на пенсионната възраст на временната заетост, на отглеждането на деца и на грижата за болните. Систеმა, която насърчава нетрудовата заетост на жените, в бъдеще е безсмислена и не може да бъде финансирана.

В системата на здравеопазването ГСДП реши да премахне паралелното съществуване на финансираното чрез вноски здравно осигуряване и частното здравно осигуряване, покрито от капитали. Двете системи трябва да бъдат обхванати в едно солидарно гражданско осигуряване. Това разширява базата на приходите на здравното осигуряване чрез капиталовите вноски и по този начин помага да се покрият допълнителните разходи, предизвикани от демографската промяна и от медицинския прогрес.

По нов начин трябва да се работи и при осигуряването на нуждаещите се от грижа. Може да се мисли тук да се пренесе принципът на гражданското осигуряване и в допълнение да се създаде капиталов резерв за всички осигурени. Досегашната практика на лично осигуряване в такива случаи има някои недостатъци. Тя скрива действителната стойност на грижите и освен това има явно консервативно действие. Затова в дългосрочен план осигуряването на нуждаещите се от грижа трябва отново да бъде интегрирано в здравното осигуряване.

5. ОБОБЩЕНИЕ И ЦЕЛИ

За социалдемократите и социалдемократките бъдещата жизнеспособност на социалната държава в Европа е приоритет. Повече от всякога днес става дума за това, да се свърже икономическият прогрес със социалната стабилност. Защото други важни политически течения се отказаха от проекта за социал-

ната държава. Социалната справедливост предполага устойчив икономически растеж, защото в противен случай ще се получи напрежение между необходимите средства и солидарността в обществото. Справедливостта обаче не трябва да се насочва срещу динамичната икономика и особено от социалдемократите. Справедливото разпределение и иновативната динамична икономика не могат да бъдат постигнати без високо равнище на образование и заетост.

Изключването на цели групи от населението и на цели региони пречи на прогреса. Защото точно преходът към икономиката на знанието изисква мобилизацията на всички интелектуални ресурси на едно общество. Този процес открива шанса инвестицията в отделния човек да се превърне в печалба за всички.

Без стимулиране от страна на държавата и без нейната закриляща намеса не е възможен социален прогрес. В продължение на дълъг период социалдемократията залагаше на държавата като на инструмент за борба с неравенството, дефицита на демокрация, зависимостта и изключването. В това отношение социалдемократическата политика винаги се придържаше към целта помощ за самопомощ. Противоречието обаче между осигуряващата свобода и справедливост държавна намеса, от една страна, и потенциалното ограничаване на индивидуални права, от друга, принуждава социалдемократите непрекъснато да преосмислят средствата на своята политика.

И днес социалната правова държава формира центъра на нашата политика. В същото време обаче държавата може да прави хората зависими и да ограничава свободата. Нейните действия могат да създават нови неравенства чрез неравно разпределение на шансове и на участие в образованието или социалната защита. Държавата може да се отнася несправедливо към отделни жизнени планове. Политиката може само да създава условия за пълноценен живот. Ако тя обаче самата иска да създава щастие и удовлетворение, тя се изправя пред опасността да се плъзне към тоталитарни правила.

Макар че социалдемократите продължават да се придържат

към социалната държава като ядро на техния цивилизационен проект, те се превръщат в най-острите критици на държавните действия там, където се ограничават човешката воля или свободите. Те ще ограничават компетенциите на държавата там, където се засягат индивидуалната свобода и готовността за самостоятелна отговорност. И навсякъде, където гражданите създават публични стоки при собствена отговорност, те ще са на тяхна страна. Само така социалдемократията ще може да формира мнозинство отвъд отделните социални групи и само така ще може да запази солидарността.

Социалдемократията има своите корени в идеята за друго съжителство на хората, при което условията на техния живот се определят не от конкуренция и страх, агресия и насилие, а от свобода и сътрудничество, доверие и отговорност един за друг. За тази идея ние се нуждаем с особена сила и от хората, които допринасят за просперитета на нашето общество със своите собствени усилия и с готовността си да поемат отговорност. За това те трябва да получат свободни пространства и да могат да ползват плодовете на техните усилия. Ние можем да обновим социалдемократическото обещание за едно солидарно общество, ако разбираме възможността за формиране на нашата социална общност като постоянна задача за промяна. В солидарност и със собствената сила на всеки отделен човек!

7.

**От слово на председателя на ГСДП
Франц Мюнтеферинг на Третия програмен
форум на ГСДП “Демокрация, участие, шансове
за бъдещето, справедливост” (13 април 2005 г.)***

... Въпреки всичко нашата демокрация е във фаза на доказване и на развитие. Много неща в нашата демокрация са наред, но не бива и да идеализираме. Има нужда от подобрения.

Загубата на интерес към изборите, пренебрежението към демократичните институции, умората от политиката, охулването на партиите – всичко това нарасна през последните десетилетия.

Всяко време има своите специфични предизвикателства. Обстоятелствата се променят и който иска да съгражда, трябва да се съобразява с тези обстоятелства. Ние искаме да обновим и да сплотим Германия. Това включва също – да засилим демокрацията в нашата страна и в идейно и практическо отношение да я поставим в съзвучие с изискванията на сегашното време и на бъдещето.

Демокрацията се нуждае от държава

Колкото позитивно да е натоварена идеята, а още повече и понятието демокрация, толкова трудно е в страната с държавата.

Някои си изтриват обувките по нея, други я превръщат в синоним на бюрокрация и немощ. Те искат “отслабнала” държава и не биха се разсърдили и ако тя загине от гладна диета.

Всичко това маркира разделителна линия за политическия път на нашата страна.

Скептицизмът към държавата е погрешен път. Пренебрежението към държавата е опасност. Едва с модерната държава идеята за демокрацията стана въобще възможна. Държавата

---

* Rede des SPD-Parteivorsitzenden Franz Müntefering auf dem 3. Programmforum der SPD “Demokratie. Teilhabe, Zukunftschancen, Gerechtigkeit“ (13. April 2005)

предоставя институциите, в които обществата да могат да организират своята общност. Тя осигурява мир и сигурност. И тя гарантира – на основата на човешките и гражданските права – свободата.

Нашата държава е правова държава. Тя създава правото и носи правото с демократично легитимираната си власт.

Нашата държава има монопола на насилието и никой друг. Вътрешният мир и правната сигурност са централни публични стоки. Нашата държава осигурява и другите публични стоки – образование, здравеопазване, финанси, инфраструктура.

Нашата държава е социална държава. Държавна цел е справедливият ред на отношенията между хората. Не можем да се лишим от социалната държава.

Нашата държава е федерална държава. В този федерален ред централната държава, федералните провинции, а във федералните провинции и общините, трябва да носят точно определените им отговорности. Държава в Германия не означава централна държава, но равенството на шансовете и социалната справедливост не могат да станат реалност, ако не са осигурени в рамките на общодържавното действие. Много от предизвикателствата могат да бъдат разумно решени, само когато центърът, федералните провинции и общините работят заедно и с една цел.

При това в същата степен са важни и другите актьори – гражданското общество във всичките му форми. Ясното “да” на държавната дейност и на нейната отговорност не ни прави слепи за нейните граници и за нейните слабости.

Държавата не може да регулира всичко сама. Някои неща изрично не може да направи или да направи добре. Това е азбучна истина. Държавата се нуждае от партньори за сътрудничество – навън във формата на други държави, навътре като гражданско общество, вкл. икономиката. Там споразумения и поемане на отговорности често са по-ефективни от държавните разпоредби. Пактът за образованието е подходящ пример в това отношение.

Същевременно държавата е нещо повече от ремонтна работилница. Тя не трябва да се задоволява със задачата да изглажда погрешни развития или да помага на най-слабите. Тя има задачи, които трябва да решава за обществото.

Държавата трябва да съгражда. Това е европейското разбиране за социален ред. Това е и социалдемократическото разбиране за държавата.

Знаем, че съществува напрежение между държавната и обществената политика, от една страна, и необезпокояваните права на пазара, от друга. Това напрежение трябва да се издържи и да се използва продуктивно.

За това ние искаме социално пазарно стопанство, а не чисто пазарно стопанство.

В мисленето и в действието на бизнеса приматът на икономиката е естествен, а държавната дейност често изглежда като нещо ненужно и дори контрапродуктивно. Икономиката се ориентира, и то в най-добрия случай, непряко към социалното същество човека. Тя наистина взема предвид човека, но само в определени функции – като величина в производството, като потребител или като стока на трудовия пазар.

Тази абстрактна логика се отразява конкретно в действията на определени финансови корпорации. Форсираните интернационални стратегии за максимизиране на печалбата заплашват като тенденция нашата демокрация.

В собствения интерес на предприемачите, които се чувстват съотговорни за своето предприятие, за своите работници и за мястото си в конкуренцията – такива все още има много – е да се противопоставят съвместно на тези развития.

Критиката ни е насочена към интернационално нарастващата власт на капитала и тоталната икономизация на краткосрочни действия за печалба. Защото по този начин извън погледа остават отделните хора и бъдещото състояние на цели предприятия и региони. А способността на държавите да действат се намалява без всякакви скрупули. В резултат драстично се влошава репутацията на държавата сред нейните граждани, защото

тя не е вече в състояние върши това, което се очаква от нея - да защитава в достатъчна степен техните интереси.

Ние трябва да реагираме политически на това развитие: Там, където националната държава се сблъсква с границите на дееспособността си, биха могли ефективно да действат Европейският съюз и институциите на международната общност.

Европейският съюз трябва да реши: Искане ли да се докарва на пазара под етикета конкуренция, което силно засяга задачите на социалната държава в отделните страни? Или пък желае в духа на Европейската конституция съвместно с националните държави един демократичен и социален Съюз?

Ние заставаме зад втората алтернатива. Поради това Принципната програма на ГСДП трябва да е повече отпреди открита за европейско и международно социалдемократическо действие.

Ако държавата трябва да осигурява това, което очакваме от нея, за да могат да съществуват демокрацията, правовата държава и социалната държава, се поставя настоятелно въпросът за нейната финансова основа.

Този въпрос не е популярен, но е важен. На него трябва да се намери честен отговор, защото той засяга в значителна степен данъчната и разходната политика.

Принципът на субсидиарност има приоритет: Това, което може да се реши на място или в частен порядък, трябва да бъде направено там и по такъв начин. Държавата може да се оттегли оттам, където може отговорно да се твърди, че това е възможно. И тя трябва да бъде засилена, където е необходимо, например:

Нашите общини се нуждаят от по-голяма инвестиционна мощ, иначе качеството на живота там бързо ще се влоши. Те трябва да имат свободни пространства, за да могат при излишъци не само да изплащат задължения, но и да инвестират, в т.ч. и в полза на предлагане на нови работни места.

Големите системи на социално осигуряване трябва да се запазят, ако за преломните ситуации в живота трябва да функционира обхватно изравняване на рисковете. “Единството ни прави силни” – този лозунг важи и тук, а също така е и икономически разумен.

Инвестициите с дългосрочен ефект – преди всичко в образованието – няма да могат да бъдат достатъчни, ако държавата според компетенциите си не взема тези решения. Шансовете за образование на по-слабите в социално и образователно отношение биха намалели още повече. Този ангажимент на държавата в образованието оставя достатъчно пространство за частни инициативи и за образователни институции от най-различен род.

Запазва се нуждата от фундаментални научни изследвания, за да могат да се развиват иновативни продукти и услуги. Можем да споменем примерите енергетика, мобилност и медицина. Държавата трябва да дава импулси и не може да изчаква, за да види дали в играта на частно-икономическите сили навреме ще бъдат започнати тези изследвания.

И околната среда трябва да бъде опазена. Културата - насърчавана, мобилността - гарантирана. И държавните служители да бъдат прилично заплатени. Държавата трябва да бъде дееспособна...

Демокрацията се нуждае от просвещение

Трябва да сме способни за демокрация. Основите за това трябва да се положат в обществен и в политически смисъл – чрез образование и възпитание. Еманципация е паролата, която стоеше в началото на нашето политическо движение и която и днес има своята сила за цялото общество.

Нашата образователна система трябва да предава знанието и компетентностите, от които се нуждаят гражданите на държавата – да знаят, да са информирани, да могат да преценяват.

С това имам предвид не само структурата на държавата или детайли като разликата между първи и втори глас на парламентарните избори. Имам предвид по-скоро широко общо образование, способността да се информираш, да дискутираш и да спориш, способността за диалог и за компромис.

Еманципацията е основата на демокрацията. Тя е и ядрото на социалдемократическата политика. Да се учим на самоотговорност – това е важна, дори първата цел. Това е пра-мотивът в соци-

алдемократическата идея – хората се срещат на една височина на погледа. Те са просветени.

Искаме образование и възпитание, които ни доближават до свободата и отговорността. Най-отпред е отговорността на родителите. Но става дума за образователна система, която не само подготвя за трудовия пазар, но има във фокуса си достойнството на всеки отделен човек. Това е демократично и то възпитава в демокрация.

За това образованието трябва да бъде открито за всички. Това е нашето разбиране за социална справедливост и за шансовете за бъдещето. Ние искаме да дадем на всички в обществото шанса да ползват своя потенциал – независимо от дебелината на портфейла на родителите. Стартовите предпоставки трябва да са равни за всички. Ние помагаме на тези, които при раждането не са били в първата редица, за да могат при старта в училище да бъдат също напред.

Това се отнася за яслите, детските градини, целодневните училища, по-продължително съвместно учене, изучаване на чужди езици.

Социалните бариери в училището трябва да се премахнат и да не стават по-високи.

Образованието е социалдемократическа тема. Дискусията за нашата Принципна програма ни дава шанса отново да го подчертаем...

Демокрацията се нуждае от участие

Образованието дава в ръката на всеки гражданин ключа към участие. Това е важната първа стъпка.

Втората стъпка е, да помогнем на всички да добият силата, нужна за да могат да използват ключа.

Знание и действие, равенство на шансовете и справедливост на разпределението – всичко това е важно за социалната демокрация, която ние желаем.

А който желае социална демокрация, той трябва да е готов да инвестира в нейните фундаменти. Наред с образованието това

означава и социална сигурност, наред с просвещението – граждански ангажимент.

При това по отношение на социалната сигурност става дума не за трохи. Става дума за ясно дефинирани и защитими пред съда задължения и права. За претенции за заплащане на основата на собствените резултати. За базисно осигуряване, което да гарантира, че всеки в нашата страна ще може да живее при достойни за човека условия. За системи на солидарност, които осигуряват всекиго достатъчно по отношение на неговото съществуване.

Ние искаме хората да съществуват заради хората. Здравите за болните, силните за слабите, поколенията за поколенията. Това е основният принцип на нашите системи на социална сигурност. Единият се застъпва за другия. Ние искаме да запазим тази сплотеност. Германските социални системи са изживявана солидарност. В ядрото си те са абсолютно необходими, но са зависими от времевите периоди. Само ако бъдат реформирани навреме, те ще са устойчиви в бъдещето. И ако ги искаме. Ние ги искаме. Финансирани от устойчив микс от вноски, данъци и индивидуална грижа.

Участието изисква и справедлив дял в икономическия успех. Това означава също отговорност на предприятията за техните сътрудници.

Участието изисква ангажимент в обществото, в името на демокрацията – непосредствено в гражданското общество, в съюзи, организации, инициативи. Или пък в църкви, в профсъюзи, в партии...

Ние искаме силен парламентаризъм, както и ясно и изпълнено със самочувствие признание на силните политически партии. Партиите са грешни, знаем го достатъчно добре. Но те също така са жизненоважни за нашата демокрация и с право се гордеят за приноса си към нейното осъществяване.

Като допълнение към представителната, парламентарната демокрация ние искаме повече преки възможности за участие на гражданите. На държавно равнище искаме участие чрез

въвеждане на референдуми и народни инициативи на федерално равнище.

Активното участие на многото граждани в многообразна форма е голямо постижение на нашата социална демокрация. Този човешки ангажимент, минаващ през поколенията, е спойката, която поддържа обществото ни и прави възможна социалната демокрация. Участието е нейният фундамент...

8.

**Матиас Платцек, СОЦИАЛНА СПРАВЕДЛИВОСТ
ЗА XXI ВЕК (9 април.2006 г.)***

Правилният отговор на предизвикателствата на нашето време никога няма да открием в още по-голямото разцепление на нашето общество на печеливши и губещи, на включени и изключени. Няма да отстраним отрицателните посредници на изключването и изолацията с още по-голямо изключване на и без това изключените. Това, от което страната ни най-малко се нуждае, са такива рецепти, които отдавна са се оказали част от проблема...

Няма обаче съмнение, че се нуждаем от нови отговори на въпросите на социалната справедливост през XXI век – и ние, социалдемократите, ще ги дадем. Точно заради това нашата дискусия за сплотеността на обществото няма да се стесни до политиката на интеграция и нейните недостатъци. Големият дебат, който трябва да водим, е за солидарното обновление на обществото ни като цяло. Динамичните промени в икономиката променят света на труда и ежедневието ни, демографският прелом променя нашето общество, Европа се обединява все по-тясно. Всичко това създава нови шансове и нови рискове. Всичко това изисква ново разбирателство и ново съзидание, нова ориентация и нова сигурност.

Ако разделението на обществото ни на печеливши и губещи се запази за продължително време, това ще вреди на всички ни съвместно и в последна сметка дори предполагаемите печеливши ще се превърнат в губещи. Страната ни може да се справи с фундаментално променените условия на нашето време само с голямо съвместно усилие на обновлението. Затова ние в Германия се нуждаем от ново споразумение за това, в какво общество искаме да живеем през XXI век. Нуждаем се и от споразумение за това, при какви условия можем

---

* M. Platzeck, Soziale Gerechtigkeit für das 21. Jahrhundert, DER SPIEGEL, Nr. 15, 2006

да успеем да го сторим. Точно този нов “обществен договор” за целите и средствата за нашето общество ни липсва и до днес в Германия.

За нас, социалдемократите, е важно разбирателството по отношение на променените основи на нашето общество; разбирателството за адекватно на съвременността взаимоотношение между права и задължения, между услуги и насрещни услуги, между даване и вземане в нашата страна. Това ново социално споразумение трябва да включи държавата, гражданите, но също и всички общности, икономиката и профсъюзите, обединения и съюзи. На обществото ни и на всички негови действащи лица е необходима нова самоидентичност, основана на съвместна полза чрез сътрудничество. За съдържанието на това ново социално споразумение за нашата страна ние търсим дебата с всички гражданки и граждани. Това разбирателство ще бъде съществен дял от дискусиата за новата Принципна програма на ГСДП.

Социалната държава – такава, каквато я познаваме досега – бе създадена за действителността на ограничените в национални граници индустриални общества, в които мъжете изработваха семейните доходи. Тази социална държава е насочена на първо място към предоставяне на услуги и преследва в прекалено голяма степен цели на последващи грижи. Тя се грижи твърде малко за това, болестите и безработицата, недостатъчното образование, изключването и бедността да се предотвратяват още преди това. Тя инвестира твърде малко в социалната инфраструктура и няма достатъчен принос в подкрепата на активното участие на хората в обществения живот. Тя твърде малко стимулира хората и често поставя погрешни стимули. Тя е прекалено скъпа от гледна точка на нейните резултати. Финансовата ѝ основа стана крехка и несправедлива.

Новите социални въпроси – преди всичко борбата с бедността и изключването – не могат да се решат със социалната държава от стар тип. Ние искаме не отслабена соци-

ална държава, а по-добра социална държава. Поради това централният елемент на новото споразумение за Германия трябва да бъде обновената и позитивна представа за социална справедливост за XXI век. Нашата водеща идея е идеята за предварително действаща социална държава, която много повече инвестира в хората и в техния потенциал от досегашния модел социална държава.

Вили Брандт знаеше добре: “Нищо не идва от само себе си.” Успешното обновление на страната ни има своите предпоставки. При фундаментално променените условия ние не можем да постигнем със старите средства социална справедливост и големи жизнени шансове за повече хора. От моя гледна точка това споразумение за Германия през тази перспектива трябва да се основава на десет централни взаимозависимости:

- Ако от хората през XXI век се изисква повече гъвкавост доколкото по друг начин не е възможна динамична и конкурентноспособна икономика, тогава те трябва да могат да разчитат на обновени форми на социална сигурност, на адекватно на съвременността образование и активиране.

- Ако искаме да запазим и в бъдеще високото благосъстояние в нашата страна, тогава се нуждаем от значително повече публични инвестиции в социални услуги, в образование и знание, в иновации и инфраструктура.

- Ако ние в Германия искаме да имаме икономически успех през XXI век, тогава трябва да заложим на отлични продукти и услуги вместо на ниски заплати, на дългосрочен растеж вместо на краткосрочна печалба.

- Ако искаме да се наложим в процеса на глобализация, тогава трябва да разбираме и съответно да организираме Европа като съвместен позитивен отговор на новите предизвикателства.

- Ако искаме глобализацията дългосрочно да умножава благосъстоянието и да дава възможност за по-голяма заетост, тогава тя трябва да е формирана с честни правила в интерес на хората.

- Ако се стремим към равнопоставеност на половете, то-

гава трябва да се осигури за жените и мъжете пълна съвместимост на професия и семейство.

- Ако искаме да се справим с демографските промени на идващите десетилетия, тогава трябва да създадем условия за това в Германия отново да се раждат повече деца и нито едно родено дете да не се оставя без грижа.

- Ако държавата при променените условия иска да запази своята ефективност и легитимност, тогава тя трябва да бъде почувствана от всички граждани по всяко време като партньор на тяхна страна.

- Ако през XXI век залагаме на ускоряване на икономическия растеж, тогава трябва да е ясно, че единствената отговорна позиция е, това да става на основата на устойчиво използване на ресурсите.

- Ако искаме, Германия през XXI век да бъде успешна като открито, жизнено и културно многообразно общество, тогава всички групи трябва да приемат Основния закон и залегналите в него принципи.

В нашата страна има много по-голям продуктивен потенциал отколкото мнозина вярват. Поради това трябва да обновим социалното пазарно стопанство вместо да се отказваме от него. Консерваторите и пазарните радикали грешат, когато твърдят, че хората в Германия отхвърлят социалната държава. Вярно е точно обратното. Но тези хора с пълно право очакват по-добра, по-действена и активна социална държава, която се ориентира спрямо новата реалност на нашето време, която самите хора изживяват в работата и в ежедневието си. Затова трябва да обновим социалната държава, преди тя да е едностранно премахната от онези, които смятат, че могат изцяло да се откажат от нея.

Предварително действащата социална държава за XXI век инвестира в хората и в техните способности. Тя насърчава заетостта, залага върху превенция при здравеопазването, предотвратява бедността. Тя действа по демографската промяна заедно със засегнатите. Тя признава екзистенциалното значение

на образованието както за отделните хора, така и за бъдещето на нашето общество. Тя е партньор, а не управител на хората. Тя прави предложения, за да се развият силните им страни. Тя активира хората, за да могат да формират живота си в собствена отговорност. Тя не е пречка за икономическия растеж, а икономическа производителна сила – за тази цел тя трябва да бъде финансирана по друг начин, по-малко от досега чрез социално-осигурителни вноски.

В Германия все още не сме стигнали дотам. А че може по-добре, показва преди всичко примерът на северните страни. Ние, социалдемократите, противопоставяме на фатализма и на политиката на страх в Германия една основана на ценности политика на доверието. Пътят към ново споразумение за нашето общество е трасиран. Ние трябва само да го извървим. Така едновременно ще изпълним с нов живот за XXI век големите ценности на ГСДП – свобода, справедливост, солидарност, и ще превърнем социалдемократията в активната сила на обновлението на Германия.

9.

СОЦИАЛНАТА ДЕМОКРАЦИЯ ПРЕЗ ХХІ ВЕК От “Бременския проект” за нова Програма на принципите на Социалдемократическата партия на Германия (януари 2007)*

1. ВРЕМЕТО, В КОЕТО ЖИВЕЕМ

Двадесет и първият век е първият наистина глобален век. Никога преди хората по света не са били толкова взаимозависими. Чрез рухването на комунизма и успеха на германското единство бяха преодолені разделението на нашата страна и политическото разделение на света. Оттогава насам ние преживяваме най-дълбокият исторически преврат след индустриалната революция – политически и икономически, социален и културен. Науката и техниката тласкат напред промяната. Бъдещето обещава големи шансове и едновременно крие опасности.

Дигитализираните медии и други постижения на технологията революционизираха значението на пространство и време. Все повече хора могат чрез интернет за части от секундата да комуникират едни с други по целия свят. Само с едно натискане на копчето информацията и знанието стават достъпни почти навсякъде по земята. Така за пръв път в историята на човечеството се ражда глобална икономика със световно разделение на труда.

СВЕТЪТ ПОСТИГА ВСЕ ПО-ГОЛЯМО СЦЕПЛЕНИЕ

Глобализацията създава растеж и перспективи за бъдещето на хората в богатите и в бедните страни. Тя предлага също така конкретни шансове за преодоляване на войни и глад, болест и бедност. Все още в много части на света хора живеят в горчива нищета. Но в Китай, Индия и в много други бурно развиващи се страни се наблюдава динамично разви-

---

* Bremer Entwurf, 6/7 Januar 2007

тие и растящо благосъстояние. Разгръщащата се световна търговия носи на огромен брой хора отдавна мечтаната работа в новосъздаващи се фабрики и лаборатории.

Но глобализираният капитализъм не бива все пак да бъде оставян на самотек. Той допуска съществуването на стари несправедливости и прибавя към тях нови опасности за свободата и справедливостта, за здравето и живота.

Жизнените потребности на шест милиарда души, все повече – в индустриалните страни, носят видимата опасност от прекриване на екологичната издръжливост на земята. Растяща част от световното население страда от последиците на затоплянето на земната атмосфера, от увеличаването на пустините и недостига на питейна вода. Хората от регионите, в които екологичните условия водят до глад, се преселват в по-малко застрашени части на света. Защитата на климата и мирното разрешаване на увеличаващите се конфликти за недостигащи ресурси и суровини – това са едни от централните предизвикателства през XXI век. Приближава се краят на петролната епоха. Ние имаме шанса да противодействаме на това развитие чрез масивно повишаване на производителността на ресурсите и чрез последователно пренасочване към обновяеми енергии.

В същата степен, в която светът стига до все по-голямо сцепление, той става уязвим повече от всякога – политически, икономически и екологично. В някои континенти се разпадат държави и едновременно възникват огнища на анархия и тероризъм. Религиозни и политически фундаменталисти разделят света на добри и лоши. Това застрашава мира. Растящото разпространение на оръжия за масово унищожение предизвиква нови конфликти.

Икономическото, социалното и културното взаимно вращаване на света поставя политическата система на националните държави под значителен натиск за промяна. Икономическата власт се концентрира в глобално действащи предприятия. Инвестиционните решения се вземат в световен мащаб. Мултинационалните концерни планират своите стратегии за печалба в световен ма-

щаб, изплъзват се от надзор и регулиране и налагат политически решения за сметка на обществото. Върху централното развитие може да се въздейства вече само чрез общите решения на много държави. Европа направи голям прогрес в тази посока.

След две убийствени световни войни и след Холокоста народите от Европа създадоха континент на мира и на откритите граници. Мирните революции от 1989 г. преодоляха разделението на Европа на Изток и Запад. Германското единство донесе свобода и демокрация за цялата ни страна. Благодарение на усилията на хората от Източна Германия и на солидарността между Запад и Изток развитието на новите федерални провинции постигна напредък и в икономическо отношение. Не само в Германия, но почти навсякъде в Европа хората, както никога преди, се радват на благосъстояние и качество на живота.

Но в същото време Европа преживява криза на доверието от страна на гражданките и гражданите. Хората от европейските държави, в т.ч. и от Германия, изискват повече внимание към социалните интереси, повече респект към националната идентичност и културните традиции. Те настояват за отговорно насочване на имиграцията и за премислен подход при разширяването на Европейския съюз.

Нашата Европа е не само сила на мира, но и перспективен обществен и икономически модел. Обединена Европа е първият успешен проект, при който националните държави свързват своите интереси и доброволно се отказват от суверенни права, за да действат заедно. Затова толкова много региони на света гледат на Европа с интерес и възхищение.

УСКОРЯВАНЕ НА ИКОНОМИКАТА И ПРЕУСТРОЙСТВО НА СВЕТА НА ТРУДА

Германия се числи към спечелилите от глобализацията. Трите милиарда нови участници в световното стопанство не са само три милиарда възможни конкуренти за работни места, но и три милиарда нови консуматори. Благодарение преди всичко на големите конкурентни предимства на индустрията германската икономика

има гигантски шансове. Още през изминалите десетилетия ние изградихме своето благосъстояние върху свободната търговия с други нации. Голямата част от нашите експортни стоки се доставят на държавите от Европейския съюз и на Северна Америка. Растящ относителен дял има нашият износ за Източна Европа. Русия, Китай и Индия за нас са едва открити пазари на бъдещето.

Но не всеки човек в нашата страна спечели. Наемните работнички и работници са свидетели на това, как дори процъфтяващи предприятия биват премествани на друго място. Анонимни управители на фондове купуват и продават фирми като търговци на пазара на едро – не винаги в полза на тези фирми, на техния персонал, доставчици и клиенти. Чрез интегрирането на нови пазари и нови технологии за финансовия капитал се откриват гигантски възможности за печалба. Логиката на бързите печалби и на последиците от надвишаване на авоарите твърде често води до това, че липсват дългосрочни инвестиции в нови работни места. Тази форма на глобализация носи заплахата от разцепване на обществото: на онази част, която печели от своите активи на финансовите пазари, и на другата, която трябва да понесе последиците от това.

Прогресът чрез технологични иновации замества физическия труд и прави реални шансовете за ново благосъстояние. В медицината можем да побеждаваме болести, смятани по-рано за нелечими. Постоянно расте средната продължителност на живота на хората. Нови продукти, техники и методи помагат за спестяване на ценни суровини и енергия.

Нашето трудово общество преживява дълбок поврат. В условията на глобализация се изостря конкуренцията, расте темпото на иновациите и се увеличава многообразието от форми на заетост. Все по-важни стават квалификацията и знанието. Възникват нови творчески професии. Губи значение традиционното, нормално трудово правоотношение – с ненормирано и с регулирано работно време. Трудовият живот на много хора се определя от смяната между зависима заетост, незаетост, фази на семеен труд и самонаемане. Промяната на трудовото общество

подлежи на насочване. Но социалната държава все още не е достатъчно ориентирана към новите форми на труд.

В тясно преплетения свят на XXI век много повече хора и събития пряко влияят върху нашия живот, дори когато, според нашето утвърдено разбиране, те са отдалечени от нас. Затова светът ни изглежда все по-динамичен, комплексен и необозрим. Когато милиарди хора комуникират един с друг с рекордна скорост, нараства не само хаосът от гласове, но и трудността да се разграничи важното от незначителното.

Мнозина се чувстват притиснати от бързия такт на времето и от новите възможности. Те се страхуват, че могат да бъдат зависими, пренебрегнати и дори забравени от политиката. По-възрастни наемни работнички и работници и хора с по-малка квалификация се изключват непропорционално често от трудовия пазар. И жените, въпреки доброто образование, все още нямат равен достъп до професионална кариера, а често – дори до гарантираща съществуването работа. Онзи, който има работа, усеща заплахата за качеството на своя живот чрез засиления натиск, по-голямата конкуренция и стремежа към постоянна ангажираност.

За хората от Европа качеството на живота е нещо повече от преследване на благосъстояние. Хората се стремят към безупречна общност, в която отношенията са мирни, справедливи и солидарни, в която половете имат равни шансове и равни права. Повечето от тях свързват със смисъла на живота с желанието да постигнат и оползотворят признание, не само в професията. Те искат да разполагат с време за своите семейства, деца и приятели. Това желание влиза в противоречие с живота по часовник, според ритъма на новите отношения. Ние вярваме, че социалната сила на едно общество тежи поне толкова, колкото други предимства.

СОЦИАЛНИТЕ ВЪПРОСИ НА НАШЕТО ВРЕМЕ

След Втората световна война социалдемокрацията, синдикатите и социалните движения във Федералната република постигнаха голям напредък. Никога преди толкова много хора не са имали възможност да участват в културния и социалния живот. Социалното осигуряване също постигна високо равнище.

Но някои от тези успехи са застрашени. Продължава да се увеличава дистанцията между бедни и богати. Има опасност хората с ниска квалификация и с определени трудности за намиране на работа да бъдат лишени от шансове за бъдещето. За мнозина изглежда неизпълнимо обещанието, всеки чрез труда си да се грижи за живота си. Това засяга особено много хора от новите федерални провинции. По-голяма част от имигрантските семейства и семействата на самотните майки и бащи се борят упорито за издръжката на живота и за доброто развитие на децата си. Но някои живеят вече трето поколение от социални плащания. Често бедността се наследява, тъй като прекалено много родители нямат перспективи на пазара на труда, а децата не се стимулират достатъчно. В Германия шансовете за добро образование зависят в много по-голяма степен, от където и да било, от произхода на родителите. Стълбата за социално израстване за мнозина дори не е поставена.

През разгръщания се век на знанието равенството на шансовете още по-силно от преди се изгражда върху доброто образование. Това е първият ключ за професионална кариера и за самостоятелен живот. Знание и компетентност трябва да се придобиват рано, а по-късно постоянно да се освежават – в детската градина, в училище и в следващите жизнени цикли. Едно първостепенно образование за всички е основата за предотвратяване на обществените разделения и за преодоляване на бедността.

Нашето общество отиде далеч напред по пътя на равнопоставеността на жените и мъжете. Но все още много хора не са в състояние да осъществят житейските си проекти. Жените и мъжете искат професионален напредък и едновременно – да поемат отговорност за децата и семействата си. Съчетаването на семейство и професия все още обаче е почти изключително проблем на майките.

В много части на света, в т.ч. и в Германия, хората живеят по-дълго. Като се започне от 60-те години, средната продължителност на живота у нас нарасна с 10 години. Това е голям по-

дарък: мнозина имат шанса да се радват на разширен житейски период и след трудовата си дейност. Демографският поврат изисква обаче и нов образ на възрастта. По-старото поколение в бъдеще ще се включва по-активно в процеса на изграждане на бъдещето. Променя се и структурата на семейството. Деца и внуци не живеят вече непременно там, където живеят родители, дядовци и баби, расте броят на непълните домакинства, в т.ч. и при по-възрастните. Все повече възрастни хора ще разчитат на помощта на обществото.

Едновременно с това все по-малко мъже и жени осъществяват желанието си да имат деца. Това води до драстични промени във всички области на ежедневието, като се започне от трудовия процес и през социалните системи се стигне до способността за развитие на цели региони. Емигрирането на млади хора, намаляването на населението и застаряването на цели региони – това понякога са болезнени процеси. Бързият демографски срив е реалност не само в Източна Германия. Да не се предава един регион – това означава да се помогне на хората да изградят родното си място така, че в него да си заслужава да се живее.

Религиите и културите в растяща степен се разпространяват и свързват глобално. Днес хората намират почти по всички краища на света принадлежащи към тяхната култура, стоки от своята родина и медии, чрез които да поддържат жив контакта със страната на своя произход. А в същото време в своята родина те се срещат с хора от други култури. Особено там, където се сблъскват социални противоречия, съжителството на различни култури, както и липсата на разбиране за различния, може да доведе до недоверие и конфликти. Мирното съжителство изисква повече знание за други традиции, готовност за сътрудничество и взаимно уважение. Нито една религия и култура не бива да пропагандира насилието като средство за налагане на интереси.

Нашите градове и общини са изправени пред предизвикателствата на икономическия и технологичен поврат, на демографското развитие и на задачите на социалната интеграция. Еднове-

менно с това растат очакванията на гражданките и гражданите. Пред лицето на глобализацията нараства значението на общините като места, в които хората придобиват опита от общността и съпринадлежността.

ПОЛИТИКА В ПРОЦЕС НА ПРОМЯНА

През XXI век се промениха условията за политическите институции и партиите. Под съмнение е поставена тяхната съзидателна сила, тъй като границите изгубиха значение. Там, където си пробиват път най-различните стилове на живот и се отразява влиянието на все повече актьори, много хора се откъсват от традиционните партийни връзки. И тъй като демократичните партии си поставят за цел формиране на обществото чрез законодателството, те се отличават от другите организации за политическо действие. Тази разлика се съдържа в несравнимата и неотменима демократична легитимност и отговорност. Това се съхранява и тогава, когато партиите са загубили доверие и престиж.

Доверието и престижът трябва и могат да бъдат спечелени отново, като се създават убедителни концепции за действие. Защото ние не живеем в неполитизиран свят. Копнежът на хората към политическа ориентация е голям. Хората искат да участват в създаването на една разбираема политика. Много от тях се ангажират в партии, синдикати, социални движения, граждански инициативи, групи по интереси, често в глобални мрежи. Нов, голям шанс за политическо участие дават възможностите на новите медии: никога по-рано толкова много хора не са могли да изразят и разпространят своето политическо мнение и да участват активно в процеса на създаване на политика.

Социалдемократите и социалдемократите са убедени: от нас самите зависи формирането на мирно, справедливо и солидарно бъдеще. За тази цел имаме нужда от ясен, постоянно обновяван анализ на времето. Няма път назад към ерата на старото индустриално общество и към националната държава на XX-ия век. Ние насочваме погледа си напред.

2. ОСНОВНИТЕ ЦЕННОСТИ НА СОЦИАЛНАТА ДЕМОКРАЦИЯ ОТ КЪДЕ ИДВАМЕ

Германската социалдемокрация винаги е била част от едно голямо международно движение. От само начало наша цел е било осъществяването на обща политика в Европа и в света. В наше време неимоверно нарастват необходимите за целта знания, прозрение и възможности.

Не беше едва Берлинската програма от 1989 г., която насочи погледа ни към измеренията на един взаимозависим свят, към мира и справедливостта и към модела на устойчивото развитие, което гарантира и запазва основите на човешката цивилизация. Ние продължаваме да работим върху проекта за обединена Европа, която беше само визия в Хайделбергската програма от 1925 г., а сега вече може да се реализира. Още от своето създаване Германската социалдемокрация се е възприемала като част от едно движение за мир, което се бори за повече демокрация и справедливост във всички съвременни общества. Ние се гордеем с това, че никога не сме носили на нашия народ война, потисничество или диктатура. Социалдемократките и социалдемократите извоюваха изборителното право за жените в Германия. С възстановяването на Социалдемократическата партия в ГДР социалдемократките и социалдемократите обявиха вярата си в свободата, солидарно с гражданските движения в Централна Европа.

ГСДП може да обърне поглед към един опит от столетие и половина: от защитата на икономическите и политическите права на работничките и работниците през XIX век до поемането на правителствената отговорност по време на Ваймарската република, от съпротивата срещу националсоциализма до политическата борба срещу комунизма, от изграждането на демократичната и социална правова държава във Федералната република до обновяването на обединена Германия в края на XX век. По този дълъг път много социалдемократки и социалдемократи станаха жертва на преследване и на убийства. Те остават за нас непреходно предупреждение и дълг.

Социалдемократките и социалдемократите в решаваща степен формираха облика на историята на нашата страна, на нейната политическа и социална култура. В ГСДП се срещнаха жени и мъже с различни мирогледни убеждения, вярвания и произход. По този начин ГСДП се превърна в лявата народна партия, така, както тя се разбира от времето на Годесбергската програма от 1959 година. Тя възприе импулси и идеи от различни идейни течения: на християнството и на хуманизма, на просвещението, социализма и профсъюзите, на женското движение и на новите социални движения.

Ние знаем,

- че нищетата и страхът не се преодоляват чрез диктаторски средства, а само чрез свободата на вземане на решения и чрез общите усилия на хората;
- че трябва да действваме солидарно, ако искаме да имаме успех;
- че имаме нужда от визии, за да тласнем последователно напред реформите;
- че свободата и сигурността са взаимосвързани и трябва да ги постигаме едновременно;
- че живеем в културно многообразие и намираме своите партньори навсякъде по света;
- че трябва отново и отново самокритично да преценяваме резултатите от нашата политика.

НАШИЯТ ОБРАЗ НА ЧОВЕКА

Изходен пункт и цел на нашата политика е еднаквото достойнство на всички хора. В нашите представи за човека се обединяват хуманистични и религиозни представи с идеите на Просвещението.

Хората носят в себе си различни възможности. Те не са зложени нито за добро, нито за лошо. Те са надарени с разум и със способността да се учат. Затова е възможна демокрацията. Но те могат и да грешат, да се заблуждават и да изпаднат до безчовечност. Затова е нужна демокрацията. Всеки човек носи

отговорност за своя живот. Никой не може или не трябва да му я отнема. Нашето разбиране за политика противоречи на всякаква претенция за всемогъщество над човека. Ако самата политика обещава щастие и осъществяване, тя съдържа опасност да се подхлъзне към тоталитарно господство.

Всеки човек трябва да може сам да определя живота си в съжителство с другите, “свободни и равни в достойнство и права”, както се казва във Всеобщата декларация за правата на човека. Ние се стремим към едно общество, в което всеки човек свободно може да развива своята личност, без да накърнява достойнството и свободата на другите. Ние се противопоставяме на всяка форма на дискриминация. Достойнството на човека не зависи от неговия успех и от неговата икономическа полезност. Затова обществото има особена отговорност за защитата на човешкото достойнство при увреждания, възраст, в началната и заключителната фаза на живота.

НАШИТЕ ОСНОВНИ ЦЕННОСТИ

Свобода и равенство, свободата на гражданките и гражданите срещу властнически произвол и тяхното равенство, независимо от положение, религия, произход и пол, - това са двата основни ориентира на политическата модерност. Връзката между свобода и равенство формира основата на нашето разбиране за справедливост.

Социалдемократическото разбиране за свобода, справедливост и солидарност придоби своя особен смисъл в политическите и социалните борби на XIX-ия и XX-ия век. Целта беше, наред с правните и материалните предпоставки на свободата, наред с равенството в правата, да се извоюва и равенството на политическото и икономическото участие, и равенството на основните житейски шансове, т.е. социална справедливост.

Свободата означава възможността сам да определяш живота си, да можеш да бъдеш автор на собствения си живот. Свободното разгръщане на личността има своите предпоставки: към тях спадат защитата от произвол и потисничество, както и

достъпът до социалните, икономическите, културните и политическите условия за свободата. Включването в обществото и индивидуалната готовност за отговорно формиране на своя живот и на живота на общността в еднаква степен са предпоставки на свободата. Свободата на отделния човек свършва там, където тя накърнява свободата на другия.

Справедливостта е израз на еднаквото достойнство на всеки човек. Тя означава еднаква свобода и равни шансове, независимо от произход или пол. За едно наистина справедливо общество не е достатъчно само равенството на гражданите и гражданите пред закона. Справедливостта иска много повече: всички хора да имат еднакви шансове да разгърнат способностите си. Тя изисква всички да получат еднакви възможности за образование, труд, социална сигурност, за участие в културата и в демокрацията. Нашето общество все още се отличава с привилегии. Несправедливото разпределение на доходи, имущество и шансове разделя обществото на едни, които се разпореждат над другите, и на други, върху които се властва, и чието самоопределение и политическо участие много скоро се сблъскват с определени граници. Това оказва влияние и върху формирането на волята в политиката и в държавата. Равните шансове не означават уравниловка, а пространство за разгръщане на индивидуалните наклонности и способности. Хората са различни. Но естественото неравенство и различията в социалния произход не бива да се превръщат в социална съдба. Житейските пътища не бива да бъдат предопределени. Затова справедливостта изисква повече равенство в разпределението на доходи, собственост и власт. Една справедлива политика гарантира равен достъп до публичните блага, равни шансове и съобразено с приноса разпределение на доходите и имуществото. Трябва да се оценява и уважава постижението на всеки човек. Онзи, който се ползва от привилегии чрез доходи и имущество, трябва да дава съответния принос за благото на обществото: собствеността задължава. Справедливата политика уважава различията във формите на живот, във

вярванията, миогледа и културата. Тя гарантира всеки човек, независимо от неговите възможности, да живее свободен от нищетата и да може да участва в обществения живот.

Солидарност означава взаимна обвързаност, съпринадлежност и помощ. Това е готовността на хората да се застъпят едни за други и да си помагат взаимно, между силните и слабите, между поколенията, между народите. Солидарността ражда сила за промяна. Такъв е опитът на работническото движение. Солидарността е онази мощна сила, която държи обществото ни консолидирано – в спонтанна и индивидуална готовност за помощ, с общи правила и организации, в социалната държава като политически гарантирана и организирана солидарност.

Свободата, справедливостта и солидарността формират единство. Те са от един ранг и равностойни. Те взаимно се обуславят, ограничават и допълват. Ние отстояваме разбиране за основните ценности, при което свободата не е сведена до свободата на пазара, справедливостта – до правовата държава, солидарността – до грижата за бедните.

СОЦИАЛНАТА ДЕМОКРАЦИЯ

Социалдемократията иска обществено участие на всички хора, гарантирано чрез основните права и ориентирано към идеята за солидарното гражданско общество. Ние можем да подобрим отношенията чрез задружно и солидарно действие.

Ние сме единни при преследване на целта, да направим за всички хора възможен живот в условията на свобода, без експлоатация, без насилие и потискане. Със съзнанието, че стремежът към едно отговарящо на нашите основни ценности общество е постоянна задача, ние обявяваме привързаността си към белязалата нашата история идея за демократичния социализъм. Тя не е догма и не описва някаква крайна цел, а визията за свободно, справедливо и солидарно общество, на чието осъществяване и по-нататък ще се борим. Работата за тази цел и принципът на нашето действие – това е Социалната демокрация. Защото нищо не идва само и всяко време изисква своите отговори.

3. СОЦИАЛНАТА ДЕМОКРАЦИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК

В условията на времето, в което живеем, идеята за Социалната демокрация придобива ново значение. Ерата на глобализацията е резултат от човешкото действие и затова може да бъде формирана чрез демократична политика. Нашето общество е поставено пред избора:

Или оставяме промяната на нашето време на свободен ход – или я изграждаме в духа на нашите основни ценности.

Или се ограничаваме само до защитата на статуквото – или водим до пълно разгръщане потенциала на нашето общество.

Или допускаме екологичната криза да разруши основите на нашата цивилизация – или осъществяваме поврат към устойчива икономика и начин на живот.

Или допускаме разрывът между богати и бедни, между привилегирани и онеправдани да се задълбочава все повече – или водим политика, която ограничава социалните противоположности и открива за всички хора шанса да определят сами живота си.

Кой път ще изберем – от това ще зависи качеството на живота, благосъстоянието и сцеплението на нашето общество. Прогресът има нужда от Социална демокрация. Ние искаме да спечелим хората за това.

Ние водим политическите дебати с противниците на Социалната демокрация с голямо самосъзнание. Днес трябва да дебатирате преди всичко с три политически течения в демократичния спектър на общественото мнение, които по различен начин пречат на това, хората да разгръщат своя потенциал по възможно най-добрия начин:

Консерваторите се държат за отживелите привилегии и се позовават на “естествените“ неравенства, за да откажат на други хора достъпа до жизнени шансове, възможности за израстване и благосъстояние.

Пазарните радикали проповядват свобода и конкуренция, но не виждат, че едно динамично общество на свободните и

равните има винаги социални предпоставки. То може да вирее само там, където една съзидателна политика постоянно обновява условията за участие и принос на всички хора.

Популистите отричат променените реалности и се държат за отживелите инструменти на националната държава. Те заблуждават хората, че е възможно да се излезе от действителността на нашето време; но именно по този начин те им затварят пътя към бъдещето. Ние сме единни с всички демократи по въпроса, че трябва да защитаваме основния консенсус на нашата свободна демокрация срещу всички врагове на откритото и толерантно общество. Затова ще се борим заедно и решително срещу дясноекстремистките, антисемитски, антихуманни и противоконституционни домогвания от всякакъв род.

Ние – социалдемократите и социалдемократите – си представяме реалността: светът, Европа, собствената ни страна се променят с бързи темпове; ние преживяваме това ежедневно, като се стигне до нашите градски квартали, общините, предприятията или училищата. Ако искаме да постигнем целта, ценностите и целите на Социалната демокрация да дават облик и на XXI век, задачата е да уловим без страх многообразните шансове за промяна. Само онзи, който действа, създава предпоставките за справяне с новите рискове и опасности на нашето време.

В началото на XXI век ние си поставяме четири големи задачи:

Ние искаме да направим **глобализацията свободна, справедлива и солидарна**. За тази цел сме длъжни да си възвърнем силата за политическо действие. Това изисква силна и социална Европа, както и общност на глобалната отговорност от гражданско общество, икономика и политика.

Ние искаме **политика на създаването на нови ценности**. Такава политика прави възможни качествен растеж, благосъстояние и работа за всички, както и гарантиране на естествените условия за живот. Социалното пазарно общество на бъдещето трябва да открива настъпателно нови пазари, да

поставя техническия прогрес в служба на човека и на околната среда и да гарантира честна конкуренция.

Ние искаме **Социална държава на превантивната грижа**, която създава шансове за самостоятелен живот, прави възможни участието и социалния напредък и гарантира сигурност чрез солидарност.

Ние искаме също така да засилим на всички равнища гигантския потенциал и сила на самоорганизираността на едно **Активно Гражданско общество**.

Тези намерения са определящи за идеята за Социалната демокрация през XXI-ия век. В своята цялост те не противопоставят икономика на екология, държава на граждани, личен успех на солидарност. Те преодоляват старите противоречия в интерес на хората.

4. НАШИТЕ ЦЕЛИ, НАШАТА ПОЛИТИКА МИРЕН, СВОБОДЕН И СПРАВЕДЛИВ СВЕТОВЕН РЕД

Международната политика на Германската социалдемокрация служи на целта, да се предотвратяват конфликти и да се изгражда мир. Затова наши принципи са разбирателството и солидарността. Ние залагаме на диалога, на честното балансиране на различните интереси и на идеята, която подчинява властта на правото. ГСДП е партията на мира в Германия и в Европа.

Това целепологане на международната политика на социалдемократията е по-необходимо от всякога за започващия глобален век. За пръв път в своята история човечеството може да решава централни проблеми само с общи усилия. Затова ние работим за развитието на обща световна вътрешна политика, със силни Обединени нации и справедлив световен икономически ред.

След края на конфликта Изток – Запад все още не е изградена архитектура на сигурността през глобалната ера. Днес САЩ са единствената военна свръхсила; но и тя е поставена в зависимост от международното сътрудничество. На световната сцена напират

и изискват своя роля нови сили. Затова имаме нужда от предвидлива международна политика, която своевременно да вижда новото развитие и да го моделира в духа на разбирателството и справедливия баланс.

Социалдемократията осъзнава растящата отговорност на Германия за мира в света. Ние поемаме тази активна международна роля и искаме да се ангажираме с нея според силите си. При това ние съгласуваме непосредствено позициите си с нашите партньори и действаме заедно с международните институции. Германските интереси в света могат действено да се защитят само заедно с нашите партньори от Европейския съюз.

Социалдемократическата политика поставя в центъра на своето внимание достойнството на всеки отделен човек. Основният закон, Европейската харта за човешките права и международното право формират водещата линия в нашата международна политика. Нашето действие се основава на човешките права, така, както са формулирани във Всеобщата декларация за правата на човека, в Международния пакт за гражданските и политическите права и в Международния пакт за икономическите, социалните и културните права.

За социалдемократите и социалдемократите неделимостта и универсалната валидност на всички човешки права не подлежат на пазарлъци. Ние искаме да наложим и защитим абсолютната забрана на изтезанията и хуманитарното международно право и при променените национални и глобални рамкови условия. Ние искаме жените по целия свят да могат да живеят по свой избор, без насилие и дискриминация. Без равноправното участие на жените не са възможни нито демокрация, нито глобална справедливост или устойчиво развитие.

Не правото на по-силния, а силата на правото създава международната сигурност. Затова ще продължим да работим за един справедлив международен правов ред, който да осигурява на всички хора достоен живот по свой избор. В основата на нашата международна политика ние поставяме едно всеобхватно понятие за сигурност. Сигурността

за всички хора предполага мир, справедливост и свобода, демокрация, социално, икономическо, културно и стабилно развитие. Затова ние се застъпваме за мултилатерализъм и за равни шансове за развитие в условията на един справедлив световен икономически ред.

Ние се обръщаме към другите народи с приятелство, откритост и уважение. Ние признаваме приноса, който много цивилизации са дали към културното наследство на човечеството. Ясно се разграничаваме от онези, които се кълнат в битката между културите. Искаме значително да разширим познанието за други култури и религии. Застъпваме се за активна външна културна политика, която да буди интерес и разбиране за нашата страна и да стимулира диалога с други култури.

Заради своята история Германия има особена отговорност за мира и разбирателството. Никога вече от германска земя не бива да тръгва война. Поемаме отговорността пред жертвите на националсоциализма и за поддържане културата на паметта жива.

Социалдемократията поема особената отговорност на Германия за правото на съществуване на Израел. Затова се ангажираме и с постигането на всеобхватен мир в Близкия Изток върху основата на международните споразумения. Отстояваме самоопределението на палестинския народ и създаването на жизнеспособна палестинска държава.

ГСДП иска да обнови трансатлантическото партньорство. Германия, Европа и САЩ споделят общи ценности. На тази основа Европа и Северна Америка работят близко заедно и в НАТО. След падането на комунизма трансатлантическият съюз се нуждае, обаче, от нов фундамент, ориентиран по глобалната ера. Искаме да направим по-интензивни търсенията на общо разбирателство върху ценностите и да засилим съзнанието за нашите общи цели. Мирен световен ред е постижим единствено със САЩ.

Германско-френското приятелство и сътрудничество беше и си остава мотор на европейското обединение. По този модел

искаме да развиваме по-нататък и отношенията с Полша. За Германия и за Европейския съюз стратегическото партньорство с Русия е неотменимо. Отварянето на Русия към Европа гарантира мир и стабилност. То носи икономически перспективи за хората и от двете страни. За нас партньорството и по-нататъшното развитие на демокрацията и правовата държава в Русия са неделими.

Германската и европейската външна политика и политиката на развитие и сигурност трябва да развият близки отношения с надигащите се сили в Азия, Латинска Америка и Африка. Там ще намерим много партньори за изграждането на мултилатерален световен ред. Ние залагаме на честно партньорство, интензивно сътрудничество и включване в комплекса от международни организации и институции.

Социалдемократките и социалдемократите искат всички нации, народи и хора да печелят от мира и благосъстоянието. В един свят на растящи взаимозависимости ние няма да изключим или забравим нито една страна и нито един континент.

МУЛТИЛАТЕРАЛИЗМЪТ: ЗАСИЛВАНЕ НА ГЛОБАЛНОТО И РЕГИОНАЛНОТО СЪТРУДНИЧЕСТВО

Чрез разбирателство и обвързване на общите интереси в Европа ние постигнахме безпрецедентна форма на транснационално сътрудничество и партньорство. Европейската политика вече не е класическата външна политика. Но задачата е и извън Европа да се засилват общите интереси, съюзи и организации. В глобалната ера нито една държава не може да постигне успех, ако провежда едностранно своите интереси. Ние се застъпваме за мултилатерализъм в световен мащаб чрез международните организации и международното право. Затова е крайно наложително да се предостави на международните организации достатъчно ефективна власт. Само подсилено чрез санкции, международното право ще придобие задължително действие и ще може да решава конфликти.

Затова искаме да укрепим Обединените нации. Ние сме за това, Обединените нации да се превърнат във висша инстанция на един глобален правов ред. Искаме да сътворим и реализираме глобално право. Международната общност от държави трябва да намери в свой собствен интерес необходимите за целта финансови средства.

За да се увеличат легитимността и възприемането на Обединените нации, техните институции трябва да се реформират и демократизират. Ние искаме да разширим правата на Общото събрание на ООН. При реформата на Съвета за сигурност на ООН трябва да се осигури съответното участие на всички континенти. Отхвърляме правото на вето на отделните държави-членки. Германия трябва да поеме повече конкретна отговорност в Обединените нации. ГСДП подкрепя предложението за постоянно място на Германия в Съвета за сигурност на ООН. В дългосрочен план Европейският съюз трябва да получи постоянно място в тази институция.

Ние искаме по-силна позиция за Генералния секретар на ООН, за да действат Обединените нации бързо и ефективно в ситуации на международни кризи, при опасност от кризи или масови нарушения на човешки права.

Мирът и сигурността, защитата от епидемии и финансовата стабилност са глобални публични блага. Тези блага се нуждаят и от международно финансиране. Обединените нации трябва да имат и собствен приходоизточник, който да ги прави все по-независими.

Решенията в международните институции и организации от рода на Международния валутен фонд, Световната банка и Световната търговска организация трябва да се оценяват според критериите за справедливост и човешки права, както и да действат открито. Разпределението на правото на глас трябва да взема предвид интересите на най-бедните развиващи се страни.

Регионалните международни организации са важен фактор за преодоляване на противоречия и конфликти между народите. Европейският съвет и Организацията за сигурност и сътрудни-

чество в Европа показаха това чрез своята успешна работа. И в бъдеще Германия трябва да подкрепя двете институции. Задачата е да се изградят и укрепят подобни институции и в други региони.

Социалдемократията придава особено значение на работата на организациите на гражданското общество за разбирателството между народите. Международният синдикален съюз, неправителствените организации и верските общности постоянно насочват поглед към остри международни конфликти и развиват свои предложения за решения. Затова тези групи на гражданското общество и държавните органи трябва да си сътрудничат интензивно. Ние разглеждаме себе си като партньор на гражданските организации, които се ангажират с решаването на глобални проблеми.

ВСЕОБХВАТНА ПОЛИТИКА НА СИГУРНОСТ

За социалдемократките и социалдемократите мирът означава нещо повече от липсата на война. Превантивното избягване на конфликти има за нас абсолютно предимство. Всеки конфликт, който може своевременно да бъде уреден, спестява много страдания на хората. Предотвратяването на кризи е най-ефикасната политика на сигурност.

Далновидната външна политика за нас има много аспекти. Ние искаме Европейският съюз да се свърже по-тясно със съседните региони на Европа, за да стимулира в тях мир и добро бъдеще за хората.

Добрата политика в интерес на мира се гради върху политическия диалог, върху извеждането на общите интереси и развитието на конкретни перспективи за хората. Ние сме убедени, че траен мир е възможен само тогава, когато се преодолеят структурните причини за конфликтите като гладът и недостигът на ресурси.

За нас сътрудничеството в интерес на развитието не е само повеля на човечността и на справедливото изграждане на глобализацията. Ние го разглеждаме и като основен камък на една

всеобхватна политика на сигурност. Затова искаме поетапно да повишаваме равнището на сътрудничеството за развитието. Искаме да се погрижим за това, германските постижения в борбата срещу бедността и недоразвитостта, измерени чрез брутният национален продукт, до 2015 год. да достигнат 0.7 процента. Борбата срещу бедността, в т.ч. и чрез преодоляване на корупцията, защита на правата на жените, стимулиране на доброто управление и систематичното намаляване на задлъжнялостта си остават централни цели. Ние искаме да увеличим средствата за гражданската превенция на кризите и за реакцията на кризите, както и да доизградим инструментите за тази политика.

ГСДП отхвърля всякакъв род нападателни и превантивни войни. Ние знаем, че са възможни ситуации, при които е необходима военна намеса. Германия може да участва в тези мисии, когато те са легитимирани чрез международноправен мандат на Обединените нации, когато участието не противоречи на германските интереси и то е одобрено от Германския Бундестаг.

Конфликтите могат да се решават по военен път, но никога – само по военен път. Затова ние ще настояваме за това, участието на Бундесвера винаги да бъде разглеждано в пакет с политически, дипломатически, икономически и културни мерки, с мерките на една политика на развитие. Военната опция е и си остава за нас последното средство за постигане на мир. И за целите на стабилизирането на мира ние искаме войниците да бъдат включвани само тогава, когато другите средства не са достатъчни.

При своето международно участие Бундесверът се проявява отлично. Чрез професионализма си той постигна и се радва на висок престиж на световната арена. За тази цел добрата подготовка на войниците е също толкова нужна, колкото и добрата екипировка. Ние ще продължим преориентацията на Бундесвера към изпълнение на задачите за преодоляване на международни кризи. Като граждани на държавата в униформа, германските войници са едновременно и посланици на нашата страна, които трябва да действат върху ценностната основа на нашата конституция.

НОВИ РИСКОВЕ

Тероризмът достигна ново измерение. Терористичните групи действат в глобална мрежа, не се плашат от самоубийствени удари и се стремят към притежаване на оръжия за масово унищожение. Отделено от държавата терористично насилие заплашва целия свят. Ние отхвърляме всяко оправдание на тероризма. Дори тогава, когато в борбата срещу тероризма не може да бъде изключено прилагането на сила, за нас важи принципът: ние сме последователно против нарушаването на международното право. Не бива да се накръняват абсолютната забрана за изтезания, както и правилата за третиране на пленниците и задържаните. Борбата срещу терора, който вегетира върху почвата на безперспективността и безсилието, има нужда от време, но и от повече финансови средства.

Ние осигурихме мира в Европа чрез честно балансиране на интересите. Затова днес Европа е особено заинтересована от това, да използва този опит в провеждането на една нова политика на намаляване на напрежението.

В глобалната ера сигурността на снабдяването с енергия, суровини и вода се превръща в първостепенен въпрос на международната сигурност. Същото се отнася за опазването на климата, за запазването от и за преодоляването на природните катастрофи. Ние се ориентираме към програмата за действие “Дневен ред 21” на ООН. Възстановимите енергии и повишаването на енергийната ефективност са ключът към мирното развитие. С тяхна помощ ние можем да се преборим с бедността и да предотвратим конфликти за недостиг на ресурси.

Разпадът на държави води до разпространение на анархия и беззаконие. Това е предизвикателство за цялата международна общност от държави. Германия и Европа трябва да бъдат готови да поемат своята отговорност за възстановяване на държавността и структурите на гражданското общество....

МОДЕЛИРАНЕ НА ГЛОБАЛИЗАЦИЯТА

Целта на социалдемократията е справедлива глобализация, която носи на хората благосъстояние и развитие. Конкуренция-

та за най-благоприятното разположение между икономическите пространства не бива да води до глобален натиск върху заплатите, до по-лоши трудови условия, публични услуги и екологични норми. Операцията на международната арена капитал не бива да се измъква от своята социална и екологична отговорност и от своите данъчни задължения. Затова са необходими честни и действени правила за пазарите на финанси, суровини и стоки, както и задължителни международни социални и екологични стандарти за функционираща конкуренция. С оглед на това ние искаме да възстановим и разширим възможностите за насочване на икономиките чрез международно сътрудничество и в рамкови условия, без това да води до освобождаване на националната политика от нейната отговорност. По този начин искаме да осъществим целите на Хилядолетието на ООН и да отворим пътя към справедлив световен икономически ред.

На международно равнище имаме нужда от орган, който да се грижи за действителната координация и кохерентност по икономическите, социалните и екологичните въпроси. Затова е необходимо създаването при ООН на Глобален Съвет по икономическа, социална и екологична политика, в който да бъдат представени на високо равнище всички региони, както и международните финансови и търговски институции.

Нуждаем се от повече справедливост в световната търговия. Развиващите се страни не искат милостиня; те искат справедливи шансове на пазарите. За тази цел индустриалните страни трябва да отворят пазарите си в рамките на СТО, стъпка по стъпка да редуцират и в крайна сметка да сложат край на субсидирането на своя аграрен износ.

Икономическата глобализация застрашава да изпразни от съдържание примата на демократичната политика в съществени области. Ние искаме да защитим челното място на политиката, тъй като само по този начин може да се защитят националната и глобалната демокрация като фундаментален принцип. Неконтролираното движение на капитала на международните финансови пазари може да постави в опасност цели народни стопанства.

Ние се стремим към действена политико-устройствена рамка на финансовите пазари. Противопоставяме се на това, печалбите да се приватизират, когато при финансови кризи общността трябва да покрие загубите. Трябва да се спре надпреварата на националните държави за все по-ниски данъци, тъй като тя заплашва основите на социалната политика.

За да се защитят правата на наемните работнички и работници и на международната арена, ние искаме да се засили Международната организация на труда (МОТ). Възловите трудови норми трябва да се отчитат в по-голяма степен при решенията на Международния валутен фонд, на Световната банка, на Световната търговска организация и на ООН. За да се постигнат тези цели, навсякъде по света има нужда от свободни профсъюзи.

Епидемиите не познават държавни граници. За борбата с тях имаме нужда от глобални решения. Борбата срещу СПИН днес е едно от централните предизвикателства за човечеството.

При провеждането на екологични и социални стандарти ние съзнателно привличаме властта на потребителя. Всички продукти и услуги, които доказано се произвеждат и предлагат под наблюдението на международни защитни правила, на основните трудови норми и чрез екологично стабилно производство, трябва да получат лесно познаваем и разбираем стокъв етикет. За целите на справедливата глобализация своите задължения трябва да поемат и мултинационалните предприятия. Подходящ инструмент за провеждане на социални стандарти са споразуменията, чрез които глобално действащите предприятия се задължават към глобално спазване на основополагащи социални норми по отношение на заетите в тези предприятия и техните клиенти. Екологичното прозрение има социални предпоставки. Въпреки това ние сме убедени, че можем да създадем общо съзнание за интересите на хората и на околната среда в един свят на глобални мрежи.

СОЦИАЛНА И ДЕМОКРАТИЧНА ЕВРОПА

След приемането на Хайделбергската програма през 1925 години немските социалдемократки и социалдемократи се бо-

рят за обединението на Европа. Много от онова, което тогава изглеждаше непостижими, днес е действителност, разбрана от само себе си. Европейското обединение от руините на две световни войни направи възможен най-мирния период след съществуването на този континент. Преодолени са война, гонения и глад. Хората се радват на стабилност и благосъстояние. Европейският съюз е един мирен проект.

Европа е демократична и социална общност на ценности, а не само икономическо пространство. Нашите представи за свобода, справедливост и солидарност са закотвени в Европейската харта за основните права. Върху тези ценности се основава европейският обществен модел. Европейската политика за равнопоставеност на жените и мъжете и срещу дискриминацията е пътеводна. Социалдемократията в Европа застава зад една политика, която дава възможност на всеки човек да вземе живота си в свои ръце и да напредне чрез собствени усилия. Ние сме за това, хората да могат да разчитат на солидарността на общността, когато попаднат в беда. Искामе толерантна Европа, в която хората от всички нации, цветове на кожата и религии да могат да живеят заедно. Различните култури и традиции са богатство, което искаме грижливо да запазим.

Европейският съюз е нашият отговор на глобализацията. През глобалната ера ние можем да осигурим свобода и демокрация, благосъстояние и справедливост в Германия само в общност с нашите европейски партньори. На европейска и на глобална почва ние съединяваме силите, за да предоставим на глобалните пазари правила за повече справедливост, за социална и екологична отговорност. Искаме да развием Европейския съюз в посока към една дееспособна мирна сила.

МИРНАТА СИЛА ЕВРОПА

Европейският съюз работи за една мирна политика, която стъпва върху предотвратяването на конфликтите, върху всеобхватното понятие за сигурност и върху мултилатерализма.

За да се превърне Европа в глобална сила на мира, Евро-

пейският съюз трябва да подобри своята външнополитическа дееспособност. Ние се застъпваме за засилване на Общата европейска външна политика и политиката на сигурност. Подобряването на способността на ЕС да води такава политика служи и на целта, да се укрепват европейските колонии в транатлантическия съюз.

Армиите на европейските национални държави трябва да постигнат още по-тясно сцепление. Целта е да се създаде Европейски съюз за сигурност и отбрана. Първата необходима крачка е създаването на единици от интегрирани сили под единно командване. В средносрочен план това не трябва и не може да засяга всички области на военното сътрудничество. В дългосрочен план ние се стремим към създаването на европейска армия, чието използване трябва да бъде легитимирано по парламентарен път.

Една всеобхватна политика на сигурност изисква, Европейският съюз да обвърже своите политически и икономически тежести. С оглед на това в най-важните международни организации Европа трябва да говори с един глас. Само по този начин държавите на Европа ще могат да влияят ефективно за постигането на честно и справедливо разпределение на глобално продуцираното благосъстояние и за демократизацията на международните режими и организации. Европа не бива да отслабва усилията си в интерес на политиката на развитие.

Разширяването на Европейския съюз създаде мир, стабилност и благосъстояние в европейското пространство. Едновременно с това ЕС придоби сила на излъчване и на модел и извън Европа. Много страни предприемат огромни усилия, за да могат да станат членове на Европейския съюз. Това води до реформи в тези страни, които подобряват конкретните жизнени условия за хората.

Ние застъпваме позицията, да се задържи даването на съгласие за страни, които вече са получили перспектива за приемане. Задачата е да продължат течащите преговори въз основа на де-

финираните от ЕС критерии. Преди разширяването на ЕС има нужда, обаче, от реформа на неговите институции.

Ние се придържаме към отдавна обещаната от всички държави-членки на ЕС перспектива за присъединяване на Турция. Една Турция, която се чувства задължена към европейските ценности, може да изпълни важната функция на мост към други ислямски страни. Тази роля на Турция отговаря на интереса както на Германия, така и на Европа, защото създава мир, стабилност и икономически перспективи.

Задача е също така, да се подкрепят хората от страните, които дори в дългосрочна перспектива нямат изгледи за членство, в техния стремеж към демокрация, правова държавност и социално изравняване. Затова ние ще се застъпваме за последователното по-нататъшно развитие на европейската политика по отношение на съседните държави.

СОЦИАЛНА ЕВРОПА

Европа създаде най-големия вътрешен пазар в света и въведе единна валута. Сега е важно да се засили социалното измерение на ЕС, защото то е централна част от нашия европейски обществен модел. Затова социалдемократите и социалдемократите искат социалното измерение да бъде равнопоставено като тежест с принципа на конкуренцията в един европейски основен закон. Заложените в Европейската харта за основните права социални основни права трябва да станат реалност.

Има различни национални характеристики и традиции на европейския социален модел. Но основополагащи за всички социални държави в Европа са: развитата и дееспособна държава, социалните системи за осигуряване на елементарните житейски рискове, публичните грижи за битието, регулираните трудови условия, както и правата за участие и съучастие на наемните работнички и работници при вземането на решения.

Ние ще запазим и развием по-нататък тези силни страни на Европа. Не искаме да унифицираме социалните системи, а да постигнем разбирателство върху общи минимални стандарти. Те трябва да

осигурят условия за честно съревнование между държавите, за да се претоврати социалният дъмпинг.

Правата на наемните работнички и работници са съществена част от европейския социален модел. Чрез по-добри правила на здравната и трудовата защита искаме осезаемо да подобрим трудовите условия на хората в Европа. Ние се стремим към европейско трудово право, което да предписва единни елементарни стандарти например в сферите на тарифното право и правото на стачки. В европейските предприятия искаме да гарантираме и доизградим участието в управлението на наемния труд.

В Европа искаме да се борим за това, социалният дъмпинг да бъде заменен от честно съревнование за пространство. За да се стигне до споразумение по този въпрос, ние предлагаме коридори за социални и образователни разходи, съобразени с конкретната икономическа производителност. Това ще гарантира минимален критерий за социална сигурност и инвестиции в образование и квалификация. Всеки, който иска да работи в европейска чужбина, не трябва да се сблъсква с пречки по линия на социалните системи.

Ние искаме да преодолеем надпреварата за най-ниски данъчни ставки за предприятията в Европа. Чрез тази надпревара европейските държави взаимно си ограбват финансовата дееспособност. Необходими са единна база за измерване на корпоративния данък на европейско равнище, както и минимални ставки за този данък.

Европейският обществен и социален модел гарантират свободния и благоприятен като цена достъп до качествени публични услуги. Тези принципи искаме да бъдат закотвени като задължителни на европейско равнище. Всяка държава-членка трябва обаче сама да определя структурата на социалните грижи.

Подобряването на жизнените условия в икономически слабите региони служи на всички в Европа. Затова Европейският съюз оказва особена подкрепа на тези региони най-вече за наваксване на икономическото изоставане. Кохезията в Европа можем да гарантираме само тогава, когато не намаляваме запла-

ти и социални стандарти. Ние искаме да бъдат въведени минимални заплати, гарантиращи съществуването.

Европейският вътрешен пазар доведе до безспорни печалби като ефективност и благосъстояние. Той открива и за в бъдеще шансове за разгръщане на икономическото творчество отвъд границите на националните държави. За да се използват тези шансове, ние настояваме за внимателно доизграждане на вътрешния пазар и за отстраняване на бюрократичните пречки. При това ще обръщаме внимание на това, отварянето на пазара и премахването на бюрокрацията да не водят до премахване на социалните и екологичните стандарти.

Европа е икономическо пространство, основано на знанието. Затова Европа може да повиши своята конкурентоспособност в глобалното съревнование само чрез засилени инвестиции в иновации, изследвания и развитие. С тази цел се ангажираха всички държави на Европейския съюз. Сега задачата е последователно да се преследва това намерение.

Ние искаме да стимулираме целенасочено иновативните и производствени изследвания, за да открием в бъдеще нови пазари. Важен принос за това имат европейските изследователски алианси. Имаме нужда от координирана индустриална политика в Европа и от европейски шампиони в международната конкуренция.

Една ориентирана към бъдещето Европа се нуждае от ясно структуриране на европейския бюджет. Неделима част от това е голямата прозрачност на бюджетната политика на ЕС. Размерът на бюджетните субсидии трябва да бъде намален и тези пари да се вложат в инвестиции за бъдещето.

За да се стимулира икономическата динамика, да се осигури стабилност и да се материализира социалното измерение на ЕС в държавите-членки, ние имаме нужда от гласувана в Европейския съюз икономическа, финансова и парична политика в полза на задължителни макроикономически цели. Затова пледираме за силна координация между държавите, които са въвели еврото. Европейската централна банка трябва да стимулира растеж и зае-

тост в еднаква степен с валутната стабилност. Ние искаме да раз-
вием пакта за стабилност и растеж в Европейския съюз в такава
степен, която да предлага повече пространство за националните
структурни реформи и за перспективни инвестиции.

ДЕМОКРАТИЧНА ЕВРОПА

Чрез своята растяща компетентност Европейският съюз при-
доби чертите на собствена държавност. Затова всяко политическо
действие на Европейския съюз трябва да бъде демократично ле-
гитимирано. Колкото повече напредва задълбочаването на поли-
тическата интеграция, толкова по-наложителна става задачата за
изграждане на истинска европейска демокрация. Нейна важна ос-
нова е една Европейска конституция. Тя сочи пътя към изпълни-
телна власт на Европейския съюз, която се избира и контролира от
парламента.

Европейският съюз обединява в процеса на вземане на по-
литическите решения личности и органи от европейско, ре-
гионално и комунално равнище. Следователно, той трябва да
извежда своята демократична легитимност от различни източ-
ници. Цел на нашата политика е да се тласне напред развитието
на Европейския съюз като дееспособна, отворена за участие и
многогранна демокрация.

Затова последователно трябва да се засилват компетенци-
ите на Европейския парламент. Парламентът трябва да действа
равноправно с обединените в Министерския съвет национални
правителства по линия на общоевропейското законотворчест-
во. Ние настояваме Европейският парламент да взема участие
във вземането на решения и по въпроси на външната политика,
на политиката на сигурност и на отбрана, както и на аграрната
политика. Европейският парламент се нуждае от всеобхватни
контролни права по отношение на Европейската комисия, както
и от правото на самостоятелна законодателна инициатива.

Застъпваме се за това, националните парламенти на държави-
те-членки да бъдат въввлечени по-непосредствено в европейската
политика. Техните права на информация и участие трябва да се

укрепват постоянно. Националните парламенти трябва да могат да упражняват контрол върху това, доколко Европейският съюз спазва принципа на субсидиарност при своите директиви. Националните парламенти и Европейският парламент на своите равнище са в еднаква степен отговорни партньори при демократичния контрол на ЕС.

Демократичното изграждане на Европа започва в общините и регионите. ЕС трябва да организира демократично и по прозрачен начин своето федеративно и междудържавно равнище и има право да се намесва само там, където е необходимо общоевропейско регулиране.

Една европейска демокрация е трайно жизнеспособна само тогава, когато почива върху политическия ангажимент и върху публично изразената воля на гражданите и гражданите на Европа. Затова европейската политика трябва да се дебатира по-силно от всякога в европейската общественост. Европа се нуждае от демократичния спор между политически алтернативи. Затова искаме да засилим преките права на участие на гражданите и гражданите. Задължителни са също така силните европейски партии и организации на гражданското общество.

Наша цел е да продължим да развиваме Социалдемократическата партия на Европа (ПЕС) като политически силна, масова и програмна партия. За в бъдеще членовете на социалдемократическите партии в Европа трябва да формират ПЕС. Ние поддържаме идеята за изработването на социалдемократическа програма на принципите за Европа.

СОЛИДАРНО ГРАЖДАНСКО ОБЩЕСТВО И ДЕМОКРАТИЧНА ДЪРЖАВА

Всяка демокрация живее чрез ангажираността на своите граждани и граждани. Затова ние искаме силно, жизнено гражданско общество, в което хората се ползват в изобилие от свободата на мнение, на сдружаване и на събрания. Само в такъв случай нашето общество може да развие сили за устойчиво обновяване. Едно осъзнато гражданство изгражда и организира

своето съжителство само в една дееспособна държава.

Една дееспособна, открита и загрижена за гражданите държава остава жизнено необходима именно в свят, в който силните частни интереси се опитват да приватизират публичните задачи. Ние знаем, че едно тотално правно уреждане на всички житейски ситуации не води до повече справедливост, както и, че законите не могат да решат всички проблеми. Но ние сме за това, и в бъдеще публичните интереси да се определят само чрез примата на политиката.

Ние искаме силни парламенти. Те са сърцето на формирането на демократичната воля. И ние искаме, депутатът да бъде съпроводен и прищпорван от една будна, дискутираща общественост. Партиите участват при изразяване на политическата воля на народа. По този начин те заемат видно място в нашата парламентарна демокрация. Ние гледаме сериозно на задачите на партиите, които гарантират постоянното политическо участие на гражданите и гражданите във вземането на решения. Искаме да събудим нов ентузиазъм за демокрацията, да постигнем по-високо участие в изборите и повече пряка намеса. Застъпваме се за повече демокрация и повече възможности за пряко участие на гражданите и гражданите като допълнение на парламентарната демокрация. В определени от закона рамки парламентарните решения трябва да се допълват от референдуми и плебисцити в общините, провинциите и на федерално равнище. Конституционно-правните ограничения за властта на мнозинството важат и за прякото участие на гражданите.

Доброто управление в една дееспособна държава изисква съкращаване на безполезната бюрокрация. Ние имаме нужда от силна модернизация на управлението, за да изпълнява то адекватно задачите си в условията на бързи промени. Никъде не бива да се прахосват публични средства. Ние не искаме настойническа, а активизираща държава, която служи на гражданите и гражданите и изпълнява възложените ѝ от тях задачи съзнателно, ефективно и рентабилно.

Онзи, който поема длъжности и мандати, носи голяма отговор-

ност. Ние искаме политици, които остават свързани с обществото и се ориентират към честност, откритост и яснота на позициите.

СОЛИДАРНОТО ГРАЖДАНСКО ОБЩЕСТВО

Днес повече хора от всякога водят активен, самоопределен, еманципиран и независим живот. Нараснаха знанията за други страни и култури, самосъзнанието и възможностите за действие на хората. Ние се застъпваме за това, нашето общество да печели повече от тези знания и опит. За тази цел хората се нуждаят от стимули, но и от благоприятни рамкови условия. Социалната отговорност на човек за човека трябва да придобие по-голямо значение в нашата общност. Това е нашето разбиране за солидарното гражданско общество. То е големият потенциал на социалната демокрация в наши дни.

Едно силно гражданско общество ни предоставя родина във времената на бурен поврат. Там, където хора се застъпват за хора, се реализират готовност за поемане на отговорност, чувство за справедливост, взаимно уважение, солидарност и умереност при ползването на индивидуалната свобода. От тази преживяна обществена солидарност израства нова консолидация – срещу самотността на човека и центробежните сили на модерния живот. Там, където решаваме социални проблеми заедно, намираме ориентация, доверие и сигурност.

Гражданското общество се организира в обединения, фондации и инициативи, които се поддържат преди всичко от доброволното включване. Когато гражданките и гражданите действат заедно, те могат сами да изпълнят много конкретни задачи. Тяхната сила е в това, да потикват другите към действие, своевременно да откриват проблемите и да ги решават адекватно. Ние сме за това, да получат повече признание, стимули и гаранции длъжностите на обществени начала. Много хора посвещават време, за да работят за обществото. Други предоставят финансови средства от личното си състояние. И двете неща са необходими. Ние искаме да съединим работата на обществени начала с културата на спонсиране на общата полза.

Демократичните партии, профсъюзите, църквите и религиозните общности, както и социалните и екологичните обединения, са носещи колони на солидарното гражданско общество. Особено младото поколение търси атрактивни възможности, за да се ангажира в общността и да преживее своя принос чрез солидарност. Социалните движения постоянно се залавят с остри теми на деня, борят се за глобална справедливост, за защита на околната среда или на потребителите. Ние искаме да засилим тези организации. Те са наши партньори.

.....

СЪЗДАВАНЕТО НА НОВИ СТОЙНОСТИ И ДОБРАТА РАБОТА

Социалдемократическата икономическа политика преследва три главни цели. Ние искаме възможно най-високо благосъстояние, от което да се ползват всички хора. Всяка жена и всеки мъж трябва да получат възможността, сами да изкарват чрез труд издръжката на живота си. Едновременно с това ние трябва да гарантираме в перспектива своите природни условия за живот.

Тези цели са постижими само чрез създаването на висока икономическа стойност и чрез международна конкурентоспособност. Ние приветстваме технологичния прогрес. Искаме да ориентираме техниката към достойно за човека, социално справедливо и устойчиво развитие. Новите технологии създават нови пазари, разпалват икономическия растеж и могат да мобилизират силите на нашето общество. Ние разбираме глобализацията като шанс за нови работни места и за гарантиране на благосъстоянието през идващите десетилетия. За тази цел се нуждаем от рамкови условия за конкуренция, която да подкрепя дългосрочния растеж и да не поставя в центъра краткосрочната печалба.

ЩЕ ОБНОВИМ СОЦИАЛНОТО ПАЗАРНО СТОПАНСТВО

ГСДП и профсъюзите до голяма степен изградиха социалното пазарно стопанство като успешен политико-устройствен модел на Германската федерална република. Този модел е едно от най-ярките икономико-политически постижения на ХХ век. Социалното пазарно стопанство съедини социалния мир, икономическата мощ и благосъстоянието за широките слоеве на населението. То превърна участието и съучастието на наемните работнички и работници в управлението в производителна сила. То засилва и поддържа общественото единение.

Но ние знаем също така: трябва да модернизираме социалното пазарно стопанство, за да го съхраним. Глобализацията на пазарите за стоки, финанси и услуги, промените в трудовия свят и дигитализацията поставят на изпитание доказания устройствен модел. Социалдемократическата политика трябва да ориентира промените в духа на социалната справедливост. Ние искаме да заздравим за бъдещето, за ХХІ век основните стълбове на нашата икономическа и социална политика. Това можем да направим само заедно в Европа и с Европейския съюз. Един реалистичен пример за по-нататъшното развитие на социалното пазарно стопанство трябва да признае както ефективността и рационалността на децентрализираните пазарни решения, така и техните граници. При това остава валиден принципът: пазар, колкото е възможно, политическо регулиране, колкото е необходимо.

Социалдемократическата икономическа политика трябва да направи достъпни за всички шансовете на глобализацията. Това не може да стане чрез дъмпингова конкуренция със все по-евтини продукти, при която постигането на печалба става само чрез намаляване на заплатите и ограничаване на социалните разходи.

ПОЛИТИКА НА ПЪЛНА ЗАЕТОСТ

Икономиката трябва да служи на хората. Създаването на повече и по-добри работни места е мащаб за успешна иконо-

мическа политика. Интеграцията на всички хора в трудовия пазар е цел на социалдемократическата икономическа и социална политика. При условията на XXI век пълната заетост вече не означава негласна гаранция, че всеки човек през целия си живот ще има осигурено работно място в същата фирма. Растящата икономическа динамика изисква от хората смяна на работното място и на професията, преди всичко обаче - постоянно допълнително обучение. Фазите на отглеждане на децата или на грижата за стари хора често налагат професионални ограничения или дори прекъсвания в професионалния живот. Ще продължат да се увеличават формите на самонаемане.

С това разбиране ние няма да изоставим целта за пълна заетост в Германия и след десетилетия на висока безработица. За нас работата не свършва, а напротив. Нашето бъдеще лежи в иновативните, високостойностни стоки и в по-голямото предлагане и работни места в областта на услугите. Колкото повече хора са на работа, толкова по-високо е нашето благосъстояние. Именно с оглед на демографското развитие искаме да използваме потенциала. Квотите за наемане на по-възрастни и нискоквалифицирани трябва ясно да се увеличат. Всяка работа, дори по-простата заетост в услугите, заслужава уважение и признание и трябва да предлага шанс за кариера за квалифицирана работа.

Една политика на пълна заетост се основава на четири стълба: първо, върху възможно най-висок растеж, на скок на годните за пазара продукти и на особена динамика на заетостта в областта на услугите, които водят до видимо по-високо предлагане на работни места. Второ, като координира политиката на трудовия пазар, на образованието, на равнопоставеността и семейната политика, социалната държава на предварителната грижа подкрепя хората да се справят с преходите и прекъсванията в своите трудови биографии и да съхранят трудоспособността си. Трето, за хора, които не намират перспектива на първия пазар на труда, са необходими особени оферти от страна на публично стимулирана и ориентирана към общото благо работа. Четвърто, необходима е модерна политика на определяне на работното

време, която да стимулира самоопределението и гъвкавостта, както и да ангажира повече хора чрез съкращаването на работното време.

Ние искаме забележимо да повишим заетостта на жените. Младите мъже и жени имат нужда от еднакви възможности, от преодоляване на досегашното деление на типично мъжки и типично женски професии чрез широк избор на професии и образование. Наложителни са задължителни целеви норми за равноправното участие на жените на ръководни позиции в предприятията, управлението, науката и изследванията, както и в контролните органи.

ПАЗАРИТЕ НА БЪДЕЩЕТО СЕ НУЖДАЯТ ОТ ПОЛИТИКА

В процеса на глобализация световният брутен социален продукт до 2030 г. приблизително ще се удвои. Германската икономика ще има също така по-добри перспективи, ако успеем да използваме шансовете на предстоящия тласък на растежа и да снабдим нововъзникващите пазари навсякъде по света с атрактивни стоки, продукти и услуги. Затова трябва да заложим във всички области на по-добрите идеи, иновациите и специализацията. Политика, предприемачи и заети във всеобхватен смисъл трябва да мислят в международен план. Ние не можем да “слезем” от глобализацията, както се заблуждават някои леви и десни популисти. Заблудата е и пропагандираният от пазарните либерали и консерваторите в Германия път: в едно глобализирано стопанство ограничаването на социалните разходи, изпразването от съдържание на тарифните системи и тоталното удължаване на работното време са фалшиви подходи. Те са насочени срещу хората, късогледни са и в икономическо отношение и застрашават вътрешната конюнктура. На една политика на резигниращо приспособяване ние противопоставяме настъпателна стратегия на конкуренция в качеството.

Човечеството е изправено пред големи социални и еколо-

гично предизвикателства. За да се справим с тях, ние се нуждаем от високостойности продукти и услуги. Като последица от демографското развитие продуктите и услугите за по-старото поколение представляват допълнително поле за растеж. Затова ние залагаме на качествения растеж. Така ще бъдем в състояние да увеличим качеството на нашия живот, да спестим ресурси и енергия, да тушираме климатичните промени, да лекуваме болести, да подобрим мобилността и да облекчим комуникацията. Новите технологии ще намерят приложение преди всичко на тези пазари на бъдещето.

Екологичното спасяване на земята не е само грижа на политиката на опазване на околната среда, на външната и отбранителната политика, на политиката на развитие. То се превръща в мотор за създаването на икономически продукт. Бъдещето принадлежи на така наречените “зелени пазари”, които ще направят възможна глобална динамика на растежа, без да се разрушават природните условия за нашия живот. Продукти и услуги, които подобряват нашето здраве, не са само фактор за нови разности, но и бъдещи пазари.

Ние искаме икономиката целенасочено и масивно да инвестира в тези пазари. Германската икономика трябва да бъде начело на тези водещи пазари.

СТРАТЕГИЧЕСКА И ЕКОЛОГИЧНА ИНДУСТРИАЛНА ПОЛИТИКА

Индустрията продължава да бъде гръбнакът на нашето народно стопанство. Много услуги, квалифицирани и прости, зависят непосредствено от индустрията. Но индустриалните продукти ще се основават все повече върху знанието и услугите.

Една стратегическа индустриална политика залага на качествените предимства на нашето икономическо разположение. Шансът ни се състои в това, да развиваме решения на проблемите, които да могат да се изнасят по света. За тази цел изследванията, развитието на нови продукти и предприятията трябва да се обвържат по-тясно от преди в мрежа. Ние искаме по пряк път да превърнем

научните открития, новите технологии и идеи в продукти и в работни места.

Ние създаваме допълнителна стойност, когато на централните водещи пазари постигнем взаимовръзка между решаването на задачите на бъдещето на обществото и засилването на нашата индустрия. Стратегическата индустриална политика е едновременно и екологична индустриална политика. Мисълта за екологичната устойчивост не е задръжка на растежа, а негов мотор.

Държавата не иска да замества пазарите, а да им предостави обществена устройствена рамка. Тя може да бъде “пионер”, като даде решаващи импулси на водещите пазари на стопанското действие. Тя трябва да формулира приоритети за икономическата политика и да се концентрира върху стратегическите сфери в партньорство с икономиката и науката. Държавата трябва да свърже в едно своите средства и инструменти – от изследванията през целевото регулиране до създаването на определени продукти. Такава стратегическа и екологична индустриална политика е универсална задача за множество сфери на политиката. Тя засилва индустриалните ядра и регионалните икономически клъстърци. Ядрата на растеж в новите федерални провинции също показват, как от знанието се ражда нова икономика. Ние ще засилим тези клъстърци като мотори за една нова индустриална структура в Източната част на Германия.

.....

СОЛИДНИ ДЪРЖАВНИ ФИНАНСИ И ПУБЛИЧНИ ИНВЕСТИЦИИ НА БЪДЕЩЕТО

Бюджетната и финансовата политика за нас са конструктивна политика. Солидните публични финанси са основна предпоставка за растежа, благосъстоянието и работните места. И обратното. Солидните държавни финанси за нас са също така отговорност пред идващите поколения. Във всеки случай консолидирането на публичните бюджети не бива да води до това, на следващото поколение да се остави една съсипана публична инфраструктура.

Ние искаме да намалим задлъжнялостта на публичните бюджети и да ориентираме държавните разходи по-силно към инвестиции на бъдещето. Едно иновативно и конкурентоспособно стопанство се нуждае очевидно от повече инвестиции в образование, изследвания и инфраструктура. Тъй като всички общо се ползват от такива инвестиции, предприятията и състоятелните частни бюджети, според постиженията си, трябва също да вземат участие във финансирането на тези задачи. Публично-частните партньорства също могат да бъдат инструмент за осъществяване на необходимите публични инфраструктурни задачи.

Публичните бюджети в структурно отношение са недофинансирани и твърде зависими от развитието на конюнктурата. Държавата се нуждае от по-надеждни приходи, които по-малко се люшкат от конюнктурата. Солидните приходи и спестявания стъпка по стъпка създават разширени финансови и политически пространства за действие, както за изпълнение на държавните задачи, така и за необходимите инвестиции на бъдещето.

Едно балансирано разпределение на приходите е не само социално справедливо, но и икономически разумно. Ние се придържаме към целта за данъчно облагане според дееспособността.

Ние искаме да променим съотношението между ниска данъчна ставка и висока разходна квота в Германия. Системите за социално осигуряване трябва в по-голяма степен да се финансират от данъците върху всички видове доходи, вместо от задължителното социално осигуряване на заетите и на работодателите. В замяна на това ще спадне издръжката на труда и всички данъкоплатци ще заплащат част от социалното изравняване. Искаме да преодолеем данъчно-правните норми, които пречат на по-високата заетост на жените.

ЗНАНИЕТО И КВАЛИФИКАЦИЯТА КАТО ПРОИЗВОДИТЕЛНИ СИЛИ

Богатството от изобретения, добрите идеи и иновациите, които се раждат от тях, са най-важната суровина на нашата стра-

на. С прехода от индустриалното общество към обществото на индустриалните услуги и знанието придобива по-висока ценност ролята на квалифицираните работнички и работници. В бъдеще създаването на принадлежна стойност ще зависи в решаваща степен от участието на работниците, в т.ч. и на по-старите, както и от инвестициите в тяхната квалификация. В интерес на предприятията и предприемачите е по-силно, отколкото досега, и постоянно да стимулират човешките способности и умения. Обща задача на предприятия, синдикати и политика е да се отговори на растящия недостиг на специалисти.

Знанието и идеите са гаранتي на нашите работни места. Трябва да опазваме тази интелектуална собственост, защото пиратството на стоки и марки нанася вреда не само на нашата икономика и на нейната иновативна сила, но често застрашава и потребителите. Ние искаме да гарантираме интелектуалната собственост и изобретателското право.

В индустриалното общество на услугите и знанието растящо значение придобива икономиката на творчеството. Ние виждаме рецептата за успех чрез повече иновации, творчество и създаване на ценности в правилната комбинация между технология, талант и толерантност. Длъжни сме да създадем в Германия атмосфера на откритост за нови идеи и влияния на нестандартно мислещите. Да се насърчава творчеството, за нас това означава постоянно да се обновява достъпът и ползването на новите технологии.

ИКОНОМИЧЕСКА ДЕМОКРАЦИЯ И СОЦИАЛНО УЧАСТИЕ

Отговорната в екологично и социално отношение икономика изисква икономическа демокрация, социално участие и целенасочено поставяне на политически рамки. Икономическата демокрация осъществява изискването на Основния закон: собствеността задължава. Нейното ползване трябва едновременно да служи на благо на общността.

Съучастието в предприятия и производства, тарифната ав-

тономия и правото на стачки са неотменими елементи на социалното пазарно стопанство. Участието и вътрешнофирмената демокрация не са спирачка, а предпоставка за предприемачески успех. Ние се изказваме особено за паритетното съучастие на капитала и страната на наемния труд в контролните съвети на големите предприятия. В едно европеизиращо се все повече народно стопанство наша обща цел е да гарантираме и развием на европейско равнище правата на наемните работници и участието. Необходимо е засилването и подобряването на работата на европейските производствени съвети.

Силните и отговорните профсъюзи са изключително необходими за икономическата демокрация. Те са най-мощната сила, която се грижи за демократичното включване в икономическия живот и за социално-партньорското балансиране на различните интереси. Ние ще запазим утвърдената система, в която трудовите условия се определят от законодателя, от страните в тарифните преговори и от производствените и персоналните съвети. Същото се отнася за неограничената тарифна автономия и за правата и закрилата на наемните работнички и работници. Ние ще отхвърляме всяка атака срещу това.

Участието на наемните работнички и работници в предприемаческия капитал като допълнителна колона на доходите насърчава иновациите и производителността и гарантира справедливо включване на заетите в успеха на фирмите. Ние искаме да направим по-атрактивен моделът на участието на работниците като елемент на икономическата активност. Но предприемаческият риск не бива да се прехвърля върху наемния труд.

САМОСТОЯТЕЛНОСТ И ОТГОВОРНО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО

В Германия имаме нужда от култура на самостоятелността. Допълнителни работни места се създават преди всичко чрез хората, които със своите идеи се излагат на икономически риск и създават нови предприятия. Съзидателност и пионерски дух са неотменимите производствени сили. В нашата страна те се изя-

вяват в една жизнена и иновативна средна класа. Ние искаме да подобрим условията за новите предприемачи, както и за малките и средни предприятия в една среда на все по-изостряща се конкуренция.

Предприемаческата свобода и социалната отговорност са двете страни на една и съща монета. Осъзнаващите своята отговорност предприемачи, които откриват пазарните шансове, които включват своите колеги и колежки в успеха и упорито инвестират в бъдещето, ще намерят нашата подкрепа. Задача на икономическата политика е да направи възможно отговорното предприемачество чрез рамки за честно съревнование и икономическа култура на предвидливостта в далечна перспектива.

КАПИТАЛОВИ И ФИНАНСОВИ ПАЗАРИ: ДА СЕ ИЗПОЛЗВАТ ШАНСОВЕТЕ, ДА СЕ КОНТРОЛИРАТ РИСКОВЕТЕ

Един стабилен и добре функциониращ капиталов пазар е задължителен за модерната, глобално интегрирана германска икономика, защото там се дава на разположение необходимият капитал за предприятията. Освен това, браншът на финансовите услуги в Германия сам е един от най-големите работодатели. Ние искаме да оползотворим шансовете и потенциала на пазарите на стоки и капитал за целите на трайния икономически растеж, на широкото благосъстояние и заетост. Особено важно е да се създаде по-добър достъп до рисковия капитал на младите, иновативни предприятия.

Там, където финансовите пазари реализират прекалени и само краткосрочни печалби, възниква опасност за дългосрочните стратегии на предприятията за растеж и по този начин - от унищожаване на работни места. Общикономическите кризи и прехвърлянето на техните последици върху обществото трябва да бъдат избегнати. Цел на социалдемократическата икономическа политика е финансовите пазари да служат на дългосрочно изградена икономическа култура. Ние искаме да засилим борсовите вложители, които обръщат поглед към дългосрочния ангажимент, а

не към бързата печалба. В тази посока искаме и да гарантираме правото на глас на акционерите. Това е централна регулационна задача за водещите индустриални страни в света.

Чрез растящото свързване в мрежи на международните пазари за стоки и финанси придобива все по-голямо значение международното регулиране и гарантиране на стабилни финансови пазари. Стабилните национални и международни финансови пазари са важно публично благо. За да се постигне това, ние искаме да действваме заедно с други държави и международни институции. Наша цел е да насърчаваме растежа, благосъстоянието и заетостта, но едновременно с това да упражняваме действено наблюдение и да въвеждаме правила, които да пречат на неочаквани рискове за стабилността или на погрешно развитие на народното стопанство.

Решаваща роля за малките и средни предприятия играят по-малките банки и спестовни каси. Затова ние искаме да запазим особената им роля. Множество банки в Германия и преди всичко – спестовните каси и взаимоспомагателните банки, се отличават със своето дългосрочно финансиране на предприятията и чрез своята ориентация по всеобщото благо. Ние няма да се откажем от тази ценна опора на нашата конкурентоспособност.

КОНКУРЕНЦИЯТА СЕ НУЖДАЕ ОТ ПРАВИЛА

Съзнаващите своята отговорност консуматори са израз на едно солидарно и демократично гражданско общество. Активната политика в защита на потребителя засилва страната на търсенето. Със всяка покупка всеки разполага с влияние. При това отделният индивид може да бъде слаб, но организираната сила на потребителите е действено средство, за да се даде по-добра и стабилна посока на икономическото развитие. Потребителите, които са готови да купят стока с висока стойност, са пионери на новите пазари за иновативни продукти.

Ние искаме да направим прозрачно за всеки, при какви условия се произвеждат продуктите и се дават услугите, и то именно на глобалните пазари. Такова обозначение дава възможност за осъзнато търсене от страна на консуматорите. Разширените

права на информация и правила за прозрачност за еманципирани потребители допринасят за това, пазарите да се влияят и контролират от страна на търсенето. Една независима консултация за потребителя и надеждни критерии за качество трябва да предоставят гаранции. Публичната ръка трябва да бъде пример чрез своите решения за организация и инвестиции. Едно всеобхватно обучение на потребителите може да даде на хората възможност да се ориентират във все по-комплексните пазари и да вземат отговорни потребителски решения.

Това се отнася и за растящия пазар на финансови услуги. Все повече хора ще вложат капитал за целите на личното си осигуряване за възраст. Ние искаме да приведем тази тенденция в съответствие с една дългосрочна и устойчиво построена икономическа политика.

ПРЕДВИДЛИВАТА СОЦИАЛНА ДЪРЖАВА

Социалната държава е голямо цивилизационно постижение на XX век. За нас – социалдемократите и социалдемократите – демокрация и социална държава са едно цяло. Социалната държава допълва гражданските права и свободи със социални права за гражданите. Благосъстояние и икономическа динамика, социална сигурност и обществено единение станаха възможни не въпреки, а заради социалната държава. Социалната държава дава свой собствен продуктивен принос за общественото участие на всички хора и за общественото благосъстояние, както и за неговото справедливо разпределение. Социалната държавност е организирана солидарност. В солидарната общност младите се застъпват за старите, здравите – за болните, физически здравите – за хората с увреждания, работещите – за безработните. В центъра на социалната държава ще продължават да бъдат социалното осигуряване и участие, защитената правна претенция за социални услуги и правно гарантираното място на наемните работнички и работници.

И през XXI век централен си остава въпросът, как да бъде раз-

пределено общественото благосъстояние и какви възможности за дял се откриват по този начин за всеки индивид. Твърдението на застъпниците на пазарния радикализъм, че неравенството било стимул на икономическия прогрес, е не само антихуманно, но и погрешно. Само общество, което се стреми към модела на благосъстояние и на участие с дял за всеки, е общество, което има бъдеще. Именно при отчитане на многообразието от начини на живот и от гъвкави форми на заетост централната функция на социалната държава става особено важна, тъй като тя трябва да гарантира сигурност в промяната. Само тогава, когато хората знаят, че техните елементарни социални житейски рискове са надеждно гарантирани, те ще бъдат готови да поемат риск и да бъдат мобилни. За да се обнови това обещание за сигурност, ние ще продължим да развиваме социалната държава в посока към една предвидлива социална държава.

НОВИЯТ МОДЕЛ

Моделът на нашата социална политика за XXI век е Предвидливата социална държава. Тя помага на хората сами да управляват живота си, като поставя в центъра на вниманието активизиращи, превантивни и инвестиционни цели. Тя насърчава гарантиращия съществуването наемен труд, помага при отглеждането на децата, залага на превантивното здравеопазване и прегражда пътя на бедността. Тя насочва демографската промяна и разглежда образованието като централен елемент на социалната политика. Тя стимулира по-висока квота на заетостта за жените и за възрастните. Тя препятства изолацията и облекчава професионалната интеграция. Тя не освобождава никого от отговорността за собствения му живот.

Превантивната и инвестираща в хората социална политика допринася за финансовата стабилизация на системите за социална сигурност. Едновременно с това предвидливата социална държава дава солидарна гаранция срещу големи житейски рискове като безработица, болест или потребност от гледане, гарантира грижата за възрастните. Като се имат предвид промените

биографии на професия и труд, ние искаме да развием нашите системи за социално осигуряване по такъв начин, че да се даде сигурност за различните фази на живот и на труд. Колкото по-успешно действа превантивната грижа, толкова по-целенасочено социалната държава може да помогне на онези, които се нуждаят от особена подкрепа. При това предвидливата социална държава преодолява разпространеното ведомствено мислене.

Ние разбираме социалната интеграция на всички хора в обществото като свръхзадача на предвидливата социална държава. Затова много области на политиката трябва да се обвържат в мрежа и да организират своевременна превантивна грижа. Още в Берлинската програма се казва: “Социалната политика не иска само да поправи и да се притичва на помощ при бедствени случаи, а да действа предвидливо”. В този смисъл превантивната социална държава обхваща икономическата, финансовата, образователната, семейната политика и политиката на равнопоставеност, тя включва предвидлива социална политика в общините, честно регулиране на труда, както и адекватна на времето политика на интеграция на имигрантите. При това резултатите в отделните области на политиката зависят от това, доколко тези области са успешно взаимосвързани и организирани в мрежа.

ЕМАНЦИПАЦИЯ, УЧАСТИЕ И СИГУРНОСТ

Превантивната социална държава преследва три централни цели: на еманципацията, на участието и на сигурността.

Еманципацията е предпоставка за самостоятелно уреждане живот на гражданките и гражданите. Хората искат да могат свободно и сами да управляват живота си. Освобождането от принуди, свързани с произхода и наследени представи, беше вече най-голямото обещание на Просвещението и винаги е било централна част на социалдемокрацията.

Участието в социалните блага на образованието, на гарантиращата съществуването работа и на здравеопазването трябва да бъде достъпно от самото начало и постоянно да се държи открито за все-

ки, независимо от социален произход, възраст или пол. Това се отнася особено за хората, които не могат да се грижат за издръжката си със собствени сили: за безработни, болни, немощни, престарели и хора с увреждания, но също така и онези, които сами се грижат за отглеждане на децата си.

Сигурността означава не само защита на хората от екзистенциална беда, от житейски рискове и дискриминация. Нещо повече. Сигурността е предпоставката за самостоятелното определяне на живота. Основа на сигурността са не само трудът, материалните блага и правните претенции, но и индивидуално придобитата културна и социална компетентност.

За да можем да постигнем тези цели в наше време, предвидливата социална държава трябва да бъде свързана по-силно с гражданския статус и по-слабо – с професионалния статус. Ние ще насърчаваме възможно най-ранното участие на хората и ще поставим образованието и възпитанието на нашите деца в центъра на своето действие. За тази цел са необходими по-добра квалификация, стимули и обществена оценка за онези, които работят в обществените институции като детски градини, училища или дневни занимални.

Ние се нуждаем от повече и по-добри социални услуги и заведения. Такива могат да се изграждат от държавата, но и от доброволните обединения, както и чрез частна инициатива. При това чрез законови рамкови условия държавата осигурява качеството и свободния и равен достъп на всички до тях.

Справедливост и солидарност са принципите за финансиране на нашата социална държава. Едностранчивото натоварване на свободните професии с финансирането на обществените задачи нито е справедливо, нито е стопански рационално. И напред паритетно финансираните социални осигуровки ще си останат централен стълб на нашата социална държава. Ние искаме да укрепим още повече основите на финансирането на системите за социална сигурност и да допълним паритетно финансиращия принос чрез по-високо и стабилно, гарантирано данъчно финансиране. При това за нас е валидно правилото: делът на вноските

трябва да се намалява, делът на данъците трябва да се увеличава, ако трябва да направим възможно едно по-справедливо, по-щедро и по-стабилно финансиране на социалната държава.

Искането за участие и правото на самоопределение съществуват независимо от пол, възраст или увреждания. Хората с увреждания се нуждаят от подкрепата и солидарността на всички. Ние искаме равноправно участие във всички обществени области. Предпоставка за това е свободата от бариери във всички жизнени сфери, за да могат хората с увреждания да живеят самостоятелно. Важен е също така силният публичен ангажимент, за да бъдат стимулирани децата и младежите с увреждания чрез специализирани заведения, а по-късно – да се постигне тяхната интеграция при първата им работа.

ДОБРАТА РАБОТА: ГЪВКАВОСТТА СЕ НУЖДАЕ ОТ СИГУРНОСТ

Трудовият свят се променя. Гъвкавост, мобилност и социални рискове нараснаха неимоверно по значение. Въпреки това, и в бъдеще трябва да се гарантират социална сигурност и правна защита. Гъвкавостта се нуждае от сигурност. Тя не бива да води до несигурни трудови отношения. Еднаквият труд трябва да се заплаща еднакво; това се отнася особено за труда на жените. Да се работи достойно означава: честни и добри трудови условия, защита на труда и здравето и ефективна защита срещу дискриминация и сексуално мотивирано отношение. Тарифната автономия и тарифните договори си остават за нас основополагащи механизми за договаряне и изграждане на трудовите отношения. Защитата при предупреждение за уволнение пази наемните работнички и работници от произвол.

Ние искаме да подобрим възможностите за социално израстване, да повишим степента на пробиваемост на обществото на труда и да подкрепим готовността на хората за трудови постижения. Готовността да се успява трябва да се стимулира по-силно и съответно да се заплаща.

Една по-висока квота за заетост на жените, но също така и

на възрастните, ще допринесе за това, да се попречи на изолацията и да се облекчи професионалната интеграция. По този начин ще се подобрят възможностите на хората за участие и приходната база за данъци и социални осигуровки. Растящото благосъстояние върху основата на нарастване на производителността и на националния брутен продукт допринася за преодоляване на демографските предизвикателства пред системите за социално осигуряване.

Жените и мъжете трябва да участват равноправно и на партньорска основа както в наемния труд и в кариерното изграждане, така и във всички други форми на труд като домашния или обществено полезен.

Политиката на работното време и на неговата организация за нас имат висока стойност. Те имат обществено значение, тъй като влияят върху участието в обществения живот, в културните, социалните и обществените занимания на хората. С оглед на бъдещето, политиката на работното време трябва да отговори на оправданите интереси на предприятията от засилване на иновациите и на конкурентоспособността. По същия начин бъдещата политика на работното време трябва да отговори на изискванията на заетите за повече самостоятелно време и шансове за квалификация, както и за съчетаване на семейство и професия. Важен инструмент за хармонизиране на претенциите на предприятията, от една страна, и на наемните работнички и работници, от друга, са сметките за работното време. Те обаче имат нужда от достатъчно защита срещу неплатежоспособност и от правнозадължителна възможност за запазване при смяна на работното място.

Ние се застъпваме за това, работното време да може да се приспособява към съответните житейски фази. Именно това ще доведе до по-добро съчетаване на семейство и професионална заетост. Ние искаме хуманна организация на работното време и на трудовите условия, за да се осигури закрила срещу претоварване заради продължителността при едновременното уплътняване на работното време. Ние искаме да насърчим онези

модели на работното време, които дават възможност в еднаква степен и на майките, и на бащите, да изпълняват родителските си задължения.

Наша цел е да предотвратим безработицата още в нейния зародиш. За тази цел трябва по-добре да се защитят преходите между различните житейски фази. Едновременно с това от особено значение е, дали ще се запази и развие индивидуалната работоспособност и квалификация. Затова ние искаме активна политика на пазара на труда, която с предимство стимулира съхраняването на способността за труд чрез квалификация. Съществен инструмент на тази активизираща политика е превръщането на осигуряването срещу безработица в осигуряване за заетост, за да се утвърди нова култура на продължаващото образование. Чрез въвеждането на осигуряване за заетост ние искаме да поставим ударението върху запазването на трудоспособността и върху постоянното квалифициране на работниците и работничките. Към това следва да се прибавят: защитата на правото на продължаващо образование, обвързването на алтернативите за квалификация и създаването на централни сметки за времето на обучение.

Централен социален въпрос е интеграцията на хора без завършено професионално образование в пазара на труда. За хора, които нямат шанс на първия пазар на труда, е важно съществуването на ориентиран към общото благо и публично подкрепян пазар на труда, който предлага заетост при задължително социално осигуряване.

Активната политика на пазара на труда не може да замени политиката на заетост. Без висок растеж за дълго време няма да успеем да намалим безработицата осезаемо. Социалдемократическата политика за растеж и заетост трябва да координира в този дух всички мерки на икономическата, структурната, финансовата политика и на политиката на пазара на труда.

.....

ОБРАЗОВАНИЕТО В ОБЩЕСТВО НА ЗНАНИЕТО

Образованието решава нашето бъдеще. То е големият социален въпрос на нашето време. Образованието открива пътя за всеки и за всеки поотделно. Едва то дава възможност на човека да си поставя самостоятелно цели и да осъществява мечтите си. То му открива достъп до един свят в промяна. То го прави способен за демокрация и отговорност. То му отваря шанса за труд и подобрява социалната му сигурност, от младите години до висока възраст. Образованието се грижи постоянно за участието и за перспективите на социално израстване. Образованието е ключ към свободното, мирното, справедливото и демократичното общество. То е икономическа производителна сила с бясно увеличаващо се значение. Само общества, които имат отворена, социално проходима и високоразвита образователна система, просперират в глобалното общество на знанието.

Нашето образование още от самото начало трябва да бъде обърнато към равнопоставеността на момичетата и момчетата и към интеграцията на имигрантите.

Знанието се увеличава с темпове, които спират дъха. Получените знания бързо са надминати. Доброто образование е постоянна задача. Хората учат за живота, но преди всичко – цял живот. Нито един индивид не може да събере в себе си цялото достъпно знание, но заедно с другите ние можем да извлечем възможно най-голямата полза от прогреса в знанието. Ние искаме да разпространим радост от учението и откритост към постиженията на науката.

Искаме цялостно образование. То се ориентира по теоретичното знание, социалните компетенции и професионално приложимото съдържание. То обхваща не по-малко от естетическия опит, етичната рефлексия и ценностната ориентация. За да се укрепи нашето отворено общество, ние се нуждаем от повишаване стойността на политическото образование и възпитание за демокрация. Обширното културно и социално образование засилва личността.

Силните личности са способни на толерантност и уважават другите култури.

ОБРАЗОВАНИЕ ЗА ВСИЧКИ

Ние искаме свободен достъп до информация, образование и знание. Едно справедливо общество трябва да осъществява равенство на шансовете. Ние трябва да преодолеем всяка форма на изолация, породена от липсата на шансове за образование. От образованието в ранно детство до получаването на първата професия – ние трябва да освободим пътя за родители и деца и да отстраним финансовите препятствия. Всеки човек има правото на образование без заплащане, от детската градина до следването.

Задача на държавата е да се погрижи за това, образованието да бъде достъпно за всички, независимо от произхода им. Трябва да се увеличат публичните разходи за образование. Те следва да бъдат в синхрон с растящото значение на образованието. Разходите за образование трябва да бъдат признати за инвестиции. Инвестициите в човека трябва да получат приоритет.

Ние се нуждаем от култура на втория, на третия шанс. Който през живота си е попаднал в задънена улица, трябва да получи възможността да навакса безплатно учебните степени и да придобие професия.

Ние имаме нужда от по-добро и по-широко образование. Ще се борим срещу неграмотността. Всички хора трябва да получат възможността да си служат с модерните медии. Ние ще попречим на дигиталните разделения в нашето общество, като осигурим боравенето с компютър и интернет във всички сфери на образованието и продължаващото образование. В това отношение момичетата и жените трябва да участват равноправно. По-добрата медийна компетентност създава предпоставката за осъзнато и критично отношение към медиите.

Онзи, който преподава знания и ценности в детските заведения, училищата, професионалните училища и университетите, изпълнява изключително важна задача за нашето общество. Въз-

питателките и възпитателите, учителките и учителите, преподавателките и преподавателите във висшите училища носят голяма отговорност. Те заслужават повече признание и подкрепа. Ние искаме да засилим тези професии. Трябва да внимаваме за това, да се постигне повече баланс в съотношението между жени и мъже при преподавателите – от детската градина до висшето училище. Само така момчетата и момичетата ще имат пример. Трябва да се подобри системата за квалификация и за продължаващо обучение.

Родителите играят решаваща роля за развитието на децата и младежите. Ние искаме да ги подкрепим в тяхната задача. Там, където родителите не са в състояние да гарантират на децата си достатъчно развитие, образователната система и разширяващата се система за подпомагане на деца и младежи трябва да приложат всички усилия, за да дадат на всяко дете равни шансове за развитие.

ОБРАЗОВАНИЕ ОТ САМОТО НАЧАЛО

Подпомагането на децата според нас започва с целенасочената подкрепа на бременните и родителите. Първите седмици и години на живота са решаващи. На страната на родителите лекарките и лекарите, акушерките, медицинските сестри и санитарите са първите, които помагат за благото и развитието на детето. Ние искаме добре да ги подготвим за това.

За нас детските заведения са неотменима част от образователната верига. Те могат своевременно да преодолеят дискриминация, свързана с произхода. Ние искаме да засилим отговорността за образование и възпитание на предучилищните заведения. Ще превърнем дневните детски заведения в центрове за родители и деца. Там семействата ще получават добри съвети, надеждна помощ в ежедневието и в по-нататъшното образование. Обучението на възпитателките и възпитателите ще насочим по-определено към образованието в ранна детска възраст. Особено внимание трябва да се обърне на проблемите с говора, на здравословното развитие на всяко дете и на равнопоставеността на момичетата и момчетата.

Ние – социалдемократките и социалдемократите – извоювахме успех с отмяната на училищните такси. Сега настояваме за безплатно целодневно отглеждане за всички деца от самото начало. След втората година трябва да има съдебна защита на това право.

ДА УЧИМ ЗАЕДНО

Ние искаме разгръщане на целодневното училище. В целодневното училище децата намират надеждни обучение и преподаване. Това е и време за социално обучение и за опит от човешко общуване. Училището се превръща в средище на живота на децата и младежите.

Целодневното училище има социални корени. То е свързано със спортните клубове, музикалните школи, народните университети и съседните предприятия; то е също така носител на свободната младежка взаимопомощ. Ние искаме да създадем в целодневните училища повече възможности за стимулиране на ученичките и учениците според личните им потребности. Така ще можем да открием и развием силните им страни. Родителите ще бъдат облекчени чрез целодневни занятия.

Искаме да съединим по-дългото общо обучение с по-добро-то индивидуално насърчаване. Опитът от други страни показва, че както слабите, така и силните ученици, могат по този начин да постигнат високо равнище на компетентност. Ние искаме училищна система, в която ще стане възможно да се премахне връзката между образователни шансове и социален произход.

Ние искаме училищата да работят самостоятелно. Те ще получават задължителни стандарти и тяхната способност ще бъде редовно проверявана. При това, обаче, трябва да се разгръщат много повече собствена творческа инициатива и компетентност. Към това следва да се прибави и подборът на персонал, и наличието на надежден училищен бюджет. Нашият модел е демократичното училище, в което както преподавателите, така и учащите се и техните родители са въввлечени във вземането на решения.

.....

УСТОЙЧИВ ПРОГРЕС

Ние поставяме в основата на нашата политика във всички области принципът на устойчивостта. Устойчивото развитие създава баланс на социалните, екологичните и икономическите цели. То включва потребностите на бъдещите поколения в нашите днешни решения.

Енергията е основа на живота на нашата цивилизация по същия начин като въздухът, водата и сругите естествени ресурси. Днешният начин да се борави с енергията и да се прахосват ресурсите, повече няма бъдеще. Природата реагира на човешкото въздействие. Промените в климата са една от най-големите глобални опасности. Световният ръст на потребността от енергия и увеличаването на изразходването на природата правят неотложно необходима бързата промяна в курса.

ТЕХНОЛОГИЯ И ОБЩЕСТВЕНА ОТГОВОРНОСТ

Един по-добър живот с по-високо благосъстояние е възможен, при това не само тук и сега, но и в глобален план, и за идващите поколения. Екологичните и социалните проблеми на модерния свят можем да решим със средствата на модерния свят. Знанието и моженето на човечеството открива възможности, които за дълго бяха немислими. Ние можем да победим болести, които бяха nelечими. Ние можем да се преборим с глада. Ние можем да бъдем мобилни с една дробна част от изискваната някога двигателна сила. Икономиката може да расте, без да разрушава природата. Всичко това е възможно, ако отприщим моженето си и го използваме разумно. Ние ще стимулираме идеи и откривателски дух. Ползите и рисковете на новите технологии ще изпробваме непредубедено по това, дали служат на свободното разгръщане, на достойнството, на сигурността и на социалното общуване на хората. Ние знаем: тихническите новости се нуждаят от обществено приемане. А то расте в степента, в която прогресът подобрява живота и обогатява всички хора.

Био – и геннети технологии и новите възможности на меди-

цината ни довеждат до гранични области на етиката. Тяхното изследване и приложение изискват затова етични разсъждения и широка дискусия. Ние търсим разговорите по тези въпроси с науката, както и с църквите и верските общности. Достоинството на човешкия живот не бива да се засяга във всички негови фази. Ние се изказваме за забраната на целенасочената генетична намеса в човешкия зародиш.

ОСИГУРЯВАНЕ НА РЕСУРСИ, ОПАЗВАНЕ НА КЛИМАТА И ПРИРОДНА ОСНОВА НА ЖИВОТА

Наличието на ресурси е предпоставка за икономическата и цивилизаторска активност. Затова осигуряването на ресурсна база е основно, езистенциално изискване за всяка общност. За ради международното сътрудничество и гарантирането на мира осигуряването на ресурси трябва да става по такъв начин, който да не отнема на други общества също така крайно необходимите им ресурси. Това се отнася за енергията, суровините, водата, плодородието на почвата.

В модерните общества ползването на енергия и суровини става чрез тяхното преобразуване със съответни технологии. При това се стига до неизбежни загуби. Ако ресурсите съдържат вредни вещества, при преработката те се освобождават и с това застрашават здравето на хората и природните предпоставки на живота, колкото повече се използват такива ресурси.

От началото на индустриалната епоха се залагаше в растяща степен на наличните в ограничен обем и с това – подлежащи на изчерпване ресурси. При въвеждането на енергии от земни източници, заради постоянно увеличаващите се количества има опасност вредните вещества да доведат до глобална екологична криза, заплашваща цивилизацията, най-вече във формата на климатични катастрофи. Мнозина разглеждат атомната енергия като голямата надежда за приближаващия се постфосилен век. По много, разкрити междуременно причини тя не може да отговори на тези надежди, между другото, и поради безотговорни рискови инциденти

и изоставянето на ядрени отпадъци с трайност от десетки хиляди години. Нито едно поколение не бива да наговарва следващите с такъв товар за времето на техния живот.

За това за нас ключова задача за XXI век е последователно да осъществим замяна на изчерпаемите с неизчерпаеми, на съдържащите вредни вещества със свободните от такива вещества ресурси. Наша цел е соларната епоха.

Като се имат предвид широкообхватния потенциал и вече наличните технологии, това е не само възможно, но представлява и голям шанс за съхраняване на цивилизаторския прогрес на модерното икономическо развитие и за участие в този процес на цялото човечество. Предпоставка за това е широкият структурен поврат към нови, децентрализирани форми на производство на енергия.

Най-големият мост в тази посока е революцията в ефективността и спестяването, която доведе до съществени ограничения в потребяването на енергия и в загубите при преработката. Затова е възможно да се намали наполовина фактическото ползване на енергия от хората до 2020 г., а до средата на столетието да се стигне до фактор 4. Това, заедно с преминаването към обновяеми енергии, изисква многообразни нови технологии и прави възможно създаването на многобройни нови работни места в индустрията, занаятите и услугите, както и в селското и горското стопанство. По този начин ние ще дадем най-важния принос за предотвратяване на международни конфликти за ресурси, за икономическото развитие на досега неиндустриализирания свят и за преодоляване на енергийната екзистенциална зависимост, която поставя цели държави под натиск. Обновяеми енергии навсякъде са най-големите и трайно използвани собствени енергийни потенциали. Едновременно с това ще ограничим употребата на вода и с това ще допринесем за преодоляване на кризите за вода, тъй като насърчаването и използването на ядрени и земни енергийни ресурси изисква голям разход на вода.

Замяната на невъзобновяемите енергии трябва да се проведе с предимство при онези енергии, чиито резерви по-рано се из-

черпват, т.е. при земните масла и земната газ, както и при онези, които сме принудени да внасяме. Това значи, че сред земните носители на енергия предимство имат нашите въглища.

Ние сме горди с това, че след 1998 г. като управляваща партия открихме пътя към слънчевата ера и при това възприехме световна пионерска роля. За да се ускори това развитие по целия свят, ние настояваме за създаването на Международна правителствена агенция за обновяеми енергии (IRENA).

И в областта на индустриалните суровини ние преследваме целта, доколкото е възможно, да ги заменим с възобновяеми суровини, което е възможно особено при химическите елементи и гарантира бъдещето на химическата индустрия. В областта на минералните суровини с наличието на неограничено количество и достъпни заместители, това също е възможно, във връзка с което тук поставяме ударението на технологичната политика. Със същата интензивност се застъпваме за повишаване на ефективността на материалите, на производителността при производството, както и за вторичната преработка. Това води до спестяване на материали и за избягване на отпадъци. То помага да се предотврати нанасянето на щети на околната среда. С тези инвестиции за осигуряване на ресурси се създава модерна икономика на кръговрата с трайни шансове за средни и малки предприятия на регионално и комунално равнище.

Възможностите на земята да поеме вредните емисии стигнаха до своите граници. За да се сведе затоплянето на земята до поносима мярка, трябва до 2050 г. изхвърлянето на газове да се намали наполовина.

Споразумението от Киото е само начало. Ние залагаме на по-нататъшни, амбициозни споразумения за редуциране на газовете от оранжерии. Германия трябва да поеме водеща роля и по този въпрос. Развиващите се страни се нуждаят от модерни технологии, за да постигнат без обиколни пътища до поносими за климата производство и консумация на енергия.

Чрез промяната на климата все повече се осъзнава непреодолимата опасност от природни събития. Никой не може да

бъде сигурен пред елементарните вредни последствия от наводнения, бури или лавини. Затова имаме нужда от повече предвидливост и от планомерно гарантиране срещу щетите.

.....

5. НАШИЯТ ПЪТ

Ние напредваме. Оставяме на други упорството и вайкането, отричането на реалностите, егоизма и популизма.

Ние сме партията на свободата, на справедливостта и на солидарността. Единството на тези три ценности, обединени в политическата цел на Социалната демокрация, ни прави различни от всички други партии и политически интереси. Ние искаме да спечелим хората в нашата страна за ценностите и целите на Социалната демокрация.

Ние ще създадем Съюз за Социална демокрация. Една партия винаги може да бъде толкова силна, колкото са хората, които споделят и подкрепят нейните ценности и цели. Ние призоваваме за политически съюз, който да събере всички части на солидарното гражданско общество. Искаме да вдъхновим за нашата идея жени и мъже, млади и стари хора.

Ние сме партията за цяла Германия. В нашата партия се свързват в едно опитът от история на век и половина, от Изток и от Запад, от Север и от Юг, от различни житейски ситуации и групи. Това е нашата сила. Като лява народна партия ние искаме да поемем отговорността за цялата ни страна – във федерацията, в провинциите и в общините.

Ние сме партията на ангажираните граждани и граждани. Като социално движение, с нашите стотици хиляди членове, ние сами сме част от едно солидарно гражданско общество, в което гражданките и гражданите поемат отговорността за своите общи дела и създават една жизнена демокрация. Именно по-старото поколение е неотменима сила на това гражданско общество. Ние искаме да спечелим за Социалната демокрация активните хора в синдикатите, църквите, съюзите, обединенията и неправителствените организации. Ще се борим заедно с

всички жени и мъже, които се ангажират с истинската равнопоставеност. Стремим се към това, всички хора, които искат нашата страна да бъде по-добре, да се ангажират за нейните идеи като членове на ГСДП.

Ние сме партията на труда и на създаването на стойност. Социалната демокрация обединява всички производителни сили на нашата страна: наемните работнички и работници, жените и мъжете, които ръководят фирми, самостоятелните в занаятите и в свободните професии. Ние се застъпваме за интересите на трудовите хора и на онези, които са изключени от участие в труда. Искаме заедно да сътворим работещото общество на бъдещето.

Ние сме партията на образованието, на науката и на прогреса. Знанието означава свободно разгръщане на човека. Знанието е производителна сила с нарастващо значение за нашето общество. Ние търсим съюз с всички тези, които увеличават знанието, разпространяват знанието и го правят полезно за благото на всички хора. Ние искаме прогрес в обществената отговорност. Идеята за социалната демокрация извлича своята сила от импулсите на науките във всички дисциплини.

Ние сме партията на културата. Идеята за социалната демокрация намира израз в труда на хората на изкуството, на мисълта и творчеството. Ние искаме заедно с тях да упражняваме критика, където е нужно, и да развиваме идеи за добър живот.

Ние сме партията на международната солидарност. Ние решително се застъпваме за интересите и на онеправданите региони на света. Ние работим за мира и за глобалната справедливост. Подкрепяме международните социални движения в тяхната борба за по-добър свят. Хората от различни култури и религии намират в Социалната демокрация своята политическа родина. Като член на Социалистическия интернационал и на Партията на европейските социалисти ние сме част от едно силно политическо семейство, заедно с което се борим за идеята за Социалната демокрация.

Ние сме партията на солидарния център. Нашата партия

има стотици хиляди членове, но има още милиони хора, които мислят и чувстват нещата като нас. Много хора, независимо от собственото си житейско положение, искат по-добро и по-справедливо общество. За да се прокарат равни права и за онеправданите, има нужда от солидарността на онези, които по-малко зависят от обществена подкрепа. Солидарният център направи възможно социалното пазарно стопанство, той и в бъдеще ще държи страната единна чрез нейните постижения и нейната солидарност. Ние искаме да разширим солидарния център в нашата страна и да го спечелим за Социалната демокрация. Ние искаме да убедим мнозинството в нашата страна в това, че социалната справедливост води до самоопределение на човека и е от полза за всички.

НИЕ ГЛЕДАМЕ НАПРЕД.

10.

ВРЕМЕТО Е НАЗРЯЛО

Разговор на Томас Майер с Ерхард Еплер*

Публичният разговор с бившия министър и мислител в областта на социалдемократическата програматика се състоя в рамките на „Форума Социална демокрация“ на 26 септември 2007 във Фондация „Фридрих Еберт“, Берлин.

Томас Майер: Ерхард, ти каза, че всъщност времето въобще не е назряло за формулирането на нова социалдемократическа Принципна програма. Би трябвало да се изчака една по-добра ситуация, за да се изложи върху хартията това, което се случи през последните две десетилетия и което представлява съдържанието на социалната демокрация във времената на глобализация. Текстът вече е представен. Чувстваш ли, че той потвърждава или отрича твоята диагноза?

Ерхард Еплер: Аз се придържам към поведението, което научих от Вили Брандт и което коригирах преди около 2-3 години. През последните 15 години ние преживяхме нещо като пазарно радикална вълна, която заля всички континенти и която обхвана и Германия. А тя преди 5 години бе толкова силна, че се почувствах изправен пред алтернативата да твърдя, че ако трябва да се разработва нова програма, то тя трябва или така да се нагоди, че след това в нея да не остане почти нищо социалдемократическо, или пък, че трябва да се изгради социалдемократическа алтернативна позиция, за която впоследствие ще се твърди, че е много отдалечена от действителността. Аз не исках да позволя на моята партия да влезе в тази клопка.

Ако днес съм на друго мнение и то преди още да е готов този проект, то това е, защото глобализацията и преди всичко тази на капиталовите пазари, която бе ускорена и насърчена от пазарно радикалната вълна, междуременно се превърна в необратима.

---

* Die Zeit ist reif. Gespräch mit Erhard Eppler. NG-FH, H. 11, 2007, S. 32-38.

Но от друга страна тази вълна се пречупи и бавно отшумява. В тази ситуация сега аз виждам шанс за ГСДП, защото не мога да си представя никоя друга партия, която би могла да поеме тази задача. ХДС не може да я поеме, защото в собствените редици на тази партия има много пазарни радикали. А левицата още не се е сблъскала с глобализацията, тя продължава да се рови в чекмеджетата с рецепти от 70-те години и смята, че това, което тогава работеше, трябва да работи и днес. Моят критерий за новата програма е следният. Може ли тя да покаже алтернативата на пазарния радикализъм в един глобализиран свят? С представения проект аз се чувствам добре.

Майер: Да погледнем назад към програмната история в следвоенния период. Кои бяха творческите идеи, какво представляваше „душата“ на досегашните Принципни програми? Годесбегската програма закрепи самоидентификацията на ГСДП като ориентирана към основни ценности реформистка партия в демократията на правовата държава. Всичко, което предлага програмата, се върти около този център. Берлинската програма трябваше да маркира пресечната точка между работническото движение и новите социални движения и да направи възможен съюза между тях. Коя е творческата идея, душата на Хамбургската програма?

Еплер: ГСДП, противно на консервативните и на либералните партии, винаги е съществувала благодарение на напрежението между реалност и програма. Мисля, че ГСДП е била винаги силна, когато това напрежение е било силно, и слаба, когато то е било слабо. При Берлинската програма аз си мислех, че напрежението отново се възстановява. Това не ни се отдаде. И то поради една специфична причина. Оскар Лафонтен бе председател на Програмната комисия. Мислех си – това е чудесно, тъй като той има отношение и към екологията, и към други подобни неща. Но тогава установих след първите две заседания, че програмата въобще не го интересува. В комисииите непрекъснато се произвеждаха документи и единственият, който не ги четеше, бе изпълняващият длъжността председател. Той си мислеше, че той самият е програмата. Когато през декември 1989 годи-

на програмата бе представена в Берлин, Оскар Лафонтен държа реч в продължение на час и половина, в която тази програма не бе спомената въобще, да не говорим пък за цитиране.

Опитът чрез Берлинската програма да се възстанови напрежението между програма и практика се провали, както ми се струва поради твърде лични причини. Поради това искам новата програма да възстанови това напрежение така, че например текстът да се приеме като ориентир за дискусия дори и в група общински съветници.

Майер: Какво всъщност е новото в Хамбургската програма? Каква е „душата“ ѝ? Какво се промени в нея в сравнение с Берлинската програма?

Еплер: Глобализацията съществува и сега, както и преди. Но тя е станала действително „глобална“ в истинския смисъл на думата и обхваща сега и бившия Източен блок, Китай, Индия и т.н. По този начин се ограничи полето на действие на националната държава. На дългия край на лоста срещу националната държава седи глобално действащият капитал, който може да бъде инвестиран в Тайланд, Перу, но също така и в Бранденбург. През последните 10-15 години например ние преживяхме конкуренция между националните държави за най-ниските данъци за предприемачите, за да се привличат инвестиции, или най-малкото, за да не се отблъскват. И нито един финансов министър не може просто да се измъкне от тази конкуренция, защото в противен случай трябва да поеме отговорността за нарастването на броя на безработните в собствената му страна.

Новост е също така и разпадът на държавите. В Африка са идеалните примери – Сомалия или пък Конго. Там насилието излиза извън контрола на държавата, приватизира се и се комерсиализира по такъв начин, че в последна сметка се упражнява от така наречените господари на войната, повече или по-малко криминално проявени лица и същевременно командири и наемници. Въпросът за монопола на насилието на държавата като цяло се поставя по новому. Неолибералната държава на пазара свежда гражданина *citoyen* до положението на клиент, т.е. като

такъв той има все повече *възможности*, все по-благоприятни случаи да купува, ако има пари. Всъщност като *citoyen* той повече няма думата. Как например ще се дискутира по въпроса за пенсиите, когато всеки се осигурява, или пък не, в някаква си осигурителна компания, а държавата въобще не се грижи за това. Как може да се дискутира по въпроса за сигурността, когато всеки може да си я купи, или пък не, а държавата вече не отговаря за нея. Това означава, че тук има един модел, който в последна сметка не забранява политиката, но я прави безсмислена, а ролята на гражданина се свежда до роля на клиент.

На това новата програма дава верните отговори. Например с формулировката, че държавата е отговорна за това, което не трябва да се превръща в стока. Образованието, например е човешко право, на което държавата е задължена да служи, но то не е стока, която някой може да си купи, а друг не. Сигурността е дълг на държавата един вид като уравнивяване на нейния монопол върху насилието, но тя не е стока, която може да се купи, или пък не. И същото важи за социалното осигуряване, което е задача на държавата, според чл. 1 на Конституцията, който се обявява за достойнството на човека.

Майер: Ти каза, че глобализацията е факт, предполага се дълготраен. Могат да се направят много неща, но по всяка вероятност самата глобализация на пазара не може да бъде премахната. Водеше се дебат дали при тези условия въобще е възможно да се прави политика на социална демокрация. Виждаме, че в Европа има страни, които в същите условия на глобализация, от които и ние страдаме, правят доста успешна политика на социалната демокрация. Това особено се отнася до скандинавските страни. Там има и резултати. Неравенствата се държат в определени граници – има много по-голямо равенство на доходите, на жизнените шансове – образователните шансове са много по-малко зависими от семейството, отколкото в Германия. Значи има страни, които показват, как трябва да изглежда успешната политика на социална демокрация в условията на глобализация. И сега програмата, без това изрично да се казва в нея, се опита да взаимодейства много от

скандинавския модел в главата за социалната държава и по-точно за предварително действащата социална държава. Там има неща като това, че социалните постижения трябва в много по-голяма степен да се съотнесат към статута на гражданите, а не към отношенията на осигуряване. Финансирането на социалната държава трябва да стане независимо от конюнктурата на икономиката и да се извършва посредством данъчно финансиране вместо посредством финансиране чрез вноски. Главният акцент при тази социална държава на превенцията пада върху образованието, което започва в най-ранна възраст, продължава в общообразователните училища и остава отворено като оферта по време на целия живот. Дали това, което е формулирано като предварително действаща социална държава по твоё мнение ще остане ядрото на социалдемократическата политика и идентичност през следващите две десетилетия? Дали понятието е добро? Тук имаше също и критика. Някои виждат тук един вид либерализиране, смятат, че ГСДП иска да се измъкне от последващите грижи. Поставя се и въпросът за комуникирането на това съдържание. Какво е твоё отношение към тези неща?

Еплер: Мисля, че мисълта за предварително действащата социална държава в ядрото си е правилна. Разбира се, това не значи, че последващите грижи трябва да бъдат оставени на случайността. Но колкото повече функционира социалната държава на превенцията, активиращата социална държава, която дава на хората отново и отново нови шансове за техния живот, за техния трудов живот, за неговото формиране, толкова повече държавата ще се разтоварва от последващите грижи. Това смятам за особено важно. Ако днес съществува класово общество, то работническата класа не е от едната страна, а едната и дребната буржоазия от другата. Вече имаме нещо като прослойка, която поколения наред е зависима от социални помощи. В последна сметка хората в нея въобще не се и опитват да излязат от тази зависимост. Това се нарича прекариат. Една социална държава не може да се примири с това, че съществуват цели слоеве, които се приспособяват към това положение да живеят с минимални социални помощи.

В много по-голяма степен е необходима социална държава, която насърчава хората и изисква от тях, която винаги им дава шанс, но и начален тласък.

Майер: Значи програмите имат различни функции – навътре преди всичко да ориентират членовете, да ги мотивират и да поддържат консенсуса. Навън те имат функцията да поддържат марката на идентичността на една партия, да направят ясни нещата, които я отличават от другите партии, с други думи функцията на разграничаване. Програмата е един диференциран текст и то в доста кратка форма. Дали програмата в тази си диференциация изпълнява функцията на ясно разграничаване от една страна по отношение на лявата партия и от друга страна по отношение на ХДС, дали тя говори на социален език, защото разбира, че по този начин може да достигне до избирателите?

Еплер: С най-голямо внимание прочетох проекта на ХДС, който е 91 страници. Като интелектуално постижение той доста респектира. Но каква политика следва от това? Имам впечатлението, че почти всяка, естествено демократична, политика може да бъде обоснована чрез тази програма. В широкия смисъл на думата и социалдемократическа също, например чрез излагането на основните ценности и на отношението помежду им. Обаче чрез тази програма може да се обоснове и пазарно радикална политика, но тогава трябва да се позовем на други раздели. Това значи, че това е програма на една народна партия, която не е определена и се ръководи от принципа – аз съм това, но мога да бъда и друг, ако избирателят ми помогне. За разлика от нея с новата програма на ГСДП не може да се прави произволна политика. Тя е един пътепоказател, може да се съобразяваш с него, а може и да не го правиш. Мисля, че тази програма ще идентифицира по-силно ГСДП, отколкото това ще направи програмата на ХДС. Във втория случай различните крила ще я интерпретират по различен начин. Програмата на ГСДП е толкова близо до реалностите, че чрез нея може да се влезе и в дискусия по практически въпроси. Бих могъл да си представя, че тя въздейства и на равнище общински съвети и създава връзка от

една страна, а от друга възстановява напрежението между това, което е, и това, което трябва да бъде.

Майер: Голяма роля в публичните дебати по програмите играят понятията. На предварителните етапи имаше спорове по това, кои трябва да бъдат основните понятия на програмата, социалната демокрация се противопоставяше на демократичния социализъм. В проекта отново виждаме подчертан демократичния социализъм. Вили Брандт, когато през последните години участваше в тези спорове, каза, че би могъл да се откаже от демократичния социализъм и че социалната демокрация му стига. Дали демократичният социализъм е необходимо понятие за комуникирането на програмата? И особено, дали той помага в противоборството с лявата партия?

Еплер: Вили Бранд бе на мнение, че социалната демокрация и демократичният социализъм са едно и също нещо и той използваше тези понятия като взаимно заменяеми, без да ги диференцира. И аз следвам тази традиция. Мисля, че всичко се дължи на емоции. Когато човек цял живот е залагал на демократичния социализъм, тогава това понятие не би трябвало да му се отнема. И когато пък друг мисли, че той е социален демократ, то и на него трябва да му се остави това понятие. Затова формулата в новата програма звучи приблизително така: основните принципи на демократичния социализъм, а именно трите основни ценности, които взаимно се подкрепят и допълват, водят като цел до социалната демокрация. Това е едно умно решение.

Майер: Ти обърна внимание върху това, че процесът на работата върху новата програма ще бъде също толкова важен, колкото и самата готова програма. Тогава представянето играе важна роля – дискусиата вътре в партията и тази между партията и обществото са основни, защото чрез тях оживява съдържанието на програмата в обществото и в партията. Налагащото се мълчание в медиите по тези програмни дебати е обяснено от берлинската журналистка Тиси Брунс в нейната нова мъдра книга („Република на величията“) с това, че една такава програма става действителна в нейното олицетворяване чрез пред-

седателя на партията или чрез тези, които имат способността или властта да я реализират. Програмата като текст би си останала нещо виртуално дотогава, докато ръководните фигури не поемат отговорността за претворяването ѝ. Чак в този момент програмата се превръща така да се каже в публично събитие. Дали това според теб е правилното заключение или какви са причините, поради които програмата като съдържание почти не се появи в медиите?

Еплер: След публикуването ѝ много рядко съм срещал журналист, който действително да е чел Берлинската програма. Това важи и за журналистите от първия ешелон. Трябва да добавя, че за това сами сме си виновни. Защото, защо един журналист да чете програма, която се премълчава от собственото ръководство? При Годесбергската програма бе така, че имаше хора, които се позоваваха на нея – не толкова често председателят Оленхауер, но например Фриц Ерлер, Херберт Венер, Адолф Арнд и по-късно Вили Брандт през 60-те години. При Берлинската програма това очевидно не бе така. Това положение имаше нещо общо и с променените нрави в политиката. Ще назова само една ключова дума – профилиране. Разбира се, един политик не се профилира, ако цитира собствената Принципна програма. Той се профилира, ако се подкача с нея. „Социалдемократ е, пък се подиграва със своята програма!“ – това е послание, а „Социалдемократ е и цитира своята програма!“ не е послание. Това е една от причините, поради която днес Принципната програма няма същата пробивна сила, както преди 50 години. Надявам се, че при новата Хамбургска програма нещата ще изглеждат по-добре.

Участничка: Господин Еплер, как се отнася новата програма към идеята за безусловния основен доход като основно право на всеки гражданин?

Еплер: Аз гледам на безусловния основен доход като на нещо, което е нито реализуемо, нито желателно. Ако е вярно, че днес имаме голяма група от хора, която се е приспособила към това да живее само от социални помощи и да не прави нищо, то аз съм против това темата доходи да се отделя от темата труд.

Труд и доходи трябва да се намират във взаимовръзка помежду си. Затова аз съм за минималната заплата. Но да се каже – ти ще получиш достатъчно, независимо от това дали правиш нещо, или не, това за тези, които се трудят, е ужасно скъпо нещо, а за тези, които не работят, това е изкушение, от което те не могат да са щастливи. Не бих искал въобще да се спирам на въпроса за финансирането. Но вярвам, че това няма да бъде прогрес за обществото.

Участник: Вие представихте отношенията на напрежение между действителност и програма в проекта, а след това, изнедаващо за мен, прекалено силно откорихте залеза на държавността. Струва ми се, че проблемът на държавата е в това, че социалдемократите прекалено много са я натоваарвали с отговорности, много повече от това, което тя е в състояние да направи.

Еплер: Аз подхождам към темата държава по друг начин. Шест години отговарях за политиката на Германия към развиващите се страни. И оттогава наблюдавам много стриктно какво се случва там. Когато например в Африка една държава повече не е в състояние да изпълнява определени основни задачи, от рода на това например да изпраща във всяко село поне по един учител, или съдии, които не са корумпирани, или да охранява седмичния пазар, тогава тя се разпада и хаоса на насилието започва. Тогава хората казват, че това го може и господарят на войната. Но когато държавата се разпада, и това е поуката, която днес ние извличаме от различни краища на планетата, хората не стават свободни, а те стават свободни като птички. И това особено важи за жените и децата. И от тази гледна точка аз се питам кои са основните задачи на една държава? Какво тя трябва да направи, за да продължи да съществува като държава? Ако например един град в тежко финансово състояние изключи своите енергийни източници, то тогава гражданите и гражданките няма да имат повече влияние върху енергийната политика, т.е. те няма да могат да се изказват по темата за решение относно възобновяемите енергийни източници или атомната енергетика. В степената, в която ние оставяме пазарът да решава държавните

задачи, гражданинът става безсилен. И когато общинската политика все повече се лишава от своя предмет, това, разбира се, води до край на общинската демокрация. Не може въобще да се разгражда държавата в една демокрация, без същевременно да се разгражда и самата демокрация. И от тук аз се питам. Какво означава прекалено много да се натоварим с отговорности? Скандинавските страни имат много по-висока данъчна квота от нас, т.е. държавата изисква от своите граждани много повече. Пазарните радикали винаги са смятали, че това спира икономическия растеж. Но това въобще не е вярно. Дори е по-добре социалните системи да се финансират чрез данъците, отколкото чрез социални отчисления, така, както ние в Германия правим още от времето на Бисмарк. Във времето, когато бях министър, държавната данъчна квота бе 23%. Междувременно тя падна на 20%. Тези три процента липсват навсякъде. Аз бих поставил граници на държавата. Но не според мотото – долу данъците – което на практика се случва. Това би бил начинът на мислене на пазарните радикали.

Майер: В програмата горе долу се казва следното. Понякога са възможни приватизации на публичните услуги, но само тогава, когато при това не се поставят под въпрос публичните блага, за които точно държавата трябва да се грижи. Възможно ли е днес ние да преживяваме конгрес, на който се приема новата Принципна програма, тя да се изправи пред въпроса – приватизиране на железниците – да или не – и по този начин тя да се сблъска за първи път с практическото ѝ приложение?

Еплер: Бих могъл да си представя подобно нещо. От повече от 50 години аз съм привърженик на пътуването по железниците и не вярвам, че те ще станат по-добри, когато са частни. И сега те имат някои проблеми при настоящото ръководство, което гледа само бюджета. По много дестинации все още не могат да се пуснат скоростни влакове, защото релсовият път не е в ред. Вярвам също, че всичко, което има директно или индиректно отношение към държавния монопол на насилието, не трябва да бъде приватизирано. Затворите например. Защото този, който е

вложил парите си в акции за затворите, е заинтересован от разтоварването на затворите. Но обществеността е заинтересована точно от обратното. Освен това в бъдеще трябва да се мисли и по въпроса какви предимства и недостатъци има приватизацията на общинските и на семейните бюджети или с други думи доколко по този начин се накърнява общинската демокрация. В последна сметка никой няма да иска да се кандидатира за общински съветник, защото не си струва усилията да участва в това, което се решава в общината. Демокрацията на общинско равнище е базата за нашата демокрация и не трябва да се превръща в нещо безпредметно.

11.

НОВАТА „ХАМБУРГСКА ПРОГРАМА”.

Основни положения в препоръките на Програмната комисия*

На своето последно заседание от 23 септември (2007 г.) Програмната комисия на ГСДП обсъди, постигна съгласие и взе решение по „Бременския вариант за програма”. В този текст бяха включени многобройните предложения и мотивации, повдигнати в партията. Тези препоръки ще бъдат представени на конгреса на ГСДП като проект за обсъждане под названието „Хамбургска програма”.

1. Новата програма е резултат от усилията на цялата ГСДП в диалог с гражданките и гражданите

Новата Хамбургска програма е резултат на многогодишен специфичен процес на дискусия вътре в ГСДП и на диалог с обществените групи. Нито една от другите партии не е водила такава интензивна и открита дискусия.

Ние се допитахме до експерти („Стоте умни глави”) на сто-тици конференции, форуми и други мероприятия на централно и регионално равнище и с тях водихме диалог; 40 000 членове на ГСДП взеха участие в допитването за програмата; десетки хиляди души се информираха по интернет или участваха в дебатите. При доработката на Бременския проект са постъпили размисли и предложения за около 1 000 изменения от структурите на партията. Новата Хамбургска програма свързва и обединява различните импулси от страна на ГСДП. Тя избистря профила на ГСДП като партия на прогреса и на социалната справедливост.

Ние водихме тази дискусия с обществото и като представители на обществото. Ние даваме отговори на важните политически въпроси, които хората в нашата страна си поставят.

---

* Das neue Hamburger Programm. Eckpunkte der Empfehlung der Programmkommission (24. September 2007).

2. Хамбургската програма на ГСДП е първата и единствената програма на една германска партия, която предлага политически отговор на глобализацията.

ГСДП е първата и единствената партия в Германия и в Европа, която разви на принципно равнище политически отговор на глобализацията. Поради това програмата е модерна и насочена към бъдещето.

От една страна ние искаме да засилим демокрацията и да наложим повече справедливост на европейско и международно равнище. Икономическата глобализация трябва да бъде последвана от политическа глобализация. Глобалният капитализъм се нуждае от социални и демократически правила на играта.

От друга страна ние искаме да поставим жалоните в собствената страна (например чрез превантивната социална политика) така, че хората дори и в условията на глобализация да имат равни жизнени шансове.

Това ни отличава от другите партии. Ние не отричаме глобализацията, но не ѝ се и подчиняваме. Ние сме твърдо убедени, че тя подлежи на формиране. При нас не съществува противоречие между основните ценности и политическата практика, какъвто е случаят при ХДС и при ХСС.

3. Основните ценности за нас си остават свободата, справедливостта и солидарността. Устойчивостта е принципът на нашето действие.

Другите партии не рядко противопоставят основните ценности – колкото повече свобода, толкова по-малко справедливост и обратно. В социалдемократическото разбиране те са в единство. Те са равнопоставени и от един и същ ранг. Преди всичко те взаимно се обуславят, допълват, подкрепят и ограничават. Нашето разбиране за основните ценности ни предпазва от това да ограничим свободата до свобода на пазара, справедливостта до правовата държава и солидарността до грижата за бедните.

От гледна точка на предизвикателствата на 21 век, на гло-

бализацията и на екологическата криза ние третираме устойчивостта като единствения разумен основен принцип за политическо и икономическо действие. Принципът за устойчивостта означава да се мисли през призмата на бъдещето; да се противопостави на примата на краткосрочното действие, а също така и на доминирането на икономическия принцип; политиката концептуално да се формулира чрез идеята за общността, а демократичното многообразие, екологическото равновесие и устойчивост, социалната интеграция и културният диалог да се разбират като водещи идеи на социалдемократическата политика.

4. Ние се стремим към мирен и справедлив световен ред. Социална Европа трябва да бъде нашият отговор на глобализацията.

Ние залагаме на силата на правото, за да преодолеем правото на по-силния. Социалдемократията е силата на мира. Затова наше призвание е да засилим и да демократизираме политическите институции в Европа и в света.

Ние искаме силна ООН – Общото събрание на ООН и позицията на генералния секретар трябва да бъдат по-силни. Ние подкрепяме световната търговия. Но трябва така да преустроим световните институции, че развиващите се страни да получат своите справедливи шансове. Ние се застъпваме за Глобален съвет на Обединените нации за икономическа, социална и екологическа политика.

Ние искаме да наложим нова фаза на световната политика на разоръжаване и разведряване.

Социална Европа трябва да стане нашият отговор на глобализацията. Ние искаме демократична Европа, с други думи по-нататъшното развитие на ЕС като истинска демокрация. Нашата представа е политически съюз, който предоставя на европейските граждани демократични права за участие. Демократична Европа се нуждае от отговорно пред парламента правителство на базата на европейската конституция. Ние искаме повече демокрация в Европа.

Наред с Икономическия и валутен съюз със същия статут трябва да се изгради и европейски Социален съюз. Ние не искаме да изравним европейските социални системи, но искаме да се договорим с останалите членове на ЕС по въпроса за един социален Пакт за стабилност.

Европейският съюз трябва да бъде действена сила на мира. Тя трябва да се концентрира върху своите силни страни – дипломатията, диалога, подкрепата на демокрацията и на правата на човека.

5. Ние работим за устойчив прогрес, който обединява икономическата динамика, социалната справедливост и екологическия разум.

Ние не бягаме от международната конкуренция. Но залагаме на социалните и на екологическите рамки на играта. Чрез качествен растеж ние искаме да преодолеем бедността и експлоатацията, да създадем възможности за благоденствие и добра работа за всички и да посрещнем заплахите на климатичните промени.

Ние искаме екологично съобразна индустриална политика. Държавата не може и не трябва да подменя пазарите. Но тя трябва да поставя индустриално политически приоритети и в партньорство с икономиката и с науката да се концентрира върху стратегическите полета. Ние насърчаваме прехода от изчерпващите се към неизчерпващите се енергийни източници. Нашата цел е соларният енергиен век.

Там, където финансовите пазари постоянно се стремят към краткосрочна печалба, там те застрашават дългосрочните стратегии за растеж и с това и работните места. Ние искаме да подкрепим инвеститорите, които имат за цел не краткосрочната печалба, а дългосрочния ангажимент.

Ние искаме да останем социална пазарна икономика. Основополагащи за социалната пазарна икономика са участието в управлението на предприятията, тарифната автономия и правото на стачки. В постоянно разширяващата се европейска икономика

нашата цел е да закрепим правата на хората на труда и правото на участие на европейско равнище.

6. Ние искаме да дадем повече сила на хората чрез предварително действащата социална държава и да утвърдим равни жизнени шансове за всички.

Ние развиваме предварително действащата социална държава, която се бори срещу бедността, която открива за хората равни шансове за живот по собствен избор, която гарантира справедливо участие и надеждно осигурява срещу големи жизнени рискове. Превантивната социална политика насърчава осигуряващия съществуването наемен труд, помага при възпитанието и залага на превенцията в здравеопазването.

Ние искаме добра работа – т.е. работа, която се заплаща справедливо, предлага признание, не разболява хората, използва и развива придобитата квалификация, гарантира демократично участие и прави възможна съвместимостта между професията и семейството. За да се обвържат взаимно сигурност и гъвкавост и за да се гарантира сигурност в промяната, ние искаме да развием модерна трудова политика и да преобразуваме осигуряването при безработица в осигуряване на труда.

Ние искаме да пренастроим социалното осигуряване към статута на гражданина. Основата на нашите осигурителни системи си остават паритетните вноски на работещите и на предприемачите. Ние искаме да ги допълним посредством по-високо и сигурно данъчно финансиране, в което участват всички според своите възможности.

Решаващи за равните жизнени шансове са преди всичко образованието и семейството. Затова искаме да наложим по-добро образование за всички и да подкрепим семейството. Всеки човек има право на освободен от такси път в образованието си от детската ясла, през детската градина до университета.

7. Ние залагаме на силата на солидарното гражданско общество. Ние се застъпваме за културата на респекта.

С творческата сила на демократичната политика ние искаме да засилим спойката в нашата страна, да дадем усещане за принадлежност и родина. В Германия искаме да развиваме културата на респекта – хората трябва да съжителстват в условия на взаимно зачитане на достойнството, културата и възможностите на другите.

Не всички жизнени сфери трябва да бъдат подвластни на пазара и на глобалната конкуренция. Демократичната правова и социална държава, подкрепяна и ограничавана от гражданското общество, е отговорна за това, което не трябва да се превръща в стока – образованието, културата, сигурността срещу престъпления, социалната сигурност.

Ние искаме да засилим демокрацията. Солидарното гражданско общество има своето място преди всичко в общините. Затова ние ще засилим самоуправлението на общините, ще подобрим неговото качество и ще разширим организационните му възможности.

Германия е имиграционна страна. Имиграцията обогати икономически и културно нашата страна. Тя ще продължи и ние искаме да подготвим за това нашето общество. Ние имаме нужда от повече квалифицирани имигранти. Ние сме за диалог между културите. Той служи на вътрешния и на външния мир, но също така и на интеграцията. Ако мирната глобализация трябва да успее, то тогава ние се нуждаем от културата на респекта, която противостои на изключването на малцинствата и на създаването на паралелни общества.

8. Ние се стремим към солидарно мнозинство в Германия

Много хора искат едно по-добро и по-справедливо общество. Те се ангажират в профсъюзи, сдружения, съюзи, църкви, социални движения и мрежи.

Като народна партия ние обединяваме хората, които поради

своите интереси или политически убеждения и оптимистичните си нагласи към политическата промяна на условията споделят нашите ценности и цели. Мнозинството иска една солидарна Германия.

Това солидарно мнозинство ние искаме да спечелим за нашата политика. Със своята нова програма ГСДП формулира политическата си претенция за политическо лидерство в Германия.

12.

„ГСДП СЕ НУЖДАЕ ОТ СИЛНО ПОСЛАНИЕ”.

Документ, подписан от Г. Андрес, М. Гасперс-Мерк,

Г. Ерлер, С. Кастнер, М. Мюлер, Е.-Д. Росман

(25 октомври 2007 г.)*

ГСДП се намира в ниската точка на доверие. Базата и избирателите са разколебани. По-нататъшният курс изглежда неясен. В тази тежка ситуация ние, представителите на най-силните течения в парламентарната фракция – Парламентарната левица и Зеехаймският кръг, пледираме за развитие на процеса на реформиране, който започна под ръководството на Герхард Шрьодер.

Ние от отдавна не сме единни по всички въпроси на социал-демократическата политика. Но все пак искаме заедно да дадем знак, че е възможно различията да се преодоляват, вместо да се прикриват чрез формални компромиси.

ГСДП е засегната повече от другите партии от дълбоките социални и икономически преломи, които са свързани с глобализацията, с промяната на обществото на труда и с измененията на демографската структура. Това се отразява в противоречията по Агенда 2010.

Но дебатът надхвърля тези рамки и засяга способността за реформиране на нашето общество. И с това следва и въпросът: Има ли бъдеще за една лява партия на интеграцията и развитието или тя се нарежда сред протестните движения от дясно и от ляво, които се профилират като противници на търсенето на демократичен консенсус.

ГСДП бе гарант за стабилност и прогрес през последните десетилетия. Тя социално ограничи капитализма и донесе на хората сигурност и благоденствие. Това според Ралф Дарендорф бе „социалдемократическият век”.

Но това вече е минало, с глобализацията се завърна и соци-

---

* Die SPD braucht eine große Geschichte. Ein Grundsatzpapier von G. Andres, M. Caspers-Merk, G. Erler, S. Kastner, M. Müller und E.-D. Rossmann (25.10.2007).

алният въпрос. Той трябва да получи нов отговор в един свят, който е белязан със социално неравенство, екологически заплахи и засилващи се конфликти за разпределение.

Реформите не трябва да ни плашат

Прекалено дълго време допускахме реформите да се изпразват от смисъл и съдържание, да се подчиняват на икономическите интереси или с тях да се злоупотребява популистки. Реформата не означава нагаждане или разграничаване, а както дуденът я дефинира – „планово установяване на нов ред, преобразование и подобряване на съществуващия”. Реформите не трябва да плашат хората, а трябва да ги мотивират и да показват перспективата за един по-добър живот.

Но вместо да се говори делово за силни и слаби страни, за нуждата от корекции и за по-нататъшното развитие на Агенда 2010, дори малките промени се обявяват за предателство по отношение на идеята за реформи или се използват в борбата за власт, или се насажда страх от по-нататъшни реформи. Това, което очевидно липсва, е смисълът и ориентацията.

Социалният историк Ерик Хобсбаум вижда в размиването на историческите категории и на социалните връзки най-голямата заплаха за европейския обществен модел. В „режима на кратките срокове” (Ричард Сенет), който характеризира глобалния капитализъм, хората живеят в един вид перманентно настояще, в което съществува само „тук и сега”.

Тази загуба на връзка бе подсилена от отслабването на националната държава. „В глобалния свят на размяната” се откроява „само човекът–индивид на мястото на социалния и политическия човек” (Ален Турен). Тъй като той се нуждае също от общност и идентичност, той често търси своите опорни точки в етнически, популистки и псевдорелигиозни идеологии.

За политиката от това следват три централни задачи. Първо, своевременно да се преосмисли развитието, да се използва това за предоставяне на шансове за бъдещето и за избягване на заплахите. Второ, да се даде на хората сигурност и доверие. Това

налага търсене на равновесие между икономика, социална справедливост и екологическа поносимост. Трето, да се организира своевременно като социално поносим необходимият процес на промяна.

Ако историята на Федералната република се раздели на големи фази, то ще стане ясно какво означава това.

Първият период започна след 1950 година. Той бе белязан от един социален консенсус, който направи възможно социалното пазарно стопанство. Той издигна нагоре като асансьор нашето общество и откри благоденствието за всички. Социално либералната коалиция от 1969 година даде втория голям модернизационен тласък. Закостенялата държава на ХДС бе прекалено тясна и си оставаше твърде национална. Под ръководството на Вили Брандт и Хелмут Шмидт се стигна до вътрешните реформи, до европейската интеграция и до политиката на мир. Чрез развитието на инфраструктурата, преди всичко чрез възможностите за образование, се ограничи противоречието между частното богатство и обществената бедност.

Победният марш на информационната технология

В края на 80-те години започна третата фаза. С краха на разделения на две свята, с победния марш на информационните технологии и с разгръщащата се глобализация условията коренно се промениха.

Англосаксонските икономически отдели поеха командването и отнеха почвата изпод краката на Германия – АД. Рейнският капитализъм, към който се бяхме нагодили, вече бе минало. Деведесетте години бяха едновременно триумф и провал. След обединяването на Германия ХДС/ХСС и СвДП останаха слепи за новите предизвикателства. Доказателство за това е безразсъдното изявление на Хелмут Кол, че обединението може да се финансира от „приходите от такси”.

Прегледът на реформите във всички страни от Централна и Източна Европа показва драстичния провал през първата половина на десетилетието. Докато в скандинавските страни, както е

залегнало и в Agenda 2010, се стигна до преустройство на социалните системи и до създаване на гъвкав пазар на труда според принципа „да насърчаваме и да изискваме”, правителството на Кол се топлеше от германското обединение и от подема на търсенето, който краткосрочно го последва.

Пропуските болезнено ни засегнаха. От страна за пример ние се превърнахме в кандидат за нисходящо развитие. Едва социалдемократическият канцлер Герхард Шрьодер задвижи при много по-тежки икономически и финансови условия процеса на обновлението.

Agenda 2010 трябваше всъщност да се казва Agenda 2000. Опорните точки бяха стопирането на задълбочаващата се безработица – чрез отмяна на някои предписания, които задълбочаваха дългосрочната безработица, чрез широко обхватно ново уреждане на управлението на труда, достигашо чак до модерния предприемач, предлагащ услуги, при който осигуряването на безработните е поставено на преден план, както и чрез прехода към активната социална държава.

Ставаше дума не за отмяна на социалната държава, а за нейното модернизиране. Примерите за това са включването на трудоспособни получатели на социални помощи в новосъздадените помощи за безработни второ поколение и за прекратяване на лошата практика на ранно пенсиониране.

За втората част, създаването на екологически съобразно социално пазарно стопанство и на модерно общество на знанието въобще не остана време. Докато други страни силно увеличиха средствата за изследвания, развитие и образование, то при нас едва червено-зелената коалиция преобърна тенденцията. Същото се отнася и до екологическите преобразования след дългогодишно игнориране – екологическия данък, закон за възобновяемите енергийни източници или отказа от атомната енергетика.

При това Agenda 2010 срещна масивната съпротива на консервативното мнозинство в Бундесрата там, където се искаше „сигурност в промяната” (Франц Мюнтеферинг). Неговият говорител, министър-председателят на Хесен Роланд Кох, много

по-разпалено от Ангела Меркел и Едмунд Щойбер искаше демонтаж на социалната държава и превръщането ѝ в държава за социални помощи.

Първата крачка е направена, но процесът на реформи трябва да продължи. Сега ние се намираме на фаза на консолидиране, но няма повод за задоволство. Пробивите на англосаксонските пазари за недвижими имоти са заплашителни сигнали. И без да се съобразява с правилата на пазарното стопанство, конкуренцията навсякъде по света се изостря.

Ние можем да се борим срещу нейните социални и екологически последици със собствените си силни страни. Нещо повече. Много неща показват, че с климатичната промяна, с конфликтите по разпределението на недостигащите ресурси и с индустриализацията на големи гъсто населени региони на земята настъпва нова буря.

Тези предизвикателства ще налагат своя отпечатък върху следващите години, но точно за нашата страна те откриват нови възможности, ако днес тръгнем с реформите. Затова обаче не може да се продължи досегашният път на модернизация. Той се базира само върху компетенцията на националната държава, която става все по-малка, и върху растежа, който води до катастрофа на „нашата пренаселена, неравнопоставена и замърсена планета” (Доклад Брундланд за ООН).

В проекта за нова програма на ГСДП се описва следната алтернатива: 21 век ще бъде или век на устойчивост, или век на изключване, насилие и падение. Европа ще се разпадне, ако нейното бъдеще бъде оставено само на пазара и на капитала. Накратко. Необходима е не по-малко, а повече политика на реформи.

От тази гледна точка Agenda 2010 трябва отново и отново да се подлага на преразглеждане, но преди всичко тя трябва да се развива. Обосновката на Шрьодер от 2003 година си остава вярна: „Светът се променя с бясна скорост. Или ние ще модернизираме – и то като социално пазарно стопанство – или ще бъдем модернизирани – и то от неподдаващите се на контрол сили на пазара, който изтласква социалното.”

Тази задача бе описана още през 1930 година от икономистите. „ Най-големият проблем на всяко общество се състои в това, че успехите в икономическата сфера превишават в такава степен успехите в политическата сфера, че икономика и политика не могат да вървят в крак. Икономически светът е безкрайно поле за единни действия, политически той си е останал раздробен. Напрежението между тези противоположни развития се разрешава чрез поредица трусове и сризове в обществения живот”.

Седемдесет и пет години по-късно носителят на Нобелова награда Ал Гор се опира на този анализ, когато описва нарастващата „дисфункционалност” като най-голямото предизвикателство на нашето време.

Agenda 2010 бе, независимо от оценката на отделните мерки, междинната крачка по пътя на екологосъобразното социално пазарно стопанство. Тя сложи край на самозаблудата, че живеем все още в сигурни условия. Колкото и горчиви да са отделните загуби и преломи, подобни сметки не са достатъчни за оценката на общите процеси.

Без това политико-историческо осмисляне Agenda 2010 ще си остане предмет на спор в партията и с профсъюзите – и двете страни ще загубят. Дебатите ще продължават докато не ги поставим във връзка с по-нататъшните крачки на реформата.

Като модерна лява партия на създаването ГСДП трябва да застане начело на последователните реформи. Да твориш означава да променяш – и то навреме. Това е нашето изключително качество в конкуренцията между партиите. Но някои части на социалдемократията също се отличават с известна несигурност, колебание и страх.

Ние, авторите, сме единни. ГСДП трябва да остане лявата партия на създаването в Германия – без разлика дали това се отнася до управлението или до партията. Далечните цели на създаването могат да бъдат постигнати само, ако ГСДП е успешна и в голямата коалиция.

Стратегията „Зонтхофен” е безотговорна

Няма причина полето да се предоставя на министър-председателя на Северен Рейн-Вестфалия, Юрген Рютгерс, който иска да си придаде имидж на социален реформатор, но в своята провинция допринесе за ограничаване на правата на хората на труда и за дезинтеграция на обществото. Между другото, същият Рютгерс, който не се справи като министър при Кол и стопира Германия в сферите изследване и развитие, нещо, което червено-зелената коалиция с големи усилия трябваше да навакства.

Или пък оперетните социалисти Грегор Гизи и Оскар Лафонтен, които признават само полемиката и протеста и искат да блеснат с популизъм срещу по-доброто знание. Те демонстрират разликата между левицата на протеста и левицата на създанието. Първите търсят външния, вторите - решенията и затова те имат нужда от по-продължително време и повече издръжливост.

Консервативната левица на протеста трябва все пак да отговори на въпроса, какво би станало, ако Шрьодер не би правил нищо под натиска на нарастващата безработица и на икономическата криза. Стратегията „Зонтхофен” под мотото „Всичко трябва да става по-лошо, за да имаме успех” е безотговорна.

Социалдемократическата политика, както и социалната държава се нуждаят от силно послание, когато чертаят пътя към един добър и успешен живот за всички.

Действително конкуренцията между постлибералния капитализъм и социалната демокрация, която насърчава не само индивидуалната свобода, но и по-голямото участие, социалната справедливост, екологията и честното партньорство, отдавна е започнала.

Решаващото различие е в отношението към икономиката, защото социалната демокрация залага на политическото формиране на пазарите, използва публичния сектор за справедливо разпределение на шансовете и насърчава свободата и гражданското общество.

ГСДП трябва да превърне голямата идея за устойчивостта в

ръководна линия за германската и европейската политика. Тази програматика ни връща към Олаф Палме, Вили Брандт и Гру Харлем Брундланд. Тя дава отговор на въпроса как могат взаимно да се свържат икономическата сила на иновациите, социалната справедливост и екологичната поносимост.

Три централни задачи

Тя поема отговорност за едно общо бъдеще, вместо да се губи в кратките срокове. С това тя принципно се разграничава от доминиращите днес икономически виждания и придава на нашата страна реформаторска идентичност, която е в традициите на социалното пазарно стопанство. Тя е еманципаторска, рамкира със социални правила стихийната икономика, преодолява грешката на века да се заплаща за благоденствието и заетостта с експлоатацията на природата и активно съдейства за създаването на един мирен и справедлив световен ред.

В центъра се поставят три задачи. Първо, при мега-темата – иновации, изследване и развитие – където разходите трябва да нараснат поне до 4%. Второ, европейски социален модел, който дава истински шансове – нито един млад човек без завършено гимназиално или професионално образование. Нито един безработен без възможност за квалификация. Издигането в кариерата чрез постижения трябва да стане реалистично обещание. Предварително действащата социална държава трябва да допълва държавата на социалното подпомагане. Който превръща хората в получатели на социални помощи, не им осигурява равнопоставено участие.

И трето. Инвестиции в качествен растеж и особено в екологичното модернизиране. Това са нашите общи цели, за да ограничим кризата на легитимност на демокрацията.

13.
РЕЧ НА ПРЕДСЕДАТЕЛЯ НА ГСДП
КУРТ БЕК ПО ПРИНЦИПНАТА ПРОГРАМА
НА КОНГРЕСА НА ПАРТИЯТА
НА 28 ОКТОМВРИ 2007 Г. В ХАМБУРГ*

Скъпи другарки! Скъпи другари! Желая ви добро утро, желая на всички нас един добър трети ден тук в Хамбург и желая също така на всички ни чрез Хамбургската програма да отдадем заслуженото на нашите предшественици, които са се борили за справедливост, солидарност и свобода в един мирен свят, както и да продължим по пътя, който те ни завещаха.

При това ние ще се постараем по този път да бъдем верни на нашите основни ценности и да дадем такива отговори на днешните и на утрешните въпроси и предизвикателства, които хората смятат за правилни и които и бъдещите поколения ще разбират като навременни и справедливи.

Скъпи другарки и другари, ние искаме да дадем база на тези, които ще пишат следващата програма може би след 15 или 20 години, така че да стъпят, както правим ние сега, на цялата предварително свършена работа.

Скъпи другарки и другари, голяма е отговорността ни, но никога в нашата история ние не сме бягали от нея. Ние няма за какво да се извиняваме пред хората за нещата, по които сме вземали решения. Ние не трябва да правим никакви скокове или пък да ги обясняваме.

Скъпи другарки и другари, ние с радост искаме да пристъпим към формирането на бъдещето, защото политическото действие за нас означава да се организира съжителството между хората. За социалдемокрацията това винаги е значело не само немците да живеят мирно и справедливо, а да включим и всички хора в нашите размисли и отговорности.

Ние знаем, че при това е нужно да има връзка между поколе-

---

* Rede des Vorsitzenden der SPD Kurt Beck zum Grundsatzprogramm auf dem SPD-Bundesparteitag am 28. Oktober 2007 in Hamburg.

нията. Трябва да се каже - и това днес е наложително повече от всякога - че нашата задача е да закриляме и пазим естествените жизнени ресурси така, че да не изразходваме това, без което няма да оцелеят много, много поколения след нас.

Скъпи другарки и другари, в този смисъл социалдемократията винаги се е опитвала да формулира общи цели и по този начин да изясни както за нас самите, социалдемократите, така и за нашата страна, т.е. за всички хора, накъде е насочен нашият път. Ние сме партия, която казва как иска да претвори на дело своите основни виждания и поради това прави една истинска оферта на нашите граждани и граждани да съдействат за вземането на политическите решения, да участват в политическите действия, но преди всичко да участват в политическите решения, скъпи другарки и другари.

Едно нещо искам да подчертая. Колкото и да се променят условията за водене на политика, остава да действа правилото, че много от нещата, залегнали в Хайделбергската програма, в Годесбергската програма и в Берлинската програма, които са били основа на нашата политика досега, не трябва да се променят. И днес ние искаме да приемем програма, която, когато след време бъде доразвита, да съдържа нещо трайно и да дава базата, върху която и бъдещите поколения могат да водят социална и справедлива политика.

За това искам да благодаря на всички, не само на тези, които взеха участие в процеса на непосредствено изготвяне на програмата, но и на онези, които преди нас непрекъснато са били изправяни пред подобно предизвикателство.

Скъпи другарки и другари, ние знаем, че трябва отново да анализираме нещата след като (да благодарим на Господ) Германия отново е обединена, а Европа започна да използва големия си шанс да се превърне в единен и действащ единно континент. Ние знаем, че отварянето на световната икономика, отварянето на финансовите пазари, както и отварянето на границите дава възможност да се срещнем с другите, позволява много от нещата, за които сме мечтаели, а по-точно един свят, в който хората

могат да се движат свободно. Но едва сега е наложително да разберем, че те също така трябва да поемат и съвместни отговорности в рамките на целия свят.

Разбира се, ние сами не можем да направим това. Но можем да дадем знак и да направим важен принос. Можем да интензифицираме нашите усилия за създаването на една Европа, която представлява такава световна сила, която може да задвижи много неща. За това ние искаме да работим.

Затова тя остава наша цел както беше издигната още в Хайделбергската програма. Тогава се говореше за Европейски съединени щати. Днес ние искаме демократична, федерална и социална Европа, която играе в света роля, насочена към мира и разбирателството между народите, към готовността за помощ и сътрудничество.

Скъпи другарки и другари, освен това ние искаме да работим крачка по крачка, за да предоставим допълнителни възможности за действие на Обединените нации там, където от глада и мизерията, от експлоатацията, от ужасните последици на болестите и епидемиите се създава положение, при което е много лесно на тези, които гледат на терора като решение на проблемите, да печелят експлоатираните, страдащи и измъчени хора за ужасяващите терористични идеологии.

Ние искаме да развием тази идея, която бе формулирана още от Римския клуб, а именно да се грижим за това да не възникват нови конфликти на земята поради глад или липса на вода, конфликти, които не могат да спрат до границите на континента.

Ние искаме да направим изводи от този анализ и ясно да покажем, че сме за честен и отворен световен ред, в който имат думата демократично избраните и легитимни представители и представителки на народа и техните правителства, а не анонимни сили на финансовия свят, доколкото това е възможно.

Свързването на икономиката, опазването на околната среда и социалната справедливост в един съюз е критерият, с който измерваме нашите действия. Затова ние искаме социалдемократията и в бъдеще да се доказва с цялата си енергия като сила на мира и да поставя винаги на преден план стремежа към разоръ-

жаване. Искаме да продължим да работим за това навсякъде по света да откриваме навреме източниците на противопоставяне и размирици и да помагаме там, където това е възможно. Готови сме да дадем своя принос за избягването на конфликтите, а там, където те вече са възникнали, да ги разрешаваме с разумни и отговорни средства, или най-малкото да ги ограничаваме.

Скъпи другарки и другари, става дума за това да превърнем мисълта за устойчивостта, която с право изигра голяма роля и на този конгрес, в ръководно начало на нашите действия. Нямаме право да изцеждаме, да преработваме и да употребяваме повече неща нито в природата, нито където и да било другаде от това, което можем отново да възпроизведем. Само тогава ще действат отговорно по отношение на поколенията, които ще поемат отговорността след нас.

Скъпи другарки и другари, устойчивото действие не означава превръщането на екологията в идеология. Но екологията е неотменима за нашия начин на мислене във всички сфери – особено в сферата на икономическото мислене ние трябва да вкореним принципа на устойчивостта. Става дума за това, скъпи другарки и другари, да включваме хората в процеса на вземане на решения; да гарантираме и насърчаваме мисленето на гражданското общество не само посредством демократичните избори и контрола, а и посредством създаването на допълнителни и нови възможности за участие в нашите общини и в институциите. Хората трябва да могат да поставят собствени акценти. Те трябва да участват във формирането на тяхната жизнена среда на базата на приетите от общините правила. Елементи от това трябва да намерят място и на държавно равнище.

Този, който иска такова демократично проникване в нашето общо благо, той счита участието в процеса на вземане на решения и в управлението на предприятията за нещо подразбиращо се, когато става дума за средства за производство, за интереси на работниците. Това ще бъде центърът на нашето внимание. За нас участието в управлението е част от демократичното разгръщане и развитие на нашето общество.

При това ние знаем, че Германия може да запази своето социално и културно многообразие само тогава, когато имаме икономически успех. Затова изказваме нашето специално одобрение на социалното пазарно стопанство, като същевременно знаем, че екологическите и социалните възгледи трябва всеки път да са подчертават, да се описват и да се налагат.

Системата на социалното пазарно стопанство съдържа всички шансове, за да бъдем икономически успешни. Но все пак ние трябва да я предпазваме от това все по-малко хора да разполагат със средствата за производство и с финансовите ресурси и в последна сметка поради това да се стигне до разрушаване на пазарното стопанство. Затова ние казваме „да” на едно широко разклатено, изложено на конкуренция стопанство на средния бизнес, което би трябвало да има успех. Но успехът за нас означава също така и това, че този, който носи отговорност за средствата за производство, наред с успеха на предприятието, носи отговорност и за хората в това предприятие, за града или за общината, където това предприятие се намира, скъпи другарки и другари.

Затова ние искаме да се управлява успешно икономически, да се създават работни места и места за квалификация. Ние сме за икономическия успех. Но към това недвусмислено прибавяме – не трябва да предлагаме на хората каквато и да било работа. В последните години в света съществуваше тенденция, която бе доминираща до голяма степен и при нас и която ни кара да се замислим. Хората трябваше само да действат, а всичко, което можеше да допринесе за това действие, бе обявявано за лошо. Но хората със своите силни и слаби страни са индивиди, а респектът към всеки индивид и в бъдеще трябва да остане решаващата насока на нашите действия.

Хората в най-тежко затруднено положение, които непрекъснато имат нужда от грижа, а и тези лица, към които питаем респект поради техните възможности, трябва да се ни еднакво важни от гледна точка на човечността. Това е решаващата база за запазването на етиката в нашето общество и по този начин и за запазването на респекта въобще пред живота.

На тази задача ние даваме отговор като добавяме към досегашната идея за социалната държава, за солидарността на по-силните по отношение на по-слабите един нов елемент – елемента на предварително действащата социална държава - не като отмятане от помощта за тези, които се нуждаят от нея, а като предизвикателство, което усещаме и приемаме, за да не позволим никога и никъде да възниква нужда от помощ.

Затова аз винаги съм смятал, че е публична заблуда, когато в рамките на този програмен дебат ни подмятаха, че искаме да поемем по пътя на отказ от социалното формиране на нашето общество и на нашата политика. Не, правилното положение е, че ние искаме да разширим тези социални усилия в смисъла на предварително действащата социална държава, на даването на шансове, на справедливото разпределяне на шансовете, скъпи другарки и другари.

Една много решаваща предпоставка за справедливото общество на бъдещето е днес да организираме и да разпределяме така шансовете за образование, че да могат да участват всички според своите способности и възможности. Една от най-пограшните посоки на развитие, която ние никак не можем да си позволим, е, ако не насърчаваме младите хора и не формираме условията по начин, че те да развият своите най-различни способности възможно най-оптимално. Затова равенството на шансовете в образованието винаги ще си остане една от нашите приоритетни цели – и днес и утре, скъпи другарки и другари.

Когато говорим за равенство на шансовете, а в историята винаги е било така и така и ще бъде и в бъдеще, то следва да прилагаме този критерий и при шансовете между половете. По-късно ще проведем и дебата върху изречението от Берлинската програма, според което трябва да се преодолее обществото на мъжете, за да могат съответно жените да постигнат справедливост и равенство на шансовете. Искам да кажа, независимо от това дали ще бъде включено в програмата, или не, следното. Първо, по същество тази цел за нас не подлежи на съмнение.

Второ. При това си спомням как ти, уважаеми Ханс-Йохен

Фогел, със своята прословута настоятелност наложи квотата на конгреса в Мюнстер. Трябва честно да кажа, тогава и аз също имах съмнения по въпроса дали това е правилният път. Ти имаше тогава право, а не аз. Затова искам да се опитам да покажа, че съм си извлякъл поука и сега ще се обърна към жените така. Ако вие издигнете това искане, то аз ще го подкрепя.

Моля ви, скъпи другари, не казвайте „Сега и този започна да се превръща в опортюнист”. Не, нека като мъже да се погледнем от обратната страна. Ние сме достатъчно силни, за да знаем, че някога и ние можем да бъдем в подобно положение и да се нуждаем от равенство на шансовете, скъпи другарки и другари.

Разрешете ми сега няколко думи за културните измерения на нашето съжителство. Още от прекрасните песни на работническото движение е ясно, че не искаме да противопоставяме културното призвание на призванието за справедливост. Ние знаем, че в нематериален смисъл хората могат да живеят богато само тогава, когато живеят в един богат на култури свят. Затова и днес, и утре, нека да направим така, че нашата социалдемократия да бъде партия, която дава база за дискусия на творците на културата. Ние не искаме да ги обединяваме, но същевременно искаме да им кажем, че заедно с тях се борим за свободата на културите в страната, в Европа, в света, скъпи другарки и другари.

Щом като говорих за корените на нашите ценности, тогава ще си позволя и да назова едно понятие, което ние, скъпи Хубертус Хайл, съвсем съзнателно предложихме в тази програма и то не само като историческа реминисценция, а приоритетно като част от съдържателната база на нашата работа. Това е понятието демократичен социализъм.

С удоволствие искам да подчертая, че това не е моята формулировка за ежедневието. Но ако някой си помисли, че може да си играе с това понятие и че може дори да ни приписва, че търсим разрешаване на противоречието между справедливост и свобода в полза на свободата, когато някой се опита да направи

това, то тогава той или няма никакво понятие от история, или е злонамерен.

Ние искаме да спечелим хората, на които разчитаме за формиране на едно солидарно мнозинство.

Да избереш социалдемократията, или да влезеш в партията, за да водиш с нас социалдемократическа политика, това е открит въпрос за всеки един, жена или мъж, за представителите на една или друга националност, които живеят с нас, за предприемачите и за хората със свободни професии, за тези, които се трудят в сферата на културата и за хората на наемния труд, за тези, които изградиха нашата страна, за нашите пенсионерки и пенсионери. Ние каним всички тях да бъдат с нас, ако са за социална, по-справедлива, отворена към света, мирна и толерантна политика, скъпи другарки и другари.

Заслужава си да работим за това и да настояваме за това. Това, че си заслужава, вече е доказано от многото хора, които участваха в процеса на създаването на тази програма. Ние проведохме действително една много широка дискусия и това е показано и във филма.

Още снощи на тази прекрасна партийна вечер, за която аз изказах комплименти към всички, които участваха в нейната организация, срещнах студенти от Бон. Там, в университета ние открихме дискусияния процес, а снощи се договорихме, че, когато тази програма се приеме, отново ще започнем и ще продължим дискусията. Казвам това, защото работата по Хамбургската програма няма да е приключена с този дискусияния процес, с днешната дискусия и с решението. Не става дума само за това, нещата да се натрупват и да се стига до единични решения. Не, нека подходим офанзивно към тази програма. Нека отново ние социалдемократите и социалдемократите вкараме в публичната дискусия нашите цели като поканим на всички възможни равнища хората с различни от нас убеждения да дискутираме заедно за бъдещето. Това е едно поръчение, което ние днес поемаме заедно с приемането на тази програма.

И така, скъпи другарки и другари, аз смятам, че подобна

програмна дискусия не може да бъде просто един кръг, който се затваря с последната карта накрая с приключването на дебата. Това по-скоро е една дъга, която ние държим под напрежение, като приканваме хората за участие в дебата и за реализация на решенията.

С това аз искам да приключа като още веднъж потвърдя, че според нашите разбирания няма друга разумна алтернатива. Но смятам, че това може да бъде констатирано и обективно в сблъсъка и във взаимодействието в обществото и на международно равнище, когато става дума да се даде социална насока на нашето общество, на европейското общество и навсякъде в обществата, върху които ние можем да влияем. Няма човечност, ако солидарността не направлява нашите действия. Това, че този сигнал тръгва от една свободна, отворена Германия, още веднъж подчертава нашата отговорност, която ние винаги сме изпитвали като социалдемократки и социалдемократи. Аз смятам, че този факт подчертава също така нашето разбиране, че от тези ценности ние черпим вътрешната си сила, която няма да позволи нашето общество да се разпадне на групи по интереси, която сплотява това общество и поставя ударението повече върху общото, отколкото върху различията. Такова искаме да видим това общество – сплотено в едно добро, мирно и справедливо бъдеще. Сърдечно ви благодаря.

14.

**ХАМБУРГСКА ПРОГРАМА. ПРОГРАМА
НА ПРИНЦИПИТЕ НА ГЕРМАНСКАТА
СОЦИАЛДЕМОКРАТИЧЕСКА ПАРТИЯ
(приета на Хамбургския федерален
конгрес на 28 октомври 2007 г.)**

ВЪВЕДЕНИЕ

Прогрес и справедливост през XXI век

Бъдещето е отворено – пълно с нови възможности, но и заредено с опасности. Затова прогресът и социалната справедливост трябва да се отвоюват по демократичен път. Германската социалдемократия стои пред своите задачи в света на XXI век с отговорност към хората, вярна на гордата традиция на демократичния социализъм, с чувство за реалността и с воля за действие. За траен мир и за гарантиране на екологичните условия за живот. За равноправие и за самоопределение на всички хора – независимо от произход и пол, свободни от бедност, експлоатация и страх.

Ние се стремим към мирен и справедлив световен ред. Залагаме на силата на правото, за да преодолеем правото на по-силните. Социална Европа трябва да се превърне в нашия отговор на глобализацията. Само в условията на обща сигурност и отговорност, само в солидарност и партньорство народите, държавите и културите могат да гарантират оцеляването на човечеството и на планетата.

Ние работим за устойчив прогрес, който обединява икономическата динамика, социалната справедливост и екологичния разум. Ние искаме да преодолеем бедността и експлоатацията чрез качествен растеж, да направим възможни за всички благосъстоянието и добрата работа и да посрещнем климатичните промени, които ни заплашват. Целта е да се гарантират естестве-

---

*Hamburger Programm. Grundsatzprogramm der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Beschlossen auf dem Hamburger Bundesparteitag der SPD am 28. Oktober 2007.

ните условия за живот и за бъдещите поколения и да подобрим качеството на живота. За тази цел искаме да поставим в служба на хората възможностите на научния и техническия прогрес.

Ние ще развием предвидлива социална държава, която се бори срещу бедността, разкрива равни шансове за всички сами да определят живота си, гарантира справедливо участие и надеждна защита срещу големите житейски рискове. Ние залагаме на разбирателството между поколенията и на равноправието между жените и мъжете. На нашата подкрепа могат да разчитат семействата, а на нашата специална солидарност – най-слабите в нашето общество. Ние искаме здравословен живот и добро образование за всички. Ние не искаме да изоставим нито едно дете.

Разчитаме на силата на солидарното гражданско общество. Чрез съзидателната сила на демократичната политика искаме да засилим единението в нашата страна, да направим възможни чувствата за принадлежност и за родина. Искаме да стимулираме култура на признанието в Германия: хората трябва да живеят заедно във взаимно уважение към достойнството, културата и постиженията на своите съграждани. Ще работим за нашата социална и демократична правова държава, която да гарантира сигурност в условията на свобода.

В днешното време на бързи промени много хора търсят ориентири и перспектива. Ние знаем: милиони хора от цялото общество споделят нашите ценности и нашите цели. Искаме да спечелим това солидарно мнозинство за социалдемократичката политика.

1. ВРЕМЕТО, В КОЕТО ЖИВЕЕМ

Двадесет и първият век е първият наистина глобален век. Никога преди хората по света не са били толкова взаимозависими. С рухването на комунизма и с успеха на германското единство бяха преодолените разделението на нашата страна и политическото разделение на света. Оттогава насам ние преживяваме най-дълбокия исторически преврат след индустриалната революция – политически и икономически, социален и културен. Науката и техниката

гласкат напред промяната. Този век ще бъде или век на социалния, екологичния и научния прогрес, който ще открие за всички хора повече благосъстояние, справедливост и демокрация, или век на ожесточени битки за преразпределение и на развихрено насилие.

Днешният начин на живот в нашето индустриално общество ще претовари екологичната издръжливост на земята най-късно тогава, когато вече не шест, а скоро девет милиарда души произвеждат и консумират по същия начин, по който досега правим това ние в богатата част на света. На карта е поставен достойният за човека живот, мирът по света и, не на последно място – обитаемостта на нашата планета. Все по-голяма част на световното население вече страда от последиците на затоплянето на земната атмосфера, от формирането на нови пустини и от недостига на питейна вода. Все повече хора от регионите, в които екологичните условия водят до глад, се насочват към по-малко застрашените части на света. Затова едно от централните предизвикателства на XXI век е ограничаването и задържането на поврата в климата.

Противоречията на глобализацията

Светът става все по-взаимосвързан. Дигитализираните медии и другите постижения на технологията революционизираха значението на пространството и времето. За пръв път в историята преживяваме световно разделение на труда, в което са въввлечени големи части на човечеството. Глобализацията, отварянето на границите и на пазарите е резултат не само на техническите иновации, но и на политически решения. Тя предлага шанс за преодоляване на глад, бедност и епидемии. Световната търговия носи на много хора работа и благосъстояние. Едновременно с това обаче глобалният капитализъм се отличава с дефицит на демокрация и справедливост. По този начин той противодейства на целта за постигане на свободен и солидарен свят. Той изостря стари несправедливости и създава нови. Затова ние се борим за една политика, която да формулира социален отговор на глобалния капитализъм и в собствената ни страна, и в Европа, и в света.

Глобалният капитализъм нагрупва големи количества капитал, които обаче не водят задължително до ново благосъстояние. Разкрепостените финансови пазари пораждат спекулации и очаквания, които противостоят на един устойчив и дългосрочно ориентиран начин на производство. Там, където единствената цел са бързите и високи печалби, най-често се унищожават работни места и се пречи на иновациите. Капиталът трябва да служи за създаване на стойност и на благосъстояние.

Чрез глобализацията светът все повече става един общ пазар. Икономическата власт се концентрира в глобално функциониращи предприятия, банки и фондове. Транснационалните предприятия планират своите стратегии за печалба отвъд всички граници, те се измъкват от демократично легитимираните решения. Националните държави, дори най-големите сред тях, са поставени пред опасността да се превърнат в обикновени територии, които се конкурират за инвестициите на глобалния капитал. Затова националните държави трябва да се обединят и заедно да засилят влиянието си. Европа тръгна по този път. Една социална Европа може да стане пример и за други части на света.

Никога преди светът не е разполагал с толкова знание. Техническият прогрес достигна огромни темпове. Тежкият физически труд може да бъде заменен. Ние можем да се справим с болести, които дълго време се смятаха за нелечими. Расте средната продължителност на живота. Но знанието и другите публични блага не могат да се ползват от всички хора, защото се превръщат в продаваема стока. В много страни се увеличава разстоянието между бедност и богатство. В целия свят протича процес на разрушаване на природата.

Там, където падат границите, растат шансовете за мирно съжителство на народите и културите. В същата степен, в която светът става все повече взаимозависим, той става обаче и по-уязвим. Свидетели сме на разпадане на държави, на създаване на огнища на анархия и тероризъм, а религиозни и политически фундаменталисти произволно делят света на добър и лош. При-

вагизираната, отнета от държавата, власт и разпространението на оръжия за масово унищожение поражда нови опасности. Всичко това застрашава мира.

След две убийствени световни войни и след Холокоста народите от Европа създадоха през XX век континент на мира и на откритите граници. Мирните революции от 1989 г. преодоляха разделението на Европа на Изток и Запад. Германското единство донесе свобода и демокрация за цялата ни страна. Не само в Германия, но почти в цяла Европа по-голямата част от хората се радват на небивало преди благосъстояние и качество на живота. Но в същото време Европа преживява криза на доверието от страна на гражданите и гражданите. Хората от европейските държави, в т.ч. и от Германия, изискват повече демокрация, повече внимание към социалните интереси, повече респект към националната идентичност и културните традиции. Те настояват за отговорно насочване на имиграцията и затова Европа трябва да бъде нещо повече от съюз на държави; тя трябва да стане социално и демократично обединение на своите граждани и граждани.

Прелом в света на труда и в обществото

За пръв път наред със световния пазар на капитали и стоки се появява глобална конкуренция на услуги и труд. Повече отвсякога все по-голяма част от хората са засегнати непосредствено от глобализацията и международната конкуренция. Русия, Китай и Индия за нас са бъдещи пазари. Но чрез тяхното влизане на световния пазар се увеличава неимоверно броят на работещите, които са на разположение в рамките на глобалното разделение на труда. Конкуренцията става все по-изострена.

Благодарение на мощта на своята индустрия Германия се числи към спечелилите от глобализацията. Но не всеки в нашата страна спечели. Наемните работнички и работници са свидетели на това как дори процъфтяващи предприятия биват премествани на друго място. Анонимни управители на фондове купуват и продават фирми като търговци на пазара на едро.

Нашето трудово общество преживява дълбок поврат. Растат темповете на иновациите, увеличава се многообразието на формите на заетост. Все по-важни стават квалификацията и знанието. Възникват нови творчески професии. Губи предишното си значение традиционното трудово отношение – безсрочно и с регулирано работно време. Трудовият живот на много хора се определя от смяната на наемна работа, незаетост, фази на семеен труд и на самонаемане.

Тези промени, които нерядко се възприемат като принудителни, могат да претоварят и изплашат хората. Мнозина се страхуват от това да станат зависими, пренебрегнати или дори изоставени, в това число и от политиката. Онзи, който има ниска квалификация или вече не е млад, често бива изключван от трудовия пазар. Дори при най-добро образование жените не разполагат с еднакъв достъп до професионална кариера и до гарантираща оцеляването работа. А който има работа, за да оцелее, често трябва да поставя своето качество на живот пред заплахата от растящ натиск, жестока конкуренция и повече изисквания.

След Втората световна война социалдемократията, синдикатите и социалните движения във Федералната република постигнаха голям напредък. Никога преди толкова много хора не са имали възможност да участват в културния, социалния и политическия живот. Социалното осигуряване също постигна високо равнище. Необузданият глобален капитализъм застрашава тези успехи. Бедността отново се увеличава, продължава да се задълбочава разрывът между бедност и богатство, включително и в Германия. Не всеки може да осигурява издръжката на живота си сам. Това се отнася особено за много хора от новите федерални провинции.

Много имигрантски семейства и семейства на самотните родители са принудени да се борят упорито децата им да получат своя шанс. Но някои живеят вече трето поколение от социални помощи. Бедността се наследява не на последно място и затова, защото в Германия, по-силно, отколкото в други страни, доброто образование зависи от произхода. Социалното израстване все още не е еднакво достъпно за всички.

Нашето общество отиде далеч напред по пътя на равнопоставеността на жените и мъжете. Но старото разпределение на ролите все още не е преодоляно. Равенството пред закона още не означава равнопоставеност. Именно в света на професията и на труда продължава да съществува предишната дискриминация. Съчетаването на семейство и професия все още обаче е почти изключително проблем на майките. Жените печелят по-малко от мъжете, губят по-лесно работните си места и по-често са застрашени от бедност.

В Германия расте продължителността на живота. Това е голям подарък: да можеш да живееш по-дълго, означава да имаш повече време за активна дейност, за образование и развлечения, които дълго време трябваше да бъдат забравени. От друга страна, все повече възрастни хора, особено когато живеят сами, разчитат на помощта на обществото.

Едновременно с това все по-малко мъже и жени осъществяват желанието си да имат деца. Това води до промени във всички области на ежедневието – от трудовия процес до социалните системи. Променя се цялата атмосфера на нашето общество. От цели региони се изнасят малкото млади хора, а остават възрастните. Ако не искаме да се откажем от нито един регион, трябва да помогнем на хората в тези райони да създадат перспективи за бъдещето на родните си места.

Глобализацията има и културно измерение. Повече отвсякога се срещат непосредствено религиите и културите. Днес хората намират почти по всички краища на света принадлежащи към тяхната култура, стоки от своята родина и медии, чрез които да поддържат жив контакта със страната на своя произход. А в същото време в своята родина те се срещат с хора от други култури. Различното става по-близко, а с това се увеличава шансът то да бъде разбрано. Там, където преобладава страхът от чуждото, расте опасността от предразсъдъците да се породят конфликти. А където културните конфликти се изострят чрез социални противоречия, там се ражда насилието. Но днес културното многообразие е отличителен белег на проспериращите общества.

Демокрация и политика

Глобализацията ограничава съзидателните възможности на демократичната национална държава. Едновременно с това политиката се нагърбва с нови задачи. Към тях спадат защитата на климата, социалната интеграция на милиони хора и демографският поврат.

Много хора усещат, че в глобалната ера държавата губи власт. Те престават да вярват, че нещата могат да се променят политически. Една от най-важните задачи на социалдемократията е да възстанови доверието във възможността да се формира обществото и да се окуражат хората сами да определят съдбата си и солидарно да я вземат в ръцете си.

Нашата демокрация се намира в криза на доверието. Отслабват традиционните партийни връзки. Но все още е налице готовността за обществен ангажимент, защото не живеем в неполитическа ера. Партиите си остават задължителен елемент на всяко демократично общество. Те свързват убеждения и интереси сред населението, пренасят потребностите и очакванията на гражданите и гражданите в процеса на формиране на политическата воля на всички равнища на вземане на решения и на практически действия в нашата общност. За тази цел те се нуждаят от демократични вътрешни структури, подвижност, фантазия, ясен профил, достоверност и доверие.

Ние – социалдемократите и социалдемократите, сме убедени: хората имат правото сами да изграждат своето бъдеще като мирно, справедливо и солидарно. Ние извеждаме своите представи за бъдещето, в което си заслужава да се живее, от ясен и реалистичен анализ на времето, в което живеем. Няма път назад към ерата на старото индустриално общество и към националните държави на XX век. Голямата задача на XXI век е да се промени глобализацията чрез демократична политика. Ние насочваме погледа си напред.

2. НАШИТЕ ОСНОВНИ ЦЕННОСТИ И ОСНОВНИ УБЕЖДЕНИЯ

Германската социалдемокрация, най-старата демократична партия в Германия, винаги е била част от едно международно движение за свобода. Още от своето създаване тя беше едновременно движение за еманципация на работниците и движение за демокрация, което трябваше да преодолее авторитарната държава. Тя беше партията, която продължи идеите на Френската революция и на Революцията от 1848 г. Демократичната история на Германия е неделима от историята на социалдемократията. Тя извоюва правата, свободите и демокрацията, изборителното право на жените, противопостави се на всякакъв вид диктатура. Много рано тя прозря опасността от националсоциализма и отхвърли закона за пълномощията в Райхстага. Много социалдемократки и социалдемократи се включиха в съпротивата и станаха жертви на терора на нацизма. Волята за свобода направи неизбежен разрива с комунистите. Възстановяването на социалдемократията в ГДР стана сигнал за свободата.

Социалдемократията възникна като част от работническото движение. Тя извоюва права за работниците, изгради социалната държава и заедно с профсъюзите превърна презрените пролетарии в равноправни и самоуверени граждани и гражданки на държавата.

За разлика от други партии, социалдемократията винаги е била интернационална и европейски ориентирана. Затова ние продължаваме да работим върху проекта за обединена Европа, който беше само неосъществима визия в Хайделбергската програма на ГСДП от 1925 г.

Макар че много решителни пацифисти видяха в социалдемократията своята политическа родина, партията никога не е била пацифистка. Но тя винаги се е противопоставяла на шовинизма и милитаризма. Там, където е поемала правителствената отговорност, тя е служила на мира. Ние сме горди, че никога не сме донесли на нашия народ война, потисничество или насилствено господство.

От самото си начало социалдемокрацията е партия на демокрацията. Тя определи в решаваща степен политическата култура в нашата страна. В нея работят заедно жени и мъже с различен произход, различни религиозни и мирогледни убеждения. След Годесбергската програма от 1959 г. ние се оценяваме като лява народна партия, която има своите корени в юдаизма и християнството, хуманизма и просвещението, в марксисткия обществен анализ и в опита на работническото движение. Лявата народна партия дължи важни импулси на женското движение и на новите социални движения.

Ние знаем, че всяко време изисква отговори на своите социални и политически въпроси. В борбата за съвременни програмни отговори на общественото развитие ние залагаме на свободната борба на мнения. Приветстваме и уважаваме личните убеждения и позиции. Те не трябва никога да се подчиняват на партийни решения. Онова, което ни обединява, е убеждението, че обществото може да се моделира и не трябва да капитулира пред сляпото действие на капиталистическата глобализация. И още: нас ни обединява историческата поука, че социалдемократическата политика може да бъде успешна само тогава, когато е свързана с демократичната ангажираност на хората в профсъюзите, в движенията за мир, на жените, на екологите, за граждански права, на критичните към глобализацията движения. ГСДП се чувства свързана с тези движения и за в бъдеще.

Нашият образ за човека

Изходен пункт и цел на нашата политика е еднаквото достойнство на всички хора. Хората носят в себе си различни възможности. Те не са програмирани нито за добро, нито за лошо. Те са надарени с разум и със способността да се учат. Затова е възможна демокрацията. Но те могат и да грешат, да се заблуждават и да губят човечността си. Затова е нужна демокрацията. Всеки човек носи отговорност за своя живот. Никой не може или не трябва да му я отнема. Нашето разбиране за политика противоречи на всякаква претенция за всемо-

гъщество над човека. Ако самата политика обещава щастие и осъществяване, тя съдържа опасност да се подхлъзне към тоталитарно господство.

Демокрацията е единственото политическо устройство, което съответства на самостоятелната отговорност на хората и което измерва с нея границите на политиката. Човешките и гражданските права поставят граници на политиката и на държавните институции, без които не може да има демокрация. Човекът обаче не е само индивид със свои права и задължения, а и социално същество, следователно в него е заложена способността и готовността за сътрудничество. Демокрацията подкрепя готовността за сътрудничество чрез своите институции; тя организира солидарност отвъд различията в социално положение, възраст и произход.

Всеки човек трябва да може сам да определя живота си в съжителство с другите, “свободни и равни в достойнство и права”, както се казва във Всеобщата декларация за правата на човека. Ние се стремим към едно общество, в което всеки човек свободно може да развива своята личност, без да накърнява достойнството и свободата на другите. Ние се противопоставяме на всяка форма на дискриминация. Достойнството на човека не зависи от неговия успех и от неговата икономическа полезност. Затова обществото има особена отговорност за защитата на човешкото достойнство при увреждания, напреднала възраст, в началната и заключителната фаза на живота.

Нашите основни ценности

“Свобода, Равенство, Братство” – тези основни повели на Френската революция са основа на европейската демокрация. След като политическата модерност превърна равната свобода в същина на свободата, справедливостта и солидарността, те станаха основни ценности на свободния демократичен социализъм. Те си остават нашият критерий за оценка на политическата действителност, мерило за по-добро устройство на обществото, ориентация за действията на социалдемократите и социалдемократите.

В своята история социалдемократията винаги е залагала наред с правните да се извоюват и материалните предпоставки за свободата, наред с равенството пред закона – и равенството на участието и на житейските шансове, т.е. справедливостта.

Консерватори и либерали често заиграват с противопоставянето на основните ценности: колкото повече е свободата, толкова по-малко е справедливостта, и обратното. В социалдемократическото разбиране двете ценности са в единство. Те имат еднаква стойност и еднакъв ранг. И преди всичко: те взаимно се обуславят, допълват, подкрепят и ограничават. Нашето разбиране за основните ценности ни предпазва от това да свеждаме свободата до свободата на пазара, справедливостта – до правотова държава, солидарността – до грижата за бедните.

Свободата означава възможността сам да определяш живота си. Всеки човек е призван и способен на свобода. Обществото решава дали той може да живее в съответствие с това призвание. Той трябва да бъде освободен от унижителни зависимости, от материална нужда и от страх, трябва да има шанса да разгърне способностите си и отговорно да се включи в обществото и в политиката. Само онзи, който има усещането за достатъчна социална сигурност, може да се ползва от свободата си.

Свободата на отделния човек свършва там, където тя накърнява свободата на другия. Онзи, който се осмелява да причинява на другите несвобода, сам никога не може да бъде свободен.

Справедливостта е израз на еднаквото достойнство на всеки човек. Тя означава еднаква свобода и равни шансове, независимо от произход или пол. Следователно справедливостта означава равно участие в образование, труд, социална сигурност, култура и демокрация, равен достъп до всички публични блага. Несправедливото разпределение на доходи и имущество разделя обществото на такива, които се разпореждат над други, и на останалите, върху които се властва; то влиза в противоречие с равната свобода и затова е несправедливо. Защото големите неравенства в това разпределение застрашават равенството на жизнените шансове. Именно затова е нужна социалната демокрация.

Равните житейски шансове не означават уравниловка. Напротив: те предоставят пространство за разгръщане на индивидуалните склонности и способности. Хората са и си остават различни. Но естествените неравенства и различният социален произход не бива да се превръщат в социална съдба. Житейските пътища не бива да бъдат предопределени. Ние се изправяме срещу всяка форма на привилегии или дискриминация въз основа на произход, съсловие, цвят на кожата, пол, сексуална ориентация, религия.

Трябва да се оценява и уважава постижението на всеки човек. Справедливо е съответстващото на постиженията разпределение на доходи и имущество. Собствеността задължава: който печели повече от средното равнище и разполага с повече имущество от други, трябва да допринася и повече за благото на обществото.

Солидарност означава взаимна обвързаност, съпринадлежност и помощ. Това е готовността на хората да се застъпват едни за други и да си помагат взаимно. Това важи за отношенията между силните и слабите, между поколенията, между народите. Солидарността ражда сила за промяна. Такъв е опитът на работническото движение. Солидарността е онази мощна сила, която задържа обществото ни консолидирано – в спонтанна и индивидуална готовност за помощ, с общи правила и организации, в социалната държава като политически гарантирана и организирана солидарност.

Демократичен социализъм

Нашата история е белязана от идеята за демократичния социализъм – за едно общество на свободните и равните, в което са осъществени основните ни ценности. То изисква определено устройство на икономика, държава и общество, при което са гарантирани гражданските, политическите, социалните и икономическите основни права за всички хора, и те могат да живеят без експлоатация, потисничество и насилие, в социална и лична сигурност.

Краят на държавния социализъм от съветски тип не оп-

роверга идеята за демократичния социализъм, а потвърди по убедителен начин ориентацията на социалдемокрацията към основните ценности. Демократичният социализъм за нас си остава визията за едно свободно, справедливо и солидарно общество, чието осъществяване е постоянна задача. Принципът на нашето действие е социалната демокрация.

Примат на политиката и принцип на устойчивостта

Тъй като се придържаме към тази цел, ние държим на примата на демократичната политика и се противопоставяме на подчиняването на политическото от икономическото. При това нашето понятие за политическото е широко; то не бива да се свежда до държавата, а трябва да включва обединенията и мрежите на гражданското общество, както и свободното, самостоятелно действие на хората. Затова политиката трябва да има грижата да не се превръща в стока всичко онова, което не бива да е стока: право, сигурност, образование, здраве, култура, природна среда.

В бъдеще демокрацията ще трябва да се доказва, като гарантира достъпа до тези публични блага, като утвърждава политическата отговорност за съществуването на хората, която единствена прави възможно справедливото разпределение на житейските шансове. В един свят с все по-оскъдни ресурси това е повече от необходимо и не бива да се оставя на пазара.

За нас пазарът е необходимо средство, което превъзхожда другите стопански форми на координация. Но оставеният на самотек пазар е сляп в социално и екологично отношение. Сам по себе си той не е в състояние да осигури в необходимия обем публичните блага. За да разгърне своята позитивна ефективност, пазарът се нуждае от правила, от санкционираща държава, действени закони и честно ценообразуване.

Пред лицето на предизвикателствата на XXI век, на глобализацията и екологичната криза ние разглеждаме устойчивостта като единствения подлежащ на отговорност основен принцип на политическото и икономическото действие. Принципът

устойчивост означава: да се мисли с категориите на бъдещето; да се противодейства на примата на краткосрочността и на доминирането на икономическата, на чисто производствената логика; концепцията за политиката да се извежда от идеята за обществото, а демократичното многообразие, екологичната сигурност, социалната интеграция и културното участие да се разбират като водещи идеи на социалдемократическата политика.

Нашето разбиране за прогреса през XXI век изисква обвързване на социалната, икономическата и екологичната отговорност. Целта е качественият растеж и подобряване на качеството на живота, разширяване на житейските възможности и на индивидуалната свобода чрез насочване на технологиите, научния прогрес и отговорното ползване на ограничените природни ресурси и на неограничените възможности на човешкото творчество.

Политика на социалната демокрация

Социалната демокрация противопоставя на икономически ограниченото разбиране за обществото един образ на човека, който е ориентиран към хуманните ценности за равното достойнство и еднаквото уважение. Хората не са само в конкуренция едни с други, а и се нуждаят едни от други. Смисълът на техния живот не произтича от разполагането с пазарни стоки. Хората са нещо повече от консуматори и производители и затова ние се противопоставяме на икономизирането на жизнените сфери.

Качеството на живота е нещо повече от преследване на материално благосъстояние. Хората се нуждаят от безупречни общности, в които се общува мирно и солидарно, в които важат равните шансове и права, в това число и между половете. Хората търсят признание, чувството, че са потребни не само в професията. Те живеят вътре и от отношенията в семейството, към партньорите, децата и приятелите. За тази цел те имат нужда от време. Наистина богати са хората само в общество, което им дава повече свободно време. Един живот само според стрелката на часовника, в ритъма на непрекъснатата ангажираност, противоречи на това.

Ние искаме общество, в което динамиката и иновациите създават прогрес. При това искаме едновременно да запазим и укрепим основите на човешката общност. Индивидуалността и шансът за многообразие на житейските проекти са висши ценности, но те могат да доведат и до загуба на обвързаности и до нови конфликти. Необозримостта е обратната страна на многообразието и на обществената промяна; тя засилва желанието за спиране и ориентация. Затова искаме да помогнем на хората да се чувстват възприемани, принадлежащи към общността и затова – сигурни.

Социалната демокрация гарантира не само гражданските, политическите и културните права, но в същата степен и социалните, и икономическите основни права на всички хора. Тя осигурява равноправно социално участие на всички чрез обществената демократизация, преди всичко чрез участието в управлението, с което се гарантира основаната на гражданските права предвидлива социална държава, а с координирано пазарно стопанство се дава предимство на демокрацията пред пазара.

3. НАШИТЕ ЦЕЛИ, НАШАТА ПОЛИТИКА

1.1. МИРЕН И СПРАВЕДЛИВ СВЯТ

Международната политика на Германската социалдемократия служи на целта да се предотвратяват конфликти и да се изгражда мир. Затова наши принципи са разбирателството, международната солидарност и общата сигурност чрез сътрудничество. Ние залагаме на убеждението, че властта трябва да се подчинява на правото.

За пръв път в своята история човечеството може да разреши проблемите на своето оцеляване само заедно. Всеобхватна сигурност може да се постигне също само обединено. Затова ние трябва да създаваме обща световна вътрешна политика, със силни Обединени нации и справедлив световен икономически ред. При осъществяването и на двете цели Европа трябва да играе ключова роля. Европейският съюз трябва да се превърне в нашия политически отговор на глобализацията.

Социалдемократките и социалдемократите искат всички нации, народи и хора да спечелят от мира и благосъстояние. ГСДП пледира сътрудничеството да се превърне в ключова дума на новото столетие.

Социалдемократията осъзнава нарасналата отговорност на Германия за мира в света. Ние активно поемаме тази международна роля. ГСДП е сила на мира и в Германия, и в Европа. Отхвърляме всяка форма на нападателни и превантивни войни.

Неделимостта и универсалната валидност на човешките права за нас са неоспорими. Основният закон, Европейската Харта за човешките права, Хартата на Обединените нации, Всеобщата декларация за правата на човека, хуманитарното международно право и Целите на Хилядолетието за развитие са определящи за нашата международна политика. Смъртното наказание трябва да се забрани със закон в целия свят.

Не правото на силните, а силата на правото създава международната сигурност. В глобалната ера нито една държава не може да постигне траен успех, ако се опитва едностранно да наложи своите интереси. Ние се обявяваме за мултилатерализъм, т.е. за организирано сътрудничество на държавите. Правим връзка с успешната политика на разведряване на Вили Бранд в Европа, важни елементи на която бяха концепцията за общата сигурност, стъпките по изграждане на доверие, икономическото и гражданското сътрудничество. Ние пледираме за нова политика на разведряване, която да направи възможно разбирателството, да избегне надпреварата във въоръжаването и да постигне мирно решение на конфликтите.

В основата на нашата международна политика поставяме едно разгърнато понятие за сигурност: сигурността за всички хора предполага мир, справедливост и свобода, демокрация, социално, икономическо, културно и устойчиво развитие.

Ние се обръщаме към другите народи с приятелство, откритост и уважение. Много цивилизации са допринесли за културното наследство на човечеството. Ясно се разграничаваме от онези, които се кълнат в борбата между културите. Културната

политика зад граница е съставна част на добрата външна политика; тя събужда интерес и разбиране към нашата страна и стимулира диалога с други култури.

След края на конфликта Изток – Запад все още не е изградена архитектура на сигурността през глобалната ера. На световната сцена напират нови сили. Нашата външна политика, политиката за сигурност и развитие трябва да установи тесни отношения със страните от Азия, Латинска Америка и Африка. Те са партньори при изграждането на справедлив световен ред.

Германия има особена отговорност за правото на съществуване на Израел. Това е още една причина за нашия ангажимент към каузата на всеобхватния мир в Близкия Изток върху основата на международните договори. Ние се застъпваме за самоопределение на палестинския народ и за създаването на жизнеспособна палестинска държава.

Социалдемократията иска да обнови трансатлантическото партньорство. Германия, Европа и САЩ споделят общи ценности. Върху тази основа те си сътрудничат непосредствено и в НАТО. След провала на комунизма Трансатлантическият съюз се нуждае обаче от ново целеполагане, което да се ориентира според изискванията на глобалната ера. Мирен световен ред е постижим само заедно със Съединените щати и затова за нас отношенията със САЩ имат особена тежест.

Германо-френското приятелство и сътрудничество бяха и си остават не само мотор на европейското обединение, а имат и запазват своята собствена ценност. По същия начин искаме да продължим да развиваме и отношенията с Полша.

За Германия и за Европейския съюз стратегическото партньорство с Русия е жизнено необходимо. Отварянето на Русия гарантира мир и стабилност на нашия континент.

Засилване на глобалното и регионалното сътрудничество

За да се постигне мир по света, трябва да се подсилят общите интереси, съюзи и организации. Затова ние сме за утвърждаване на

Обединените нации като върховна инстанция на един глобален правов ред. Искаме да се създаде и приложи глобално право. За тази цел трябва да се подкрепи международната подсъдност. Международното право ще придобие задължителен характер и ще решава конфликти само при условие, че могат да се прилагат санкциите.

За да се увеличи легитимността на Обединените нации, техните институции трябва да се реформират и демократизират. Ние искаме да разширим правата на Общото събрание на ООН и да засилим позицията на Генералния секретар на ООН. При реформата на Съвета за сигурност на ООН трябва да се осигури съответното участие на всички континенти. Отхвърляме правото на вето на отделните държави-членки. Германия трябва да поеме повече конкретна отговорност в Обединените нации, в това число и чрез постоянно място в Съвета за сигурност на ООН. В дългосрочен план Европейският съюз трябва да получи постоянно място в тази институция.

Ние пледираме за Глобален съвет на ООН по икономическата, социалната и екологичната политика. Той трябва да балансира икономическите интереси, социалните потребности и екологичните изисквания, да помага за ограничаване на опасностите от неконтролирано движение на капитали, от социален и екологичен дъмпинг. Всички региони и международни търговски и финансови институции трябва да бъдат представени в този съвет на най-високо равнище.

Мирът и сигурността са глобални публични блага. Затова финансовата и икономическата стабилност, предпазването от климатични катастрофи, гарантирането на екосистемите и защитата от епидемии са глобални политически задачи. За да могат Обединените нации да поемат своята отговорност за тези цели, налага се международната общност от държави в свой собствен интерес да предостави необходимите средства.

Неконтролираното движение на капитали на финансовите пазари може да застраши цели национални икономики. Ние се стремим към действени политически рамки за финансовите пазари на международната арена.

Международни институции и организации от рода на Международния валутен фонд, Световната банка и Световната търговска организация трябва да се оценяват според критериите на икономическата, социалната и екологичната защита, според човешките права и правата на наемните работници. Техните решения трябва да бъдат прозрачни. Разпределението на правото на глас трябва да отразява по-добре интересите на развиващите се страни, особено на най-бедните.

Ние искаме да засилим Международната организация на труда (МОТ). При решения на Международния валутен фонд, на Световната банка, на Световната търговска организация и на ООН трябва по-твърдо да се прилагат и зачитат основополагащите норми за труда, утвърдени от МОТ. За да се засилят правата на наемните работници, в целия свят има нужда от свободни профсъюзи.

Като регионални организации Съветът на Европа и Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа са пример за преодоляването на противоречия между народите. Германия ще подкрепя създаването на подобни организации и в други региони на света.

Особено значение за разбирателството между народите имат организациите на гражданското общество. Ние разглеждаме себе си като партньор на Международния синдикален съюз, на неправителствените организации и църквите, които отново и отново обръщат поглед към уреждането на международни конфликти и търсят подходи за намиране на решения.

Подкрепяме засилената роля на Социалистическия интернационал като транснационален, политически дееспособен съюз на социалдемократическите партии по света. Той трябва да играе още по-сериозна роля при демократизацията на международната политика, особено за формирането на една глобална общественост.

Всеобхватна политика на сигурност

За нас мирът означава нещо повече от липсата на война. Ми-

рът е елементарна предпоставка за едно цивилизовано общество. Предотвратяването на кризите е най-ефикасната политика на сигурност. Ние сме убедени, че трайният мир е възможен само тогава, когато се преодолеят структурните причини за конфликтите като глада, бедността и недостига на ресурси. Войната не бива да бъде средство на политиката.

Един справедлив световен икономически ред и партньорското сътрудничество в интерес на развитието за нас са не само повеля на хуманизма, а и базисни елементи на една всеобхватна политика на сигурност. Затова ние искаме стъпка по стъпка да увеличим средствата за борбата с бедността и недоразвитостта до 2015 г. на 0,7 процента от brutния национален продукт. Борбата срещу корупцията, за стимулирането на доброто управление, за системното намаляване на дълга на развиващите се страни, борбата срещу СПИН и срещу епидемиите си остават важни цели при преодоляване на бедността.

В много общества жените носят главната отговорност за социалното и икономическото развитие. Без равноправното участие на жените в целия свят не са възможни демокрацията, глобалната справедливост и устойчивото развитие.

Ние се нуждаем от повече справедливост в световната търговия. Развиващите се страни не искат подаяния; те искат справедливи шансове на пазарите. За тази цел индустриалните страни трябва да отворят своите пазари в рамките на Световната търговска организация, стъпка по стъпка да редуцират и накрая да премахнат въобще субсидиите за аграрния износ.

Разоръжаване и неразпространение на ядрените оръжия

Увеличаващото се разпространение на средства за масово унищожение изисква нова политика на ефективен контрол върху въоръжаването, ограничаване на въоръжаването и разоръжаване. Ние сме за изтегляне на всички ядрени бойни глави, които са разположени на немска земя. Поддържаме нашата цел за свят без ядрени оръжия и настояваме обогатяването на

уран да се постави под международен контрол. Настояваме да бъде приложена по международноправен път забрана за употребата на ядрени оръжия. Световното пространство трябва да бъде освободено от оръжия. Ще посветим още повече усилия на ограничаването и контрола върху конвенционалните оръжия. Именно при разоръжаването трябва да се засилят и доразвият съществуващите многостранни договори. Трябва да бъдат забранени производството и експортът на наземни мини и осколочни бомби.

И в бъдеще ще гарантираме Германия да не се стреми към производство, притежание и приложение на оръжия за масово унищожение. Длъжни сме да водим строга политика на износ на оръжия. Средствата за въоръжаване не са нормални търговски стоки. Спазването на човешките права, доброто управление и забраната за доставяне на оръжия в конфликтни региони за нас ще бъдат меродавни при разрешенията за износ. Трябва да се отхвърли експортът на оръжия за развиващите се страни, тъй като те застрашават устойчивото развитие на всяка страна.

Отговорност за сигурността и за мира

Все по-оскъдните ресурси и климатичните катастрофи крият огромен конфликтен потенциал. В глобалната ера опазването на климата и достъпът до енергия, суровини и вода се превръщат в първостепенен въпрос на международната сигурност. Възобновяемите енергийни източници и повишаването на енергийната ефективност са ключ към мирното развитие.

Разпадът на държави води до разширяване на анархията и беззаконието. Германия трябва да бъде готова да поеме своята отговорност за възстановяване на държавността и на структурите на гражданското общество.

Тероризмът е най-опасната форма на извъндържавното насилие. При борбата срещу терора не става дума за война, а за преодоляване на престъпление. Това е задачата на полиция, правосъдие и тайни служби. Едва тогава, когато в международната борба срещу терора тези органи са включени пълноценно,

последна възможност остава въвеждането на военните. Но и пред лицето на тероризма ние отхвърляме всяко отклоняване от международното право.

Конфликтите могат да се решават с военни средства, но никога само по военен път. Затова ние преследваме политика на мир, която се основава преди всичко на предотвратяването на конфликтите.

Поставянето в действие на Бундесвера трябва винаги да бъде включвано в пакет с политически, дипломатически, икономически и културни мерки, с действието на една политика на развитие. Затова ние искаме да изградим средствата за цивилна превенция на кризите, да засилим реакцията при кризи и да усъвършенстваме инструментите на тази политика. Използването на военните средства е и си остава за нас последното средство за постигане на мир. И за целите на стабилизирането на мира ние искаме войниците да бъдат включвани само тогава, когато другите средства не са достатъчни.

Германия може да се включва в тези мисии само тогава, когато те са легитимирани чрез международноправен мандат на ООН, когато това включване служи на немския интерес за мир в света и не противоречи на благо на нацията; при това във всички случаи трябва да има съгласие на Германския Бундестаг.

С преодоляването на разделението на Европа и чрез обединението на Германия Бундесверът поема повече отговорност в рамките на нашата обща политика на мир и сигурност. Нашите войници при своето международно участие се радват на висок престиж и доверие. Обществената подкрепа и общественото приемане на Бундесвера трябва да се съхранят. По-нататъшното развитие на военната служба е гарант на тази цел. Затова ние залагаме на укрепването на доброволния характер на военната служба.

Всеки човек има правото да се откаже от военна служба по причини на свободата на съвестта. Това право трябва да се приложи в международен план.

1.2. СОЦИАЛНА И ДЕМОКРАТИЧНА ЕВРОПА

Още от 1925 г. със своето искане за Съединени щати на Европа, социалдемократията се застъпва за европейското единство. Онова, което тогава изглеждаше непостижимо, днес е действителност: Европейското обединение след две световни войни направи възможен най-мирния период от съществуването на този континент. Европейският съюз е един мирен проект, който искаме да превърнем в дееспособна сила на мира. Европа едновременно с това е и демократична и социална ценностна общност. Европейският обществен модел свързва икономическия прогрес, социалното равенство и индивидуалната свобода. Той създава условия за равнопоставеността на жените и мъжете и гарантира правата на малцинствата. Социалдемократията се застъпва за толерантна Европа, която разглежда различните нации и региони, култури и религии като богатство, за което се грижи.

Там, където националната държава не може да постави социални и екологични граници на пазарите, трябва да го направи Европейският съюз.

Европейският съюз трябва да се превърне в нашия отговор на глобализацията.

Демократична Европа

Европейският съюз придоби нови черти на собствена държавност. Към все повече сфери на живота се отнасят европейски решения. Ние искаме да създадем Европа на гражданите. Ние искаме да проявим смелост за повече европейска демокрация.

Нашият модел е политически съюз, който предоставя на всички европейски граждани права за демократично участие. Демократична Европа се нуждае от парламентарно отговорно правителство въз основа на една нова европейска конституция.

Ние искаме федерална Европа, в която наред с Европейския парламент и националните държави участват в европейското законотворчество.

Онова, което засяга хората по места, в региона, в отделна провинция, е в тяхна компетентност, за да се решава близо до гражданите. Този принцип не бива да се отнема от европейските директиви.

Трябва да се засили компетентността на Европейския парламент. Само по този начин той ще може да участва наравно с представените в Министерския съвет национални правителства при европейското нормотворчество.

Европейският парламент има нужда от всеобхватни контролни права по отношение на Европейската комисия, както и от право на собствена законодателна инициатива. Президентът на Европейската комисия трябва да се избира от Европейския парламент.

Европейската демокрация има нужда от европейска публичност. За тази цел са крайно необходими европейските медии, гражданските организации, социалните партньори, но и силни европейски партии. Наша цел е да доразвием Партията на европейските социалисти като дееспособна масова и програмна партия. Изказваме се за изработването на социалдемократическа Програма на принципите за Европа и искаме да се явим на изборите за Европейски парламент с общоевропейски водещ кандидат.

По-нататъшното развитие на Европейския съюз към една истинска демокрация не бива да се проваля от нежеланието на отделни държави или отделни правителства. Затова той трябва да приеме формата на засилено сътрудничество на няколко държави-членки. Тази възможност трябва да бъде открита за всички държави-членки.

Социална Европа

Европа създаде най-големия вътрешен пазар в света и въведе с успех единна валута. Това беше в интерес на гражданите на Европа. Но нито в Германия, нито в Европа ще приемем като нещо естествено, че от пазарното стопанство трябва да произлиза пазарно общество. След приемането на обща парична и валутна политика, ние

пледираме за ориентирана към растежа и заетостта координация на икономическата, финансовата и паричната политика. За тази цел има нужда от задължителни общоикономически директиви.

Наред с икономическия и валутния съюз със същия ранг трябва да се утвърди и европейският социален съюз. Има различни национални особености и традиции на европейския социален модел. Общи основи за всички социални държави в Европа са: дееспособна държава, социални системи за гарантиране на елементарните житейски рискове, високо равнище на образование, публични социални грижи, регулирани условия на труд, както и права на работничките и работниците на участие (и съучастие) в управлението.

Европейският социален съюз уважава националните държавни традиции, но едновременно с това създава задължителни европейски правила и стандарти, които не бива да се подценяват. Ние не искаме да унифицираме социалните системи, а да постигнем съгласие с другите държави-членки върху един социален пакт за стабилност. За постигането на такъв социален пакт за стабилност между държавите-членки предлагаме цели и стандарти за националните социални и образователни разходи, които да се ориентират според конкретната икономическа производителност.

Там, където икономическата активност надхвърля границите, правата на наемните работници не бива да спират на границите. Затова искаме да гарантираме и развием участието на наемните работници в управлението на европейските предприятия. За да се засили и наложи тарифната автономия на европейско равнище, ние се изказваме за европейска правна основа на трансграничните тарифни преговори и договори.

За да не доведе съревнованието за най-ниски данъци до фалит на националните държави, искаме на европейско равнище да се установят минимални данъци и единна данъчна основа.

Свободният достъп до публични услуги е част от европейския обществен модел. Всяка държава-членка по свой начин се грижи за това, но принципът трябва да се превърне в задължителен за Европейския съюз.

Страните от Европейския съюз в интерес на своето бъдеще трябва да инвестират повече в образование, изследвания и иновации. Тези приоритети трябва да се отразят и в европейския бюджет. Ние пледираме за по-малко субсидии и за дългосрочно изграждане на собствени приходоизточници. Това във всички случаи предполага прозрачна, ефективна и демократично контролирана бюджетна политика на Европейския съюз.

За да се превърне Европа в собствен опит на младите хора и за да се укрепи нашата обща европейска идентичност, ние искаме всички младежи да получат възможността чрез програми за обмен или чрез младежки срещи да опознаят ежедневието в други европейски страни.

Европа като сила на мира

Нашият стремеж е по-нататъшното развитие на Европейския съюз като дееспособна сила на мира. Самостоятелната европейска мирна политика трябва да се концентрира върху силните си страни: дипломатията, диалога и подкрепата на демокрацията и човешките права, в това число и чрез оказване на помощ за икономическото развитие в конфликтни региони.

Европа има съвпадащи интереси в сферата на сигурността. Ние се стремим към обща европейска външна политика и политика на сигурност. За тази цел армиите на европейските национални държави трябва да постигнат още по-тясно сцепление. В дългосрочен план ние се стремим към създаването на европейска армия, чието използване трябва да бъде легитимирано по парламентарен път.

Разширяването на Съюза създаде мир, стабилност и благосъстояние. Ние искаме да се спазят дадените съгласия по отношение на страните, които са получили европейска перспектива и изпълняват критериите. Това се отнася и за Турция. Една Турция, която се чувства задължена към европейските ценности, може да изпълни важната функция на мост към други ислямски страни. Не на последно място това е в интерес както на Германия, така и на Европа.

По отношение на държави и региони, които дори в средно-

срочна перспектива нямат изгледи за членство в Съюза, ние ще развием европейската политика на добросъседство.

3.3. СОЛИДАРНО ГРАЖДАНСКО ОБЩЕСТВО И ДЕМОКРАТИЧНА ДЪРЖАВА

Демокрацията живее чрез ангажимента на гражданките и гражданите. Затова искаме силно, жизнено гражданско общество, в което хората се ползват от свободата на мнение, на сдружаване и на събрания. Демократичната държава е политическата самоорганизация на гражданките и гражданите.

Едно жизнено гражданско общество може и трябва да контролира, коригира, стимулира, облекчава и допълва държавното действие. Но то не може да го замени. Само там, където държавата изпълнява задълженията си, може да се създаде жизнеспособно гражданско общество. Без будно гражданско общество демократичната държава винаги е застрашена. Двете – държава и гражданско общество, имат нужда едно от друго.

Едно силно гражданско общество ни предоставя дом във времена на бурни промени. Готовността за отговорност, чувството за справедливост, взаимното признание, солидарността и съпричастието при ползване на личната свобода са възможни само там, където хората се застъпват за други хора. Демокрацията е призвана да развива чрез образование и житейски опит такива достойнства.

В гражданското общество хората по вътрешно убеждение поемат отговорността за другите, действат в интерес на общото благо. Често пъти те забелязват по-рано от властите къде е нужна помощ. Те работят на обществени начала в обединения, фондации, инициативи и неправителствени организации. Ние искаме обществениците да получат повече признание и по-добри гаранции. Една култура на взаимопомощта може и трябва да направи обществото по-разнообразно и по-човечно.

Демократичните партии, профсъюзите, църквите и религиозните общности, както и социалните и екологичните обединения, са носещи колони на гражданското общество. Те са наши

партньори по пътя към хуманно, ориентирано към бъдещото общество.

Спортът е важна част от нашата култура. Той служи на грижата за здравето, възпитава честност и толерантност, свързва хората и помага за преодоляване на социалните противоречия. Затова ние ще стимулираме масовия и състезателния спорт, както и спорта при хората с увреждания. Към това принадлежи и борбата срещу допинга.

През XX век авторитарното и тоталитарното господство дискредитира държавата. Това се използва от пазарните радикали, които искат да сведат държавата до защитата на собствеността и организацията на пазарите. Където е възможно, те се опитват да прехвърлят на пазарите държавни задачи. Но всичко, което се предоставя на пазара, трябва да се превърне в стока, която някои могат да си разрешат, но за други е недостъпна. Демократичната правова и социална държава, подкрепяна и ограничавана чрез гражданското общество, е отговорна за всичко онова, което не бива да се превръща в стока.

Образованието не е стока, а човешко право, което държавата е длъжна да осигури.

Сигурността от престъпления никога не трябва да се превръща в стока. Тя е отговорност на държавата, другата страна на нейния монопол върху властта.

Културата е нещо повече от стока; тя е израз на едно хуманно общество. Държавата няма задължението да предписва какво е културата, а е длъжна да направи културата възможна, в това число и онази част от нея, която не може да се утвърди на пазара. Държавата не е отговорна за истината, все едно дали философска, религиозна или историческа, но тя трябва да създаде условията за намиране на истината.

Социалната сигурност не е стока, а задача на всяка държава, която има дълг към достойнството на човека.

Държавата съществува, за да създава и налага правото и с това задължителните норми. Едно тотално нормиране на всички житейски ситуации не води обаче до повече справедливост. Дерегу-

лирането става необходимо винаги, когато остарели норми се превръщат в окови. Но дерегулирането като принцип противоречи на целите на всяка държава.

Демократичната правова държава може и трябва да подчинява на правото всяка власт, в това число и собствената. Това легитимира нейния властови монопол. Ние ще защитаваме този монопол на властта, защото няма по-несправедливо общество от онова, в което малцина могат да си купят сигурност, но за множеството това е невъзможно.

ГСДП се застъпва за ефективно, ориентирано към гражданите социално подпомагане като публична отговорност. Държавата не трябва сама да прави всичко, но тя е длъжна да гарантира достъп до публичните блага.

Приватизацията може да бъде целесъобразна и отговорна. Ние се противопоставяме обаче на приватизиране, което възпрепятства достъпа до публичните блага и поставя под въпрос властотвория монопол на държавата. Там, където трябва да бъдат приватизирани публични грижи, ние няма да търсим краткосрочната полза за публичните финанси, а и въздействието върху бъдещите възможности за политическо действие и демократичната отговорност. Ние не искаме да излагаме публичните социални грижи на комерсиалните преценки на глобалните капиталови пазари.

На връзката между действащата държава и активното гражданско общество служи и прякото участие на гражданите и гражданите чрез народни допитвания и референдуми. В законово определени граници те трябва да допълват парламентарната демокрация, при това не само в общините и провинциите, но и във федерацията. Там, където конституцията поставя граници на парламентарното мнозинство, тези граници са валидни и за преките решения на гражданите.

По-голямата част от гражданите се срещат с държавата във формата на нейната администрация. Затова имаме нужда от близка до гражданите администрация, която да служи на гражданите и гражданите. Ще премахнем ненужната бюрокрация. Ние не искаме държава-опекун.

Демократичните партии имат ключова функция при формирането на политическата воля. Те са необходимите посредници между гражданското общество и държавата. Те трябва да превръщат в обект на политическо действие всичко, което вълнува гражданите. Те са школа за политическа дискусия и носят отговорността избирателките и избирателите да могат да гласуват за жени и мъже, които са готови за работа в общинските съвети и в парламентите. Демокрацията има нужда от силни, жизнени, способни да вземат решения партии и също толкова силни парламенти. Парламентите са сърцето на формирането на демократичната воля.

Силни общини

Солидарното гражданско общество има своето място преди всичко в общините. Те са, които носят отговорността за социалните грижи и слагат отпечатък върху ежедневието на хората. В общините се решава дали всички деца ще получат добро развитие още в ранното си детство, дали хората от различни култури живеят заедно или едни до други, дали младежите организират смислено свободното си време, дали възрастните остават интегрирани и дали хората се чувстват сигурни в публичното пространство. Това се отнася в еднаква степен и за провинцията, и за големите градове. Именно обозримият свят за живеене в общините и регионите, със своята уникална история и култура, предлага на хората родина, общност и сигурност в повратните времена.

Затова ние ще засилваме местното самоуправление, ще подобряваме неговото качество и ще увеличаваме неговата организационна свобода. Ще разширяваме пространството за финансово действие на общините и няма да им прехвърляме задачи без необходимите за целта средства.

Социална градска политика

Повече от половината от населението днес още живее в градските пространства. Бъдещето на градовете ще решава бъдещето на обществото. Да се организира съвместният живот на хора с

различен произход, с различно социално положение и с различна житейска ориентация – това е задачата на една социална градска политика. Модел на нашата политика е солидарният град, който включва всички жители в съзидателно участие в обществения, икономическия и културния живот.

Съхраняването и укрепването на гъсто населените центрове на градовете е възможно само там, където има достатъчно и достъпно пространство за живеене. Жилищното пространство не бива да става обект на спекулации. Да се задържат както по-възрастните хора, така и семействата с деца в централните части на градовете е предпоставка за жизнеспособния град.

Цел на социалдемократическата политика е да подобри социалната интеграция в градовете и в кварталите. Ние искаме да намерим освободени от бариери и обхващащи всички поколения форми за живеене. За да бъдат жизнеспособни и остаряващите градове, ние искаме да повишим потенциала на активната възраст и да стимулираме гражданския ангажимент именно на по-възрастните. Трябва да се прегради пътят на процесите на подценяване и изолация в изоставените градски квартали. Има нужда от цялостни концепции и общи действия за повече работни места, за засилване на интеграцията и участието и за подобряване на достъпа до образование и квалификация. “Социалният град” е задача, която пронизва всички сфери на политиката.

Социалната федерална държава

Германската федерална република е и си остава социална федерална държава. Във федералната държава важи принципът на субсидиарността: само онова, което не може да изпълни малката единица, се поема от по-голямата. Ние сме верни на тази федерална държава, тъй като тя отговаря на германската традиция, предотвратява концентрацията на власт, затруднява злоупотребата с власт и прави възможно формирането на демократичната воля на всички равнища.

Демократичната и социална федерална държава е една от най-важните предпоставки за успеха на Федерална Република

Германия. Ние твърдо се придържаме към този принцип. Той означава: решенията трябва да се вземат там, където са най-близо задачите и проблемите. И тук ще следваме идеята за субсидиарност. Това значи: по-малката политическа единица има предимство пред по-голямата.

Ние искаме дееспособни провинции в един дееспособен съюз. При това трябва да се вижда ясно кой за какво е отговорен. Разграничаването на компетенциите трябва да се ориентира по това как най-добре да се изпълнят задачите, а не по това как да се запазят правомощията.

Нараснаха различията в икономическата и финансовата сила на регионите и провинциите. Нашият модел е постигането на еднаква ценност на жизнените условия. Затова ние залагаме на солидарната взаимопомощ между всички части на Германия, на Изток и на Запад, на Север и на Юг. Източна Германия има правото на общогерманска солидарност.

Не всяко прехвърляне на правото на решения върху Европейския съюз води задължително до отслабване на националната държава. Това важи и за данъчната политика. Минималните размери за корпоративните данъци, определени с решения на ЕС, дори ще засилят държавата.

Сигурност в условията на свобода

Свободата и правовата държавност са критерий за социалдемократическата правова и вътрешна политика. Правовата държава означава за нас безусловно спазване на човешките и гражданските права от всички държавни власти, упражняване на независимо правосъдие и неговата достъпност за всички граждани. Хората имат потребност от сигурност. Те могат реално да се ползват от свободата си само тогава, когато се чувстват сигурни. Правовата държава има грижа за сигурността. В Германия тя е застрашена от престъпността, в т.ч. организирана и в международни мрежи, от екстремистите и от терористите. Ние ще се борим с тези опасности със средствата на правовата държава. Непосредствено отговорни за това са полицията и съдебната власт.

Отхвърляме използването за тази цел на Бундесвера. Онзи, който иска да се справи с враговете на правовата държава, никога не бива да предава принципите на правовата държава. От оправдание има нужда не защитата на гражданските права и свободи, а тяхното ограничаване. Забраната на произвола и мъченията е абсолютна. Борбата срещу насилието, омразата и престъпленията може обаче да се спечели само тогава, когато се води със същата последователност борбата срещу техните причини.

Ние гарантираме правото на информационното самоопределение и се застъпваме за ефективната защита на личните данни.

Ние – социалдемократите и социалдемократите, отхвърляме десния екстремизъм, расизма и антисемитизма. В Германия те доведоха до най-голямата катастрофа. Затова ние винаги ще се борим нашата страна никога вече да не се върне към варварството.

Всяка форма на насилие, както и да е мотивирана, е похищение срещу солидарното гражданско общество, все едно дали става дума за насилие между мъже или за домашно насилие над жени и деца. Принудителни бракове, проституция по принуда или тъй наречените убийства на честта на жени трябва да бъдат препратствани или наказвани.

В нашата страна няма място за религиозно мотивиран екстремизъм. Човешките права не могат да бъдат обезсилвани чрез позоваване на религиозни норми или традиции; тук лежи границата на нашата толерантност към други култури.

Интеграция и имиграция

Германия е страна на имиграцията. Имиграцията обогати нашата страна в икономическо и в културно отношение. Тя ще продължи и ние искаме да подготвим нашето общество за нея. Нуждаем се от повече квалифицирани имигранти.

Имиграцията изисква интеграция. Тя предполага общи усилия. И двете страни трябва да бъдат готови за това. Имигрантите трябва да се интегрират, а ние трябва да им дадем всички възможности за участие в живота на нашето общество. Затова

интеграцията изисква равни шансове, но и ясни правила.

Нашият Основен закон предоставя пространство за културно многообразие. Затова никой няма нужда да отрича своя произход. Но законът поставя и ясни граници, които никой не бива да прекрива, в това число и чрез позоваване на традиция или религия. Затова никой не бива да пречи на жените и на деvojките да се развиват свободно и да се образуват.

Всеки, който иска да има и да се ползва от равни шансове в Германия, трябва да изучава и в крайна сметка да владее немския език. Ние искаме да подобрим предложенията за образование. Надяваме се и очакваме те да бъдат използвани. Интеграция, в това число и езикова, е най-успешна, когато започне в детска възраст. Искаме да използваме шансовете, които са заложиени в многоезичието на имигрантите.

Ние се стремим към включване на идващите при нас хора. Това не е край на интеграцията, но това дава възможност за пълно политическо участие. Затова не изключваме двойното гражданство. На онези, които още нямат германско гражданство, но от дълго време живеят тук, ние искаме да дадем изборно право на местни избори, дори и на онези, които не идват от държави-членки на ЕС.

Отстояваме основното право на убежище за политически преследвани. Онзи, който е бил принуден да избяга от преследване или дискриминация, все едно дали държавно, недържавно или във връзка с пола си, трябва да получи закрила и убежище в Германия, а в крайна сметка и гарантирано пребиваване. Ние сме за изработването на обща политика към бежанците на европейско равнище, която да се бори и срещу причините за бягствата и гоненията.

Хората с увреждания

Едно солидарно гражданско общество се отличава с това, че хората с увреждания имат равни шансове и равноправни възможности за участие. По този път има да се прави още много, за да стигнем до готовността и хората с увреждания да полу-

чат възможно най-доброто образование, наемна работа, която да осигурява съществуването им и безпрепятствено участие в политическия, културния и обществения живот. Ние искаме да отговорим на желанията на хората с увреждания и да им предоставим възможност за цялостно обществено участие.

Публичност и медии

Демокрацията се нуждае от публичност. Свободните медии правят възможно просвещението, формирането на мнение, политическото участие и контрола върху властта. Наред с вестника, книгата, телевизията и радиото все по-голяма роля играят компютрите, Интернет и мобилните връзки. Медийните разклонения се срастват и слагат все по-силен отпечатък върху всички области на нашето ежедневие. Боравенето с тях трябва да се научи. Ние искаме да превърнем медийната компетентност в централен пункт на образованието.

Ние защитаваме независимостта на медиите от държавна намеса и от интересите на икономическата власт. Не искаме да се откажем от ефективния самоконтрол на медиите и от стандартите на журналистическата етика. Към демократичната публичност за нас задължително се включва публично-правното радиоразпространение, което е важен коректив по отношение на набиращата скорост комерсиализация на медиите. Ние ще се противопоставяме на манипулацията, политическата едностранчивост и заплахите за младите. Ще се борим срещу всяко сексистко, расистко и изпълнено с насилие съдържание.

Културата на демократичното общество

От самото начало социалдемокрацията винаги е била и културно движение. Ние сме носители на традицията на едно широко понятие за култура. Това понятие надхвърля изкуствата и обхваща също така културното образование, историческото наследство и формите на нашето съжителство. Ние се нуждаем от политическа култура, която да поддържа нашата демокрация. По особен начин културата е пространството, в което общество-

то се уверява в своите ценностни представи и цели. Тя дава сила на хората, създава чувство за принадлежност, съзнание за корените и по този начин допринася за общественото сцепление.

Ние се изказваме за диалог между културите. Той служи на вътрешния и на външния мир, а и на интеграцията. За да има успех мирната глобализация, ние се нуждаем от култура на признанието, която противодейства на изолацията на малцинствата, както и на създаването на паралелни общества. Ние искаме културно многообразие вместо фундаменталистка ограниченост и политизация на религиозните и културните различия, но сме против налагането на глобална монокултура. Само една жизнена култура на признаването прави възможно обществото, в което без страх всички ние можем да бъдем различни хора.

Мирното многообразие ще бъде възможно само тогава, когато осъзнаем нашите духовни корени: от християнско-юдейската традиция, която носи и влиянието на гръцката философия, римското право, арабската култура, до хуманизма и просвещението. Само една едновременно ценностно базирана и толерантна култура може да се изправи срещу опита да се злоупотребява с културата и религията за обосноваване на изолацията. За диалога на религиите и за мирното съжителство в Германия от особено значение е приносът на живеещите тук мюсюлмани.

Културата е обществено благо. Задача на гражданското общество и на държавата е да я стимулира. Необходима е и частната, гражданската ангажираност. Но държавата има своята неотменима отговорност. Ние заявяваме верността си към Германия като културна държава. Тя гарантира многообразието на културния пейзаж, културното образование, опазването на нашето наследство и на нашата култура на паметта. Тя подпомага изкуствата и поема отговорност за социалното битие на свободните творци. Тя пропагандира нашата култура в чужбина. Поощряването на културата не е субсидия, а инвестиция в бъдещето на нашата демократична общност.

Църкви, религиозни и мирогледни общности

Ние се застъпваме за юдейско-християнското и хуманистичното наследство на Европа и за толерантност по въпросите на вярванията. Защистваме свободата на мисълта, на съвестта, на вярванията и на проповядването. Основа и критерий за тази цел е нашата конституция. За нас дейността на църквите, на религиозните и мирогледните общности не може да се замени с нищо друго, особено там, където стимулира хората към отговорност за другите хора и за общото благо и разпространява достойнства и ценности, от които живее демокрацията.

Ние търсим разговор с тях и там, където виждаме общи задачи, работим съвместно в свободно партньорство. Ние уважаваме правото им да регулират автономно вътрешните си работи в рамките на валидните за всички закони.

4.4 РАВНОПОСТАВЕНОСТТА НА ПОЛОВЕТЕ

Ние – социалдемократките и социалдемократите, искаме жените и мъжете да имат равни права и шансове не само на хартия, но и в ежедневието на живота. Ние се борим за общество, в което мъжете и жените ще могат да живеят като равни, свободни и солидарни помежду си. Ние искаме жените и мъжете сами да избират своя път – заедно или разделени, със или без семейство.

ГСДП и женското движение, които произлизат от движението за мир на XIX век, са обединени от идеята за равнопоставеността на жената и мъжа. Много права на жените са извоювани от социалдемократките и социалдемократите: изборителното право на жените, равните права в брака и семейството и равният достъп до образование.

Днес жените са уверени в себе си и искат да уреждат живота си според собствените си представи. Взаимоотношенията между мъжете и жените се променят. Все повече жени и мъже искат партньорски да споделят професията и семейните задачи.

Равенството пред закона още не е действителна равнопоставеност.

веност. Затова ние се нуждаем от активно стимулиране на жените, по подобие на “Gender mainstreaming”, така че всяко политическо решение да се оценява и променя с оглед на неговото въздействие върху живота на жените и мъжете, на девойките и младежите.

Особено в професията и в трудовия живот все още продължават да съществуват старите неравенства. Ключовите позиции в икономиката и в обществото почти изцяло са заети от мъже. Жените получават многократно по-малки заплати в сравнение с мъжете със същата квалификация.

Претенциите за гъвкавост и постоянно разположение в света на труда трудно се съчетават със семейство и деца. Именно при жените в ежедневието се натрупват професионалните и семейните отговорности. Едно партньорско разпределение на задачите между жените и мъжете все още не е правило. Голяма част от домашния труд и днес се носи от жените, често допълнително към професионалната заетост, което усложнява действителната равнопоставеност в професионалния живот. Прекалено често жените са поставени пред алтернативата: отказ от деца или отказ от професия.

Съчетаването на професия и семейство трябва да бъде гарантирано чрез разгърната и отговаряща на изискванията мрежа от детски заведения, както и чрез по-добро осигуряване на различните фази на отглеждане на децата. В различните житейски фази жените и мъжете са поставени пред различни изисквания: професионално израстване, отглеждане на деца, грижа за членове на семейството или квалификация, политически или граждански ангажменти; те трябва да имат време за всичко това. Ние искаме да организираме трудовия живот чрез гъвкаво работно време по такъв начин, че професията и личният живот да могат да се балансират. Ние искаме повече самостоятелно време за жените и мъжете. Това е нужно именно за целите на свободния избор.

Ние искаме равноправно и справедливо участие на жените и мъжете в гарантиращата съществуването трудова дейност. Работа, която се изпълнява в преобладаващата си част

от жени, много често е по-лошо платена. За еднаква работа трябва обаче да се плаща еднаква заплата. Ние искаме да преодолеем разделението на типично женски и типично мъжки професии. Необходими са законодателни мерки за равното участие на жените на ръководни позиции в предприятията, администрацията, науката и изследванията, както и в контролните органи.

Ние искаме да преустроим данъчното право по такъв начин, че за жените то вече да не бъде пречка за професионалната трудова заетост, да не стои на пътя на тяхната професионална еманципация.

Ако искаме да осъществим еднакво участие на жените и мъжете, трябва да преустроим всички жизнени сфери: който иска човешко общество, трябва да преодолее мъжкото.

4.5 УСТОЙЧИВ ПРОГРЕС И КАЧЕСТВЕН РАСТЕЖ

Благосъстояние и високо качество на живота за всички бяха и си остават целите на социалдемократическата икономическа политика. В миналото прогресът се разбираше преди всичко като количествен растеж. Днес бързите промени в климата, претоварването на екосистемите и ръстът на световното население придават на развитието ново, способно да оцелее в бъдещето направление. От това зависи дали от развитието ще се роди прогрес. Ние искаме устойчив растеж, който обединява икономическа динамика, социална справедливост и екологична отговорност. За тази цел е необходим качествен растеж с редуцирано ползване на ресурси. Хората трябва да могат да печелят за издръжката на своя живот, свободни от експлоатация и страх, и чрез добра работа. Всеки човек трябва да получи справедлив дял от произведеното богатство. Ние искаме да гарантираме основите за живота и на идващите поколения.

Залагаме на научния и техническия прогрес, на образованието и квалификацията, за да направим възможно устойчивото развитие. Качественият растеж предполага конкурентоспособно народно стопанство с висока производителност и създаване на добавена стойност. Така се създават икономическите основи,

за да се сложи край на бедността, експлоатацията и разхищаването на природни ресурси.

Ние разбираме глобализацията като шанс за нови работни места и за развитие на благосъстоянието по целия свят. Искаме да поставим динамиката на пазарите в служба на човека. За тази цел се нуждаем от организация на конкуренцията, която да разгръща дългосрочния растеж и да преодолява съсредоточаването върху краткосрочна печалба.

Социално пазарно стопанство през XXI век

Чрез социалното пазарно стопанство през XX век се създаде изключително успешен модел. Той съединява икономическа мощ с благосъстояние за широки слоеве от населението. Социалното пазарно стопанство, в решаваща степен формирано от социалдемократията и профсъюзите, превърна участието и съучастието на работничките и работниците в управлението в производителна сила и стимулира социалния мир.

Но глобалните финансови и капиталови пазари, които вече не знаят граници, поставят този доказан ред под въпрос. Ориентацията изключително към краткосрочни и извънредни печалби застрашава социалното единение и е сляпа за екологичните изисквания. Едновременно с това тя подкопава дългосрочния икономически успех на нашите предприятия и нашето народно стопанство.

Пазарите се нуждаят от политическо насочване; в ерата на глобализацията това е нужно и извън националните граници. За нас е валидно правилото: конкуренция, колкото е възможна, регулирана държава, колкото е нужна. За бъдещето на социалното пазарно стопанство от решаващо значение е общото действие в Европейския съюз.

Икономическата демокрация е крайно необходима, за да се изпълни с живот изискването на Основния закон: “Собствеността задължава. Нейното ползване трябва да служи едновременно и на благо на общността”.

Участието в управлението на предприятията и фирмите, та-

рифната автономия и правото на стачка са от основно значение за социалното пазарно стопанство. Вътрешнопроизводствената демокрация означава участие в собствеността и в решенията. Тя стимулира предприемаческия успех. Ние сме за паритетно участие в контролните съвети на големите предприятия. Наша цел в разширяващата се европейска икономика е да се гарантират правата на наемните работници и тяхното участие в управлението на европейско равнище.

Според нас силните профсъюзи са изключително необходими. При създаването на трудовите условия ние държим на доказаното разделение на труда между законодателите, партньорите при тарифните договори, производствените и персоналните съвети. Тарифната автономия има неограничена валидност. Искаме да засилим тарифния договор за единица мярка. Ние ще гарантираме правата на наемните работници. Към това спада и защитата на правото на предупреждение при уволнение.

В Германия доходи и имущество са несправедливо разпределени. Социалдемократическата данъчна политика трябва да ограничи неравенството и да стимулира равни шансове. Ние подкрепяме увеличаването на заплатите, когато то е ориентирано според ръста на производителността и инфлацията. Ние искаме повече активи в ръцете на наемните работници. Участието на работничките и работниците в капитала на предприятията като допълнителен източник на доход гарантира по-справедливо участие на заетите в просперитета на фирмата. Освен това то стимулира иновации и по-висока производителност. Производствените фондове могат да гарантират рисковете на предприятието да не се пренасят върху наемните работници.

Допълнителни работни места се създават преди всичко там, където творчески личности осъществяват идеите си и ги изнасят на пазара. Ние ще подобрим условията за създаване на предприятия както за малки и средни собственици, така и за занаятчии и самонаети. Едно силно средно съсловие увеличава произвежданата стойност. Важна част на социалното пазарно стопанство са общополезните предприятия и кооперациите.

Предприемаческата свобода и социалната отговорност за нас са двете страни на медала. Социалдемократическата политика стимулира отговорно предприемачество чрез честно съревнование. Ние искаме в Германия да има култура на самостоятелността. Искаме да създадем по-добро социално осигуряване за свободните професии с ниски доходи и за частните занаятчии.

Модерна политика на услуги

Не всички работни места в Германия са включени в еднаква степен в международната конкуренция. Но висококвалифицирани и обикновени услуги за хората в образованието и в здравеопазването, в локалната манифактура, в личното стопанство и в социалните служби носят голям потенциал за заетост. За да се разкрие този потенциал, имаме нужда от повече публично и лично търсене на такива услуги. Една по-висока квота за заетост на жени и мъже може да увеличи търсенето на услуги.

Стратегическа и екологична индустриална политика

Човечеството стои пред големи социални и екологични предизвикателства. За да се справим с тях, ние се нуждаем от иновативни и висококачествени продукти и услуги. Залагаме на по-добрите идеи, на новите технологии и методи, на специализацията и качеството. Така можем да опазим ресурси и да спестим енергия, да се преборим с промените в климата, да лекуваме болестите, да подобрим мобилността и да облекчим комуникацията.

Държавата може и трябва да не замества пазарите. Но тя трябва да дава импулси на водещите пазари. Тя е длъжна да поставя индустриално-политически приоритети и да се концентрира върху стратегическите полета в партньорство с икономиката и науката. Държавата трябва да води чрез своите средства и инструменти – от изследванията през целенасоченото регулиране до създаването на определени продукти.

За германското народно стопанство индустрията продължава да е от решаващо значение. Много услуги, квалифицирани

или обикновени, зависят непосредствено от индустрията. Индустриалните продукти все по-силно се опират на знанието и услугите. Една стратегическа индустриална политика залага на създаването на качествени авангардни продукти в нашето икономическо пространство. Тя подсилва индустриалните ядра и регионалните икономически компетенции. И в новите федерални провинции ядрата на растеж показват как от знанието се ражда нова стопанска мощ. Чрез съвместна работа в ЕС ние искаме да направим това развитие на Изток също толкова силно, колкото са регионалното стимулиране на икономиката и регионализираната структурна политика в цяла Германия.

Стратегическата индустриална политика трябва да бъде съобразена с екологията. Екологичните пазарни импулси са подтик за качествения растеж. Нашият шанс е да приемаме такива решения на проблемите, които могат да се приложат в целия свят. За да могат новите идеи бързо да се преобразуват в нови продукти и нови работни места, ние искаме политика, която свързва непосредствено изследвания, развитие на продукти и предприемачески инвестиции.

Дееспособна държава и активна политика на растеж

Социалната демокрация изисква дееспособна държава. Само богатите могат да си разрешат бедна държава. За политическата си дейност държавата има нужда от достатъчно и надеждни приходи.

За нас солидната финансова политика означава, че днес не можем да живеем за сметка на бъдещите поколения. Във всички случаи консолидирането на публичните бюджети не бива да води до това, да оставим на идващото поколение една съсипана инфраструктура. Нашият дълг към идващите поколения означава: трябва да намалим задлъжнялостта на публичните бюджети и едновременно да инвестираме повече пари в образование, изследвания и инфраструктура.

Предприятията и частните бюджети трябва да участват според своята продуктивност във финансирането на държавните

дела. Това означава: ние се изказваме за изпитания прогресивен подоходен данък. Ние искаме справедливо облагане на големите имущества и наследства.

Искаме да засилим системите за социална сигурност чрез данъци върху всички доходи и по-малко чрез вноски.

Високото вътрешно търсене създава по-голяма заетост. За това е не само справедливо, но и икономически обосновано, увеличението на заплатите да се ориентират най-малкото по производителността и по инфлацията. За да се попречи на експлоатацията и да се гарантира честно съревнование, имаме нужда от минимални заплати.

Нашата финансова и парична политика в Германия и в Европа е насочена към това, да заздрави конюнктурата и да стимулира постоянен, мощен растеж. Чрез национална и интернационална политика на стабилизация държавата трябва да допринесе за това, да се преодоляват конюнктурни кризи. Публичната ръка трябва да дава пари, за да получава конюнктурата импулси и от това да печели цялото общество. Устойчивият ръст има нужда от постоянно нарастващи публични инвестиции в образование, изследвания и инфраструктура.

Капиталови и финансови пазари: да се използват шансовете, да се контролират рисковете

Едно модерно, свързано в глобална мрежа народно стопанство има нужда от функциониращ капиталов и финансов пазар. Ние искаме да използваме потенциала на капиталовите пазари за качествен растеж. Нашата политика ще гарантира възможността иновативните предприятия да получат по-добър достъп до рисковия капитал.

Там, където финансовите пазари се стремят само към краткосрочни печалби, те застрашават дългосрочните стратегии за растеж на предприятията и по този начин унищожават работни места. При помощта и на данъчното, и на акционерното право ние искаме да засилим вложенията в борсите, които вместо бързи печалби разчитат на дългосрочен ангажимент. Имаме нуж-

да от правила на играта за инвеститори и фондове, които препятстват едностранчивата ориентация към печалба за сметка на дългосрочните приходи на предприятията. Чрез разраствашата се международна мрежа на стоковите и финансовите пазари тяхното международно регулиране става все по-значимо. Само откритите финансови пазари са ефективни финансови пазари. Стабилните национални и международни финансови пазари са важно публично благо. За да се подобри правната сигурност и доверието, ние искаме да действаме заедно с други държави и международни институции. Чрез ясни правила и действен надзор трябва да се прегради пътят на рисковете за стабилността и на вредните за народното стопанство погрешни развития. Там, където е възможно, ние искаме да подкрепим това чрез националното данъчно и акционерно право.

За малките и средните предприятия решаваща роля играят по-малките банки и спестовни каси. Затова искаме да запазим тяхната особена роля. Множество банки в Германия и преди всичко спестовни каси и взаимоспомагателни банки се отличават чрез своето дългосрочно финансиране на предприемателската дейност. Едновременно с това чрез своята ориентация към общото благо спестовните каси изпълняват важна обществена задача; затова и в бъдеще те трябва да запазят публично-правния си характер. Искане да засилим тези ценни опори на нашата конкурентоспособност.

Знанието и идеите като производителни сили

Богатството на изобретения, добрите идеи и иновациите, които се раждат от тях, са най-важните производителни сили на нашата страна. Ние разглеждаме като важна обща задача на предприятия, профсъюзи и политика тяхното разгръщане и грижата за квалифицирани специалисти.

Пиратството на продукти и марки нанася вреда не само на икономиката и на нейната сила за иновации, но застрашава също така и потребителите чрез нискокачествени стоки. Затова искаме да защитим интелектуалната собственост и авторското

право. Това включва свободата на всеки да може да предоставя на разположение на общността своята собствена интелектуална собственост.

Растящо значение придобива творческата дейност. Ние виждаме рецептата за успех в постигането на повече иновации, творчески продукти и ценности в правилната комбинация между технология, талант и толерантност. Трябва да създадем в Германия атмосфера на откритост за нови идеи и за влияние на нестандартно мислене. Да се стимулира творчеството, за нас означава да се осигури по възможност достъп на всички до новите технологии.

Не всяко откритие служи на прогреса. Затова ние ще ги изпробваме по това дали служат на свободното разгръщане, на достойнството, на сигурността и на съвместния живот на хората. Това се отнася също така за био- и генните технологии и за новите възможности на медицината. Тези постижения ни отвеждат в сфери на етическите норми. Тяхната разработка и приложение изискват етични размишления и широка дискусия. Ние търсим разговора по тези теми както с науката, така и с църквите и с религиозните общности. Достойнството на човешкия живот не бива да се накърнява във всички негови фази. Твърдо се придържаме към искането за забрана на целенасочената генетична намеса в човешките зародиши.

Поврат в енергията и опазване на околната среда

Енергията, също както въздухът и водата, са жизнени предпоставки на нашата цивилизация. Съвременният начин на разхищаване на енергия и ресурси вече няма бъдеще. Затова за нас повратът в енергията е ключова задача за XXI век. Ние последователно ще тласкаме напред смяната на изчерпаеми с неизчерпаеми и от съдържащи вредни вещества към безвредни ресурси. Наша цел е соларният енергиен век.

За да се противодейства на затоплянето на земята, световното изхвърляне на парникови газове до 2050 г. трябва да бъде намалено наполовина. Ние настояваме за нови, амбициозни споразумения за редуциране на парниковите газове.

Разбиването на атома изглеждаше на мнозина като голямата надежда за трайно разполагане с енергия. То не може обаче да изпълни тези надежди. Една ядрена авария заплашва милиони хора. Ядрените отпадъци са огнище на заплахата за десетки хиляди години напред. Пред лицето на новите терористични заплахи атомната енергия става източник на опасност. Ние ще осъществим излизането от ядрената сила.

Възобновяемите енергийни източници навсякъде са най-големите и трайно достъпни енергийни потенциали у нас. Повишаването на ефективността, спестяването на ресурси и преминаването към обновяеми енергии изискват многообразни нови технологии и средства за съхранение. Те създават многобройни нови работни места в индустрията, занаятите и услугите, както и в селското и горското стопанство.

Ние искаме да се отдалечим от изчерпващите се енергийни източници, при които разчитаме на вноса. Като мост към соларната енергийна ера залагаме на модерните централи на въглища и газ с високоефективно включване на мощност и топлина.

В индустрията също искаме да заменим изчерпаемите с обновяеми суровини. Това е възможно най-вече при химичните елементи. Методи за повторно използване пестят материал, предотвратяват отпадъци и вреди за околната среда. Така може да се създаде модерно стопанство на кръговрата, с постоянни шансове за средните и по-малките предприятия.

Ще стимулираме необходимата и желана мобилност. Искаме да избегнем излишния транспорт чрез по-добра логистика и по-разумни структури на населените места.

В нашата транспортна инфраструктура трябва мощно да се инвестира. При това ще дадем предимство на благоприятните в екологично отношение транспортни средства и на комбинирания транспорт. Искаме модерен и дееспособен релсов транспорт. Той има голямо значение за единството на Европа. Той ще осигури качество на живота на градовете и регионите. Публичният, достъпен до хората, транспорт за нас е публична задача. Автобусният и релсовият транспорт трябва да станат по-ефективни.

Техническите иновации ограничават противоречието между околна среда и моторизиран индивидуален транспорт. Ние искаме да ги ускорим и решително да използваме шансовете за хибридни, водородни и клетъчни горивни технологии.

Ние искаме да запазим природата в нейното многообразие и богатство на видовете и видимо да намалим разхищаването на площите, за да запазим пространства за почивка. Искामе ефективна защита на моретата и крайбрежните региони. За нас природата има самостоятелна ценност, искаме да се учим от нея и да използваме нейната сила за по-добър живот. Ще опазваме националното природно наследство.

За нас е в сила етичното задължение за грижливо отношение към животните, дори и там, където от това не следва непосредствена полза за хората. Навсякъде, където това е възможно, трябва да се избягват опитите с животни. Трябва да се наложи справедливо за вида гледане на животни. Ще се борим срещу измъчването на животни.

Устойчиво селско стопанство и селски райони

Интернационализирането на аграрните пазари продължава. Ние искаме и в бъдеще да имаме силно селско стопанство в Германия. То трябва да запази културните пейзажи, да съхранява естествените условия за живот и да допринася за устойчивото развитие на селските райони. Ние ще стимулираме селско стопанство, което да покрива растящите нужди от здравословни, високостойностни хранителни стоки, не на последно място и чрез екологично производство, като едновременно с това се опазват природните ресурси. Селските стопани и ползватели имат претенция за свободно от генна техника обработване на земята.

Искаме селско стопанство, в което си заслужава да се произвежда с отношение към природната среда и към животните. За да засилят позициите си по отношение на силно концентрираната търговия на дребно на хранителни стоки, селските стопани се нуждаят наред с класическите обединения и от нови форми на коопериране.

Селските райони имат собствени шансове за развитие, които са обвързани с устойчивата обработка на земята. Такива са например туризмът и възобновяемите суровини. Структурният поврат в селските райони, който се ускорява от демографските промени, прави наложително приспособяването на инфраструктурата. Ние искаме да развием по-нататък силните качества на селските райони.

Отговорност и сила на потребителите

Отговорните консуматори са начело на устойчивия прогрес. Чрез всяка своя покупка всеки може да оказва влияние. При това отделният човек може да бъде слаб, но потребителите нарастват и тяхната организирана сила е действено средство за придаване на по-добра и устойчива посока на икономическото развитие. Еманципираните потребители, които са готови да купуват качествени стоки с висока цена, създават нови пазари за иновативни продукти. Затова ние искаме да дадем публичност на условията, при които се произвеждат продуктите и се извършват услугите на глобалните пазари. Активната политика на потребителите с разширени права на информираност дава сила на купувачите срещу предприятия, които предлагат нискокачествени стоки или не зачитат правата на наемните работници. Необходими за целта са консултации за потребителите, надеждни критерии за качество и всеобхватно обучение на потребителите. Публичният сектор трябва да бъде пример в това отношение чрез своите персонални и инвестиционни решения.

3.6. ДОБРА РАБОТА ЗА ВСИЧКИ

Всяка жена и всеки мъж имат правото на труд. Трудът е ключът към участие в обществения живот. Той дава смисъл на живота и признание. Трудът предотвратява социална изолация и създава възможност за самостоятелно управление на живота. И обратното. Безработицата, ако не е по лични причини, накърнява човешкото достойнство, изолира и може да доведе до заболяване.

Всяка добре свършена работа заслужава уважение, но не всяка работа е добра. Работата е част от живота с човешко достойнство, но тя също трябва да бъде достойна за човека.

Ние искаме такава работа, която да получава справедливо възнаграждение, да прави възможно участието в системите за социално осигуряване, да предлага признание, да не разболява, да използва и доразвива получената квалификация, да гарантира демократично участие и да облекчава съчетаването на професия и семейство. Добрата работа обхваща и самостоятелните форми на заетост. Трябва да се насърчава и работата на обществени начала и ценният за обществото труд извън наемната работа.

Работа за всички

Ние искаме да постигнем добра работа за всички.

Не се отказваме от целта за пълна заетост след десетилетията на висока безработица в Германия. Знаем, че тази цел не може да се постигне лесно. Глобализацията променя пазара на труда: от една страна, расте предлагането на работна сила от хора, които търсят заетост извън границите на своята родина. От друга страна, появява се конкуренция, не на последно място в един и същ концерн. Заплатите и трудовите условия попадат под натиск. Много често доминират краткосрочни предприемачески стратегии. Принудата към постоянна ангажираност в трудовия живот върви успоредно с ръста на несигурността на трудовите условия. Чрез съкращения на работното време, отделияне на части от предприятията, работа на ишлема и масивен ръст на нискоквалифицирания труд за много хора трудът вече не е сигурна основа за живот. Растящата икономическа динамика изисква от хората да сменят работното място и професията си, преди всичко обаче постоянно да се обучават.

Затова за нас днес пълната заетост вече не е категорична гаранция, че всеки през целия си живот в една и съща фирма ще има същото работно място. Пълната заетост днес за нас означава: всеки човек трябва отново и отново да получава шанс за добра работа и да получава необходимата за тази работа квали-

фикация. Подходящото и желано време за квалификация и по-нататъшно образование, за отглеждане на деца и за домашен труд, за обществена и политическа работа трябва да получат съответното признание и да бъдат социално гарантирани чрез обществена солидарност.

В Германия работата не свършва. Задачата е да се включват наличните и нови потенциали.

Социалдемократическата политика за пълна заетост се опира на четири стълба. Първо, на един възможно висок и качествен растеж, на изпреварващо действие при иновативни продукти и особена динамика на заетостта в сферата на услугите, които водят до видимо по-високо предлагане на работни места. Второ, чрез своята политика на трудовия пазар, в образованието, в равнопоставеността и по отношение на семейството изпреварващо действащата социална държава подпомага хората при преходни периоди и прекъсвания в професионалната им дейност да се справят и да не губят способността си за нова заетост. Трето, за хората, които нямат перспективи на първия пазар на труда, са необходими особени оферти за публично стимулирана и ориентирана към общото благо работа. И четвърто, наложителна е модерна политика на работното време, която да подпомага самостоятелното действие и гъвкавостта, както и да включва повече хора в заетост чрез съкращаване на работното време.

Участие в собствеността и решенията

Заедно с профсъюзите ние се застъпваме за справедлив дял на наемните работници в резултатите от обществения труд и за правото на участие в икономическия и обществения живот. Тарифната автономия е голямо благо. В Германия работодателите и наемните работници разполагат със собствена компетентност да решават въпросите на заплатите и на трудовите условия. Това ще остане ненакърнимо. Ние искаме силни и дееспособни профсъюзи, които да представляват преобладаващата част от персонала и да са способни на стачки.

Предвид на растящото влияние на финансовите пазари трябва да

се засилят демократичните права за участие на наемните работници в решенията на предприятията. С оглед на поврата в пазара на труда трябва да се доразвие производственото участие в управлението. Правата за участие трябва да се уредят и на европейско равнище.

Справедливото участие в постигнатите резултати е повеля на социалната справедливост и на икономическия разум. Ние искаме увеличения на заплатите, които да са ориентирани по производителността и по ръста на цените. Тъй като ножицата между доходите от трудова дейност и капиталовите печалби продължава да се разтваря, ние искаме допълнително повече натрупване на активи в ръцете на наемните работници.

Онзи, който работи на пълен работен ден, трябва да може да покрива от заплатата си своята жизнена издръжка. Ние се борим за минимални заплати в Германия и в Европа, които да гарантират съществуването. Такива заплати трябва да се нормират по тарифен и по законодателен път.

Нашата цел си остава: равна заплата за равен труд – както за жените, така и за мъжете.

Сигурност в промяната

Само този, който има надеждни перспективи в живота си, може пълноценно да развие таланта и способностите си. Добрата работа съчетава гъвкавост и сигурност.

Темповете на научно-техническия прогрес, все по-бързите промени в света на труда, ожесточеното съревнование изискват повече гъвкавост. Едновременно с това те предоставят повече шанс за индивидуално уреждане на собствения живот. Печалба е да се учи отново и отново. Новият професионален опит обогатява. Хората искат да разгърнат талантите си. Повече от хората се стремят към по-голяма самостоятелност при разполагане със собственото време. Хората имат право на свободно време.

За да се свържат сигурност и гъвкавост и да се гарантира сигурност при промяната, ние искаме да развием модерна политика на работното време и да преобразуваме осигуряването за безработица в осигуряване на работа.

Модерна политика на работното време е възможна в различни форми: чрез премахване на извънредния труд, чрез гарантирано конто за работно време, чрез гъвкави форми на съкращаване на работното време. Към това трябва да се прибавят и желаните в обществен план и избирани индивидуално фази, през които хората отглеждат деца, продължават образованието си, грижат се за близките си или си вземат почивка. Това, което е обществено необходимо, трябва да се подпомага със солидарни усилия.

Затова нашите социални системи трябва по-добре да се приспособят към променящите се трудови биографии. Трудовото осигуряване трябва да гарантира професионални преходи и прекъсвания в трудовата дейност, както и възможността за обучение през целия живот. За тази цел искаме да прокараме право на по-нататъшно образование. То трябва да разшири възможностите за избор и да съхрани способността за заетост.

Хуманизирането на света на труда е постоянна задача. Лошите трудови условия и високият натиск за трудови резултати застрашават качеството на работата, но и здравето на наемните работнички и работници. Охраната на труда и на здравето трябва да се усъвършенстват. Трудовите условия трябва да се съобразяват с потребностите на един застаряващ трудов персонал.

Необходимата емиграция и увеличаващите се преселвания на наемни работнички и работници не бива да водят до социален дъмпинг при заплащането. Правото и редът на трудовия пазар гарантират добрата работа. Ние ще се борим срещу нелегалната заетост.

Колкото и необходима и желана да е гъвкавостта, толкова повече с нея не бива да се злоупотребява. Ние искаме да укрепим безсрочните и социално гарантирани трудови отношения. Искаме да преодолеем несигурната работа, за да не бъдат наемните работници беззащитни.

Добрата работа включва гарантирани права на работниците: неотменими са участието в управлението, вътрешният правилник, тарифната автономия, защитата на труда и закрилата от уволнение.

3.7. ПРЕДВИДЛИВА СОЦИАЛНА ДЪРЖАВА

Социалната държава е голямо постижение на цивилизацията на XX век. Тя допълва гражданските права и свободи със социални права за гражданите. Затова за нас демокрация и социална държава са единно цяло. Социалната държава освободи милиони хора от принудата на техния произход, запази ги от жестокостта на пазара и им откри шансове сами да устроят живота си. Тя е решаваща предпоставка за икономическата динамика, която твори нашето благосъстояние. Социалната държава е организираната солидарност между силните и слабите, младите и старите, здравите и болните, работещите и безработните, хората с увреждания и здравите хора. Фундамент на социалната държава ще продължават да бъдат държавно гарантираното социално осигуряване и участие, защитената правна претенция за социални услуги и правата на наемните работници.

Глобалният капитализъм задълбочава разрыва между богати и бедни. В нашето общество също се изострят социалните противоречия. Някои страни приемат това като съдба. Но успешните социални държави пазят хората от бедност и правят възможно социалното им изравняване.

Там, където формите на заетост стават все по-гъвкави, а често и все по-несигурни, централната функция на социалната държава става още по-важна: да гарантира сигурност в промяната. Страхът от провал парализира. Само онзи, който знае, че е осигурен, ще поеме рискове. Само който има шансове, ще се напрегне.

За да се обнови това обещание за сигурност и напредък в наше време, ние ще развиваме по-нататък социалната държава към грижовна, предвидлива социална държава. Тя ще се бори с бедността и ще създава възможности на хората сами да управляват живота си. Една предвидлива социална политика стимулира трудовата дейност, която гарантира съществуването, помага при отглеждането на децата, залага на здравната профилактика. Тя управлява демографския поврат и стимулира по-високи квоти за заетост на жените и на по-възрастните. Тя предотвратя-

ва изолацията и облекчава професионалната интеграция. Тя не освобождава никого от отговорност за собствения му живот. Предвидливата социална държава разбира образованието като централен елемент на социалната политика.

Приоритетна задача на предвидливата социална държава е интеграцията на всички хора в обществото. Затова при нея социалната политика обвързва в мрежа различните задачи като тези на икономическата, финансовата, трудовата, образователната, здравната, семейната политика, политиката на равнопоставеност или на интеграцията на имигрантите.

Централните цели на предвидливата социална държава са сигурността, участието и еманципацията.

Сигурност означава защита на хората от екзистенциална нищета, от експлоатация, от дискриминация, от елементарни житейски рискове като безработица, болест и необходимост от гледане. Едновременно с това само сигурността създава предпоставките за самостоятелно уреждане на живота.

Участието на всички хора в икономическото, културното, социалното и политическото развитие е цел на социалдемократическата политика. Централни при това са доброто образование, гарантиращата съществуването работа и здравето, но и справедливото разпределение на благосъстоянието. Качеството на социалната държава не се измерва само с обема на оказаните услуги, а чрез осъществяването на реални житейски шансове, които трябва да са достъпни за всички от самото начало и да бъдат гарантирани постоянно.

Еманципацията предполага сигурност и участие. Хората искат да управляват живота си свободно и по своя воля. Никой не бива да бъде дискриминиран заради произхода си.

Предвидливата социална политика иска да осъществи за всички сигурност, участие и еманципация, независимо от социален произход, пол, възраст или някакво увреждане.

Колкото по-рано индивидуално и действено се практикува принципът за социалната загриженост, толкова повече социалната държава ще бъде в състояние солидарно да гарантира

защита от големите житейски рискове. Още в Берлинската програма беше формулирано: “Социалната политика не само ще поправи и ще се включва в бедствени случаи, а ще действа, като предвижда нещата”.

Повече и по-добри социални услуги за децата, за младите хора, за семействата, за възрастните и за хората с увреждания – това е ключът към едно общество, което няма да изключи никого. В нашите детски градини, училища и университети, болници и социални заведения ние искаме да насочим стрелките нагам. Онзи, който работи в социални институции, трябва да отговори на изискването за първокласна квалификация и стимулиране. Който се грижи за другите чрез социална професия, заслужава признание, уважение и честно заплащане. Социалните услуги не трябва задължително да се предоставят от държавата. Свободните обединения на доброволци за нас са важни партньори, особено задължени сме на работническите комитети за обществено подпомагане и на работническия червен кръст. Държавата носи обаче отговорността за гарантиране на качеството и еднаквия достъп за всички до социални услуги.

Справедливостта и солидарността трябва да важат и за финансирането на нашата социална държава. Паритетно плащаните от наемните работници вноски и в бъдеще ще формират основата на нашите осигурителни системи. Ние искаме да ги допълним чрез по-високо и гарантирано данъчно финансиране, което да включи участието на всички според тяхната трудоспособност. Финансирането на социалната държава трябва да се постави на по-широка основа и поради икономически причини, за да се намали тежестта на наемния труд. Затова предвиждащата социална държава трябва да заложи по-силно на гражданския и по-малко на професионалния статус.

Здраве

Предвиждащата социалдемократическа здравна политика иска да предпазва от болести, да опазва здравето и да премахне различията в шансовете за добро здраве. Ние се стремим към

здравословни жизнени условия за всички хора и насърчаваме съзнателната грижа за здравето. Ще стимулираме здравното образование още от самото начало и задължителните профилактични прегледи, в това число в детските заведения и в училищата. Всяко дете има правото да израсне здраво.

Същевременно трябва да се използват възможностите на прогреса в медицината, за да се лекуват болестите и да се полага достойна за човека грижа за nelечимо болните. Болните имат еднакво право на грижа и на ползване от прогреса на медицината, независимо от произход, възраст или пол. Ние не искаме медицина на двете класи. Затова сме за солидарно гражданско осигуряване, в което да бъдат включени всички хора.

Принципите на солидарното гражданско осигуряване ще приложим и при гледането на болни хора. За да се осигури достойно за човека гледане, взаимно и действено трябва да се допълват семейство, частен сектор, амбулаторни и стационарни заведения. В края на живота си хората се нуждаят от особена солидарност. Всеки човек има правото на достойна смърт.

Сигурни и активни в зряла възраст

Обществото на бъдещето ще бъде общество на по-продължителния живот. Тъй като хората ще остават и по-продължително време здрави, към трудовия живот ще се прибавя все повече една трета, разширена житейска фаза. Ние искаме да организираме по-гъвкаво прехода към почивка. Всеки човек на възраст трябва да има възможността активно и творчески да взема участие в обществения живот и в света на труда. Ангажирането и опитът на по-възрастните обогатяват нашата страна икономически, политически и културно.

Законовото пенсионно осигуряване основа носещата колона на осигуряването за възраст. То трябва обаче да се допълни от производствени пенсии и публично стимулирани частни фондове, за да могат хората на възраст да запазят своя жизнен стандарт.

В дългосрочен план искаме да разпространим законовото

пензионно осигуряване върху всички заети. При това ще се придържаме към доходите от труда и от трудовия стаж като мярка за размера на пенсиите.

Пенсията трябва да остане обвързана с осигурителния доход. Отхвърляме единната пенсия. Искаме да избегнем бедността при възрастните. Въвеждането на основно осигуряване за възраст беше важна крачка в тази посока. Към това трябва да се прибави самостоятелното осигуряване на жените за възраст.

Предвиждаща социална политика в общините

Една добре предвиждаща социална политика се изпълва с живот преди всичко в общините: в качествени детски градини и училища в благоприятна за живот среда, с многообразни възможности за интеграция на имигрантите, за заетост и квалификация, за спорт, почивка и здравеопазване. Ние подкрепяме комуналната политика, която се развива в този смисъл в градските квартали и в общините. При това задачата е да се окуражава готовността на гражданките и гражданите да живеят заедно, във взаимопомощ и с поемане на отговорност.

Общините имат задачата да предоставят подходяща помощ на хората в специфични ситуации на беда.

Ние подкрепяме усилията на общините да запазват жилища за наемане. Защитаваме правата на наемателите.

3.8. ПО-ДОБРО ОБРАЗОВАНИЕ, ОБЪРНАТО КЪМ ДЕЦАТА ОБЩЕСТВО, ЗДРАВИ СЕМЕЙСТВА

Социалното участие и образованието бяха първите цели на работническото движение през XIX век, от което се роди социалдемократията. “Един ден децата ни трябва да живеят по-добре” – това беше важен мотив в борбата на много хора за по-добро бъдеще. Тези цели трябва да се поставят отново в центъра на политическата практика и при променените съвременни условия.

Ние искаме равни жизнени шансове за всички. Тези равни жизнени шансове се определят най-напред и преди всичко от об-

разованието и от семейството. Затова искаме да осъществим по-добро образование за всички и да укрепим семействата. Наша цел е да създадем общество, обърнато с грижа към децата.

Образованието решава нашето бъдеще, то е големият социален въпрос на нашето време. Само то дава възможност на човека сам да определя целите си и да осъществява мечтите си. То му открива достъп до един свят на промяна. То го прави способен за демокрация и социална отговорност. То му открива шанса за работа, грижи се отново и отново за неговото участие и за перспективите на социалното му издигане. Образованието е икономическа производителна сила с бързо растящо значение. Ние искаме видимо да увеличим относителния дял на по-добре квалифицираните заети. Само общества, които имат открита, социално пропускаща и високоразвита образователна система, могат да виреят в глобалното общество на знанието.

Образованието е нещо повече от преподаването на професионално полезни знания. Ние искаме единно образование, в което в еднаква степен става въпрос за познание и знания, както и за социална компетентност, творчество, естетически опит, етична рефлексия и чувствителност за ценности. Ориентацията не произтича задължително от знанието и затова се нуждаем от повишаване стойността на политическото образование и на възпитанието за демокрация. Образованието засилва личността и възпитава толерантност.

Знанието расте с темпове, от които спира дъхът; придобитите знания бързо са надминати. Хората винаги са учили за живота, но днес – и цял живот. Ние искаме да разпространяваме радост от учението и да събудим интерес към постиженията на науката.

Образование за всички

Държавата трябва да се грижи всички да имат еднакъв достъп до образование, независимо от техния произход. Всеки човек има правото на безплатно образование от детската ясла и детската градина до висшето училище. Ние искаме да осъщес-

твим това. Безправие е да се стига до изолация поради липса на шансове за образование.

По-доброто образование изисква по-високи разходи. Те имат приоритет като инвестиции в хората.

Ние се нуждаем от култура на втория и третия шанс. Който в хода на живота си е попаднал в задънена улица, трябва да получи шанса да навакса без заплащане пропуснатото образование и да получи диплома за професия.

Нашето образователно дело трябва още от самото начало да обърне поглед към равнопоставеността на момичетата и момчетата и към преодоляване на ограничаващите ролеви модели. Образованието е ключът и за интеграцията на имигрантите. Общото обучение стимулира социалната интеграция. Това се отнася и за хората с увреждания.

За да стигне образованието до всички, ние се борим с неграмотността. Насърчаваме също така компетентното, осъзнато и критично боравене с компютри, Интернет и други медии.

Но образованието винаги зависи от хората, които се обучават. Всички те, все едно дали в детските заведения, в училището или в университета, могат да работят толкова успешно, колкото повече разбиране, признание и подкрепа намират в обществото. Ние искаме да подобрим тяхната квалификация и да стимулираме продължаване на образованието им. Трябва да обърнем внимание на това, че съотношението между жени и мъже сред преподавателите – от детските заведения до висшето училище – става все по-балансирано. Само по този начин момчетата и момичетата ще намерят своя пример за подражание.

Никой не може да освободи родителите от отговорността за децата им. Ние искаме да им помогнем чрез предложения за обучение и помощ, за да осъществят своята отговорност.

Обучение от самото начало

Тъй като първите седмици, месеци и години могат да бъдат решаващи за един живот, родителите, но също така акушерките,

лекарките и лекарите, медицинските сестри и санитарите трябва да бъдат подготвени за своята задача.

Детските заведения не служат само за отглеждане, а и за възпитание и обучение. Ние искаме да ги преустроим в центрове Родители-Деца, където семействата могат да намират ежедневно съвет, обучение и надеждна помощ. Там могат също така, не на последно място и заради изисквания за езика, да бъдат преодолені някои свързани с произхода затруднения.

Социалдемократите се пребориха за отмяната на училищните такси. Сега настояваме за безплатно целодневно отглеждане на всички деца от най-ранна възраст. Ние ще осъществим правото на добро отглеждане, като се започне от втората година на децата.

Да учим заедно

В нашата образователна система прекалено рано се разделят пътищата и шансовете за образование. Затова ние пледираме за една училищна система, в която децата учат заедно и едно от друго, колкото е възможно по-дълго време. Това най-добре може да се постигне в общообразователно училище до десети клас.

Ние искаме да свържем по-дългото общо учение с по-добро индивидуално стимулиране. Опитът на други страни показва, че това може да бъде от полза не само на слабите, но и на силните ученици. Само по този начин може да се прекъсне зависимостта на образователните шансове от социалния произход. Германия се нуждае от повече социална достъпност в образователното дело.

Ние искаме да доразвием целодневното училище – като място за обучение и за социално общуване. Наред със семейството то ще се превърне в централно място за живота на децата и на младежите. Родителите ще бъдат облекчени, децата ще могат да открият и развият своите силни качества. Целодневното училище се включва в една среда, към която принадлежат предприятия, спортни клубове, музикални училища, народни университети или институции за младежка помощ и църкви.

Ние искаме училищата да работят по-самостоятелно. Те ще

получават задължителни стандарти и тяхната работоспособност ще се проверява редовно. Но все пак те трябва да могат да разгръщат много повече своите творчески възможности и компетентност. Нашият модел е демократичното училище, в което при вземането на решения са включени както преподавателите, така и учащите се и техните родители.

Модерно професионално обучение

Базисното професионално обучение е важна основа за понататъшната професия. Едно широко базисно образование създава и предпоставки за професионално обучение през целия живот. То трябва да изгражда способност за овладяване на професията. Всички млади хора имат право на такова обучение.

Ние искаме да доразвием дуалистичната система. Тя трябва да бъде модернизирана по такъв начин, че да се движи едновременно с бързото развитие в света на труда. При това трябва да помогнат солидарни модели за финансиране, както и разпределяне на данъците в полза на образователните предприятия. За да се гарантира на всички млади хора базисно професионално образование, там, където дуалистичната система вече не предлага достатъчно места за обучение, имаме нужда от висококачествено и обществено отговорно професионално обучение. Общото образование трябва да се обвърже по-силно с професионалното обучение, за да се подготвят младите хора по-добре за избора на професия и за професионалните изисквания.

В дуалистичната система предприятията имат задължението да се грижат за квалификацията на новите попълнения от специалисти. Те трябва да участват солидарно в издръжката на обучението. Ние поддържаме моделите за финансиране, които служат на създаването на допълнителни места за квалификация и стимулират предприятията, които осигуряват обучение и извън своите нужди.

За силно висше образование и изследвания

Ние искаме да подобрим качеството на обучение и изследвания в нашите висши училища, да създадем повече места за студенти. Отговорна за висшите училища е и си остава държавата; тя трябва да осигури тяхното финансиране. Към това трябва да се прибави необходимостта от финансово изравняване между федералните провинции. Въпреки това, висшите училища трябва да запазят колкото е възможно по-широка автономия. Всички, които участват в живота на висшите училища, трябва да участват в тяхното управление.

Изследванията и обучението са взаимосвързани, тяхното единство и тяхната свобода трябва да си останат сърцето на университета. Висшите училища като цяло трябва да предлагат широкия спектър от обучение и изследвания. Социалните и хуманитарните науки трябва да се стимулират по същия начин като природните и техническите.

Извънуниверситетските изследователски институции през последните десетилетия се превърнаха в носеща колона на системата на нашата наука. Ние ще насърчаваме по-силното сътрудничество между извънуниверситетските изследвания и университетите.

Искаме открит достъп до висшето образование и увеличаване на относителния дял на студентите от отдалечени от образованието семейства. Следването трябва да стане финансово възможно и за хората, които вече са се квалифицирали за определена професия. Ние се изказваме против студентските такси при първо следване. На потребностите отговаря необходимостта да се развие още повече държавната помощ за висше образование.

Подпомагането на следването трябва да гарантира повече студенти да придобият международен опит. Едновременно с това нашата страна трябва да бъде отворена за студенти от други страни.

Продължаващо обучение в учещото се общество

За целите на учещото се общество ние искаме да доразвием продължаващото обучение като четвърта колона на нашата образователна система. То също е публична отговорност. Ние искаме да гарантираме това обучение финансово и чрез право на стипендии. При това искаме да въвличем тарифните партньори и предприятията. По-нататъшното развитие на осигуряването при безработица в осигуряване за заетост трябва да помогне при това финансиране.

Ще подпомагаме също общото, културното и политическото продължаващо образование. То трябва да бъде от полза и за по-възрастните. Чрез продължаващото обучение по-възрастните хора могат да останат активни в професията и в обществото.

Укрепване на децата и семействата

Децата олицетворяват радостта от бъдещето. Те са фундаментът на всяко общество. Ние искаме общество, което предоставя на семействата и на децата най-добрите условия, както и климат на откритост към потребностите на децата. Една успешна политика за семействата и децата е ключова за бъдещето на нашата страна.

В семейството хората преживяват обич, защитеност и закрила, ориентация и подкрепа, усещат сигурност и се учат на отговорност един за друг. Ние ориентираме нашата представа за семейството по обществената действителност. Не искаме да предписваме на хората модел на живот. Повечето хора желаят да сключат брак и ние ги ценим. Едновременно с това ние подкрепяме и други варианти на общи житейски пътища, съжителства без брак, еднополови партньорства, самостоятелни родители. Майки и бащи, които сами отглеждат децата си, имат нужда от нашата специална подкрепа. Семейството е там, където са децата, и където партньорите в живота или поколенията се грижат едни за други. Искаме да подобрим условията за семействата с деца, да събудим откритост и разбиране за децата и климат, при който децата, дори когато не са собствени, се възприемат като радост и насърчение, а не като бreme.

Ние трябва улесним младите двойки да изпълнят желанието си за деца, без за тази цел да трябва да изостанат професионално. Това се отнася най-вече за родители, които се решават на повече деца. Двойки, които искат две или повече деца, не бива да се отказват от това по финансови причини. Младите семейства имат нужда от целенасочена подкрепа още при създаването на семейство и във всяка житейска фаза. Ние искаме да осъществим това чрез добри и надеждни предложения за помощ при отглеждане на децата, съобразено със семейните ангажименти работно време и чрез финансови помощи.

Икономиката също носи отговорност за семейството. Лошите трудови отношения усложняват решението за децата. Там, където в идеал е превърнат намиращият се постоянно на разположение наемен работник, страдат семействата. Работно време, което се ориентира по потребностите на родителите, в крайна сметка е от полза и за предприятията. Ние искаме благоприятен за семействата свят на труда, за да могат родителите да съчетават професия и семейство и да имат повече време за децата. Това е и в интерес на предприятията.

Когато родителите се разделят, това не бива да се превръща в риск от обедняване на децата. Сами отглеждащите деца си родители, като правило – майките, без допълнителна помощ не са в състояние да упражняват професия. Това прави наложителна възможността за помощ при отглеждане на децата.

Правата на родителите имат своите граници там, където се нарушават правата на децата. Децата имат собствени права, не на последно място и на възпитание без насилие. Ние искаме да фиксираме тези права в конституцията. Там, където те се нарушават, трябва да се намесят държавата и обществото.

4. НАШИЯТ ПЪТ

Бъдещето е открито. Ние не обещаваме на никого, че ще превърнем в земен рай един свят, изпълнен с конфликти и противоречия. Ние осъзнаваме реалностите, но не се примиряваме с отношенията, такива, каквито са. Ние искаме да вървим по пътя към

едно бъдеще, което си заслужава да се изживее. Ние искаме да подготвим нашата страна за бъдещето.

Искаме един по-мирен и по-справедлив свят.

Искаме социална и демократична Европа.

Искаме солидарно гражданско общество, култура на уважението и на признанието и една дееспособна демократична държава.

Искаме да осъществим равнопоставеността на половете.

Искаме чрез качествен растеж да направим възможни за всички благосъстоянието и качеството на живота, да опазим естествените условия на нашия живот.

Искаме добра работа и справедливи заплати за всички.

Искаме грижовна и предвиждаща социална държава, която дава сигурност, предполага участие и обърнато към семейството общество.

Ние искаме по-добро образование за всички в едно приятелски настроено към децата и семейството общество.

Историята ни научи: не системите, а хората променят отношенията. Едно по-добро бъдеще не идва от само себе си, то трябва да бъде обмислено и отвоювано. Една партия може винаги да бъде толкова силна, колкото са хората, които споделят нейните ценности и подкрепят нейните цели.

Много хора се ангажират в профсъюзи, обединения, съюзи, църкви, социални движения и мрежи. Много хора искат по-добро и по-справедливо общество. Мнозинството иска солидарна Германия.

Това солидарно мнозинство искаме да спечелим за нашата политика. Ние се застъпваме и окуражаваме всички за участие.

Социалдемократическата партия на Германия се бори за устойчив растеж и за социална справедливост през XXI век.

И през XXI век централен си остава въпросът как да бъде разпределено общественото благосъстояние и какви възможности за дял се откриват по този начин за всеки индивид. Твърдението на застъпниците на пазарния радикализъм, че неравенството било стимул на икономическия прогрес, е не само античовечно, но и погрешно. Само общество, което се стреми към модела на благосъстояние и на

участие с дял за всеки, е общество, което има бъдеще. Именно при отчитане на многообразието от начини на живот и от гъвкави форми на заетост централната функция на социалната държава става особено важна, тъй като тя трябва да гарантира сигурност в промяната. Само тогава, когато хората знаят, че техните елементарни социални житейски рискове са надеждно гарантирани, те ще бъдат готови да поемат риск и да бъдат мобилни. За да се спази това обещание за сигурност, ние ще продължим да развиваме социалната държава в посока към една предвидлива социална държава.

Новият модел

Моделът на нашата социална политика за XXI век е предвидливата социална държава. Тя помага на хората сами да управляват живота си, като поставя в центъра на вниманието активизиращи, превантивни и инвестиционни цели. Тя насърчава гарантиращия съществуването наемен труд, помага при отглеждането на децата, залага на превантивното здравеопазване и прегражда пътя на бедността. Тя насочва демографската промяна и разглежда образованието като централен елемент на социалната политика. Тя стимулира по-висока квота на заетостта за жените и за възрастните. Тя препяства изолацията и облекчава професионалната интеграция. Тя не освобождава никого от отговорността за собствения му живот.

Превантивната и инвестираща в хората социална политика допринася за финансовата стабилизация на системите за социална сигурност. Едновременно с това предвидливата социална държава дава солидарна гаранция срещу големи житейски рискове като безработица, болест или потребност от гледане, гарантира грижата за възрастните. Като се имат предвид променените биографии на професия и труд, ние искаме да развием нашите системи за социално осигуряване по такъв начин, че да се даде сигурност за различните фази на живот и на труд. Колкото по-успешно действа превантивната грижа, толкова по-целенасочено социалната държава може да помогне на онези, които се нуждаят от особена подкрепа. При това предвидли-

вата социална държава преодолява разпространеното ведомствено мислене.

Ние разбираме социалната интеграция на всички хора в обществото като свръхзадача на предвидливата социална държава. Затова много области на политиката трябва да се обвържат в мрежа и да организират своевременна превантивна грижа. Още в Берлинската програма се казва: “ Социалната политика не иска само да поправи и да се притичва на помощ при бедствени случаи, а да действа предвидливо”. В този смисъл превантивната социална държава обхваща икономическата, финансовата, образователната, семейната политика и политиката на равнопоставеност, тя включва предвидлива социална политика в общините, честно регулиране на труда, както и адекватна на времето политика на интеграция на имигрантите. Същевременно резултатите в отделните области на политиката зависят от това, доколко тези области са успешно взаимосвързани и организирани в мрежа.

Еманципация, участие и сигурност

Превантивната социална държава преследва три централни цели: на еманципацията, на участието и на сигурността.

Еманципацията е предпоставка за самостоятелно уреждан живот на гражданките и гражданите. Хората искат да могат свободно и сами да управляват живота си. Освобождането от принуди, свързани с произхода и наследени представи, което бе най-голямото обещание на Просвещението, винаги е било централна част на социалдемократията.

Участието в социалните блага на образованието, на гарантиращата съществуването работа и на здравеопазването трябва да бъде достъпно от самото начало и постоянно да се държи открито за всеки, независимо от социален произход, възраст или пол. Това се отнася особено за хората, които не могат да се грижат за издръжката си със собствени сили: за безработни, болни, немощни, престарели и хора с увреждания, но също така и за онези, които сами се грижат за отглеждане на децата си.

Сигурността означава не само защита на хората от екзистенциална беда, от житейски рискове и дискриминация. Нещо повече. Сигурността е предпоставката за самостоятелното опеределяне на живота. Основа на сигурността са не само трудът, материалните блага и правните претенции, но и индивидуално придобитата културна и социална компетентност.

За да можем да постигнем тези цели в наше време, предвидливата социална държава трябва да бъде свързана по-силно с гражданския статус и по-слабо с професионалния статус. Ние ще насърчаваме възможно най-ранното участие на хората и ще поставим образованието и възпитанието на нашите деца в центъра на своето действие. За тази цел са необходими по-добра квалификация, стимули и обществена оценка за онези, които работят в обществените институции като детски градини, училища или дневни занимални.

Ние се нуждаем от повече и по-добри социални услуги и заведения. Такива могат да се изграждат от държавата, но и от доброволните обединения, както и чрез частна инициатива. При това чрез законови рамкови условия държавата осигурява качеството и свободния и равен достъп на всички до тях.

Справедливост и солидарност са принципите за финансиране на нашата социална държава. Едностранчивото натоварване на свободните професии с финансирането на обществените задачи нито е справедливо, нито е стопански рационално. И занапред паритетно финансираните социални осигуровки ще си останат централен стълб на нашата социална държава. Ние искаме да укрепим още повече основите на финансирането на системите за социална сигурност и да допълним паритетно финансираната принос чрез по-високо и стабилно, гарантирано данъчно финансиране. При това за нас е валидно правилото: делът на вноските трябва да се намалява, делът на данъците трябва да се увеличава, ако трябва да направим възможно едно по-справедливо, по-щедро и по-стабилно финансиране на социалната държава.

Искането за участие и правото на самоопределение същес-

твуват независимо от пол, възраст или увреждания. Хората с увреждания се нуждаят от подкрепата и солидарността на всички. Ние искаме равноправно участие във всички обществени области. Предпоставка за това е свободата от бариери във всички жизнени сфери, за да могат хората с увреждания да живеят самостоятелно. Важен е също така силният публичен ангажимент, за да бъдат стимулирани децата и младежите с увреждания чрез специализирани заведения, а по-късно – да се постигне тяхната интеграция при първата им работа.

Добрата работа: гъвкавостта се нуждае от сигурност

Трудовият свят се променя. Гъвкавост, мобилност и социални рискове нараснаха неимоверно по значение. Въпреки това, и в бъдеще трябва да се гарантират социална сигурност и правна защита. Гъвкавостта се нуждае от сигурност. Тя не бива да води до несигурни трудови отношения. Еднаквият труд трябва да се заплаща еднакво; това се отнася особено за труда на жените. Да се работи достойно означава: честни и добри трудови условия, защита на труда и здравето и ефективна защита срещу дискриминация и сексуално мотивирано отношение. Тарифната автономия и тарифните договори си остават за нас основополагащи механизми за договаряне и изграждане на трудовите отношения. Защитата при предупреждение за уволнение пази наемните работнички и работници от произвол.

Ние искаме да подобрим възможностите за социално израстване, да повишим степента на пробиваемост на обществото на труда и да подкрепим готовността на хората за трудови постижения. Готовността да се успява трябва да се стимулира по-силно и съответно да се заплаща.

Една по-висока квота за заетост на жените, но също така и на възрастните, ще допринесе, да се попречи на изолацията и да се облекчи професионалната интеграция. По този начин ще се подобрят възможностите на хората за участие и приходната база за данъци и социални осигуровки. Растящото благосъсто-

яние върху основата на нарастване на производителността и на националния брутен продукт допринася за преодоляване на демографските предизвикателства пред системите за социално осигуряване.

Жените и мъжете трябва да участват равноправно и на партньорска основа както в наемния труд и в кариерното израстване, така и във всички други форми на труд като домашния или обществено полезен.

Политиката на работното време и на неговата организация за нас имат висока стойност. Те имат обществено значение, тъй като влияят върху участието в обществения живот, в културните, социалните и обществените занимания на хората. С оглед на бъдещето политиката на работното време трябва да отговори на оправданите интереси на предприятията от засилване на иновациите и на конкурентоспособността. По същия начин бъдещата политика на работното време трябва да отговори на изискванията на заетите за повече самостоятелно време и шансове за квалификация, както и за съчетаване на семейство и професия. Важен инструмент за хармонизиране на претенциите на предприятията, от една страна, и на наемните работнички и работници, от друга, са сметките за работното време. Те обаче имат нужда от достатъчно защита срещу неплатежоспособност и от правнозадължителна възможност за запазване при смяна на работното място.

Ние се застъпваме за това, работното време да може да се приспособява към съответните житейски фази. Именно това ще доведе до по-добро съчетаване на семейство и професионална заетост. Ние искаме хуманна организация на работното време и на трудовите условия, за да се осигури закрила срещу претоварване заради продължителността при едновременното изпълняване на работното време. Ние искаме да насърчим онези модели на работното време, които дават възможност в еднаква степен и на майките, и на бащите да изпълняват родителските си задължения.

Наша цел е да предотвратим безработицата още в нейния

зародиш. За тази цел трябва по-добре да се защитят преходите между различните житейски фази. Едновременно с това от особено значение е дали ще се запази и развие индивидуалната работоспособност и квалификация. Затова ние искаме активна политика на пазара на труда, която с предимство стимулира съхраняването на способността за труд чрез квалификация. Съществен инструмент на тази активизираща политика е превръщането на осигуряването срещу безработица в осигуряване за заетост, за да се утвърди нова култура на продължаващото образование. Чрез въвеждането на осигуряване за заетост ние искаме да поставим ударението върху запазването на трудоспособността и върху постоянното квалифициране на работниците и работничките. Към това следва да се прибавят: защитата на правото на продължаващо образование, обвързването на алтернативите за квалификация и създаването на централни сметки за времето на обучение.

Централен социален въпрос е интеграцията на хора без завършено професионално образование в пазара на труда. За хора, които нямат шанс на първия пазар на труда, е важно съществуването на ориентиран към общото благо и публично подкрепян пазар на труда, който предлага заетост при задължително социално осигуряване.

Активната политика на пазара на труда не може да замени политиката на заетост. Без висок растеж за дълго време няма да успеем да намалим безработицата осезаемо. Социалдемократическата политика за растеж и заетост трябва да координира в този дух всички мерки на икономическата, структурната, финансовата политика и на политиката на пазара на труда.

Да се живее здравословно

Социалдемократическата политика на здравеопазване започва от предотвратяването на болестите и запазването на здравето. Тя е насочена обаче и към лечението, рехабилитацията, както и към достойния за човека живот при нелечими болести и достойната за човека грижа в края на живота. В слу-

чай на заболяване тя гарантира равни възможности за здравна грижа за всички граждани и гражданки, независимо от произход, възраст и пол; тя дава гаранции, всички да могат да се възползват от прогреса в медицината. Да се осигури здравна помощ за всички и по еднакъв начин – това е задача на социалното здравеопазване.

Ние искаме въвеждането на гражданско осигуряване в здравеопазването. Всички граждани и гражданки трябва да бъдат осигурени и в съответствие със своята трудоспособност да допринасят за финансирането на здравните системи. Те трябва да бъдат въввлечени в солидарността на нашето здравеопазване, независимо от своя трудов статус. И в бъдеще нашето здравеопазване трябва да се финансира преди всичко чрез паритетен принос на работодателите и наемните работници. Въпреки това е необходим растящ и гарантиран данъчен дял, за да се покриват растящите обществени задачи и дейностите на социалното здравно осигуряване.

Превантивната здравна политика започва от предотвратяването на болестите още в началото на живота. Ние искаме да подсилим правото на здравословно израстване за всяко дете, да стимулираме съзнателно по отношение на здравето поведение и превенцията. Нашата цел гласи: здраве за всички хора. Това включва добро възпитание в здравно отношение още от самото начало, задължителни прегледи, в т.ч. в детските заведения и в училищата, както и офанзивна организация на условията на живот и труд, за да се помага активно на здравето.

Прогресът в медицинската техника открива нови възможности за по-добра грижа и лечение на болните хора. Този прогрес трябва да бъде достъпен в еднаква степен за всички хора. Вече видимите елементи на “медицината на двете класи” са неприемливи за едно демократично общество.

Достойна за човека грижа

Солидарните принципи на гражданското осигуряване искаме да приложим и в социалните грижи. Осигуряването за со-

циални грижи трябва да продължи да се развива, като неговото функциониране се приспособява към променящите се потребности. Нашето понятие за социална грижа в бъдеще трябва по-силно да се ориентира към потребността от грижа за отделния индивид. Достойната за човека грижа и в бъдеще ще се осъществява и в семейството, в частна среда, и в подвижни и стационарни заведения; затова тя трябва да се допълва действено във всички форми. Ние искаме да засилим частната и общинската инициатива, защото социалните грижи си остават многостранен ангажимент. Хората се нуждаят от особена солидарност в края на живота си. Всеки човек има правото на достойна смърт.

Сигурни и активни в старостта

Обществото на бъдещето ще бъде общество на по-продължителния живот. Хората ще живеят по-дълго и ще остават здрави по-дълго. След фазата на трудовия живот, за разлика от минали времена, се прибавя една трета активна житейска фаза с нови възможности. Това открива нови шансове за нашето общество, поставя ни обаче и пред нови предизвикателства. Ние искаме по-старите хора да могат да участват активно и съзидателно в икономическия и обществения живот.

Постижение на социалната държава е, че старите хора могат да уреждат живота си, освободени от материална нужда. За да разполагат възрастните хора и в бъдеще с доходи, които да гарантират жизнения им стандарт, закононото осигуряване за пенсия трябва да се запази като носеща колона на осигуряването за старост. То трябва обаче да се допълни чрез средства за осигуряване за старост от работното място, както и чрез доброволно, но стимулирано от държавата частно осигуряване.

Ние искаме да доразвием закононото осигуряване за пенсия от осигуряване на наетите в осигуряване на работещите, в което ще се включат както самонаетите, така и служителите, и ще се отговори на променените условия за трудов живот. При това ние се придържаме към дохода от заетостта като мащаб за размера на пенсията. Обвързаността на пенсията с приноса трябва

да бъде допълнена от целта за предотвратяване на бедността. Не бива да се допускат прекъсвания в осигуряването по време на житейски фази, в които заетостта е била невъзможна.

Предпоставка за самостоятелното осигуряване за пенсия на жените е по възможност непрекъснатата професионална заетост с доходи, които гарантират издръжката, както и равнопоставеността на мъжете и жените при достъпа до професия и кариера. Докато това не е постигнато, ориентираното към потребностите основно социално осигуряване трябва да допълва законово гарантираната пенсия, за да се предотврати бедността при старост.

Предвидлива социална политика в общините

Предвидливата социална политика на общините започва от причините за необходимостта от подкрепа. Съществените принципи са: “Помощ за самопомощ”, “Подпомагане и изискване”, “Предпазване вместо последваща грижа”. В общините хората получават целенасочена помощ, за да могат да преодолеят специфичните си житейски проблеми. Комуналната социална политика трябва да помогне за преодоляване на бедствени ситуации. При това трябва да се организират и подкрепят силите за самопомощ.

Качеството на превантивната социална държава се доказва преди всичко в комуналната практика, като например във висококачествените детски градини и училища, в една заслужаваща си, свободна от бариери жизнена среда за всички поколения и с многообразни възможности за спорт и свободно време.

Една превантивна комунална политика се ориентира към социалните пространства. Ние виждаме в тези социални пространства полета за действие и координираме там мерки от различни сфери, за да се съхрани и насърчи социалното единение в общините. Затова ние практикуваме политика на активно развитие на градските квартали в Социалния град. Политиката на Социалния град съединява проблемите на заетостта, на живота, на квалификацията, на житейския стил и на участието в обществения живот. Централно поле за действие е за-

силването на способностите на гражданките и гражданите за обща работа, за общуване и за изграждане на социални мрежи. Чрез стимулиране на самопомощта, поемането на отговорност и създаването на структури на сътрудничество, както и чрез необходимата за целта инфраструктура, искаме да дадем възможност на хората да участват, както и да укрепим съжителството на различните социални и етнически групи.

Социалдемократическата политика подкрепя този ангажимент на общините, застъпва се за платено жилищно осигуряване и за опазване правата на наемателите.

Образование в учещото се общество

Образованието решава нашето бъдеще. То е големият социален въпрос на нашето време. Образованието открива пътища за всекиго и за всеки поотделно. Именно то дава възможност на човека да си поставя самостоятелно цели и да осъществява мечтите си. То му открива достъп до един свят в промяна. То го прави способен за демокрация и отговорност. То му отваря шанса за труд и подобрява социалната му сигурност, от младите години до висока възраст. Образованието се грижи постоянно за участието и за перспективите на социално израстване. Образованието е ключ към свободното, мирното, справедливото и демократичното общество. То е икономическа производителна сила с бясно увеличаващо се значение. Само общества, които имат отворена, социално проходима и високоразвита образователна система, просперират в глобалното общество на знанието.

Нашето образование още от самото начало трябва да бъде обърнато към равнопоставеността на момичетата и момчетата и към интеграцията на имигрантите.

Знанието се увеличава с темпове, които спират дъха. Получените знания бързо са надминати. Доброто образование е постоянна задача. Хората учат за живота, но преди всичко – цял живот. Нито един индивид не може да събере в себе си цялото достъпно знание, но заедно с другите ние можем да извлечем

възможно най-голяма полза от прогреса в знанието. Ние искаме да разпространим радост от учението и откритост към постиженията на науката.

Искаме цялостно образование. То се ориентира по теоретичното знание, социалните компетенции и професионално приложимото съдържание. То обхваща не по-малко от естетическия опит, етичната рефлексия и ценностната ориентация. За да се укрепи нашето отворено общество, ние се нуждаем от повишаване стойността на политическото образование и възпитание за демокрация. Обширното културно и социално образование засилва личността. Силните личности са способни на толерантност и уважават другите култури.

Образование за всички

Ние искаме свободен достъп до информация, образование и знание. Едно справедливо общество трябва да осъществява равенство на шансовете. Ние трябва да преодолеем всяка форма на изолация, породена от липсата на шансове за образование. От образованието в ранно детство до получаването на първата професия – ние трябва да освободим пътя за родители и деца и да отстраним финансовите препятствия. Всеки човек има правото на образование без заплащане, от детската градина до следването.

Задача на държавата е да се погрижи, образованието да бъде достъпно за всички, независимо от произхода им. Трябва да се увеличат публичните разходи за образование. Те следва да бъдат в синхрон с растящото значение на образованието. Разходите за образование трябва да бъдат признати за инвестиции. Инвестициите в човека трябва да получат приоритет.

Ние се нуждаем от култура на втория, на третия шанс. Който през живота си е попаднал в задънена улица, трябва да получи възможността да навакса безплатно учебните степени и да придобие професия.

Ние имаме нужда от по-добро и по-широко образование. Ще се борим срещу неграмотността. Всички хора трябва да получат възможността да си служат с модерните медии. Ние

ще попречим на дигиталните разделения в нашето общество, като осигурим боравенето с компютър и Интернет във всички сфери на образованието и продължаващото образование. В това отношение момчетата и жените трябва да участват равноправно. По-добрата медийна компетентност създава предпоставката за осъзнато и критично отношение към медиите.

Онзи, който преподава знания и ценности в детските заведения, училищата, професионалните училища и университетите, изпълнява изключително важна задача за нашето общество. Възпитателките и възпитателите, учителките и учителите, преподавателките и преподавателите във висшите училища носят голяма отговорност. Те заслужават повече признание и подкрепа. Ние искаме да засилим тези професии. Трябва да внимаваме, да се постигне повече баланс в съотношението между жени и мъже при преподавателите – от детската градина до висшето училище. Само така момчетата и момичетата ще имат пример. Трябва да се подобри системата за квалификация и за продължаващо обучение.

Родителите играят решаваща роля за развитието на децата и младежите. Ние искаме да ги подкрепим в тяхната задача. Там, където родителите не са в състояние да гарантират на децата си достатъчно развитие, образователната система и разширяващата се система за подпомагане на деца и младежи трябва да приложат всички усилия, за да дадат на всяко дете равни шансове за развитие.

Образование от самото начало

Подпомагането на децата според нас започва с целенасочената подкрепа на бременните и родителите. Първите седмици и години на живота са решаващи. На страната на родителите лекарките и лекарите, акушерките, медицинските сестри и санитарите са първите, които помагат за благото и развитието на детето. Ние искаме добре да ги подготвим за това.

За нас детските заведения са неотменима част от образователната верига. Те могат своевременно да преодолеят диск-

римиация, свързана с произхода. Ние искаме да засилим отговорността за образование и възпитание на предучилищните заведения. Ще превърнем дневните детски заведения в центрове за родители и деца. Там семействата ще получават добри съвети, надеждна помощ в ежедневието и в по-нататъшното образование. Обучението на възпитателките и възпитателите ще насочим по-определено към образованието в ранна детска възраст. Особено внимание трябва да се обърне на проблемите с говора, на здравословното развитие на всяко дете и на равнопоставеността на момичетата и момчетата.

Ние – социалдемократите и социалдемократите, извоювахме успех с отмяната на училищните такси. Сега настояваме за безплатно целодневно отглеждане за всички деца от самото начало. След втората година трябва да има съдебна защита на това право.

Да учим заедно

Ние искаме разгръщане на целодневното училище. В целодневното училище децата намират надеждно обучение и преподаване. Това е и време за социално обучение и за опит от човешко общуване. Училището се превръща в средище на живота на децата и младежите.

Целодневното училище има социални корени. То е свързано със спортните клубове, музикалните школи, народните университети и съседните предприятия; то е също така носител на свободната младежка взаимопомощ. Ние искаме да създадем в целодневните училища повече възможности за стимулиране на ученичките и учениците според личните им потребности. Така ще можем да открием и развием силните им страни. Родителите ще бъдат облекчени чрез целодневни занятия.

Искаме да съединим по-дългото общо обучение с по-доброто индивидуално насърчаване. Опитът от други страни показва, че както слабите, така и силните ученици могат по този начин да постигнат високо равнище на компетентност. Ние искаме училищна система, в която ще стане възможно да се премахне връзката между образователни шансове и социален произход.

Ние искаме училищата да работят самостоятелно. Те ще получават задължителни стандарти и тяхната способност ще бъде редовно проверявана. При това обаче трябва да се разгръщат много повече собствена творческа инициатива и компетентност. Към това следва да се прибави и подборът на персонал, и наличието на надежден училищен бюджет. Нашият модел е демократичното училище, в което както преподавателите, така и учащите се и техните родители са въввлечени във вземането на решения.

Модернизиране на професионалното образование

Първоначалното професионално образование е важна основа за упражняването на професия и за професионалното обучение през целия живот. Затова то трябва да дава и способности, които надхвърлят професията. Ние искаме всички млади хора да получат възможността да минат през квалифицирано обучение, което да им даде възможност да се включат в трудовия живот и сами да насочват живота си. Искаме да доразвием двойната система. Тя трябва да бъде модернизирана по такъв начин, че да бъде в крак с изключително бързото развитие на трудовия свят. Двойната система трябва да бъде въведена по-силно в новите браншове. Необходими са добро обвързване на предприятие и училище, ангажирана помощ за нови предприятия. Слабите ученици се нуждаят от особена, конкретизирана за тях помощ. При това предприятията са длъжници в грижата за обучението на младото попълнение специалисти. Тук могат да помогнат солидарни модели за финансиране. Допълващото професионалното училище общо обучение трябва да води до еднакви дипломи.

Училищата и предприятията трябва да работят добре заедно. Крачката от общообразователното училище към професионалното обучение се удава на младите хора много по-лесно, ако още в училищата те са се ориентирали реалистично към дадена професия. Момичетата и жените трябва сами да решават какви да станат. Трябва да се отхвърлят наследени ролеви модели.

Ние искаме при избора на образование и професия жените по същия начин, като мъжете, да се ориентират към техническите и природонаучните дисциплини. Ние трябва да извадим и младите хора от старото фиксиране на ролите, за да могат да се справят по-добре в общообразователните училища.

Засилване на висшето образование и на науката

Обществото и икономиката все повече се нуждаят от висококвалифицирани специалисти. Затова много повече хора в Германия трябва да следват успешно. Ние искаме да подобрим качеството на преподаване и изследване в нашите висши училища и да разширим броя на студентите. Обявяваме се за отговорността на държавата за висшите училища. Тя има задачата да гарантира финансирането на висшите училища.

Висшите училища трябва да бъдат автономни, колкото това е възможно. Ние искаме да осигурим участието на всички, които имат отношение към живота на висшето училище.

Изследванията и преподаването са в единство. Като цяло висшите училища трябва да предлагат широкия спектър от преподаване и изследване. Социалните и хуманитарните науки трябва да бъдат подпомагани по същия начин, както природните и техническите. Висшите училища и изследователските институции трябва да работят непосредствено заедно.

Ние искаме открит достъп до следването. Искаме да увеличим относителния дял на студентите от семейства без висшисти. Изборът и талантът трябва да бъдат решаващи, а не социалният произход. За да се осъществи честно съревнование между страните и да се предоставят стимули за разкриване на студентски места, ние се застъпваме за финансово изравняване на страните.

Следването трябва да бъде възможно и след професионална квалификация. Държавата подкрепя следването чрез парични добавки, кредити и стипендии.

Искаме да увеличим международния опит на студентите и съответно да усъвършенстваме подпомагането на обучението. Едновременно с това нашата страна трябва да бъде отворена и

атрактивна за студенти от други страни. За тази цел трябва да бъдат премахнати и бюрократичните пречки за достъп. За да спечелим по-умните глави, имаме нужда от стипендии за даровити студенти от чужбина.

Продължаващото образование в учещото се общество

Ние искаме едно учещо се общество, в което хората могат да се развиват през целия си живот. Ние искаме да превърнем продължаващото образование в четвърта колона на образователната система и да направим кариерата чрез образование възможна за всички. Четвъртата колона също носи публична отговорност. За да продължат хората да се обучават ангажирано, ние искаме да ги подкрепим чрез право на стипендии и финансови стимули. При това трябва да се отчитат особените интереси на майките и бащите. За тази цел имаме нужда от общи решения на политиците, договорните партньори и предприятията. Ние ще развием съществуващото осигуряване за безработица в осигуряване за заетост и с това ще дадем принос за финансиране на по-нататъшното обучение. Във висшите училища искаме да развием като самостоятелна задача професионалното продължаващо обучение. За да не се провали готовността за образование през целия живот поради финансови бариери, ние се нуждаем от нов ред и по-нататъшно развитие на държавното стимулиране на продължаващото образование.

Участието в обучение през целия живот само по себе си не гарантира способност за професионална дейност, а е ключов елемент на един пълноценен начин на живот в личен и в обществен план. Затова наред с професионалното образование важно значение има и общото, политическото и културното продължаващо образование. Народните университети би трябвало да играят отново една по-важна роля.

Чрез продължаващо образование по-възрастните хора могат да останат активни и в професията, и в обществото. Ние искаме да се увеличи тяхното участие в продължаващото образование.

Това ще осигури иновационна сила в едно общество на дълго-летието. Искаме учението и образованието през третата житейска фаза да обогатят отношенията между поколенията.

Укрепване на децата и семействата

Децата олицетворяват радостта пред бъдещето. Те са фундамента на всяко общество. Ние искаме общество, което предоставя на семействата с деца най-добрите условия и климат на откритост и чувствителност към потребностите на децата. В семейството хората могат да намерят любов, защитеност и опора, ориентация и взаимна подкрепа.

Една успешна политика за децата и семейството е ключов въпрос за готовността на страната ни за бъдещето – в социално, икономическо и политическо отношение. Между другото, причините за устойчиво ниската раждаемост в Германия са и в изостаналите ролеви образи, и в политическите пропуски. Политиката за децата и семейството трябва да бъде преместена от периферията в центъра на нашето внимание. Ние имаме нужда от политика за децата и семействата, която да преодолява границите на ресори и равнища на компетентност. Само едно благоразположено към децата общество може да бъде динамично и способно на растеж. Ние искаме да се погрижим, всеки човек да има шанса да осъществи своя житейски проект. Затова залагаме на политика, която да облекчава младите жени и мъже при осъществяване на желанието им за деца, без това да застрашава техните професионални желания и перспективи. Това се отнася най-вече за родителите, които се решават на повече деца. Младите хора се нуждаят във фазата на създаване на семейство от повече финансова помощ, но и от повече подкрепа от страна на обществото и на работодателите.

Ние искаме да подобрим из основи политическите рамкови условия, за да се решават младите жени и мъже отново да имат деца. При това те се нуждаят от целенасочена подкрепа във всяка житейска фаза, включително при квалификацията или започването на работа. И ние искаме хората, които желаят три

или повече деца, да не се отказват от това поради финансови причини. Масивно ограничение на индивидуалната свобода и на житейските шансове е отказът от деца за много жени и мъже, които не могат да съчетаят семейство и професия.

Трудовият свят трябва да отчита потребностите на семействата. Трудовоправните отношения, които за продължително време не дават възможност нито за планиране, нито за икономическа самостоятелност, утежняват решението на младите хора за деца. Трудовите условия, които се изграждат все по-едностранчиво според идеала за поставения винаги на разположение индивид, застрашават стабилните междучовешки отношения и социалното единение в нашата страна. Работното време, но и производствените центрове за обучение трябва да се ориентират по-силно към потребностите на родителите. По този начин ще им бъдат предоставени равни шансове за работа, която гарантира съществуването, шансове за кариера и ръководни позиции, както и възможност за партньорско разпределяне на задачите от сферата на възпитанието и семейството. Това е от полза и за семействата, и за предприятията.

Когато родителите се разделят, нараства в голяма степен рискът за бедност на децата. Продължаващите сами родители, като правило – майките, поради липсата на възможности за гледане на децата, най-често не са в състояние да упражняват професията си. Финансовите трудности засягат живеещите разделени майки, но също и бащи, особено когато те имат заедно повече деца. Държавата е длъжна чрез възможности за образование и за отглеждане на децата да се погрижи за това, продължаващите сами родители да могат да работят.

Ние няма да се примирим с това, че и до днес социалната ситуация и произходът на родителите определят в решаваща степен образователните и по-късно и професионалните шансове на децата. Затова семейната политика е важна съставна част от политиката на интеграция.

Ние ориентираме своята представа за семейството по обществената действителност. По-голяма част от хората искат

да сключат брак. Ние подкрепяме обаче и другите общи житейски пътища, партньорствата от еднакъв пол и самотните родители. Семейството е там, където са децата, и където партньорите в живота и поколенията взаимно се подкрепят. Всеки има семейство, и хората без собствени деца. Нашият модел е семейството, в което майката и бащата в еднаква степен отговарят за издръжката и грижите. Това е, което иска мнозинството от младите хора. То отговаря на потребностите на децата от майка и баща, то осигурява и икономическата независимост на семействата. Едновременно с това заслужават повече признание и подкрепа усилията на самотните родители.

Решението за деца е и си остава лично. Но едновременно с това всяко “Да” или “Не” за едно дете засяга бъдещето на нашата страна. Затова ние искаме да засилим обществената отговорност за децата. А това значи: интензивно компетентно консултиране за всички родители и право на целодневно отглеждане на децата след двегодишна възраст. Именно през първите години на своите деца родителите се нуждаят от повече подкрепа. Онова, което майките и бащите пропускат през тази ранна фаза, по-късно трудно може да се навакса. Двамата родители имат правото, но и задължението да възпитават своите деца.

Държавата има особена отговорност за децата, които не получават достатъчно помощ в своите семейства или дори са жертва на насилие. Родителското право има своите граници там, където се накърняват правата на детето. Децата имат собствени права и ние искаме те да бъдат заложени в конституцията. Когато конфликтите в семейството се изразят в насилие срещу жените или изоставяне на децата, държавата и обществото трябва да се намесят.

Устойчив прогрес

Ние поставяме в основата на нашата политика във всички области принципът на устойчивостта. Устойчивото развитие създава баланс на социалните, екологичните и икономическите цели. То включва потребностите на бъдещите поколения в нашите днешни решения.

Енергията е основа на живота на нашата цивилизация по същия начин като въздуха, водата и другите естествени ресурси. Днешният начин да се борави с енергията и да се прахосват ресурсите повече няма бъдеще. Природата реагира на човешкото въздействие. Промените в климата са една от най-големите глобални опасности. Световният ръст на потребността от енергия и увеличаването на изразходването на природата правят неотложно необходима бързата промяна в курса.

Технология и обществена отговорност

Един по-добър живот с по-високо благосъстояние е възможен, при това не само тук и сега, но и в глобален план, и за идващите поколения. Екологичните и социалните проблеми на модерния свят можем да решим със средствата на модерния свят. Знанието и моженето на човечеството открива възможности, които за дълго бяха немислими. Ние можем да победим болести, които бяха nelечими. Ние можем да се преборим с глада. Ние можем да бъдем мобилни с една дробна част от изискваната някога двигателна сила. Икономиката може да расте, без да разрушава природата. Всичко това е възможно, ако отприщим моженето си и го използваме разумно. Ние ще стимулираме идеи и откривателски дух. Ползите и рисковете на новите технологии ще изпробваме непредубедено по това, дали служат на свободното разгръщане, на достойнството, на сигурността и на социалното общуване на хората. Ние знаем: техническите новости се нуждаят от обществено приемане. А то расте в степената, в която прогресът подобрява живота и обогатява всички хора.

Био- и генотехнологиите и новите възможности на медицината ни довеждат до гранични области на етиката. Затова тяхното изследване и приложение изискват етични разсъждения и широка дискусия. Ние търсим разговорите по тези въпроси с науката, както и с църквите и верските общности. Достойнството на човешкия живот не бива да се засяга във всички негови фази. Ние се изказваме за забраната на целенасочената генетична намеса в човешкия зародиш.

Осигуряване на ресурси, опазване на климата и природна основа на живота

Наличието на ресурси е предпоставка за икономическата и цивилизаторската активност. Затова осигуряването на ресурсна база е основно, екзистенциално изискване за всяка общност. Заради международното сътрудничество и гарантирането на мира осигуряването на ресурси трябва да става по такъв начин, който да не отнема на други общества също така крайно необходимите им ресурси. Това се отнася за енергията, суровините, водата, плодородието на почвата.

В модерните общества ползването на енергия и суровини става чрез тяхното преобразуване със съответни технологии. При това се стига до неизбежни загуби. Ако ресурсите съдържат вредни вещества, при преработката те се освобождават и с това застрашават здравето на хората и природните предпоставки на живота, колкото повече се използват такива ресурси.

От началото на индустриалната епоха се залагаше в растяща степен на наличните в ограничен обем и с това – подлежащи на изчерпване ресурси. При въвеждането на енергии от земни източници, заради постоянно увеличаващите се количества, има опасност вредните вещества да доведат до глобална екологична криза, заплашваща цивилизацията, най-вече във формата на климатични катастрофи. Мнозина разглеждат атомната енергия като голямата надежда за приближаващия се постфосилен век. По много причини тя не може да отговори на тези надежди, между другото, и поради безотговорни рискови инциденти и изоставянето на ядрени отпадъци с трайност от десетки хиляди години. Нито едно поколение не бива да натоварва следващите с такъв товар за времето на техния живот.

Затова за нас ключова задача за XXI век е последователно да осъществим замяна на изчерпаемите с неизчерпаеми, на съдържащите вредни вещества със свободните от такива вещества ресурси. Наша цел е соларната епоха.

Като се имат предвид широкообхватният потенциал и вече наличните технологии, това е не само възможно, но представлява и

голям шанс за съхраняване на цивилизаторския прогрес на модерното икономическо развитие и за участие в този процес на цялото човечество. Предпоставка за това е широкият структурен поврат към нови, децентрализирани форми на производство на енергия.

Най-големият мост в тази посока е революцията в ефективността и спестяването, която доведе до съществени ограничения в употребата на енергия и в загубите при преработката. Затова е възможно да се намали наполовина фактическото ползване на енергия от хората до 2020 г., а до средата на столетието да се стигне до фактор 4. Това, заедно с преминаването към обновяеми енергии, изисква многообразни нови технологии и прави възможно създаването на многобройни нови работни места в индустрията, занаятите и услугите, както и в селското и горското стопанство. По този начин ние ще дадем най-важния принос за предотвратяване на международни конфликти за ресурси, за икономическото развитие на досега неиндустриализирания свят и за преодоляване на енергийната екзистенциална зависимост, която поставя цели държави под натиск. Обновяеми енергии навсякъде са най-големите и трайно използвани собствени енергийни потенциали. Едновременно с това ще ограничим употребата на вода и с това ще допринесем за преодоляване на кризите за вода, тъй като насърчаването и използването на ядрени и земни енергийни ресурси изискват голям разход на вода.

Замяната на невъзобновяемите енергии трябва да се проведе с предимство при онези енергии, чиито резерви по-рано се изчерпват, т.е. при земните масла и земния газ, както и при онези, които сме принудени да внасяме. Това значи, че сред земните носители на енергия предимство имат нашите въглища.

Ние сме горди с това, че след 1998 г. като управляваща партия открихме пътя към слънчевата ера и при това възприехме световна пионерска роля. За да се ускори това развитие по целия свят, ние настояваме за създаването на Международна правителствена агенция за обновяеми енергии.

Добрин Канев

ОТ БЕРЛИН ДО ХАМБУРГ

**Програмните дебати в германската
социалдемокарация през ХХІ век**

Фондация „Фридрих Еберт”, Бюро София

Българска

Първо издание

Преводи на приложените текстове

Лиляна Канева

Нора Ананиева

Графичен дизайн и предпечат

“Графимакс”

Формат

60x90/16

Печатни коли – 29

ISBN 978-954-9431-15-5